

82

**TÜRKİYE'DEKİ BİLGİ MERKEZLERİNDE
GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASI
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Hatice Kübra BAHŞIŞOĞLU

**Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Kütüphanecilik Anabilim Dalı İçin Öngördüğü**

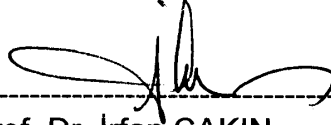
**DOKTORA TEZİ
olarak hazırlanmıştır.**

**Ankara
Şubat, 2000**

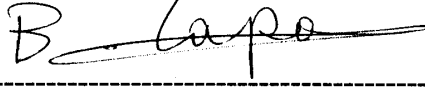
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Kütüphanecilik Anabilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

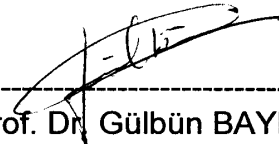
Başkan

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN

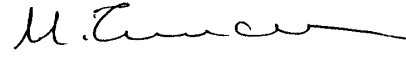
Üye

Prof. Dr. Bengü ÇAPAR

Üye

Prof. Dr. Gülbün BAYDUR

Üye

Prof. Dr. Nilüfer TUNCER (Danışman)

Üye

Doç. Dr. Ahmet ÇELİK

Onay

Yukardaki imzaların, adigeçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / / 2000

Prof. Dr. İbrahim TANYERİ
Enstitü Müdürü

Bu tezin; her türlü çoğaltma ve kopyalama hakkı yazarı tarafından Hacettepe Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'na verilmiştir.

Başvuru Adresi:

Hacettepe Üniversitesi
Beytepe Merkez Kütüphanesi
06532 Beytepe-Ankara
Tel:0321-2976585
Faks: 0312-2992111
E-Posta: library@hacettepe.edu.tr

Ankara : Hacettepe Üniversitesi, Şubat 2000

TEŞEKKÜR

Bu araştırmada, birçok bilgi merkezinden bizzat giderek veya Internet ortamından erişerek hem bilgi edinmek, hem de anket formları ile veri toplamak amacıyla yararlanılmıştır. Bu süreçte, bilgi kaynaklarıyla ve bireysel bilgileriyle çalışmama destek veren bilgi merkezi yöneticileri ve kütüphaneci meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi'nde birlikte çalışmaktan mutluluk duyduğum ve araştırma süresince verdikleri bilgi hizmeti ile yardım eden sevgili arkadaşlarıma; çalışmamda her yönden desteklerini ve hoşgörülerini esirgemeyen Daire Başkanım Sayın Dr. Hansın TUNÇKANAT'a ve Daire Başkan Yardımcım ve İkinci Danışmanım Sayın Adile GÜNDEN'e iten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın ilk aşamasında değerli görüşlerinden yararlandığım Danışmanım Sayın Prof.Dr. Tülin SAğLAMTUN'a; bu araştırma için gri yayınlara konusuna teşvik eden ve araştırma önerisinin hazırlanması aşamasından itibaren her aşamada yakın ilgisini esirgemediği kıymetli görüşleriyle beni yönlendiren Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Nilüfer TUNCER'e gönülden teşekkür ederim.

Çalışmama sevgileri ve emekleri ile yardım eden canım kardeşlerim Ayşegül ve Pakize BAHŐŐOėLU'na ve büyük sevgileri ile uzun yıllar süren eğitim hayatımı, maddi ve manevi olarak destekleyerek sürdürme olanağı veren sevgili annem ve babam, Melahat ve Hüseyin Avni BAHŐŐOėLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Hatice Kübra BAHŐŐOėLU

ÖZET

Bilginin serbest dolaşımı ve erişebilirliği, bir ülkenin sosyo-ekonomik ve demokratik gelişimini sağlayan etkenlerden biridir. Çeşitli kuruluşlar bilimsel, idari ve teknik alanlarda, toplumun yararı için çoğunlukla önemli ve güncel bilgiler içeren “gri yayınlar” üretmektedir. Bunlar genellikle satın alınamadığı, az üretildiği ve rastgele dağıtıldığı için bilgi merkezlerince “sağlanması ve kullanıma sunulması güç yayınlar” olarak kabul edilmektedir.

Araştırma, “Türkiye’deki bilgi merkezleri arasında sağlıklı bir iletişim ve işbirliği sisteminin olmaması, kütüphaneciler için gri yayınları belirleme ve sağlamada zorluklar yaratmaktadır” hipotezi doğrultusunda durum belirlemeye yönelik olarak betimleme yöntemiyle sürdürülmüştür. Örneklem seçilen bilgi merkezlerine 20 soruluk bir anket uygulanmıştır. Toplanan verilerden, bilgi merkezlerinin gri yayınları genellikle üretici kuruluşların inisiyatifinde bağış olarak aldıkları, sağlamada ve kullanımda düzenli bir işbirliği ve iletişim sistemi olmadığı anlaşılmıştır.

Bilgi teknolojilerindeki gelişim, basılı olduğu kadar elektronik gri yayın sayısını da arttırmakta, elektronik ortamda üretilen belgelerin, kısa sürede bibliyografik denetimi ve elde edilmesi kolaylaşmaktadır.

Çalışmanın sonunda, bir gri yayın türü olan devlet yayınları için sanal ortamda, kütüphaneciler ve bilgisayar uzmanlarının ortak çalışmasına ve iletişime dayalı bir işbirliği modeli önerilmiştir. Modelde, devlet yayınlarının Internet ortamında toplandığı, ortak arayüzler ve tarama motorları ile arandığı ve istendiğinde kullanıcıların bilgisayarlarına indirilebildiği bir yapı öngörülmüştür.

SUMMARY

The free circulation and retrieval of information, is one of the factors which maintains the socio-economic and democratic development in the country. Various institutions publish "grey literature" which involves mostly important and up-to-date information, in scientific, administrative and technical fields. Grey literature is difficult to obtain and put in use by the information centers, since they are not commercially available, published in small amounts and distributed randomly.

The research is carried out by the survey method in the direction of the hypothesis "the lack of a healthy communication and co-operation system among the information centers, creates difficulties for the librarians in the determination and acquisition of grey literature". A questionnaire, consisting of 20 questions has been applied to sample information centers. The collected data shows that the information centers receive grey literature as donation according to the will of the publishing institutions and that there is not any co-operation and communication system in their acquisition or use.

The rapid development of information technologies increases the number of electronical grey literature as well as the published one. The quick bibliographical control of the documents which are produced electronically, makes them easily accessible.

Finally, a cyber co-operation model is suggested for the governmental grey literature, which is based on the co-operation and communication of librarians and computer specialists. In this model, a structure, in which the government publications are stored on Internet, which are searched by the same interfaces and searching engines, and if needed the files are downloaded by the users onto their own computers, is taken into consideration.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
SUMMARY.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar	ix
KISALTMALAR.....	xi
ÖNSÖZ	xiv
1. BÖLÜM – GİRİŞ	1
1.1. KONUNUN ÖNEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI, PROBLEM VE HİPOTEZ	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ALANI, KAPSAMI VE ÖRNEKLEM	5
1.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	6
1.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	9
1.6. KAYNAKLAR.....	11
2. BÖLÜM - GRİ YAYINLAR	17
2.1. TANIM	17
2.1.1. Terminoloji : Gri Yayınlar	17
2.1.2. Gri Yayınların Tanımı.....	19
2.2. TARİHÇE	23
2.3. GRİ YAYINLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ	27
2.3.1. Amaç ve Hedef Kitle	28
2.3.2. Üreticiler	28
2.3.3. İçerik.....	29
2.3.4. Yayın Biçimi	29
2.3.5. Bütçe ve Maliyet	30
2.3.6. Üretim (Yayım)	30
2.3.7. Dağıtım ve Sağlama	32
2.3.8. Yaşam Süresi	32
2.3.9. Bibliyografik Denetim ve Kullanım	33
2.3.10. Gri Yayınlar Miktarı	34
2.3.11. Gri Yayınlar ile Geleneksel Yayınların Karşılaştırılması	35

2.4. GRİ YAYINLARIN TÜRLERİ VE ÖZELLİKLERİ	36
2.4.1. Raporlar.....	36
2.4.1.1. Raporların Gelişim Süreci	38
2.4.2. Tezler	42
2.4.3. Devlet Yayınları	43
2.4.4. Konferans Bildirileri - Tutanakları	47
2.3.5. Patentler	49
2.4.6. Standardlar.....	50
2.4.7. Çeviriler.....	53
2.4.8. Çalışma Raporları	54
2.4.9. Önbaskılar ve Ayrı Basımlar	55
2.4.10. Kitapçıklar ve Broşürler.....	56
2.4.11. Bilgisayar Dosyaları, Yazılımlar ve Programlar	57
3. BÖLÜM - GRİ YAYINLARI SAĞLAMA VE İŞBİRLİĞİ SİSTEMLERİ	59
3.1. GRİ YAYINLARIN ÜRETİMİ	59
3.2. SAĞLAMA İŞLEMLERİ	60
3.3. SAĞLAMA SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN PROBLEMLER	63
3.4. GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASINDAKİ KOLAYLIKLAR	65
3.4.1. Raporlar ve Teknik Yayınlarla Erişim ve Sağlama	67
3.4.2. Toplantı Tutanakları ve Bildirilere Erişim ve Sağlama	71
3.4.3. Tezlere Erişim ve Sağlama.....	72
3.4.4. Patentler ve Standardlara Erişim ve Sağlama	79
3.4.5. Kitapçıklar ve Broşürlere Erişim ve Sağlama	86
3.4.6. Önbaskılar ve Ayrı Basımlara Erişim ve Sağlama.....	87
3.4.7. Bilgisayar Ürünlerine Erişim ve Sağlama	87
3.5. İŞBİRLİĞİNE DAYALI SAĞLAMA VE DENETİM SİSTEMLERİ.....	88
3.6. ULUSAL SİSTEMLER	90
3.6.1. The Patent and Trademark Depository Library Program	90
3.6.2. The American National Standard Institute (ANSI)	91
3.6.3. The National Technical Information Service (NTIS)	92
3.6.4. Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Merkezi	95
3.7. ULUSLARARASI SİSTEMLER.....	95
3.7.1. System for Information on Grey Literature in Europe (SIGLE) ...	96
3.7.2. Universal Availability of Publications (UAP)	99

3.8. BİLİŞİMDE YENİ TEKNOLOJİLERİN GRİ YAYINLARA ETKİSİ	100
3.8.1. Bilgisayarların Gelişimi	101
3.8.2. Bilgi Merkezlerinde ve Bilgi Hizmetlerinde Bilgisayar Kullanımı ..	103
3.8.3. Bilişim Teknolojilerinin Gri Yayınların Üretimi ve Dağıtımına Etkisi	103
3.8.4. Bilişim Teknolojilerinin Gri Yayınların Bibliyografik Denetimine Etkisi	105
3.8.5. Bilişim Teknolojilerinin Gri Yayın Kullanımına Etkisi	106
4. BÖLÜM – TÜRKİYE'DEKİ BİLGİ MERKEZLERİNDEKİ GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASI ÜZERİNE YAPILAN ANKET ÇALIŞMASININ SONUÇLARI	109
4.1. BİLGİ MERKEZLERİNİN NİTELİĞİ	110
4.1.1. Anketi Cevaplayanların Görevi ve Eğitimi	110
4.2. GRİ YAYINLARIN SEÇİMİ	112
4.2.1. Gri Yayınların Seçimini Yapanlar	112
4.2.2. Gri Yayınların Seçimi için Kullanılan Kaynaklar	114
4.3. GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASI	115
4.3.1. Yurt İçi Kaynaklı Gri Yayınların Sağlama Biçimleri	116
4.3.2. Yurt Dışı Kaynaklı Gri Yayınların Sağlama Biçimleri	118
4.4. GRİ YAYINLARI SAĞLAMA SÜRECİNİN NİTELİĞİ	121
4.4.1. Kitapçıklar – Broşürlerin Sağlama Sürecinin Niteliği	121
4.4.2. Küçük Magazinler - Bültenlerin Sağlama Sürecinin Niteliği	122
4.4.3. Önbaskılar ve Ayrı Basımların Sağlama Sürecinin Niteliği	123
4.4.4. Toplantı Tutanakları - Bildirilerin Sağlama Sürecinin Niteliği	123
4.4.5. Raporlar – Teknik Yayınların Sağlama Sürecinin Niteliği	124
4.4.6. Patentler – Standardların Sağlama Sürecinin Niteliği	125
4.4.7. Tezlerin Sağlama Sürecinin Niteliği	126
4.5. GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASINDA KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR	126
4.6. GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASINDA İŞBİRLİĞİ	129
4.6.1. Gri Yayınların Sağlanmasındaki İşbirliğinin Niteliği	130
4.6.2. İşbirliği Yapılan Yurt İçindeki Bilgi Merkezleri	132
4.6.3. İşbirliği Yapılan Yurt Dışındaki Bilgi Merkezleri	134
4.6.4. İşbirliği Yapılan Diğer Kişiler	135

4.7. GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASINDA BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ	136
4.7.1. İnternet Ortamında Kaynaklarına Erişilen Kuruluşlar	136
4.7.2. İnternet Ortamında Bulunması Yararlı Olan Gri Yayınlar	138
4.8. KURULUŞLARDA GRİ YAYINLARIN ÜRETİMİ	139
4.9. GRİ YAYINLARIN BİBLİYOGRAFİK DENETİMİ	140
4.9.1. Bilgi Merkezine Gelen ve Kataloglanan Kuruluş Yayınları	141
4.9.2. Bilgi Merkezine Gelen ve Kataloglanan Yurt İçi Yayınlar	142
4.9.3. Bilgi Merkezine Gelen ve Kataloglanan Yurt Dışı Gri Yayınlar ...	144
4.10. GRİ YAYINLARIN KULLANIMA SUNULMASI	145
4.10.1. Koleksiyona Alınmayan Gri Yayınlar	146
4.10.2. Koleksiyonda Bulunmayan Gri Yayınlar	148
4.11. TÜRKİYE'DEKİ BİLGİ MERKEZLERİNİN GRİ YAYINLARA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ	149
4.12. DEĞERLENDİRME	151
5. BÖLÜM - SONUÇ VE BİR MODEL ÖNERİSİ	157
5.1. TÜRKİYE'DE GRİ YAYINLAR VE İNTERNET	158
5.1.1. Türkiye'de Gri Yayınlar ve Gelecekteki Rolü	158
5.1.2. İnternet ve Gri Yayınlar	159
5.2. TÜRKİYE'DE ÜRETİLEN GRİ YAYINLARI SAĞLAMAK İÇİN BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ	161
5.3. TÜRKİYE'DEKİ DEVLET YAYINLARINA İNTERNET'TEN ERİŞİM İÇİN ÖNERİLEN MODEL	162
5.3.1. Devlet Yayınlarına İnternet'ten Erişim – Bir Model Önerisi	167
5.3.2. Model'in Amacı ve Kapsamı	167
5.3.3. Tanımlar	168
5.3.4. Katılımcı Kuruluşlar	169
5.3.5. Kuruluşların Temsilcileri ve İletişim	169
5.3.6. Çalışma Yöntemi	170
5.3.7. Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi Veri Tabanı	172
5.3.8. Bütçe	172
5.3.9. Kullanım	173
5.3.10. Yapısal Değişiklikler	174
5.3.11. Topluma Getireceği Yarar	175
5.3.12. Katılım Koşulları ve Zamanlama	176

KAYNAKÇA

YARDIMCI KAYNAKÇA

EK 1 - Devlet Yayınları Bilgi Formu (DYBF)

EK 2 - Anket Formu

EK 3 - Araştırmaya Katılan Kuruluşlar

EK 4 – Devlet Planlama Teşkilatı Elektronik Kütüphanesi
Web Sayfası Örnekleri

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No :	Tablo Adı	Sayfası
Tablo 1 :	Örneklem Alınan Bilgi Merkezlerinin Kesimlerine Göre Dağılımı	6
Tablo 2 :	Geleneksel ve Geleneksel Olmayan Yayınlar Arasındaki Farklar	35
Tablo 3 :	“Raporlar” ile “Gri Yayınlar” Arasındaki Farklar	41
Tablo 4 :	Kütüphanecilik Eğitimi ve Görev Dağılımı I	111
Tablo 5 :	Kütüphanecilik Eğitimi ve Görev Dağılımı II	112
Tablo 6 :	Gri Yayınların Koleksiyona Alınması Seçimini Yapanlar	113
Tablo 7 :	Gri Yayınların -Genellikle- Seçildiği Kaynaklar	114
Tablo 8 :	Yurt İçi Kaynaklı Gri Yayınların Sağlama Biçimlerine Göre Dağılımı	116
Tablo 9 :	Yurt Dışı Kaynaklı Gri Yayınların Sağlama Biçimlerine Göre Dağılımı	119
Tablo 10 :	Kitapçıkları ve Broşürleri Sağlama Sürecinin Niteliği	121
Tablo 11 :	Küçük Magazinleri ve Bültenleri Sağlama Sürecinin Niteliği	122
Tablo 12 :	Önbaskılar ve Ayrı Basımları Sağlama Sürecinin Niteliği	123
Tablo 13 :	Toplantı Tutanakları ve Bildirileri Sağlama Sürecinin Niteliği	124
Tablo 14 :	Raporlar ve Teknik Yayınları Sağlama Sürecinin Niteliği	124
Tablo 15 :	Patent ve Standartları Sağlama Sürecinin Niteliği	125
Tablo 16 :	Tezleri Sağlama Sürecinin Niteliği	126
Tablo 17 :	Gri Yayınların Sağlanmasında İşbirliği	130
Tablo 18 :	Kuruluşlara Göre İşbirliği Yapılan Hizmetler	131
Tablo 19 :	Kuruluşlar ve Bilgi Merkezleri Dışında İşbirliği Yapılan Kişiler	135

Tablo 20 : İnternet ortamında Bulunması Yararlı Olan Gri Yayın Türleri	138
Tablo 21 : Kuruluşlarda Üretilen Gri Yayınların Sağlanması	140
Tablo 22 : Bilgi Merkezine Gelen ve Kataloglanan Gri Yayınlar: Kuruluş Yayınları	142
Tablo 23 : Bilgi Merkezine Gelen Ve Kataloglanan Gri Yayınlar: Yurt İçi Yayınlar	143
Tablo 24 : Bilgi Merkezine Gelen Ve Kataloglanan Gri Yayınlar: Yurt Dışı Yayınlar	144
Tablo 25 : Gri Yayınların Kullanıma Sunuluş Biçimleri	146
Tablo 26 : Koleksiyona Kabul Edilmeyen Gri Yayınlar Uygulanan İşlemler	147
Tablo 27 : Koleksiyonda Bulunmayan Gri Yayınlarla İlgili Sorulara Verilen Cevaplar	148
Tablo 28 : Türkiye'deki Alan Adları Sayıları	160

KISALTMALAR

ADSTAR	Automated Document Storage and Retrieval
AGRIS	Agricultural Information System
ANFOR	Association Française de Normalisation
ANSI	American National Standard Institute
BL	British Library
BLDSC	British Library Document Supply Centre
BLLD	British Library Lending Division
CEA	Commissariat à l'Energie Atomique
COSATI	Committee on Scientific And Technical Information
DEK	Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DNS	domain name server
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DYBF	Devlet Yayınları Bilgi Formu
EEC	Education Equipment Centre
EIU	European Intelligent Unit
EPO	European Patent Office
ESA	European Space Agency
ESO	European Standard Organization
EU	European Union
FAO	Food and Agriculture Organization
GPO	Government Printing Office
HMSO	Her Majesty's Stationery Office
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions
ILO	International Labour Office
IMF	International Monetary Fund
INIS	International Nuclear Information Service
IPC	International Patents Classification
ISBN	International Standard Book Number

ISO	International Organization for Standardization
ISSN	International Standard Serial Number
İGEME	İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSSGM	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
KTÜ	Karadeniz Teknik Üniversitesi
LC	Library of Congress
NACA	National Advisory Committee for Aeronautics
NASA	National Space Agency
NLM	National Library of Medicine
NTIS	The National Technical Information Service
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	Organization for the Economic Co-operation and Development
PTDLP	The Patent and Trademark Depository Library Program
SIGLE	System for Information on Grey Literature in Europe
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TAEK	Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TIB	Technische Informationsbibliothek Hannover
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TSE	Türk Standardları Enstitüsü
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
UAP	Universal Availability for Publications
ULAKBİM	Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
UMI	University Microfilms International
UTOG	University Theses Online Group
USPTO	U. S. Patent and Trademark Office
VNTIC	<i>(Scientific and Technical Information of Russia)</i>

WB	World Bank
WHO	World Health Organization
WIPO	World Intellectual Property Organization
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YÖKDOK	Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Merkezi

ÖNSÖZ

Bir ülkenin, bilimsel ve teknik bilgi birikimi ile varolan bilginin serbestçe dolaşımı ve elde edilebilirliği, toplumsal ve ekonomik gelişimini sağlayan en önemli etkenlerden birisidir. Özellikle bilgi toplumu olmayı hedefleyen ülkelerde, özel ve kamudaki her düzeyden kuruluş, ya da bireyler tarafından çalışma alanlarında çoğunlukla önemli ve güncel bilgiler üretilmektedir. Genelde toplum yararına olan bu bilgi kaynakları, kitapçıklar, raporlar, çeviriler, toplantı metinleri, küçük bültenler, patentler, standartlar ve tezler gibi farklı türlerde, basılı veya elektronik ortamda hazırlanmaktadır. Ticari amaçlı yayınlanmadığı için kitap satışı ile elde edilemeyen, çoğu kez amatör bir anlayışla ucuz ve kolay baskı teknikleri ile sadece gerektiği sayıda çoğaltılan ve düzensiz biçimde dağıtılan bu tür kaynaklar, “gri yayınlar” olarak adlandırılmaktadır.

Bilgi toplumunun vazgeçilmez öğelerinden olan bilgi teknolojilerinin gelişimi, ofis otomasyonu ve masaüstü yayıncılığı yaygınlaştırmakta, özellikle gri yayınların sayısının daha da artmasına neden olmaktadır. Gri yayınların sayısının artışı yanında, belirsiz yapısı, kısa sürede baskısının tükenmesi, yayın katalogları gibi sağlamaya yardımcı araçların yetersizliği, bilgi merkezleri için bu kaynakları elde etmede sorunlar yaratmaktadır. Gri yayınların üretimini yaygınlaştıran bilgi teknolojileri, diğer yayınlarda olduğu gibi bibliyografik denetimde de kolaylık getirmektedir. Büyük bir kütüphane olarak nitelenen Internet ise, gri yayınların elde edilmesi ve kullanımı için yeni olanaklar sunmaktadır.

Ülkemizdeki demokratikleşme çabaları, Avrupa Birliği aday üyeliği ve bilgi toplumu olmaya yönelik gelişmeler, özellikle ticari olmayan bilgi kaynaklarının, toplumdaki bütün bireylere ve kuruluşlara serbestçe erişilebilecek şekilde düzenlenmesini daha önemli hale getirmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu tür yayınların görülmeye başladığı 1920’lerden bu yana

üretimi, sağlaması, bibliyografik denetimi ve kullanımı ile ilgili pek çok araştırma bulunmakta; çeşitli konulara ve/veya türlere yönelik uygulamalar ortaya konmaktadır. Kütüphanecilik literatürümüzde ise, gri yayınlara ve sağlamasına yönelik yeterli sayıda araştırma ve yayın bulunmamaktadır.

Bu çalışmada, gri yayınların sağlanmasında ne gibi sorunlarla karşılaşıldığı göz önüne alınarak, genelde gri yayınların ve sağlama sistemlerinin incelenmesi, özelde Türkiye'deki bilgi merkezlerinde bu yayınlara ilişkin uygulamalar ve kullanım durumunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Gri yayınlardan örnekler verirken, özellikle İnternet ortamından erişilebilen ve düzenli bir işbirliği sistemi bulunanlar seçilmiştir. Araştırmada öngörülen, "Türkiye'deki bilgi merkezleri arasında sağlıklı bir iletişim ve işbirliği sisteminin olmaması, kütüphaneciler için gri yayınları belirleme ve sağlamada zorluklar yaratmaktadır" hipotezi, 76 bilgi merkezine uygulanan bir anket çalışması ile sınanmıştır.

Araştırmanın sonunda, ülkemiz şartları da düşünülerek, devlet yayınlarının elde edilmesi için iletişim ve işbirliği içinde İnternet ortamında yapılan bir elektronik kütüphane modeli önerilmiştir. Devlet yayınlarının seçilme nedenlerinden birisi, belli bir otoriteye bağlı olması sayesinde, önerilen modelin gönüllülük gibi katılımcıların inisiyatifine bırakılmamasının yararına inanılmasıdır. Diğer neden ise, Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanan ülkemizde, hem bu süreçte devlet kuruluşlarının çok sayıda Avrupa Birliği dokümanı üzerinde çalışması, mevcut idari yazışmalar ve dokümanların Birlik kurallarına göre yeniden düzenlenmesi, hem de Başbakanlık ve Bakanlıklar başta olmak üzere pek çok kuruluş tarafından toplumu bilgilendirmek amacıyla, gri yayın türü yayınlar hazırlanması ve dağıtılmasının gerekeceği düşüncesidir. Böyle bir Model'in uygulanması ve işlerlik kazanması ile bu çalışmada arzulanan hedefe ulaşılmış olacaktır.

1. BÖLÜM : GİRİŞ

1.1. KONUNUN ÖNEMİ

Bilgi, en basit ve kısa tanımıyla, “insan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütününe verilen ad; öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek; insan zekasının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, malumat, vukuf”¹ biçiminde tanımlanmaktadır. Bilginin serbest dolaşımı ve genelde elde edilebilirliği, bilgi toplumuna doğru yol alan bir ülkenin ekonomik ve demokratik gelişimi için de katma değer yaratan bir araç ve ön koşuldur. Bilgi zengini ve bilgi fakiri ülkeler arasındaki ayırmadan kurtulmak için, her bireyin gelişmiş bilgi hizmetlerine kolay ve ucuz erişimini sağlamak bir ülkenin zorunluluğudur. Günümüzde ise her türlü bilginin miktarı ve karmaşıklığı hızla artmakta, bu bilgiyi içeren kaynaklar arasından istenenleri bulmak ve elde etmek giderek zorlaşmaktadır.

Akademik, kamu, özel ve sivil toplum örgütleri, çalışmaları ile ilgili bilimsel, idari ve teknik alanlarda her konuda, karar verme süreci ve/veya araştırma gibi farklı amaçlar için, çoğunlukla önemli ve güncel bilgiler içeren belgeler hazırlamaktadırlar. Böylece “her alandaki enformasyonun gittikçe daha fazlası rapor, müsvedde, önbasım ve son olarak elektronik mektup gibi olağan dışı biçimlerde üretilmektedir” (Smith 1993:28). Araştırmaların sayısının artması ve ofis otomasyonunun yaygınlaşması, buna karşın geleneksel ticari yayıncılık maliyetinin sürekli yükselmesi bu sonucun ortaya çıkışını kolaylaştırmaktadır.

Geçmişten beri bilgi kaynaklarını dolayısıyla bilgiyi düzenlemek ve sunmak kütüphanecinin işidir ve bilgi, artan oranda yeni kaynaklarla sunulmaktadır. Bilgi merkezlerine yeni kaynakların girişi, geleneksel ve

¹ “Bilgi”, Türkçe Sözlük, I (1988), 186.

geleneksel olmayan bilgi hizmetlerine olumlu bir etki yaratmaktadır (Harrison 1979:207). Ulusal ekonominin, araştırma ve eğitimin gelişmesi için bilimsel ve teknik enformasyonun sağlanması, bilgi hizmetlerinin en önemli parçalarından birisidir (Karnitis 1998:73). Bilgi hizmetlerinde çalışanlar, bu kaynaklardan en yüksek yararın elde edilmesi için, öncelikle sağlama ve bibliyografik denetimde işbirliği de dahil olmak üzere gerekli önlemleri almalıdır.

Dünya'daki diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de, üniversitelerde akademik tezler ve araştırma sonuçları; kamu ve özel kuruluşlarda, mesleki ve sivil toplum örgütlerinde raporlar, kitapçıklar, broşürler gibi pek çok gri yayın çıkartılmakta ve dağıtılmaktadır. İçerdikleri bilgi ve hızla yayılma nitelikleri dikkate alındığında, özellikle bilim ve teknoloji, ekonomi, tarım ve veterinerlik, koruyucu hekimlik gibi konularda, bu yayınlardan daha fazla yararlanmak önem kazanmaktadır. Halen Rusya Federasyonu Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'na (*Ministry of Science and Technology of the Russian Federation*) bağlı çalışan VNTIC (*Scientific and Technical Information of Russia*), eski Sovyetler Birliği'nde 30 yıllık tecrübesi ile basılmamış ve dağıtımı yapılmamış daktilo veya bilgisayarla yazılmış 7 milyon doküman toplamıştır. Dokümanlardaki bilgiyi kullanıcıların elde etmesi en az iki-üç ayda mümkün olmasına karşın, aynı bilgi, basılı biçimdeki -dergi ve kitaplarda- bir-iki yılda ortaya çıkmaktadır. Oysa, uzmanlar, bilimsel raporlar ve tezlerdeki bilginin sadece dörtte birinin basıldığını tahmin etmektedir (Nechiporenko 1998:160). Bu durumda gri yayın biçiminde hazırlanan kaynaklar çoğalmakla birlikte, giderek artan bilgi üretim hızının da etkisiyle, pek çok gri yayın, geleneksel yayın haline gelmeden güncelliğini ve elde edilebilirliğini kaybedebilmektedir.

Gri yayınlar, özellikle en yeni ve küçük bilgi parçasına bile değer verilen ve hızla gelişen alanlarda önem taşımaktadır. Örneğin bir araştırma raporu veya bir bilimsel toplantı bildirisi, yeni bir bilginin ilk sunuluşu olabilir.

Kolay, hızlı ve ucuz üretilmeleri nedeniyle bilginin kullanıcıya ulaşımında etkili olan bu tür belgelerden yararlanılmaması pahalıya mal olmaktadır (Wood 1984:278).

Gri yayınlar, ticari olarak elde edilemeyen, değişik biçimlerde ve sınırlı sayıda üretilen, çoğaltılan ve dağıtılan, bu nedenle bilgi merkezlerinin belirlemekte, sağlamakta ve bibliyografik denetimde güçlük çektikleri bir yayın türü olarak bilinmektedir. Bu tür yayınlar herhangi bir konuda hazırlanmış kitapçıklar, broşürler, bilimsel ve teknik raporlar, tezler, teknik kataloglar ve notlar, haber bültenleri, küçük magazinler, bilimsel konferansların basılmamış bildirimleri, toplantı tutanakları, önbaskılar, ayrı basımlar, ek yayınlar, çeviri metinleri ve benzeri kaynaklardır (Keenan 1996:7).

Bilgi merkezleri ve kütüphanelerin koleksiyonu için ayrılan bütçe giderek azalmakta, buna karşın geleneksel yayınların fiyatları artmaya devam etmektedir. Bilim ve teknoloji başta olmak üzere hemen her alanda kullanılan orijinal, değerli ve güncel bilgiler içeren gri yayınlar ise, genellikle ücretsizdir. Kütüphaneci tarafından bu kaynakların belirlenmesi, sağlanması, ilk ve en büyük güçtür ve bu nedenle, aranan bu tür yayınların bilgi merkezlerine dolayısı ile potansiyel kullanıcı grubuna zamanında ulaşamadıkları sıkça dile getirilmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ile yayılan elektronik yayıncılık ve ağlaşma, belgelerin yazım ve dağıtım sürecine yazılım ve donanım olarak yeni araçlar sağlamakta, elektronik belge sayısını da giderek arttırmaktadır. Bunlar yazar, yayıncı, dağıtıcı firma ve kullanıcı arasında doğrudan ve hızlı iletişimin kurulması ve içeriğin aktarımı, dokümantasyon desteği ve yeni belge türleri şeklinde olabilmektedir. Elektronik ortamda gri yayın niteliğinde üretilen belgelerin, kısa sürede bibliyografik denetime alınması, bilgi merkezlerinin ve kullanıcıların aynı ortamda belge sağlama hizmeti ile bu yayınları elde etmesi kolaylaşabilir. Böylece yeni bilişim

teknolojileri, gri yayınların saptanması, çoğaltılması ve düzensiz dağıtılmasından kaynaklanan sorunlara bir alternatif yaratılabilir. Gri yayınların yerel-ulusal-uluslararası düzeyde güncellik, değişim, hızla duyurma ve erişim ihtiyacı gibi özellikleri; İnternet ağ yapısının yerel-ulusal-uluslararası düzeyde güncel, hızlı iletişim, işbirliği ve değişime yatkınlığı ile uyum göstermektedir. Ağ ortamına yerleştirilen bir belge, kullanıcı sayısı kadar ve kullanıcının istediği formatta çoğaltılabilir; kullanıcı tarafından bulunduğu yerden elde edilebilir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI, PROBLEM VE HİPOTEZ

Araştırmanın amacı, birinci elden, orijinal, güncel bilgi içeren gri yayın türündeki kaynakların, Türkiye'deki bilgi merkezlerinde elde edilme sürecindeki uygulamaları, işbirliği ve İnternet'ten erişilebilme durumlarını belirlemek, ayrıca bu kaynaklardan daha etkin biçimde yararlanılabilmek için sağlanması ve kullanıma sunmaya yönelik modelleri inceleyerek, Türkiye şartlarına uygun öneriler getirmektir.

Araştırma amacına göre belirlenen temel araştırma problemi, bilgi merkezlerinin gereksinim duydukları gri yayınların sağlanmasında karşılaşılan sorunlardır.

Araştırmanın amacı ve problemi doğrultusunda çalışmanın hipotezi: "Türkiye'deki bilgi merkezleri arasında sağlıklı bir iletişim ve işbirliği sisteminin olmaması, kütüphaneciler için gri yayınları belirleme ve sağlamada zorluklar yaratmaktadır" şeklinde öngörülmektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN ALANI, KAPSAMI VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın alanı, gri yayınlar olarak seçilmiş ve özellikle bu tür yayınların Türkiye'deki bilgi merkezlerinde sağlanması üzerinde yoğunlaşmıştır.

Gri yayınlar, "yarı basılı materyaller olarak bilinen, ticari amaçla basılıp satılmayan, bibliyografik izlemenin zor olduğu bir yayın türü" olarak bilinmektedir (Prytherch 1995:285). Gri yayınların kapsamına kitaplar, dergiler, kitapçıklar, raporlar, tezler, teknik bilgi notları, haber bültenleri, ticari dokümanlar, konferans bildirimleri, toplantı tutanakları, önbasımlar, ayrı basımlar, ek yayınlar, çeviriler, patentler ve standartlar gibi farklı türlerde yayınlar girmektedir. Bu yayınlar, kağıt ve mikroform gibi geleneksel formlarda veya disket, cd-rom ve bilgi ağları gibi elektronik ortamlarda da olabilir.

'Bilgi merkezi', bilgi kaynaklarının sağlandığı, bilgi hizmeti verenlerin çalıştığı, bir bibliyografik merkez, danışma veya dokümantasyon merkezi, ya da bürosu olarak tanımlanmaktadır. (Keenan 1996:8). Araştırmada ifade edilen bilgi merkezleri, bağımsız olarak veya bir kuruluş içerisinde bilgi hizmeti veren kütüphane, dokümantasyon ve enformasyon birimleri anlamında kullanılmaktadır.

Bilgi merkezleri için 'yayın sağlama' kavramı, koleksiyon geliştirmek amacı ile yayınların bağış, değişim, satın alma veya fotokopi yoluyla elde edilmesi ve/veya ortak çıkarları olan gruplarla işbirliği yapılmasıdır. 'Sağlama hizmetleri' de, yayınlarla ilgili seçim, doğrulama, elde etme, muhasebe, kayıt ve ayıklama işlemlerinin yürütülmesidir.

Araştırma evreni Türkiye'deki bilgi merkezleri olarak alınmıştır. Örneklem ise Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi tarafından yayınlanan Türkiye Bilgi Merkezleri Rehberi

1997 (1998) adlı kaynakta yer alan 100 bilgi merkezinden seçilmiştir. Rehber'de yer almakla birlikte bilgi merkezi niteliği taşımayan üniversite, fakülte, bilgi işlem merkezi, ticari kuruluş adı taşıyan veya çift giriş yapılan toplam 16 birim örneklemin dışında bırakılmıştır. Buna karşın Rehber'de bulunmayan, ancak çalışmanın ön anketine cevap veren üniversite ve kamu kuruluşuna ait 7 bilgi merkezi ilave edilerek toplam 91 bilgi merkezi örneklemini oluşturmuş, bunlardan cevap alınan 76'si değerlendirmeye alınmıştır. Türkiye Bilgi Merkezleri Rehberi'nde, bilgi merkezleri; kamu, üniversite, özel, yabancı devlet kuruluşu ve vakıf olarak beş ayrı kesime ayırmaktadır. Örneklemin ve değerlendirmeye alınan grubun, bu kesimlere göre dağılımına ilişkin bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Kesimi	Toplam Örneklem	%	Cevap Verenler	%
Üniversite	62	68.1	54	71.1
Kamu	19	20.9	18	22.4
Özel	5	5.5	3	3.9
Yabancı Devlet Kuruluşu	2	2.2	2	2.6
Vakıf	3	3.3	0	0.0
Toplam	91	100	76	100

Tablo 1 – Örneklem Alınan Bilgi Merkezlerinin Kesimlere Göre Dağılımı

1.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma probleminde öngörülen sorulara açıklık kazandırmak ve bilgi merkezlerindeki durumu belirleyerek hipotezi sınamak amacıyla betimleme yöntemi kullanılmıştır. Özellikle sosyal bilim araştırmaları için tercih edilen betimleme yöntemi,

“...olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ‘ne’ olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışır. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef alır. Bu yönüme dayanan araştırmalarla, durum nedir? neredeyiz? ne yapmak istiyoruz? nereye, hangi yöne gitmeliyiz, oraya nasıl gideriz? gibi sorulara, mevcut zaman kesiti içinde olduğu düşünülen verilere dayanılarak cevap aranır (Kaptan 1991:59).

Böylece araştırmanın amacına uygun olarak, birey ya da grubun durumunu açıklamak, betimlemek, sadece eldeki araştırma grubuna ait olan ve onu diğerlerinden ayıran özel nitelikleri saptamak, aydınlatmak ve tanımlamak amaçlanmıştır (Kaptan 1991:71).

Araştırmaya genel olarak gri yayınlar kavramı ve türlerine ilişkin literatürün ve bu konuya yönelik toplantı metinlerinin incelenmesi ile başlanmıştır. Böylece gri yayın kavramının özellikleri ve gri yayın türlerinin ortak ve kendilerine özgü nitelikleri ile dünyada ve Türkiye'deki gelişimi saptanmaya çalışılmıştır. Edinilen bilgiler ışığında Türkiye'deki bilgi merkezlerinde bulunan gri yayınların sağlanması, işbirliği çalışmaları, kullanıma sunulması ve yeni teknolojilerin etkilerini belirlemeye yardımcı olmak amacıyla 20 sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır. (Bkz. EK 2).

Çalışmada ayrıca bilgi merkezi yetkililerinin anketlerdeki açıklamaları da göz önüne alınarak, ürettikleri gri yayınları Internet üzerinde herkesin erişimine açan belirli kurum ve kuruluşların ‘web’ sayfaları incelenmiştir.

Çalışmanın Birinci Bölümü'nde, ‘Giriş’ niteliğinde, gri yayınların bilimsel, idari ve teknik alanlardaki önemi, araştırmanın amacı ve problemi, öngörülen hipotez, araştırmanın alanı, kapsamı, evreni, araştırma yöntemi ve

düzeni ile bu konudaki temel kaynaklara ilişkin bilgi verilmiş olup, genel bir çerçeve çizilmiştir.

İkinci Bölüm, '**Gri Yayınlar**' başlığı altında ele alınmış, bu konudaki çeşitli tanımlar, gri yayınların tarihsel gelişimi ve genel özellikleri tanıtılmış, daha sonra gri yayın türleri ayrı ayrı tanımlanarak ilgili türe özgü nitelikler ve gelişimi hakkında derlenen bilgiler sunulmuştur.

Üçüncü Bölüm '**Gri Yayınları Sağlama ve İşbirliği Sistemleri**' başlığını taşımaktadır. Bu Bölüm'de gri yayınların sağlanması ve buna ilişkin problemler, yayın türlerine göre özellikle elektronik ortamda bulunan veya İnternet üzerinden ulaşılabilen ulusal ve uluslararası sağlama ve işbirliği uygulamaları seçilerek incelenmiştir. Bunun yanı sıra bilgisayar, bilgi ağları ve iletişimdeki yeni teknolojilerin, gri yayınların üretimi, sağlanması, bibliyografik denetimi ve kullanımına ilişkin etkileri ele alınmıştır.

Dördüncü Bölüm, '**Türkiye'deki Bilgi Merkezlerindeki Gri Yayınların Sağlanması Üzerine Yapılan Anket Çalışmasının Sonuçları**' olarak düşünülmüştür. Bu Bölüm'ün ilk kısmında, Türkiye'deki gri yayınların gelişimi üzerinde durularak, genelde üretilmesi ve dağıtılması hakkında yapılmış olan anketle toplanan veriler, tablolar yardımıyla aktarılmış ve değerlendirilmiştir. İkinci kısımda ise, anket sonuçları ve değerlendirmeler yorumlanmış, araştırmanın başında öngörülen hipotezin doğruluğu sınanmıştır.

Beşinci Bölümün başlığı '**Sonuç ve Bir Model Önerisi**' adını taşımaktadır. Bu Bölüm'de Sosyo-ekonomik ve demokratik anlamda ülkemizin gelişimi açısından gri yayınların önemine değinilerek, bu yayınlara İnternet ortamında erişimin kolaylıklarından söz edilmiştir. Araştırmanın sonunda, gri yayın olarak üretilen bilgilerin ve belgelerin, olabildiğince serbest, hızlı bir ortamda, güncel ve yaygın biçimde dağıtılmasının gerekliliği

vurgulanarak, bu ihtiyacı karşılama beklenen bir işbirliği modeli önerilmiştir. Ülkemizdeki devlet kuruluşları tarafından üretilen ve çoğunlukla birbirlerinden bağımsız olarak dağıtılan gri yayınlara, bilgi merkezlerinin güncel biçimde erişebilmesi ve halka sunabilmesi amacıyla, düzenli iletişime dayalı bir işbirliği modeli tasarlanmıştır. Avrupa Birliği'ne 1999 yılı sonunda aday olan ülkemizde, devlet kuruluşları tarafından Avrupa Birliği'ne ilişkin pek çok dokümanın üretilmesi ve dağıtılması beklenmektedir. Bu nedenle, önerilen model için özellikle devlet yayınlarının seçilmesi, gri yayın üreticileri ve bilgi merkezi arasında iyi bir işbirliğinin, bilginin geniş kitlelere yayımında yararlı olacağına inanılmasıdır.

Son olarak, araştırma sırasında kullanılan kaynaklar ve gri yayınlar konusundaki diğer kaynaklar listelenmiş; önerilen model için geliştirilen Devlet Yayınları Bilgi Formu verilmiş (EK 1); uygulanan anket metni (EK 2); çalışmaya katılan bilgi merkezlerinin adları (EK 3) ve Türkiye'de gri yayın üreticisi niteliğindeki özellikle ulusal politika oluşturan bir devlet kuruluşunun (Devlet Planlama Teşkilatı) Internet sitesindeki Elektronik Kütüphane'ye ait 'web' sayfalarından örnekler sunulmuştur (EK 4).

1.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışma için seçilen betimleme yöntemine uygun olarak araştırma verilerinin, ülkemizdeki gri yayınların sağlanmasında bilgi merkezlerindeki durumu belirlemek amacıyla, anket ile toplanması uygun görülmüştür. (Bkz. EK 2).

Araştırmanın örnekleme, bilimsel, teknik ve idari açıdan bilgiye ihtiyaç duyan kullanıcılara sahip örgütlerde bilgi hizmeti veren ve Türkiye Bilgi Merkezleri Rehberi'nde yer alan 100 merkezden seçilmiştir. Anket, örneklem alınan 91 bilgi merkezinin yönetici veya kütüphanecilerinden birine, en az iki

farklı yolla elektronik posta, faks, posta, mümkün olanlara da elden ulaştırılmaya çalışılmıştır. Çeşitli iletişim yolları denenmesine rağmen 15 (% 16.5) bilgi merkezinden herhangi bir yanıt gelmemiş, ancak anketleri cevaplayan 76 bilgi merkezinin % 83.5 ile örnekleme temsil ettiği kabul edilmiştir. Türkiye Bilgi Merkezleri Rehberi 1997'de listelenen bilgi merkezleri üniversite, kamu, özel, vakıf ve yabancı devlet kuruluşu olarak belli kesimlere ayrılmıştır. Bu dağılıma göre toplam örneklem ve ankete katılanların sayısı ve oranları Tablo 1'de toplu olarak verilmiştir.

Uygulanan anket sayesinde, bilgi hizmeti veren birimlerin yöneticilerinden ve kütüphanecilerinden gerek kendi örgütlerinde gerekse diğer örgütlerde üretilen, kullanıcıları için gereksinim duydukları gri yayınları nasıl seçtikleri, sağladıkları, bu süreçte karşılaştıkları zorluklar, diğer bilgi merkezleri ile işbirliği yapıp yapmadıkları ve kullanıma sunum hakkında veri toplanmıştır.

Anket formundaki sorular, cevaplanma kolaylığı sağlamak için genellikle tablolar halinde düzenlenmiştir. Tablo olarak hazırlanan soruların çoğunluğunda gri yayın türleri yedi gruba ayrılmış, yurt içi ve yurt dışı kaynaklı olanlar için ayrı ayrı cevaplar istenmiştir. Sorularda farklı yayın türleri ele alındığı için birden fazla seçeneğin işaretlenmesine olanak verilmiştir. Bununla birlikte yapılan tablolardaki pek çok hücre sayısının, khi kare, t testi gibi istatistik test yöntemlerini uygulamak ve değerlendirmek için yeterli büyüklüğe sahip olmadığı görülmüştür. Bu nedenle anket sonuçlarına ilişkin tablolar, satır ve sütun yüzdeleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Bazı sorulara ilişkin veriler veya açık uçlu açıklamalar, özellikle hipotezin belli bir kısmının veya tamamının doğruluğunu sınamak için kullanılmıştır.

Literatürden ve anket sonuçlarından edinilen bilgilerin ışığında, gri yayınların üretilmesi, dağıtılması ve hizmete sunulması için uygulanabilecek kolay, hızlı, güncel ve ekonomik bir yapıya sahip bir model önerilmiştir.

Özellikle deneme sürecinde belirli bir gri yayın grubu için yapılması tercih edilmiş ve bu amaçla devlet yayınları için bir model tasarlanmıştır.

1.6. KAYNAKLAR

Araştırma konusuyla ilgili yapılmış çalışmaları belirlemek üzere yapılan yayın taraması sonucunda bulunan kaynakların çoğunluğunun makale ve gri yayın türlerinde olduğu görülmüştür. Gri yayınlar, ikincil kaynaklarda önceleri 'rapor literatürü' (*report literature*) ve 'geleneksel olmayan literatür' (*non-conventional literature*) olarak adlandırılmıştır. 1978 yılında, 'gri yayınlar' terimi ortaya atılmış ve yaygınlaşmıştır.

Gri yayınlar konusunda özel olarak hazırlanmış ikincil kaynak, Grey Literature Network Service tarafından oluşturulan veri tabanı ve bibliyografyadır. Bu alandaki 650'den fazla kaydı içeren veri tabanı, tam metin dokümanlar, bunlara erişim bilgileri ve özleri kapsamakta, basılı kopyası Annotated Bibliography on Grey Literature (1999) Internet üzerinde ise Grey Literature Online Bibliography adlarıyla kullanıcılara sunulmaktadır. Bu veri tabanında özel olarak 'sağlama, Internet, işbirliği' başlıkları taranmıştır.

Daha geniş bir kaynak taraması için, Dissertation Abstracts CD (1990-1999), Library and Information Science Abstracts CD (1969-1999), Social Science Citation Index with Abstracts (1992-1999) adlı kaynaklar, 'gri yayınlar, geleneksel olmayan yayınlar' ve gri yayın türleri adıyla taranmış, kapsamlı bir kaynak listesi hazırlanmıştır.

Türkiye'de bu konuda yayınlanmış kaynakları tesbit etmek amacı ile Türk Kütüphaneciliği (1993-1999), Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni-Türk Kütüphaneciliği Dizin (1982-92), Türkiye Bibliyografyası (1928-1997) ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası (1952-1997), Başbakanlık Devlet Arşivleri

Genel Müdürlüğü Enformasyon Bülteni (1996-1999) taranmıştır. Bu kaynaklarda gri yayınlar konusu yanında gri yayın türlerini ifade eden terimler ayrı ayrı aranmış, bu konuyla dolaylı olarak ilgili sadece birkaç makaleye rastlanmıştır.

Gri yayınlar konusundaki temel kaynakların başında, ilk kez İngiltere'de 1975 yılında Use of Report Literature başlığı ile yayınlandıktan sonra yazarı Charles Peter Auger tarafından güncelleştirilerek yeni basımları yapılan Information Sources in Grey Literature (Auger 1994) başlıklı kitap gelmektedir. Kitap, gri yayınların yapısı, gelişimi, gri yayın koleksiyonları, sağlama yöntemleri ve bibliyografik denetimi konularını ele almakta, gri yayın türünden raporların, tezlerin, çevirilerin, toplantı tutanaklarının ve mikroformların önemine ayrıntılı olarak yer vermektedir. Kitapta havacılık, sağlık bilimleri, işletme ve ekonomi, bilim ve teknoloji gibi, bilgi yayımında gri yayınların tercih edildiği alanlardaki kaynaklara ilişkin temel bilgiler de bulunmaktadır. Yazarın güncelleştirdiği kitabın üçüncü basımı, 1994 yılında yayınlanmıştır.

Gri yayınlar ve farklı türlerine ilişkin değişik ülkelerdeki örnekler ve yeni uygulamalara ait bilgiler, iki yılda bir sonbahar aylarında yapılan 'Uluslararası Gri Yayınlar Konferansı'nda (*International Conference on Grey Literature*) sunulmakta ve tartışılmaktadır. Yurt dışındaki ulusal bilgi merkezleri tarafından desteklenen toplantılarda, gri yayınlar konusunda uygulamaların ve gelişmelerin sunulduğu bildirileri, toplu halde ve gri yayın şeklinde elde etmek mümkündür.

Uluslararası Gri Yayınlar Konferansı'nın ilki, 1993 yılında Hollanda'nın Amsterdam şehrinde *Weinberg Report 2000* konu başlığı ile gerçekleştirilmiştir. Toplantının ana konuları gri yayınların üreticileri ve yayıncıları; yazarların telif hakları; bilgi ağları; ulusal ve özel bilgi merkezlerince gri yayınların işlenmesi ve dağıtımı; gri yayın veri tabanları; gri

yayınların istenmesi ve sağlanması; çeşitli ülkelerde kullanıcı-üretici görüşleri olarak belirlenmiştir. Toplantıya 28 ülkeden 200'ü aşkın delege katılmıştır. Sunulan 40 bilimsel ve teknik bildirinin metinleri, GL'93 Conference Proceedings (1994) başlığı ile gri yayın olarak elde edilebilmektedir.

İkinci Konferans, 1995 yılında Washington D.C.'de '21.Yüzyılda Gri Yayınlar Patlaması' (*Grey Exploitations in the 21st Century*) konu başlığı ile yapılmıştır. Toplantıda, altı oturum halinde ağlaşmış bir ortamda gri yayınların pazarlanması, tanıtma faaliyetleri; bölgesel ve küresel boyutta gri yayınların yönetimi; enformasyon ve dokümantasyon sistemleri ile insan hakları konusunda gri yayınlar ele alınmıştır. Toplantıya 20 ülkeden 125 delege katılmıştır. GL'95 Conference Proceedings (1996) başlığı ile sunulan 26 bildiri gri yayın olarak yayınlanmıştır.

Üçüncü Konferans, 1997 yılı sonunda Luxemburg'da, 'Bilimsel ve Teknik Enformasyonun Düzenlenmesi ve Transferi Üzerine Görüşler' (*Perspectives on the Design and Transfer of Scientific and Technical Information*) teması ile yapılmıştır. Konferansa 24 ülkeden katılım olmuş; teknoloji transferi ve yenilikler; bilimsel ve teknik amaçlar için gri yayınların kullanımı ve etkisi; gri yayın üretimi ve hizmetlerinin yeniden düzenlenmesi, değerlendirilmesi; ağlaşmış ortamda yeni formların yönetimi; gri yayınların yayılmasında eğitim ve öğretim; bilginin genişleyen alanında bilgiye dayalı yorumlama ve gelecekteki araştırmaları yönlendirmek için ders programlarının geliştirilmesi konuları işlenmiştir. Bilimsel ve teknik düzeyde sunulan 30 bildiri, GL'97 Conference Proceedings (1998) olarak basılı biçimde sağlanabilmektedir.

Dördüncü Konferans, 1999 yılında yine Washington D.C.'de 'Gri Yayınlarda Yeni Sınırlar' (*New Frontiers in Grey Literature*) teması ile yapılmıştır. Altı oturum halinde yapılan Konferans'ta, evrensel bilgi toplumunda gri yayınların değeri; elektronik gri yayınların yayınlanması ve

arşivlenmesi; telif hakları; politika ve yönetimi; uygulamalar ve kullanım başlıkları altında 27 bilimsel ve teknik bildiri sunulmuştur. Konferans'ın yapılmasından 3-4 ay sonra bildirilerin GL Conference Proceedings dizisi içinde yayınlanması beklenmektedir.

Uluslararası Gri Yayınlar Konferansları ve gri yayınlar konusunda diğer kaynaklardaki bilgilere dayanarak, Notebook on Grey Literature : A Systematic Approach to Grey Literature in Printed and Electronic Form başlığı ile bir derleme (1997) hazırlanmıştır. İlk kez 1995 yılında State of the Art Seminar on Grey Literature başlığı ile görülen kaynak, Dominic Farace tarafından gri yayınların değeri, gri devre (*grey circuit*), problemler, standardlaşma, ağlaşma, maliyet-yarar analizi ve 21. Yüzyıla girerken çözümler alt başlıkları halinde toplanmış ve örnek uygulamalara da yer verilmiştir.

Diğer bir toplantı, 1982 yılında Aslib tarafından yapılan "Geleneksel Olmayan Yayınların Elde Edilebilirliği ve Bibliyografik Denetimi" (*Availability and Bibliographic Control of Non-Conventional Literature*) adlı bir günlük Konferans'tır. Sunulan bildiriler, aynı yıl Aslib Proceedings (1982) başlıklı derginin 34. cildinde yayınlanmıştır.

Gri yayınlar konusundaki terimlerin daha iyi anlaşılması için kapsamlı bir sözcük listesi hazırlamak üzere ilk adım, GL'97 Konferansı'nda atılmış ve bir başvuru kaynağı niteliğinde, basılı ve elektronik ortamda bulunabilen Glossary: A Vocabulary of Terms used in the Field of Grey Literature (1999) adlı sözlük oluşturulmuştur.

Gri yayınlar konusundaki diğer bir kaynak, Publishing Research Quarterly (1997) başlıklı derginin 1997 yılındaki "Gri Yayınlar' özel sayısı olup özellikle bilişim teknolojileri açısından gri yayınların üretimi ve dağıtımını ağırlıklı biçimde ele alınmıştır.

Gri yayınlar konusunda Türkiye'de yayınlanmış az sayıda kaynak bulunmaktadır. Bunlardan biri Didar Bayır tarafından yapılan Gri Yayınlar ve Kütüphanelerin Bu Yayınlarla İlgili İşlemleri başlıklı yüksek lisans tezi ve bu tezden yararlanılarak hazırlanan Gri Yayınlar: Tanımlama, Sağlama, Bibliyografik Sunuş ve İşlemler adıyla 1995 yılında basılan kitaptır. Bayır, eserinde gri yayınlar ve Avrupa'daki gri yayın enformasyon sistemi SIGLE hakkında genel bilgi vermiş; gri yayın türlerinden standartlar, bilimsel toplantı bildirimleri, tezler, çeviriler, raporlar ve patentlerin; tanımı; seçimi ve sağlanması için başvuru merkezleri ve kaynaklarını; gri yayın koleksiyonunun düzenlenmesi ve kullanımını ele alarak kısaca tanıtmıştır. Adı geçen eser, ülkemizde bu konuda özel olarak yapılan ilk lisansüstü çalışma ve yayın olma özelliğine sahiptir (Bayır 1995). Ancakbu eserde, gri yayınlar genel anlamda ele alınarak, bu konuda çalışma yapanlar için giriş niteliğinde bilgi verilmektedir. Yapılmakta olan araştırmada olduğu gibi, sağlama ve bibliyografik denetim ile ilgili işlemler ve kullanıma yönelik hizmetler açısından, gri yayınların Türkiye'deki bilgi merkezlerindeki durumundan bahsedilmemekte, bu yayınlar için herhangi bir öneri veya model önerilmemektedir.

Bir diğer yayın ise, Jale Baysal'ın (1987) Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar Araçlar Yöntemler adlı eseridir. Baysal, gri yayınlar terimini kullanmamış, bu tür yayınları 'yayınlanmamış eserler' olarak adlandırmıştır. Kitapta, her bir gri yayın türü ayrı ayrı ele alınarak tanımlanmış ve özellikleri verilmiştir. Ancak kitabın tarihinin özellikle bilişim teknolojisindeki gelişmelere göre eski olması, bu tür yayınlara ilişkin güncel gelişmelerin gerisinde kalmasına neden olmuştur.

Gri yayın konusuna değinen bir başka kaynak, Smith'in (1993) Kütüphaneci, Bilim Adamı ve Araştırma Kütüphanesinin Geleceği başlığı ile yayınlanmış çevirisidir. Gri yayınlar teriminin kullanıldığı kitabın çeşitli bölümlerinde, bu tür yayınların bilim ve araştırma için önemi vurgulanmakta,

özelliikleri ve bilişim teknolojilerindeki yeniliklerin sağladığı avantajlardan bahsedilmektedir.

2. BÖLÜM : GRİ YAYINLAR

2.1. TANIM

2.1.1. Terminoloji : Gri Yayınlar

Belirli bir özelliğe sahip bazı bilgi kaynaklarının tanımlanmasında öteden beri çeşitli renkler kullanılmıştır. Özellikle ticari olmayan yayınların üretimindeki kağıt, kapak gibi malzemelerin renkleri, kaynağın niteliğini de belirlemektedir. Örneğin, İngiltere’de ‘sarı kaplı kitaplar’ (*yellow backs*) tren istasyonlarında satılan ucuz romanları; Amerika Birleşik Devletleri’nde ‘mavi kitap’ (*blue book*) özellikle devlet memurları hakkında biyografik bilgiler ve diğer ayrıntıları veren eyalet rehberleri türündeki çeşitli devlet yayınlarını; ‘mavi baskı’ (*blue print*) genel olarak mühendislik çizimleri ve mimarlık planlarını; ‘sarı sayfalar’ (*yellow pages*) telefon rehberleri gibi yayınları ifade etmektedir (Auger 1994: viii). Devlet yayınları için farklı ülkelerde farklı renkleri içeren terimlerin tercih edildiği görülmektedir.

Türkiye’de renklere dayalı bir literatür tanımlaması, yurt dışından alınan bir iki örnek dışında yaygın değildir. Yayıncılar tarafından belli bir dizi halinde yayınlanan romantik hikayeler ‘beyaz dizi’ veya ‘pembe seri’ şeklinde adlandırılmıştır. Bu terimler bir yayın türü olarak edebiyat literatürüne geçmemekle birlikte, belli bir tip yayının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bunun dışında ticari amaçlı bazı yayınlar, örneğin telefon rehberlerindeki ‘sarı sayfalar’ ifadesi, yabancı dildeki karşılığının çevirisi olarak Türkçe’ye girmiştir.

Gri rengin çeşitli kaynaklardan alınan tanımlarını vermek, kütüphanecilik literatüründeki gri yayınlar kavramının daha kolay anlaşılmasına yardımcı olabilir. The Oxford Encyclopedic English Dictionary'de¹, **gri** kelimesi diğer anlamlar arasında, "anonim, isimsiz, kolaylıkla tarif edilemeyen, sınıflama veya tanımlamaya gelmeyen şey, belirsiz"; **gri alan** "bir kategoride birden fazla özelliğin paylaşıldığı ve herhangi bir kategoriye açıkça isnat edilemeyen bir durum veya konu" olarak açıklanmaktadır. The Oxford Dictionary of Current English'de² ise **gri alan** "belirli bir kategoriye uymayan ve bu nedenle bahsetmenin zor olduğu görüş, konu ve benzeri" olarak tanımlanmaktadır. Gri kelimesindeki durgun, sıkıcı, sönük, kasvetli sıfatları belirsizlik, muğlaklık, gevşeklik ve sınıflandırmaya uymayan bir yapıyı anlatmaktadır.

'Gri' kelimesi, belirtilen sözlük anlamı ile 'gri yayınlar' kavramına da açık ve kesin olmama şeklinde olumsuz bir çağrışım getirmektedir. Bu kelimeyi kullanmanın olumlu yanı ise, gri yayınlar için bütün türün özelliklerini yansıtan uygun bir terim sağlamasıdır (Auger 1994:viii). Gri yayınlar terimi yerleşene kadar, geleneksel olmayan yayınlar için toplayanların bakış açısına ve anlayışına bağlı olarak yaklaşık 20 terim kullanılmıştır, bunlardan sadece ikisi kabul görmüştür (Posnett 1984:276). Bu terimler özetle şunlardır : Literatürde en fazla geçen 'geleneksel olmayan yayınlar' (*non-conventional literature / unconventional literature*) terimi kabaca bu tür yayınların hepsini ifade etmekte kapsamaktadır (Cornish 1979:58). 'Raporlar' (*report literature*) terimi ise, en çok bilinen ve kullanılan tür olarak yayılmıştır. Bunların dışında, literatürde 'özel materyaller' (*special materials*), 'küçük yayınlar' (*small publishing*), 'yarı basılmış' (*half published/semi-published*), 'kaçak' (*fugitive*), 'gayri resmi' (*informal*), 'görünmez' (*invisible*) ve 'ticari olmayan' (*non-trade*) yayın ifadelerine de rastlanmaktadır. Kütüphanecilik literatüründe 'gri yayınlar' (*grey literature*), ilk kez

¹ "Grey", "Grey Area" The Oxford Encyclopedic English Dictionary, (1991), 622.

² "Grey Area" The Oxford Dictionary of Current English, (1993), 384.

1978 York Semineri'nde toplayıcı bir terim olarak ortaya atılmış, geniş bir kabulle benimsenmiş ve gri yayınların gelişiminde bir kilometre taşı olmuştur (Alberani 1990:359). İngiliz kütüphanecilerce ortaya atılan “gri yayınlar”, Amerika Birleşik Devletleri'nde küçük bir telaffuz farkı ile ‘*gray literature*’ şeklinde ve ‘*report literature*’ teriminin yerine kullanılmaktadır (Auger 1994:4). *George Ember*, teknik raporlar, konferans bildirileri, çeviriler gibi dokümanları ‘gölge yayın’ (*shadow literature*); McLuhan, bilgi kaynaklarını sınıflandırırken, kitaba benzer olanlarını ‘sıcak yayınlar’, kitap dışındakileri de ‘soğuk yayınlar’ olarak adlandırmışlardır (Bayır 1995:4). Son yıllarda ise, ‘gri enformasyon’ (*grey information*) ve ‘gri devre’ (*grey circuit*) terimleri görülmeye başlanmıştır (Farace 1997:9). Avrupa’da özellikle İngilizce’de yaygın olan ‘*grey literature*’, Almanca’da ‘*Graue Literatur*’, ‘*Sonder Literatur*’ ve ‘*Kleinschrifttum*’ (Schmidmaier 1986:101), Fransızca’da ‘*litterature grise*’, İtalyanca’da ‘*letteratura grigia*’ biçiminde kullanılmaktadır (Auger 1994:4).

Türkçe’ye yabancı literatürden aynı biçimde ‘gri yayınlar’ olarak aktarılan terim, Jale Baysal tarafından ‘yayınlanmamış belgeler’ (1987:67) ve ‘teknik yayınların özel türleri’ (1987:75) biçiminde adlandırılmış; Ertunç (1984:14) ise “Kütüphaneciliğimizin Güncel Sorunları” başlıklı makalesinde ‘gri yazın’ ifadesini önermiştir. Bu terimler içinde, günümüzde yaygın olarak kabul edilen ve kavramı karşıladığı düşünülen ‘gri yayınlar’ın kullanımı çalışmamızda tercih edilmiştir.

2.1.2. Gri Yayınların Tanımı

Gri yayınlar hakkında çeşitli kaynaklarda rastlanan tanımların, yayınların üretim tarzı, yayılma ortamı, türü ve biçimine göre yapıldığı gözlenmektedir. York Semineri’nde gri yayınlar terimi önerilerek, özellikleri ve

problemleri üzerinde durulmuş, ancak bunlar kapsamlı bir tanım halinde verilmemiştir. Kütüphanecilik literatüründe gri yayınların belli başlı tanımları şunlardır :

1. Kapsamlı gri yayın tanımları ilk kez, Aslib tarafından 1982 yılında Londra'da düzenlenen 'Geleneksel Olmayan Yayınların Elde Edilebilirliği ve Bibliyografik Kontrolü' (*Availability and Bibliographic Control of Non-conventional Literature*) Konferansı'nda yapılmıştır. Konferans'ta açılış konuşmasını yapan Auger (1982:457), gri yayınları "normal ticari yayıncılık kanallarınca yayınlanmayan ve çoğu kez sağlamanın güç olduğu kaynaklar" olarak tanımlamıştır.

2. Aynı Konferans'ta Wood (1982:459-460)., gri yayınların elde edilmesinde British Library Lending Division'in rolü konulu bildirisinde, gri yayınları "normal kitap satış kanallarından kolaylıkla elde edilemeyen ve geleneksel olmayan belirsiz kaynaklar" olarak tanımlamıştır. Gri yayınların, dünya literatürünün büyük ve artan miktarını oluşturduğu, yayın ticareti yoluyla bulunamadığı, gelişigüzel dağıtıldığı, sınırlı sayıda üretildiği, yazım ve üretim sürecinde belli kalite kontrol kuralları uygulanmadığı, bu nedenlerle belirlenmesi, sağlanması, genellikle saklanması, okunması ve kopyalanması sürecinde zorluklar olduğunu açıklamıştır.

3. Geleneksel olmayan yayınlar, geleneksel ticari kanallardan dağıtılmayan ve sağlanması daha güç olan, genellikle özel bir bilgi hizmeti vermeyen kütüphanelerde de sunulan literatür türüdür (Posnett 1984:276).

4. Carroll ve Cotter (1997:7)., 1993 yılında yapılan Birinci Uluslararası Gri Yayınlar Konferansı'nda (*First International Conference on Grey*

Literature) verdikleri bildiride, son on yılda çeşitli ülkelerde verilen gri yayın tanımlarını biraraya toplamışlardır. Buna göre bazı ülkelerin ve International Nuclear Information Service'in (INIS) kütüphanecileri tarafından yapılan gri yayın tanımları aşağıda verilmiştir.

Norveç (1984): "Kitap ticareti yoluyla bulunamayan, ulusal bibliyografyalara kaydedilmeyen ve tam bibliyografik künyeleri verilmeyen, ticari olmayan ve sınırlı sayıda baskısı olan yayınlardır";

Japonya (1984): "Normal ticari yayıncılık kanallarıyla yayınlanmaması nedeniyle zorlukla sağlanan kaynaklar; bilimsel ve teknik raporlar, çeviriler, tezler, konferans bildirileri, kurum içi bültenler, ticari ve idari dokümanları içerir ve "gri" derecesi farklılık gösterir";

İngiltere (1992): "Geleneksel olmayan yayınlar, özel olmayan bir kütüphanede sağlanması genellikle daha güç olan bir literatür grubudur";

Kanada (1989): "Gri yayın, ortamı ne olursa olsun, normal yayın ve dağıtım kanallarından kaçan herhangi bir dokümandır";

Karaib Adaları (1987): "Gri veya geleneksel olmayan yayınlar, basılmayacak veya uzun gecikmelerden sonra basılabilecek araştırma dokümanlarıdır";

INIS (1993): "Geleneksel olmayan yayınlar, normal olarak ticari dağıtım kanallarından bulunamayan ve genellikle yerleştirilmesi zor herhangi bir yayın türüdür".

Gri yayın toplayan önemli bilgi merkezlerinin tanımları, uygulamaya yönelik olması açısından değer taşımaktadır. British Library Document Supply Centre (BLDSC), gri yayınları "geleneksel kitap satış kanallarından sağlanamayan, tanımlanması ve elde edilmesi zor dokümanlar"; Association Française de Normalisation (ANFOR) ise, "ticari yayıncılık ve yayım süreci ile bibliyografik kontrol olanakları dışında kalan, sınırlı bir kullanıcı grubuna yönelik üretilen yazılmış veya basılmış dokümanlar" olarak tanımlamaktadırlar (Debachere 1995:94).

Üçüncü Uluslararası Gri Yayınlar Konferansı'nda (*Third International Conference on Grey Literature*) gri yayınlar, "kamu, akademik, iş ve endüstrinin bütün düzeylerinde basılı ve elektronik ortamda üretilen, fakat ticari yayıncılar tarafından kontrol edilmeyen yayınlar" olarak yeniden tanımlanmıştır (Farace 1998:iii). Bu tanım basılı ve elektronik sürümleri olan Glossary : A Vocabulary of Terms Used in The Field of Grey Literature adlı kaynakta da aynı şekilde verilmektedir. Aynı Konferans'taki başka bir bildiriye, daha kısa ve öz biçimde "gri yayınlar kuruluşlar tarafından üretilen, yapısının amacını belirlediği ve gösterdiği, saklanması gerekmeyen şekilsiz yapısı, belirli bir biçimde sınırlı yaşam süresine sahip, bazı durumlarda değişime uğrayan, yeri ve durumu özel dinamik bir yayın türü" olarak açıklanmıştır (Gokhale 1998:270).

Türk kütüphanecilik literatüründe gri yayınlar tanımı, bu konudaki kaynakların sayısı ile doğru orantılı olarak az sayıdadır. Bayır (1995:98), gri yayın kavramını şöyle ifade etmektedir:

Geleneksel yayın ticareti ile sağlanamayan ve biçimleri, bibliyografik sunuşlarındaki farklılıklar gibi nedenlerle kitap, dergi gibi geleneksel yayınlardan ayrılan belge türleridir.

Ertunç (1984:14), Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'nde yayınlanan makalesinde gri yayınları, "basılmamış ve sınırlı sayıda çoğaltılmış belgeler" şeklinde tanımlamakta ve uzmanlarca yaşam sürelerinin en çok on yıl olarak belirlendiğine, niteliksiz kağıtlara basıldığına veya çoğaltıldığına dikkat çekmektedir.

Baysal (1987:67) ise, ulaşabildikleri çevre açısından yaptığı ayrımında "herhangi bir baskı aracı yardımıyla çoğaltılıp geniş bir çevreye ulaştırılan, geleneksel kitap ticareti ya da yayın yapan kuruluşlar aracılığıyla satın alınabilen ve sağlanabilenleri" yayınlanmış belgeler; "sınırlı sayıda çoğaltılıp, ancak çok sınırlı bir çevrenin yararlanmasına sunulan, ya da özel istek üzerine çoğaltılıp yararlanacak olana ulaştırılanları" yayınlanmamış belgeler şeklinde tanımlamış ve gri yayınlar terimini kullanmadan konuyu ele almıştır.

2.2. TARİHÇE

Gri yayınlar terimi kullanılmamakla birlikte, bu kavramdan en azından Almanca konuşan ülkelerde 20.Yüzyılın başından beri söz edilmektedir. Minde-Pouet 1920'de yazdığı makalesinde, işini ciddiye alan bir kütüphanecinin, bilime ciddi olarak zarar vermek istemiyorsa, 'küçük yayınlar' (*little literature = Kleinschriftum*) denen ve kitapçılarda bulunamayan sayısız miktardaki bu yayınları dikkate alması gerektiğini belirtmiştir (Schmidmaier 1986:101). Özellikle ilk ortaya çıkan gri yayın türleri arasında bulunan raporlar, pek çok bilimsel ve teknik bulgunun yayılmasına yardım etmeye devam etmektedir.

Her bir gri yayın türü, kendine özgü amaçları ve işlevleri doğrultusunda birbirinden bağımsız olarak gelişmiştir. Bilgi kaynakları arasında ortak bir yayın türü olarak gri yayınların ele alınması, tanımlanması ve

sorunlarının tartışılması açısından tarihsel gelişimi içindeki en önemli olaylardan biri, İngiltere'nin York şehrinde 13-14 Aralık 1978 tarihinde yapılan iki günlük seminer olmuştur. Semineri düzenleyen *Education Equipment Centre (EEC)* yetkilileri, çalışmalarında daha iyi iletişimin gerekliliğinin ve bilgi sağlamadaki eksikliğin farkına varmışlardır. *British Library Lending Division*'da yapılan, Avrupa Topluluğu'nun desteklediği Seminer'e, çoğunluğu Topluluk üyesi ülkelerden gelen gri yayın üreticileri, dağıtıcıları, kütüphane ve bilgi merkezi çalışanları olmak üzere 30 uzman katılmıştır (Cornish 1979:58-59). Bu Seminer'de ilk kez 'Gri Yayınlar' terimi kullanılmış ve kabul edilmiş; gri yayınları sağlama, bibliyografik kontrol ve elde edilebilirlikle ilgili ortak pek çok problem tartışılmış; genel bir düşünce birliği sağlanmış ve çeşitli öneriler geliştirilmiştir (Gibb 1982:494).

Seminer, İngiliz basınında yer almış ve 24 Ocak 1979 tarihli Financial Times gazetesinde 'Gri Yayınlar Soğuktan Gelir' (*Grey Literature Comes in From The Cold*) başlığı ile haber yapılmıştır. Yazıda "uzmanlar tarafından 'gri yayınlar' adı verilen bu dokümanların, normal ticari yayın kanallarından elde edilemediği, bu nedenle genellikle çok güç sağlanabilen kaynaklar olduğu ve içerdikleri bilginin 'yarı basılmış' halde muğlak bir ortamda yer aldığı" belirtilmektedir (Auger 1994:6).

York Semineri'nde, gri yayınların gelişimi açısından önemli adımlar sayılabilecek ve pek çoğu sonradan uygulamaya geçirilen bazı öneriler yapılmıştır. Bunlar özetle şunlardır: (Cornish 1979:58-59)

- Bu dokümanların belirlenmiş minimum standartlarda üretilmeleri gerektiği kabul edilmiş ve bu karardan hareketle, Avrupa Topluluğu Komisyonu, mevcut uygulamalar, standartlar, fiziksel sunuş yönergeleri, okunaklılık ve yeniden üretim ile yazar, başlık, üretici kuruluş ve tarih gibi temel bibliyografik

ayrıntılar üzerine bir çalışmayı yüklenmek veya bir grubu görevlendirmek istemiştir.

- Her bir üye ülkenin, kendi bünyesinde gri yayınları izleme, toplama ve kataloglamasından sorumlu ulusal bir otorite belirlemesi ve bir gri yayınlar veri tabanının yaratılması konusunda genel bir düşünce birliğine varılmıştır. Her bir doküman için tek tanımlayıcı kodun verilmesi, doküman sağlama, danışma hizmetleri ve gri yayın üreticilerinin eğitimi sorumluluk kapsamına alınmıştır. Böylece temel ulusal bibliyografyalardan ayrı olarak yaratılan veri tabanlarından ulusal düzeyde gri yayın kataloglarının basılabilmesi; kataloglara çevrimiçi erişim gibi çeşitli hizmetler üretilebilmesi; dokümanların kopyalarının sağlanması ile öz hazırlama ve indeksleme hizmetlerinin sunulabilmesi mümkün olacaktır.

- Gri veya geleneksel olmayan yayınların da ISBN ve ISSN gibi tek bir tanımlayıcı koda ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Komisyon ile işbirliği içinde olan ulusal bilgi merkezleri tarafından verilecek tek tanımlayıcı kodların, ulusal veri tabanlarının kontrolü ve diğer doküman sağlama merkezlerinden gelen isteklerde de kullanılması önerilmiştir. Gri yayın üreticileri tarafından bu kodlara örnek biçiminde kendi tek üretici kodlarının da eklenebileceği bildirilmiştir.

- Dokümantasyon merkezlerinde özellikle gri yayınlarla ilgili işlemlerde uygulanan zorlayıcı ve katı kuralların beklendiği kadar yararlı olmadığı kabul edilerek kendi kurallarını sürdüren bilgi merkezlerinin, kurulacak bu sisteme dahil edilmemesi önerilmiştir.

- Avrupa Topluluğu sınırları dışında kalan ülkelerde üretilmiş gri yayınların, Topluluk içinden sağlanması için birkaç seçenek ortaya atılmıştır. Bunlar, Topluluk içindeki tek merkezden, sipariş, sınıflama ve sağlamada

işbirliği ağı veya kaynak ülkeden doğrudan bağımsız olarak sağlamaya kadar değişen önerilerdir. Komisyon, en doyurucu ve uygun çözüm için seçeneklerle ilgili çalışmalar yapılmasını desteklemiştir.

- Seminer’de bu konuda gri yayın üreticilerine ders vereceklerin eğitimi için, Topluluk düzeyinde ve gri yayın üreticilerinin aydınlatılması hedefine yönelik olarak ulusal düzeyde iki aşamalı bir eğitim programı uygulanması benimsenmiştir.

Seminer’de, gri yayınlar konusunda genel bir anlaşmaya varılarak katılımcı kurumların, çözüm gerektiren problemleri, çözümleri ve etkilerini de içeren çalışmaları üstlenmesi ile sonuçlanmıştır. York Semineri’nin sonucunda Fransa’nın önerisiyle, Ocak 1980 tarihinde ilk somut adım atılmış ve Avrupa Topluluğu, gri yayınlar sistemi olan *System for Information on Grey Literature in Europe* (SIGLE)’yi oluşturmuştur (Gibb 1982:494). Gri yayınların ulusal ve Avrupa düzeyinde kontrolü ve kullanımı için, işbirliği de dahil olmak üzere önemli bir gelişme olan SIGLE sistemi, çalışmanın Üçüncü Bölüm’ünde ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

Bir bilgi kaynağı olarak gri yayınlar ve bu gruba giren yayın türlerine ilişkin yeniliklerin paylaşıldığı Uluslararası Gri Yayınlar Konferanslarının (*International Conference on Grey Literature*), gri yayınların gelişmesinde de etkin bir rolü olduğu söylenebilir. 1993 yılından itibaren iki yıl ara ile yapılan toplantılarda, değişik ülkelerde gerçekleştirilmiş örneklere ve yeni uygulamalara ait bilgiler sunulmakta ve tartışılmaktadır. Konferanslar, bu yayınlar konusunda uygulamacılar için rehber niteliği taşıyan danışma kaynaklarının hazırlanmasına da uygun bir ortam oluşturmuştur.

20.Yüzyılın başından itibaren bilgi teknolojisinde meydana gelen hızlı değişim, iletişim ve bilgisayar ağlarının gelişimi, diğer bilgi hizmetlerinde olduğu gibi gri yayınların üretimi, dağıtımı, sunumu ve kullanımı için de pek çok yenilikler getirmektedir. Elektronik ortamda, gri yayınlara yönelik veri tabanlarının oluşturulması ve ağlar üzerinde saklanması, içerdiği bilginin kullanıcıya aktarılması ve kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır.

Gri yayın türlerinin gelişimine yardım eden faktörlerden bir diğeri, basım ve çoğaltma teknolojilerindeki yeniliklerdir. Marchall McLuhan, Gutenberg'in herkesi okuyucu yaptığına, Xerox'un ise herkesi yayıncı haline getirdiğine dikkat çekmektedir. Bu yeni yayıncılığın rengi, genellikle gridir ve kişisel bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerle kuvvetlenmiştir (Henderson 1997:3).

Gri yayınların gelişmesine katkısı olan bir diğer etken ise, 1993 yılından itibaren düzenli olarak iki yılda bir düzenlenen "Uluslararası Gri Yayınlar Konferansı"dır. Bu Konferanslar, gri yayınlara yönelik çeşitli düzeylerde güncel uygulamaları ve gelişmeleri duyurmak, bilgileri paylaşmak ve işbirliği olanakları yaratmak için önemli fırsatlar sunmaktadır.

2.3. GRİ YAYINLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Bilgiyi, daha güncel, hızlı, esnek ve pratiğe yönelik olarak sunan gri yayınlar, kullanıcı, dolayısıyla bilgi merkezleri için giderek artan bir önem kazanmaktadır. Fakat etkili bir biçimde kontrol altına alınması ve kullanıcılar tarafından zengin bir bilgi kaynağı olarak erişilebilmesi, yani bulunabilecek şekilde tanımlanması, kütüphaneler ve diğer kuruluşlar tarafından elde edilebilmesi için hangi özellikleri taşıdığı, olumlu ve olumsuz yönleri bilinmelidir.

Gri yayınlar, içerik, biçim ve işlevsellik, çeşitli basım veya çoğaltma teknikleri ile üretilmeleri; dağıtılmaları, bibliyografik denetimleri ve yaşam süreleri gibi çeşitli açılardan farklılık göstermekle birlikte ortak özelliklere de sahiptir. Çeşitli gri yayın türleri için verilen özellikler, değişik açılardan ele alınarak genelde gri yayınların tümü için maddeler halinde toplanmıştır :

2.3.1. Amaç ve Hedef Kitle

Gri yayınlar, yeni veya belli bir konuda bilgi vermek, bir araştırma veya incelemenin sonuçlarını sunmak, belirli bir noktayı vurgulamak amacı ile hazırlanırlar. Gri yayının amacı, üretilen yayının içeriğini, biçimini, maliyetini, dağıtım kanallarını, yaşam sürecini dolayısıyla niteliğini ve türünü tayin eden etkenlerin başında gelmektedir.

Hedef kitle, amacına bağlı olarak belli bir ilgi grubu, bir konunun uzmanı olan kişiler veya kuruluşlardan biri veya birkaçı olabilir. Gri yayınların üretim amacı ve beklenen yarar, hedef kitlenin belirlenmesinde önemli bir role sahiptir.

2.3.2. Üreticiler

Ulusal boyuttaki gri yayın üreticileri kamu ve özel kuruluşlar, üniversiteler, endüstri ve araştırma-geliştirme kuruluşları, belediyeler, ticaret ve sanayi odaları, siyasi partiler, mesleki ve sivil toplum örgütleri, sendikalar, bankalar, kütüphaneler, müzeler, baskı grupları, danışmanlık firmaları ve bireysel araştırmacılarıdır (Auger 1994:22).

Uluslararası düzeyde ise belirli alanlarda çalışan düzenleyici kuruluşlar, işbirliği sistemleri, mesleki federasyonlar, savunma grupları gibi birden fazla ülkenin bağlantılı veya üye olduğu örgütlenmeler tarafından çok sayıda gri yayın üretilmektedir.

2.3.3. İçerik

Çeşitli konulardaki gri yayınlarla ilgili literatür incelendiğinde, bilimsel ve teknik konular başta olmak üzere, hemen her alanda gri yayınların hazırlandığı görülmektedir. Özellikle yeni ortaya çıkan ve hızlı gelişme gösteren konularda gri yayınlar daha yaygındır. Ancak hangi konularda yoğunluk olduğu, ülkelerin belirli konulardaki bilgi gereksinimine ve bilgiyi sağlama maliyetine bağlı olarak değişebilmektedir. Örneğin gri yayınlardan biri olan raporların ilk ortaya çıkışı, havacılık ve uzay sanayi ile nükleer araştırmalarda görülmüş, dünya savaşları sırasında savaş teknolojilerinde özel bir önem kazanmıştır. Günümüzde her konuda çeşitli türde gri yayınlar hazırlanmakla birlikte, hızla değişen bilgilerle çalışılan endüstri, kamu yönetimi, ekonomi ve pazarlama alanlarında, gri yayın üretiminin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca bilimsel yayın sürecinde özellikle belirli bir kalitede içeriğin kontrolü için önemli bir öge olan hakem denetimi de, gri yayınlar söz konusunda olduğunda çoğu kez uygulanmamaktadır.

2.3.4. Yayın Biçimi

Gri yayınlar, amacı ve hedef kitlesine bağlı olarak, içerdiği bilginin kapsamı da göz önüne alınarak kitap, dergi, kitapçık, broşür, küçük magazinler,

ayrı basımlar, bilgisayar çıktısı ve bilgisayar dosyası, mikroform ve elyazması, ve benzeri biçimlerden biri olarak hazırlanabilmektedir. Bu yayınlardan herhangi biri olarak üretilen bir gri yayın, aynı zamanda veya daha sonra başka bir veya birkaç farklı yayın formu halinde yeniden üretilebilmektedir. Özellikle amacı, hedef kitlesi ve/veya içeriğinde meydana gelen değişiklikler, yeni biçimlerde tekrar üretilmesinin başlıca nedenlerinden biridir. Bir diğer neden, baskı ve yayın tekniklerindeki gelişmelerin de etkisi ise, yeniden çoğaltılması gerektiğinde, içeriklerin yeni formlara aktarılmasını sağlamaktadır.

2.3.5. Bütçe ve Maliyet

Pek çok kuruluş gri yayınların üretimi için, sınırlı bir bütçe ayırmakta, çoğunlukla içeriğin sıklıkla değişebileceğini göz önüne alarak fazla kopya basmayı istememektedir. Gri yayınlarda, genellikle kısa sürede hazırlanması ve çoğaltılması gerekliliğine bağlı olarak kolay uygulanan baskı dışı teknikler kullanılmakta, çoğunlukla kısa zamanda ve ucuza mal edilmesi tercih edilmekte, hatta ciltleme yerine dosyalama, spiral gibi hızlı ciltleme yöntemleri ile biraraya getirilmektedir. Böylece ana hizmetleri yayın yapmak olmayan kuruluşların veya maliyeti kendileri karşılayan bireylerin, fazla bütçe ayırmadan, hazırladıkları belgeleri, gri yayınlar halinde yayınlamaları kolaylaşmaktadır.

2.3.6. Üretim (Yayın)

Gri yayınlar, masaüstü yayıncılık, fotografik teknikler, basım veya basit mekanik yollarla üretilmekte ve çoğaltılmaktadır. Pek çok gri yayın üreticisi kuruluş ve birey için, genelde kolaylık ve ucuzluk ön planda olduğundan, ticari yayıncılıkta görülen editör kontrolü, nitelikli baskı, resimleme ve ciltleme gibi

işlemlerde profesyonel yaklaşımlar ihmal edilebilmektedir. Örneğin, ciltleme için kağıt kapak, sipiral veya pin ile birleştirme gibi basit yöntemler tercih edilebilmektedir.

Gri yayınlar türlerine bağlı olarak süreli yayın biçiminde veya bir dizi içinde, ya da bağımsız yayın şeklinde düzenlenebilmektedir. Bağımsız bir yayın olarak hazırlandığı halde sonradan dizi haline getirilen yayınlar olduğu gibi, dizi ve süreli yayın biçiminde planlanan ve yayınlananların da yarıda bırakıldığı görülmektedir.

Basım sürecinde, geleneksel yayınlarda bulunmasına dikkat edilen yazar, editör ve hazırlayanın adı, yayınlayan, yayın tarihi, sayfalama ve benzeri standard bibliyografik tanımlayıcılarda zaman zaman bazı eksiklikler olabilmekte, ISBN, ISSN gibi uluslararası bibliyografik denetime yardımcı unsurların alınması da ihmal edilebilmektedir.

Genellikle özel konularda ve az sayıda hedef kiteleye hitap eden çalışmalar, ticari yayıncıların fazla ilgisini çekmemekte ve bunların yapımları ekonomik bulunmamaktadır. Hazırladığı bir dokümanı veya metni, ticari olarak yayınlayıp dağıtmak isteyen yazarın, basım masraflarını yüklenmesi ise oldukça pahalıya mal olmaktadır. Bu durumda, yazarlar, ticari yayıncılar yerine hazırlanan metnin konusu ile ilgili kuruluşlara başvurmakta, böylece geleneksel olarak yayınlanabilecek nitelikte olanların da grileşmesine neden olmaktadır (Vickers 1982:500).

2.3.7. Dağıtım ve Sağlama

Gri yayınların dağıtımı, önceden belirlenmiş adreslere ya da belli gruplara çoğunlukla ücretsiz veya değişim anlaşmaları ile yapılmaktadır. Bu yayınların dağıtım zamanı ve dağıtılan kopya sayısı, genellikle yazarının, yayınlayan kuruluşun veya destekleyenin insiyatifinde sürmektedir. Bu yayınlar ticari kitap satış kanallarından sağlanmazlar, dolayısıyla bir kitap gibi kolaylıkla kitap ticareti yapanlara sipariş edilemezler. Bu nedenle bilgi merkezlerinin sağlama birimleri, istedikleri gri yayınların üreticilerini veya yayımcısını belirlemek ve adresini bulmak durumundadır. Ayrıca geleneksel yayın ve dağıtım ticaretinde uygulanan sipariş, pazarlama, indirim ve iade sistemi gibi satışa yönelik ayrıntılar, gri yayınlar için genellikle uygulanmamaktadır.

Bazı kuruluşlarca üretilen ve gizlilik taşıyan, savunma, endüstri, ticari veya idari alanlardaki rapor ve belgelerin dağıtımı serbest değildir. Bu belgeler çoğunlukla, ortak çalışma veya işbirliği yapılan kuruluşlara veya kişilere, ya sınırlı biçimde dağıtılmakta ya da izinle kullanılmaktadır.

2.3.8. Yaşam Süresi

Amacına ve hedef kitesine göre, gri yayınların geçerlilik ve yaşam süreleri değişiklik gösterebilir, hatta pazar araştırması raporları gibi bazı türlerde bu süre birkaç günle sınırlı olabilir. Örneğin patentlerin koruma süreleri, düzenleyici kuruluşların yasal kurallarına göre, bazı 'efemera' türleri mevsimlik dönemlere göre belirlenebilmektedir. Özellikle teknolojinin hızlı gelişimi, bazı gri yayın türlerinin içeriklerinin daha kısa sürede geçerliliğini kaybetmesine neden olabilmektedir. 1984 yılında yayınlanan makalede, uzmanlar tarafından bu tür belgelerin ömürlerinin en çok on yıl olarak belirlendiği ifade edilmiş (Ertunç

1984:14) olmakla birlikte, son 15-20 yıl içinde mevcut bilgi düzeyindeki gelişmeler sonucu, hazırlanan gri yayınlarda sürekli yenilenmelerin yapılmasından, yaşam sürecinin daha da kısaldığı anlaşılmaktadır.

Gri yayınlardaki bilgiler, zamanla önem kazanmakta veya kaybetmektedir. Gri yayının yaşamı, amacı, niteliği ve hedef kitlesine bağlı olarak belirsiz bir süre veya formla sınırlı olabilir; bu form değişime uğrayabilir; yayın gri olmaktan çıkarak geleneksel yayın haline gelebilir. Bununla birlikte bazı gri yayın türlerinin güncelliği kalmamış veya geleneksel olarak yayınlanmış olsalar bile arşiv niteliğinde saklanmaları gerekebilir. Örneğin tezler, patentler, standartlar, tutanaklar, yıllık raporlar gibi yayınların bu şekilde korunmaları tercih edilmektedir.

2.3.9. Bibliyografik Denetim ve Kullanım

Bilgi merkezlerinde gri yayınların bibliyografik denetimi, türüne ve içeriğine bağlı olarak değişebilmektedir. Bazı türlerde, genel koleksiyon içinde kataloglanıp sınıflanması mümkünken, bazıları ayrı sistemler olarak kaydedilebilmektedir. Gri yayınlardan özellikle yaşam süreleri kısa süreli olanlar ise, sadece güncel duyuru listelerinde yer almakta, ayrıca bibliyografik denetim uygulanmamaktadır. Böyle uygulamalar, güncel kullanımda değer taşıyan gri yayınların uzun kataloglama işlemleri için bekletilerek, en fazla yararlanılacağı zamanda değerlendirme dışı kalmasının önlenme amacına yönelik olarak yapılmaktadır.

Gri yayınların bibliyografik denetiminde karşılaşılan sorunlardan biri, yazar adı, yayınlayan, yayın tarihi ve benzeri standard bibliyografik bilgilerde eksiklikler görülebilmesidir. Bu nedenle, katalog işlemlerini yapanlar açısından

eksik bilgilerin bulunarak bibliyografik denetimin tamamlanması zaman alıcı olabilmektedir.

Bütün bu sorunlar nedeniyle bilgi merkezleri, bu yayınları genellikle bibliyografik denetime almayı tercih etmemektedir. Ama bu yayınlar, havacılık nükleer enerji, biyoloji gibi belirli konulardaki ikincil kaynaklar tarafından indekslenmekte ve özleri verilmektedir (Wessels 1996:157).

2.3.10. Gri Yayın Miktarı

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, bütün dünyadaki bilim ve mesleki konularda yazı yazarları etkilemekte, bu durum bilginin artışı sonucunu getirmektedir. Bilginin 1980'lerden itibaren patlama şeklinde çoğalması ile gri veya geleneksel olmayan yayınların sayısında da dikkate değer bir yükselme gözlenmektedir (Cianelli 1996:233). Nicolas Jequier ve Stevan Dedijer, 1985'de "açık bilgi" olarak adlandırılan bilgi yığınının % 9'unun gri yayın olduğunu tahmin etmişlerdir. Debachere (1995:95) ise bu yayınların sayısının arttığını, NASA (Amerika Birleşik Devletleri), Fachinformationszentrum (Almanya) ve Istituto Superiore di Sanita (İtalya) gibi kuruluşların değerlendirmeleri ve Science Citation Index tarafından yapılan çalışmalara dayanarak, bu oranın muhtemelen % 20'den fazla olduğunu ifade etmektedir.

Bilgisayar ve ağların teknolojilerinin gelişimi, elektronik ortamdaki gri yayınların sayısını arttırmakta; raporlar, konferans metinleri, tezler, patentler, standardlar, kitapçıklar, küçük magazin, bültenler ve benzeri gibi yayınların tam metinleri ve/veya özleri, ya cd-rom halinde, ya da Internet üzerinden çevrim içi olarak erişime sunulmaktadır. Giderek artan sayıda, bu yayınlar sadece elektronik olarak ve Internet ortamında yer almaktadır.

2.3.11. Gri Yayınlar ile Geleneksel Yayınların Karşılaştırılması

Gri yayınların özelliklerini daha belirgin biçimde görebilmek için, gri yayınlar ile geleneksel yayın grubunu çeşitli açılardan karşılaştırmak yararlı olacaktır. Bu amaçla her iki yayın grubunun hacmi, üretim ve dağıtım hızı, içerdiği bilginin maliyeti, erişilebilirliği, kalite kontrolü, saklanması ve arşivlenmesi, kütüphanelerin ve yayıncıların rolü gibi özellikleri ele alınmıştır.

Özellik	Gri Yayınlar	Geleneksel Yayınlar
Yayın Hacmi	Artıyor	Azalıyor
Üretim ve dağıtım hızı	Artıyor	Azalıyor
Bilginin maliyeti	Düşük, azalıyor	Yüksek, artıyor
Erişebilirlik	Küresel, kısıntısız	Sınırlı, kısıtlı
Kalite kontrol	Yeni teknoloji ile birlikte	Geleneksel gözden geçirme
Uzun dönem arşivleme	Cilde ve teknolojik yaşa göre sorunlu	Yasal kısıtlamalar ve teknolojik yaşa göre sorunlu
Kütüphanelerin rolü	Geleneksel rollerin yerine yeni hizmetler için fırsatlar çıkıyor	Yasal kısıtlamalarla sınırlı
Yayıncıların rolü	Marjinal, destek fonksiyonları ile sınırlı	Azalıyor

Tablo 2:Geleneksel ve Geleneksel Olmayan Yayınlar Arasındaki Farklar

(Owen 1998:13).

Tablo 2’de görüldüğü gibi, gri yayınların avantajlı yönlerinin genellikle artmakta olduğu, bununla birlikte kütüphanecilerin hizmet anlayışları ve rollerinin de değişime uğradığı dikkati çekmektedir.

2.4. GRİ YAYINLARIN TÜRLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Gri yayınlar adıyla bilinen kaynaklar, çeşitli türde raporlar, konferans, seminer ve toplantı metinleri, tezler, basılmamış çeviriler, kitapçıklar, broşürler, küçük magazinler, patentler, standartlar, istatistiksel tablolar ve benzeri yayınlardır.

Gri yayınlar kapsamına giren farklı biçim, içerik ve işleve sahip her bir yayının, farklı adları ve işlevleri olduğu gibi ayrı tanımları ve kendilerine has özellikleri vardır. Herhangi bir gri yayın türünde bu genel özelliklerin birkaçı veya hepsi bulunabilir. Ancak her bir türün kendine özgü bir veya birkaç farklı niteliği de olabilir. Bu nedenle hangi yayınların bilgi merkezi için gerekli ve yararlı olacağı, etkili bir biçimde kontrol altına alınması ve zengin bir bilgi kaynağı olarak elde edilmesi, tanımlanması ve ulaşımı için hangi özelliklere sahip olduğu bilinmelidir. Bilinen belli başlı gri yayın türlerine ilişkin tanımlar ve özellikler şunlardır:

2.4.1. Raporlar

Türkçe “raporlar” terimi, uluslararası literatürde “*report literature, technical reports*” biçiminde adlandırılmakta, araştırma-geliştirme çalışmalarının sonuçlarını veren ve bütün rapor biçimlerini kapsayan genel bir terim olarak kullanılmaktadır (Prytherch 1995:547). Ayrıca hazırlanma amacına uygun

olarak, bilimsel ve teknik raporlar, toplantı raporları, proje raporları, teknik analiz raporları, pazarlama raporları, çalışma raporları, fizibilite raporları, kuruluşların yıllık raporları, gümrük komisyonu raporları gibi farklı isimlerle anılabilir; bu terimler yayınların özelliğini de gösterir. Özellikle uzay ve uzay yolculukları, atom enerjisi, elektronik, tarım, beslenme, psikoloji gibi uygulamalı bilimler konusunda çok sayıda yayınlanan raporlar, araştırmacılar için önemli kaynaklardır. Bu yayınların sayısı, devlet desteğine ve araştırma planlarına bağlı olarak gün geçtikçe artmakta olup, yeni bilgileri taşıdıkları için geleneksel yayınları da tamamlama özelliği taşımaktadırlar.

Bilimsel bir enstitü, özel veya devlete ait araştırma kurumları, ilgi alanları doğrultusunda çalışmalar ve araştırmalar yapmaktadır. Kuruluşlar, bu süreçte elde ettikleri sonuçları ya da belli aşamalara ait bilgileri, bir doküman halinde açıklamak amacı ile bilimsel, teknik veya yönetsel raporlar hazırlar (Baysal 1987:76). Rapor, bilginin hızlı biçimde yayılmasını sağlaması, özellikle yeni bilginin kitap ve dergi gibi yayınların yapısına uygun olmaması ve yazarlarına içeriğin kimlere ulaştığını kontrol edebilme olanağı sunması nedeniyle kuruluşlar tarafından tercih edilen bir yayın türüdür. Örneğin pek çok Amerikan şirketi, endüstriyel ve ticari rekabetin küresel bir boyuta ulaştığı ortamda, müşterileri ve yabancı ortakları için ürünlerin teknik özelliklerini veren yayınlar hazırlamaktadır.

Raporların, gri yayınların genel yapısal özelliklerinde olduğu gibi, genellikle varlıkları belirlenemez, merkezi bir kontrolden uzaktır ve biçimleri, düzenleri, varsa numaralama sistemleri açısından sınırsız bir çeşitlilik gösterir. Genellikle hazırlayan kurumun adı veya kısaltması ile özel rapor numaraları veya kodlarıyla tanımlanır. Özelleşmiş ve ayrıntılı konuları ele alan raporların başlıkları, bunu yansıtabilecek biçimde uzun olabilir. Birçok raporun, ilgi alanının

bilinmeden belirlenmesi ve elde edilmesi çok güçtür ve 'bulunmaz' ortamında saklı kalabilmektedir.

Özellikle devletin güvenliği konusunda çalışan kuruluşlarda ve endüstriyel örgütlerde bazı raporların, üreticileri tarafından erişilebilirliğinin sınırlandırıldığı, çoğu kez sadece yetki sahibi az sayıda kişiye sunulduğu veya erişim hakkı verildiği görülmektedir (Auger 1994:19). Bu tür yayınlar 'çok gizli, gizli, hizmete özel, kişiye özel' (*top secret, secret, confidential, restricted*) şeklinde sınıflandırılmaktadır.

2.4.1.1. Raporların Gelişim Süreci

Raporlar, gri yayınların en yaygın ve etkili türü olarak tarihsel gelişimine katkıda bulunması nedeniyle önemli bir yere sahiptir. İlk raporlar, İngiltere'de 1909'da, sonradan adı *Aeronautical Research Council* şeklinde değişen *Advisory Committee for Aeronautics* tarafından çıkarılan seriler içinde görülmeye başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk rapor, NASA'nın eski adı olan *National Advisory Committee for Aeronautics (NACA)* tarafından 1915 yılında The Behavior of Aeroplanes in Gusts başlığı ile hazırlanmıştır (Auger 1994:12).

Raporların gelişiminde önemli bir yeri olan Amerika Birleşik Devletleri'nde, özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında iletişim, araştırmaların uygulanması ve bilimsel kaynakların akışı için etkili olan bilimsel ve teknolojik raporları toplamak üzere, 1941'de United States Office of Scientific Research and Development (OSRD) kurulmuş ve Savaş sonrası dağıtılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Amerika Birleşik Devletleri'nde üç bağımsız fakat birbiriyle ilişkili gelişme görülmüştür. İlki, 1945 yılında The Publication Board'ın

oluşturulması ve hala bilinen PB Series raporlarının yayınlanmasıdır. Daha sonra Office of Technical Services'le birleşen bu Kurul'un sorumluluğu, Savaş'ın hemen ardından Almanya ve Japonya'yı ziyaret eden İngiliz ve Amerikan gruplarınca hazırlanan rapor serilerini elde etmektir. Office of Technical Services, 1964 yılında The Clearinghouse for Federal Scientific and Technical Information (CFSTI) adını almış ve 1970'de kurulan National Technical Information Service'e (NTIS) bağlanmıştır (Auger 1994:13).

İkinci gelişme, havacılık alanındaki dokümanlara ilişkindir. The Central Air Documents Office ve Navy Research Section'in görevi, 1951'de kurulan The Armed Services Technical Information Agency'de (ASTIA) toplanmış ve büyük rapor serilerinden AD Series doğmuştur. 1963'e kadar Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri'nin (US Air Force) yönetimi altında olan ASTIA'nın adı Defence Documentation Center olarak değişmiş, daha sonra Savunma Bakanlığı'na (Department of Defence) bağlanarak The Defence Technical Information Center biçiminde devam etmiştir (Auger 1994:13).

Üçüncü gelişme, İkinci Dünya Savaşı'nda başlayan nükleer enerji endüstrisinde olmuştur. 1942'de Chicago Üniversitesi Metalürji Laboratuvarı tarafından 'Manhattan District' kod adı ile nükleer faaliyetler için merkezi indeksleme hizmeti sağlamıştır. Daha sonra Amerika Birleşik Devletleri Atom Enerjisi Komisyonu (*United States Atomic Energy Commission*) tarafından sonra adı *Technical Information Center* olan bir birim oluşturulmuştur (Auger 1994:14). Savaş sırasında ve sonrası, özellikle bilim adamları arasında dinamik bir iletişim için kullanılan raporların sağlanması ve duyurulması ile ilgili hizmetler, devlet kuruluşlarının sorumluluğunda sürdürülmüş ve hemen hemen endüstrinin her dalında da ilgi görmüştür.

Teknik raporlar konusunda 1950'lerin başında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Catholic University of America'da bir konferans düzenlenmiştir. Konferans'ta, Joseph Hilsenrath, 'Teknik Raporların Yararlılığı' adlı bildirisinde, raporların belirli örneklerini vermiş ve 12 ay veya daha kısa sürede üretilen güncel bilgileri sunduklarını belirtmiştir. Raporların, makale olarak basılmak üzere bir dergiye gönderilmesi durumunda, orijinal raporlara göre çok daha kısa bilgi içerdiği ve makalenin yayın için kabulü ile yayın tarihi arasında dikkati çeken bir gecikmenin olduğu ifade edilmiştir (Woolston 1953:217).

Amerika Birleşik Devletleri'nce desteklenen araştırmalardan çok çeşitli nitelik, içerik ve biçimde üretilen teknik rapordarda pek çok bilgi bulunmakla birlikte, çok sayıda özel işaret, simge ve ifade içermesi nedeniyle, bu yayınlar, genellikle bilim ve teknoloji çalışanlarınca anlaşılabilirdi. Kütüphane ve bilgi merkezlerinde çalışanlara, raporun içeriğine yönelik bir soru yöneltildiğinde 'bu raporun ne anlattığı' sorunu ortaya çıkıyordu. Herşeye rağmen, bu raporlar, devlet destekli araştırma sonuçlarının ilgililere hızla duyurulması için fazladan zaman ve emek istese de gerekliydi (Woolston 1953:211).

Genelde raporların daha belirgin nitelikleri olması ve yaygınlığı, buna karşın diğer gri yayın türlerinin çeşitliliği ve daha az bilinmesi, sıklıkla bu iki yayın türü arasında ne fark olduğu sorusunu akla getirmektedir. Ortaya çıkan bu karışıklık ve belirsizlik durumu, raporların da, gri yayınlar teriminin kapsamı içine kabul edilme nedenlerinden biridir.

Bilimsel ve teknik bilginin yayılmasında önemli bir yeri olan raporlar, genel olarak gri yayınların tarihsel gelişimi ile birarada değerlendirilerek, çeşitli açılardan aralarındaki benzerlik ve farklılıklar, Tablo 3'de özetlenmiştir. Tablo'da raporların yaygın olarak ortaya çıktığı 1940 yılları ile, gri yayınların hemen her

türünün yaygınlaştığı 1980 yıllarındaki durum karşılaştırılmış, bu alanda görülen belli başlı gelişmelere de değinilmiştir (Auger 1994:8). 1990'lı yıllardan itibaren raporlar ve gri yayınlara yönelik gelişmeler hızlanmış,,bu yayınlar elektronik gri yayınlar halinde ortaya çıkmaya başlamış, cd-rom ve İnternet ortamında erişilme olanağı yaratılmıştır.

	Raporlar	Gri Yayınlar
Terimin çıkışı	1940 lar	1980 ler
Özellikleri	Devletçe desteklenen proje ve buluş dokümanları (savunma anlaşmalarının teknik dokümanları gibi)	Ticari yayıncılarda bulunmayan bütün yayın türleri, raporlar, ticari yayınlar, çeviriler, kısa süreli yayınlar
Bibliyografik kontrol	Yazarlar veya hazırlayanların verdiği rapor kodları, sağlayıcı kuruluşlar tarafından belirlenen sağlama numaraları.	Gelişi-güzel bibliyografik kontrol. Bazı yayınlara ISBN ve ISSN verilmektedir.
Biçim	Yaygın kullanım yazılı ve basılı olarak kağıt ve mikrofiş üzerindedir.	Yazılı doküman sayısı azalırken, basılı çalışmalar yanında mikroformlar, bilgisayar çıktıları da ortaya çıkmıştır.
Gelişme	İyi tanımlanmış kodlamalar içerir ve genelde AR-GE çalışanlarınca anlaşılabilir.	IFLA'nın UAP projesiyle ilgilendirildi. Avrupa'da SIGLE projesi başlatıldı.
Elde edilebilirlik	Kapsamlı duyuru dergilerinde bulunabilir (STAR gibi).	Belirsiz, ulusal doküman sağlama merkezlerinde işbirliği çalışmaları gelişmektedir.

Tablo 3- "Raporlar" ile "Gri Yayınlar" Arasındaki Farklar (Auger 1994:8).

2.4.2. Tezler

Türkçe'de tez kavramı, akademik anlamdaki her türlü çalışma için kullanılırken, uluslararası literatürde genellikle doktora tezleri '*dissertation*', master gibi diğer çalışmalar da '*theses*' terimleri ile ifade edilmektedir. Tezler, "bilimsel bir araştırmanın sonucu olan ve genellikle bitirme, doktora, doçentlik gibi bilimsel aşamalar için öngörülen yazı" (Yurdadoğ 1974: 17); "akademik bir derece veya diploma kazanmak için hazırlanan bir bilimsel inceleme veya rapor" (Prytherch 1995:207) olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle tez, belli bir konuda derinlemesine bilginin toplandığı, incelendiği, ortaya sürülen savların bilimsel araştırma yöntemleri ile sınındığı ve yorumlandığı, sorunların ve olası çözümlerin sunulduğu bilimsel bir rapordur.

Tezlerin, bilimsel, özgün ve çoğunlukla teorik veya çözüme yönelik bir çalışma olmasına rağmen, geleneksel bir yayın haline getirilmesi, yüksek maliyet, zaman ve yazarın çalışmasını gözden geçirmesini gerektirmesi, bilimsel eserlere ilginin sınırlı olması gibi nedenlerle, ticari yayıncılar tarafından yayınlanması kârlı bulunmamaktadır. Tez metnini yazar, kendi olanakları ile yazmakta veya yazdırmakta, bilimsel danışmanlık desteği olmasına rağmen genellikle profesyonel bir editörün desteğinden ve kontrolünden yoksun bulunmaktadır. Ayrıca iyi yayın kalitesinde üretilmeyen tez kopyaları, genellikle jüri üyeleri ve yasal kabul için yetecek sayıda çoğaltılmakta ve yetkili organlara sunulmaktadır.

Baysal (1987:81) 1987 yılında yayımlanan kitabında, Türkiye'de bibliyografik denetimi yapılmayan yayınların başında tezlerin geldiğine işaret etmiş, hatta düzenli kitaplıkların bulunmadığı bazı üniversitelerde, bazen kütüphane kataloglarında bile gösterilmediğini belirtmiştir. Ayrıca kabul edilmiş tezlerden üniversite ya da ticari yayıncılar tarafından basılmayanların, böyle bir

çalışma hiç yapılmamışcasına, bilim dünyası için yararlanma dışı kaldığına dikkat çekmiştir.

Günümüzde giderek artan oranda editör programlarının gelişmesi ve yaygınlaşması, tez çalışmalarının bilgisayar ortamında hazırlanması ve yazılmasını sağlamaktadır. Ayrıca tezde metnin yanı sıra ses, resim, görüntü ve program gibi bilgisayar uygulamaları ile kullanılabilen farklı bilgilerin de yer almasını kolaylaştırmaktadır. Bilgi ağlarının gelişmesi, elektronik ortamda yazılmış tez metnine, danışman desteğinin sağlanması, jüriye sunulması ve arşivlenmesi ile ilgili yenilikler getirmektedir. Gelişmiş ülkelerin belirli üniversitelerinde, sayısal tez projeleri hazırlanmakta ve bu şekilde tez yazımı teşvik edilmektedir.

2.4.3. Devlet Yayınları

Devlet yayınları veya resmi yayınlar, İngilizce'de genellikle yayın biçiminde olanlar '*government publications*', doküman gibi hazırlananlar ise '*official documents*' olarak iki ayrı terim grubu ile adlandırılmaktadır. Ayrıca bazı ülkelerde, devlet yayınları için renkli baskı kağıtları veya renkli kapakları da yayını tanımlamakta kullanılmaktadır. İngiltere'de 'beyaz dokümanlar' (*white papers*) 1899 tarihinden sonra beyaz kağıtlar üzerine basılan resmi dokümanları; 'yeşil dokümanlar' (*green papers*) ilk kez 1967'de görülen yeşil kapaklı devlet tartışma dokümanlarını; 'mavi kitaplar' (*blue books*) mavi kapaklı çıkarılan resmi raporları temsil etmektedir. Devlet yayınları için Fransa'da 'sarı kitap' (*livre jaune*) ve 'beyaz kitap' (*livre blanc*), Almanya'da 'beyaz kitap' (*Weissbuch*), İtalya'da 'yeşil kitap' (*libro verde*), Belçika'da ise 'gri kitap' (*livre gris*) terimleri kullanılmaktadır (Li 1984:60, 229, 234; Auger 1994:ix). Devlet yayınları, kısaca, resmi niteliğe sahip kuruluşlar tarafından, ya da onlar adına

herhangi bir çoğaltma metoduyla üretilmiş veya basılmış, kuruluşun dışında halkın erişimi için çıkartılmış dokümanlar ifadesiyle açıklanmaktadır (Johansson 1982:393).

Toplumsal yaşamı biçimlendiren devlet kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları çok sayıda bilgi ve doküman üretmektedirler. Halka hizmet eden bütün kamu kuruluşları sorumluluklarına göre, bu bilgiye eşit ve serbest biçimde erişimi arttırmayı amaçlamaktadırlar.¹ Devlet yayınlarının çeşitli tanımlarına bakıldığında ise, iki ortak özellik dikkat çekmektedir. Birisi, devlet kuruluşları tarafından veya onlar için basılmaları, diğeri kamu yararına olması ve halkın elde edebilmesidir.

IFLA'nın Kamu Bilgisi ve Devlet Yayınları Bölümü (*The Section on Government Information and Official Publications*), kamu kuruluşları tarafından veya onlar hakkındaki bilginin belirlenmesi, toplanması, bibliyografik denetimi, korunması ve dağıtımını arttırmak için pratik kılavuzların hazırlanması ve mevcut uygulamaların incelenmesi gereğine dikkat çekmeye çalışmaktadır. Bu Bölüm'ün 1998-2001 dönemi için belirlediği 7 hedef şunlardır:

1. Kamu bilgisine evrensel erişim temel insan hakkıdır.
2. Kamu ve uluslararası kuruluşları, bilgilerinin yayımı için teşvik etmek.
3. Kamu bilgisini üretenler ve bilgi hizmetinde çalışanlar arasında uluslararası düzeyde bir tartışma ortamı sağlamak.

¹ IFLA. (11.1999). "Section on Government Information and Official Publications : Scope." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.ifla.org/VII/s17/sgiop.htm> [18 Aralık 1999].

4. Kütüphanecilik ve bilgi hizmetleri eğitiminde, kamu bilgisinin elde edilmesi ve yönetimine ilişkin yöntemlerin öğretilmesini arttırılmak.
5. Biçimine bakılmaksızın kamu bilgisine erişimi özendirmek.
6. Elektronik formattaki kamu bilgisinin erişimi ve uzun süre korunması için çalışmak.
7. Kütüphaneler ve ülkeler arasında elektronik ve kağıt biçimindeki kamu bilgisinin değişimi, arşivlenmesi ve erişimini arttırmaktır. ¹

İkinci Türk Yayın Kongre'sinde 'Devlet Yayınlarının Dokümantasyonu Sorunu' başlıklı bildirisinde Cunbur (1975:167), devlet yayınlarını "...kamu kuruluşlarının yönetim ve örgütlenmelerine ve devlete bağlı bütün örgütlerin kuruluş ve yönetimiyle araştırmalarına ait basılmış, türlü usullerle çoğaltılmış bütün yayın ve dokümanlar" olarak tanımlamıştır: Ayrıca bu yayınların,

"...bilgilerinin sağlam ve güvenilir olması bakımından önemli, çeşitli konulardaki yurt sorunlarını, gelişmeleri en küçük ayrıntısına kadar özel biçimler içinde tesbit ettikleri, özel alanlarda müracaat kaynağı olarak büyük bir boşluğu doldurdukları için değerli" olduklarını vurgulamıştır (Cunbur 1975:166).

Devlet yayınlarını çıkaranlar, merkezi, bölgesel veya yerel yönetim organları, adli kurumlar, kamu için çalışan araştırma kuruluşları ve enstitüler, üniversiteler, sanayi ve ticaret odaları, kamu iktisadi teşekkülleri ve bankaları, kütüphaneler, müzeler ve sanat galerileri, ya da bu kuruluşlarla işbirliği yapan

¹ IFLA. (11.1999). "Section on Government Information and Official Publications : Goals, 1998-2001." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.ifla.org/VII/s17/sgiop.htm> [18 Aralık 1999].

kurumlardır. Bu yayınlar, yapı ve içerik bakımından yayımlayan kuruluşların yapı ve çalışma biçimleriyle ilgili olarak ve/veya hizmetiçi amaçlarla hazırlanmış olup, belli bir konuda yazılmış raporlar, planlar, bütçeler, çalışma ve öğretim programları, yönetmelikler, genelgeler, resmi normlar, çeşitli üretim kollarında uyulması gereken kuralları bildiren yazılar, istatistikler, kılavuzlar, kitapçıklar, broşürler ve benzeri dokümanlar biçimindedir. Birçoğu ticari ve bilimsel çekicilikten yoksun, basım dışı araçlarla çoğaltılmış ve zaman zaman kitap formunun dışında, hatta dağınık sayfaların dosyalanması biçiminde olabilir.

Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde merkezi ve yerel devlet kuruluşlarının hazırladıkları yayınların basım ve dağıtımını yürüten devlet kuruluşları bulunmaktadır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde U.S. Government Printing Office (GPO), İngiltere'de 1996 yılında özelleştirilerek The Stationery Office Limited adıyla hizmet vermeye devam eden Her Majesty's Stationery Office (HMSO) gibi kuruluşlar, devlet yayınlarını basmakta, süreli yayın biçimindeki kataloglarla duyurmakta ve dağıtmaktadır.

Türkiye'de devlet yayınların basımı ve dağıtımı için yetkili bir kuruluş veya örgütlenme olmadığından, her kuruluş kendi yayınlarını ve dokümanlarını kendi olanakları ile basmakta ve dağıtmaktadır. Devlet kuruluşları, gri yayın olmak üzere hazırladıkları metinleri, ya masaüstü yayıncılık teknikleriyle veya kendi matbaalarında, ya da ticari yayınevlerinde bastırmaktadır. Dağıtım işleri ise genellikle kuruluşun yayım ve halkla ilişkiler, basın-yayın ve kütüphane gibi birimleri aracılığıyla yürütülmektedir. Genellikle ücretsiz biçimde, diğer devlet kuruluşları ve yayınlanmış kaynağın konusu ile ilgili kişilere, önceden belirlenen adres listeleri doğrultusunda postalanmaktadır.

Ayrıca Başbakanlık bünyesindeki Başbakanlık Basımevi tarafından, Türkiye Cumhuriyeti Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilen yasa metinleri,

hükümetin yürütme ile ilgili kararları ve düzenlemeleri, yargı kararları, uluslararası anlaşmaların orijinal ve çeviri metinleri ve çeşitli devlet kuruluşlarının duyuru ve ilanları, düzenli olarak basılan ve dağıtılan T.C. Resmi Gazete'si ile 1920 yılından itibaren duyurulmakta ve belli ölçüde devlet kuruluşları ile halk arasındaki resmi iletişimi sağlamaktadır.

2.4.4. Konferans Bildirileri - Tutanakları

Bilimsel ve teknik konferanslar, geleneksel yayınlardaki gecikmelerden etkilenmeden araştırma geliştirme duyurularının hızla yapılabilmesi açısından yararlı; araştırmacılar arasında çekici bir ortamda, yeni düşüncelerin paylaşıldığı, sorunlara yeni öneriler ve çözümlerin tartışıldığı gayri resmi toplantılar yapma olanağı vermesiyle popülerdir. Düzenlenme biçimine göre konferans, kongre, sempozyum, seminer, atölye çalışması (*workshop*), panel ve toplantı gibi farklı terimlerle, eğer uluslararası bir alanda ise 'Uluslararası =International' öneki ile adlandırılırlar (Oseman 1989:1).

Bilimsel ve teknik toplantıların temel işlevleri, yeni bilgileri duyurma, bilgi ve deneyimin paylaşılması, eğitim, sorunların formülasyonu ve disiplinler arası alanlardaki durum, gerçekleri belirleme ve raporlaştırma, tartışmalar ve politika oluşturma ile tören düzenleme olarak sıralanabilir (Oseman 1989:4). İyi planlama ve yönetim ise, konferansların başarı ile sürdürülmesini sağlar.

Alpay'a (1973:22) göre bildiri; bir konunun kısa bir süre içinde özet halinde çeşitli yayın araçları ile ilgililere duyurulması için hazırlanmış yazıdır. Kütüphanecilikte, özellikle yayın tanıtma çalışmalarında bilimsel bildirilerin, yeni araştırmaları duyurma ve besleme bakımından önemi büyüktür. Ulusal veya uluslararası düzeyde uzmanların, belli konularda güncel bilgilerini paylaştıkları,

tartıştıkları ve gözden geçirdikleri, titizlikle hazırlanan kongre, konferans, sempozyum ve benzeri toplantılar, çoğu kez yeniliklerin ilk duyurulduğu ortamlardır.

Kongre, konferans, sempozyum ve benzeri toplantılar, belli bir alanda çalışan kuruluşların geleneksel (özellikle yıllık) toplantıları, bir amaç doğrultusunda yapılan bilimsel toplantılara ait tutanak metinleri, sunulan bildirimler gibi kayıtlar biraraya toplanarak yayınlanır. Toplantı kayıtları, düzenleyiciler tarafından düzgün kaydedilmemiş ve sunulan bildirimler zamanında elde edilmemiş ise yayınlanmasında gecikmeler ve sorunlar çıkabilmektedir. Toplantıyı düzenleyenler, belli bir süre önce katılımcılardan bildiri metinleri veya özlerini istemişse, bunları yayınlanarak toplantı sırasında dağıtılabirler. Bu tür yayınlar, düzenleyici veya destekleyici kuruluşların olanaklarına bağlı olarak, yazarların metinlerini vermeleri veya toplantılara ait ses kayıtlarının deşifre edilmesi ile daha sonra da çıkarılabilmektedir.

Toplantı metinlerinin basımında izlenen yöntemlerden birisi, sunulan bütün bildirimleri ve yapılan tartışmaları destekleyen veya düzenleyen kuruluş, ya da ticari bir yayıncı tarafından kitap biçiminde yayınlanmasıdır. Diğer yaygın yöntem, ticari bir dergide ya da genellikle destekleyen kuruluşun dergisinde basılmasıdır. Derginin bir sayısında veya özel bir sayı halinde tam metin olarak, ya da sadece özeti ve tartışmaları birlikte verilebilir (Oseman 1989:35).

İletişim ve paylaşma ortamında sunulan bildirimlerin yaklaşık yarısının, hiçbir yerde yayınlanmadığı veya gecikerek yayınlandığı, beklenen yararın tam olarak elde edilemediği saptanmıştır. Bilgi merkezi çalışanları, araştırmacıların yararlanabilmesi için toplantılara ilişkin metinlerin koleksiyonlarında yer almasını isterler. Bu metinleri elde etmek amacı ile, toplantılar yapılmadan önce veya

yapılırken haberdar olmak, ilgili kuruluşlara başvurarak yayınları istemek, kütüphanecilerin önem vermesi gereken işlemler arasındadır (Baysal 1987:72).

2.4.5. Patentler

Patentler (*patents*), bir buluşun üretim veya planlamasına ilişkin özellikleri açıklayan ve bu buluşa ait hakkın devlet tarafından belli bir süreler için mucide verilmesini sağlayan dokümanlardır (Keenan 1996:12).

Patentler ve fikri mülkiyet hakları, teknolojik yenilik ve buluşların üretime aktarılarak ekonomik bir değere dönüştürülmesiyle, bilimin ve yeni teknolojilerin gelişimi yanında, ekonomik büyümede ve sosyal kalkınmada da rol oynamaktadır. Patentler, halkın yararı için araştırma-geliştirme faaliyetlerinin özendirilmesi, buluşların teşvik edilmesi, teknolojik bilginin duyurulması ve yayılmasına yardımcı olurlar. Patent dokümantasyonu, mevcut teknolojinin tanımlanması ve açıklanması ile yeni teknolojilerin yaratılmasını; ürünlere ve hizmetlere uyarlanmasını ve benzerleri ile rekabet edilmesini kolaylaştırır; teknolojinin çeşitli toplumlarda ve çevrelerde yayılmasını sağlar (Walker 1984:175).

Patentlerin gelişimi ve yaygınlaşması, endüstriyel açıdan ilerlemenin önemli bir ölçütüdür ve her bir ülkenin bilimsel ve teknolojik ilerlemesinde de doğrusal bir etkiye sahiptir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde bugünkü patent numaralama sisteminde yer alan 1836 yılındaki ilk patentten itibaren 1996 yılı sonuna kadar 5.479.658 patent bulunmaktadır. 1836 yılı Temmuz

ayına kadar tescil edilen 9.957 adet patent bu sayıya dahil değildir¹ Türkiye’de ise İhtira Berati’nın yayın tarihi olan 1879 yılından Ekim 1996’ya kadar, sadece 28.550 adet patent, faydalı model ve ticari marka tescil edilmiştir².

Patentler, biçim olarak tek sayfa veya broşür niteliğinde hazırlanmış olabilir. Bir patentte, patent numarası, sınıflama numarası, başvuru tarihi ve sayısı, patentin verildiği tarih, buluş sahibinin adı, buluşun adı ve alanı, buluşun teknik olarak açıklaması, tanıtımı ve ayrıntıları, varsa buluş sahibinin koşulları ve ilgili çizimleri bulunur (Baysal 1987:78). Çok sayıda patent üretimi ile bilinen Amerika Birleşik Devletleri’nde ticari olarak patent hazırlama sürecinde mucide yardımcı olan ve tescil edilmiş patentleri duyuran özel patent şirketleri bulunmaktadır.

2.4.6. Standardlar

Standardlar (*standards*) bir kaynağa göre, “endüstrileşmiş bir dünyada seri halinde üretimi, yedek parça kolaylığını, tehlikeli maddeler için güvenliği sağlamak, alıcıyı korumak için uyulması gerekli ölçüleri içeren bilimsel belge” (Baysal 1987:78); başka bir kaynağa göre “belirli bir hizmet veya ürünün kalite ve mükemmellik düzeyini veya belirli bir amaç için yeterliliğinin ölçümünü açık ve kesin olarak gösteren rapor ya da kılavuz” şeklinde tanımlanmaktadır (Keenan 1996:13).

¹ USPTO-OEIP/TAF Program (3.1999).”TAF Report Issue Dates and Patent Numbers since 1836.” sayfa 3. [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/issudate.pdf> [15 Aralık 1999].

² TPE. (1999). “Enformasyon.” [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.turkpatent.gov.tr/turkce/enformasyon.htm> [15 Aralık 1999].

Uluslararası otoritesi kabul edilmiş olan International Organization for Standardization (ISO) tarafından yapılan tanıma göre “standardlar, ham maddeler, ürünler, süreçler ve hizmetlerin amacına uygunluğunu garanti etmek için, kurallar, kılavuzlar veya karakteristik tanımlar gibi teknik özellikler veya diğer ölçütleri içeren ittifak ve anlaşma dokümanlarıdır.”¹ Standardlar, özellikle endüstri sektöründe, kullanılan ürünler ve hizmetlerin güvenilirliğini ve etkinliğini arttırmaya, teknoloji transferi ve ticarete kolaylık sağlamaya yönelik belirli ölçütlerdir. Standardların hedefi, kaliteli ürünlerin ve uygun fiyatların yaygınlaşması; sağlık, güvenlik ve çevre korumanın iyileştirilmesi ve atıkların azaltılması; mal ve hizmetlerde daha geniş uygunluk ve uygulanabilirlik, uzmanlaşmış kullanımın basitleştirmesi, modellerin ve maliyetlerin azaltılması, dağıtımda etkinlik ve bakımda kolaylık olarak özetlenebilir.²

International Organization for Standardization (ISO), 1947 yılında, dünyadaki 130 ülkenin ulusal standard kuruluşlarının bir federasyonu halinde, devletler üstünde bir örgüt niteliğinde kurulmuştur. Amacı, ürün ve hizmetlerin uluslararası değişimini kolaylaştırmak, entellektüel, bilimsel, teknolojik ve ekonomik alanlarda işbirliğini geliştirmek için dünyada standardlaştırmayı ve bununla ilgili faaliyetlerde gelişmeyi arttırmaktır. Ulusal standard kuruluşları, pek çok ISO standardlarını temel alarak, ülkesinin koşullarına göre kendi standardlarını üretmektedir. Çeşitli ulusal ya da uluslararası standard kuruluşları, kabul ettikleri standartlara, kendi kodları, kuruluş adının kısaltması ve standardın özel numarası, adı, yayın yeri ve tarihini işaret eden bir referans numarası verilmektedir.

¹ ISO. (1999). “Introduction to ISO:What are Standards?”, [Çevrimiçi]. Elektronik Adresi: <http://www.iso.ch/infoe/intro.htm#What are Standards?> [14 Aralık 1999].

² ISO. (1999). “Introduction to ISO:Why is International Standardization Needed?”, [Çevrimiçi]. Elektronik Adresi: <http://www.iso.ch/infoe/intro.htm# Why is International Standardization Needed?> [14 Aralık 1999].

Türkiye’de her türlü madde ve mamüller ile usul ve hizmet standardlarını yapmak amacıyla 132 sayılı Kanunla 18.11.1960 tarihinde Türk Standardları Enstitüsü (TSE) kurulmuştur. Enstitü’nün görevlerinden biri, üniversiteler ve diğer bilimsel ve teknik kurum ve kuruluşlarla işbirliği sağlamak, standardizasyon konularında yayın yapmak, ulusal ve uluslararası standartlardan arşivler oluşturmak ve ilgililerin yararına sunmaktır.¹ Enstitü’ye çeşitli devlet ve özel kuruluşlardan, bilimsel araştırma yapan enstitülerden, bireylerden ve TSE Hazırlık Grupları’ndan yeni standard önerileri, mevcut standartlar için de düzeltme önerileri gelmektedir. Enstitü’de incelenen öneriler, uygun görülürse Türk Standardı olarak kabul edilerek, TSE Yayın Tanıtma Müdürlüğü’nce basılmaktadır. TSE Teknik Kurulu tarafından zorunlu olarak uygulamaya konulacak standartlar ise Resmi Gazete’de yayınlanmaktadır. TSE tarafından yılda bir kez yayınlanan Türk Standardları Katalogu, kabul edilen Türk Standardlarını duyurmaktadır (Bayır 1995:35).

Patentler ve standartlar, genellikle ulusal bir düzenleyici kuruluş tarafından hazırlanır, kontrol edilir, yayınlanır ve dağıtılır. Ulusal kuruluşlar, bağlı olduğu alandaki uluslararası örgütler ile, hizmetleri ve yayınları için işbirliği yaparak, hem evrensel bir birlik sağlamayı, hem de ellerindeki bilgi kaynaklarını ortak kullanmayı hedefler. Ulusal ve uluslararası patent büroları ve standard kuruluşları, kabul ettikleri patent ve standartları, düzenli biçimde ve sürekli kataloglar halinde yayınlarlar. Geleneksel yayınlar gibi ticari kitap satış yolu ile sağlanmamasına rağmen, belirli bir kuruluştan ve önceden belirlenmiş ve açıklanmış koşullarla sipariş edilebilmesi, bu iki tür yayını diğer gri yayın türlerine göre elde edilmelerinde avantajlı duruma getirmektedir. Bu özellikleri, dolayısı ile bazı yazarlar tarafından gri yayın olarak kabul edilmemekle birlikte (Bayır 1995:27), ticari yayıncılıkla elde edilememeleri ve gri yayınların

¹ “Türk Standartları Enstitüsü.” T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi. (1998), 694.

özelliklerinin çoğuna sahip olmalarından ötürü genellikle gri yayın olarak bilinirler.

2.4.7. Çeviriler

Çeviri (*translation*), “bir yazının bir dilden diğer bir dile veya diğer bir lehçeye çevrilmesidir” (Prytherch 1995:645). Genellikle özel istekleri karşılamak üzere, üniversiteler, kamu ve endüstri kuruluşlarınca çeviri yapılır veya yaptırılır. Yayınlanmayan bu türdeki çeviri metinleri, genellikle doküman veya biraraya getirilmiş sayfalar şeklindedir, herhangi bir duyuru listesinde yer almıyorsa belirlenmesi, elde edilmesi oldukça sorunludur. Yayıncılar tarafından ticari yayın şeklinde basılmak amacı ile çevrilen, yayınlanan ve dağıtılan çeviri kitaplar, gri yayınlar kapsamında değerlendirilmezler.

Dünyadaki bilimsel ve teknik literatürün hemen hemen yarısından fazlasının İngilizce olduğu ve bu dilde yazılanların oranının giderek yükseldiği görülmektedir. İngilizce'nin özellikle bilgisayar ağları ve İnternet ortamında yaygınlaşarak ortak bir dil haline geldiği genel olarak kabul edilmektedir. Başka bir açıdan İngilizce, diğer ülkelerde üretilmiş enformasyonun da, dünyanın her yerindeki İngilizce konuşan ve anlayan kişilere ulaşması bakımından önem taşımaktadır (Auger 1994:63). Bu nedenle, farklı dillerdeki kaynakların özellikle İngilizce'ye çevrilmesi, içeriğinin daha fazla sayıda kişiye ulaşabilmesine yardım etmektedir.

Pek çok alanda gelişmiş ülkelerin dili ile yazılmış bilgi birikiminin, araştırma-geliştirme ve uluslararası sosyo-ekonomik politika dokümanlarının ve benzeri kaynaklarının, özellikle gelişmekte olan bir ülkenin kuruluşlarınca kendi dillerine çevrildikleri bilinmektedir. Ancak çeviri metinlerinin araştırmacılara,

ilgililere ve halka yeterince duyurulamaması, beklenen yararın elde edilmemesine neden olmaktadır. Bu nedenle, özellikle yabancı dille yazılmış bilimsel ve teknik bir kitabın yayınlanması için telif hakkı gerekmesi ve profesyonel veya uzman çevirmenler kullanılması, yayın maliyetini yükselttiği için yayıncılar tarafından ekonomik bulunmamaktadır. Buna karşın pek çok bireysel araştırmacı ve kuruluşlarca, diğer dillerden Türkçe'ye kitap, kitap bölümleri, makaleler, raporlar gibi metinler çevrilmekte, ancak bunlar genellikle dosyalarda saklanmakta ve elde edilememektedir.

2.4.8. Çalışma Raporları

Çalışma raporları olarak Türkçe'ye çevirilen '*working papers*', araştırmacılar arasında önemli, fakat gayri resmi nitelikte bir iletişim aracı olup, inceleme sonuçlarının güncel olarak dolaşımını sağlar. Bu tür dokümanlar, tartışma notları (*discussion papers*), araştırma raporları (*research papers*) ve seminer notları (*seminar papers*) gibi çeşitli biçimlerde hazırlanabilir ve adlandırılabilir (Koch 1980:517).

Araştırmacılar, çalışmalarını ile ilgili bilgileri gayri resmi yoldan da olsa hızlı biçimde yaymak, benzer ilgileri olan meslektaşlarının ön eleştirilerini almak için bu raporları kullanırlar. Bu dokümanlar, ucuz ve çabuk bir teknikle yazılması ve çoğaltılması ile güncelliklerini koruyabilmekte; böylece dergide makalelerin basımının uzun zaman sürmesi sorunundan etkilenmeden kullanıcılarına ulaşabilmektedir. Genellikle araştırmacının kuruluşunca çoğaltılır ve konu ile ilgililenlerden seçilen bir adres listesine göre dağıtılır (Koch 1980:517). Daha önceleri daktilo ve teksir gibi yöntemlerle çoğaltılan çalışma raporları, günümüzde elektronik tartışma listeleri, elektronik posta, ftp ve 'web' sayfaları ile

bilgi ağları üzerinden dağıtılmaktadır. Bilgi ağları, çalışma raporlarının güncel ve hızlı iletişim amacına daha uygun bir ortam oluşturmaktadır.

Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu, çalışma raporlarının devamlı bir araştırma değeri olduğu görüşünü taşımaktadır. Bununla birlikte bilgi merkezlerine gelen bu kaynakları, geleneksel bir yayın biçiminde basılıncaya kadar, onları kataloglamayı ve ciltlemeyi tercih etmemektedirler (Koch 1980: 523).

2.4.9. Önbaskılar ve Ayrı Basımlar

Önbaskılar (*pre-prints*), “tamamlanmış bir çalışmanın yayınlanmasından önce basılan ve çıkarılan bir bölüm veya bilimsel bir toplantıya sunulan bildirilerin önceden basılması ile ortaya çıkan dokümanlardır” (Prytherch 1995:416). Önbaskılar, yayınlanmak üzere hazırlanan bir yazının, az sayıda ve sadece ilgililere dağıtılmak üzere yapılan baskısıdır. Amacı genellikle basılacak metni kontrol etmek veya bir bilgiyi veya araştırma konusunu en çabuk şekilde ilgililerin eleştirisine sunmaktır (Alpay 1973:63). Çoğunlukla saklanmadıklarından bilgi merkezlerince ele geçirilmeleri en güç yayınlardan birisidir; ancak daha sonra geleneksel yayın halinde yeniden ortaya çıkmaları beklenmektedir.

Ayrı basımlar “(*offprint, reprint, separate, extracted article, reprinted article*), genellikle süreli yayınlardaki yazıların ya da birden çok yazarı olan kitapların her bir yazara ait bölümünün yapıttan ayrı olarak basımıdır” (Yurdadoğ 1974:13). Basıldığı yayın için kullanılan baskı kapaklarından yararlanılarak ayrı bir kitapçık şeklinde yapılmış olabildiği gibi, bazen başlık sayfasının olmadığı da görülmektedir. Önbaskıların, basımdan önce hazırlanması, çoğu kez metin

kontrolü için yazara veya editöre verilmesi ve bu işlemten sonra geri alınması, ayrı basımlarla arasındaki en önemli farkı oluşturmaktadır.

2.4.10. Kitapçıklar ve Broşürler

Kitapçıklar (*pamphlets*), “kapak sayfası dışında en az 5 en çok 48 sayfalık süreli olmayan yayın” biçiminde tanımlanmaktadır (Prytherch 1995:476). Yurdadoğ’un (1974:40) hazırladığı sözlükte ise ‘kitapça’ terimi kullanılmakta ve “bir tanıma göre 48, bir tanıma göre 100 sayfadan az olan ciltlessiz yayın türü” olarak ifade edilmektedir. Genel kabul gören tanımlar benimsenerek, bu çalışmada kitapçıklar, 5-48 sayfa arasındaki ciltlessiz olarak hazırlanan, çoğunlukla kağıt ve benzeri ucuz bir malzemedden kapağa sahip küçük yayınlar olarak adlandırılmıştır. Belli bir konuda hedef kitleyi bilgilendirmek üzere gerekli ayrıntıları veya ipuçlarını veren kitapçıklar, kısa, çarpıcı ve akılda kalıcı biçimde hazırlanmakta ve genellikle ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.

Broşürler (*brochures*), kitapçıkların bir başka türüdür ve genellikle ciltlenmeden biraraya getirilmiş birkaç yapraktan oluşan, kısa ve öz bilgi veren basılı çalışmalardır (Prytherch 1995:94). Çoğunlukla herhangi bir kuruluş, teşkilatını, hizmetlerini ve çalışma alanı ile ilgili konuları ele alan, tanıtım ve kısa bilgi vermeyi amaçlayan çeşitli broşürler hazırlar. Bu türün, kitapçıklardan daha çok ilgi çekmek için halkla ilişkiler veya reklamcılar tarafından çekici bir yapıda, genellikle farklı bir biçimde hazırlandığı görülmektedir.

‘Efemera’ (*Ephemera*), “geçici, kısa ömürlü ilgi ve değere sahip broşürler, kupürler ve benzeri materyaller veya eski zamanlara ait olan ve edebi veya tarihi değere sahip kaynaklardır” (Prytherch 1995:232). Standart bir kitap, dergi veya kitapçık biçiminde olmayan efemera, baskı veya resimleme

yöntemleri ile üretilmiş genellikle sözlü bir mesaj taşıyan kaynaklara verilen toplu ad olarak açıklanabilir. Bir tür broşür olan efemera kapsamına tren, otobüs gibi taşıma araçlarına ait zaman çizelgeleri, posterler, tiyatro, sinema, konser ve benzerlerinin programları türünde, bir bilgi merkezi koleksiyonunun içinde yer almadan da koleksiyoncular tarafından toplanan belgeler girmektedir (Auger 1994:7). Bu tür yayınlar, bazı kütüphanelerde, özellikle basım, grafik ve dil kullanımı için geçmiş dönemleri araştırmaya hizmet etmek üzere toplanırken, bazılarında sadece güncel bilgi içeren bilgiler tutulmaktadır. Eğer bir bilgi merkezi bu tür yayınları, toplamak istiyorsa, içeriği iyi tanımlanmalı, özellikle yerel 'efemera' kaynakları dikkatli bir incelemeden geçirilmeli, depolanması, kullanımı ve yararlılığına ilişkin sınırları saptanmalıdır. Bilgi merkezlerinin sağladıkları efemera yayınlar, kataloglanmamakla birlikte, yapısı dikkate alınarak genellikle koleksiyondan farklı biçimde sınıflanmaktadır (Dewe 1996:136).

2.4.11. Bilgisayar Dosyaları, Yazılımlar ve Programlar

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişimi, sadece gri yayınların sunuş biçimini etkilemekle kalmamış, yeni bir ürünün ortaya çıkmasını da sağlamıştır: Bilgisayar yazılımları (*softwares*). Bilgisayar programlarının kolaylıkla elde edilebilirliği ve yaygınlaşması, teknoloji transferi çerçevesinde belirli bir ekonomik faktör yaratmıştır. Böylece bilgisayar programlarının programlama dili ile yazılı metni, programın tanımlanması, yardım dosyaları ve örnekleri gibi yazılıma ilişkin dokümantasyon, gri yayınların yeni bir kategorisi halinde gelişmektedir. Ancak bir yazılım veya program kütüphanesi oluşturmak için uygun yazılımlara, bibliyografik anlamda kontrolü sağlamak için geleneksel yayınlardan daha farklı ayrıntıların belirtileceği tanımlamalara gereksinim duyulmaktadır (Pflug 1989:10).

Bilgisayarların, bilim ve teknoloji başta olmak üzere her alana girmesi, giderek daha fazla bilgisayar dosyasının (*computer files*) ve çoklu ortam uygulamalarının (*multimedia applications*) yaygınlaşmasına neden olmakta, pek çok gri yayın türü, değişik formatlarla bilgisayar yardımıyla üretilmekte ve kullanıcıya ulaştırılmaktadır (Pflug 1989:11). Bilgisayar dosyaları, disketler veya Internet'te yer alan tam metin dokümanlar, tanıtım veya 'web' sayfaları (*homepages*), tartışma gruplarının listeleri, her türden gri yayının hazırlandığı, çoğaltıldığı, dağıtıldığı veya kullanıcıya sunulduğu yeni ortamlardır.

Kuruluşlar, gruplar veya kişiler tarafından hazırlanan ve her geçen gün sayıları artan 'web' sayfalarının, yeni bir gri yayın türü olarak kabul edileceğine ilişkin işaretler görülmeye başlamıştır. 'Web' sayfaları, genellikle gri yayınlarda bulunan bilgileri içermekte, gerektiğinde kolaylıkla güncel hale getirilmektedir. Gri yayınların tanımlanmasına uymayan yönü, sağlanmasında karşılaşılan güçlüklerin bu ortamda değişikliğe uğraması, örneğin Internet bağlantısı olmayanlar için erişim olanağının bulunmamasıdır.

3. BÖLÜM : GRİ YAYINLARI SAĞLAMA VE İŞBİRLİĞİ SİSTEMLERİ

3.1. GRİ YAYINLARIN ÜRETİMİ

Gri yayınların her bir türünün, içerik, biçim ve işlev olarak kendilerine özgü niteliklere sahip olmaları, hem kendi özelliklerinden, hem de hazırlandıkları ortamdan kaynaklanabilmektedir. Genelde gri yayınlar, özelde gri yayının türleri için belirlenmiş, standart bir üretim biçiminden bahsetmek mümkün değildir. Örneğin; patentler, standartlar ve tezler, sunuldukları kuruluşlar tarafından önceden belirlenmiş kurallara göre hazırlanmakta ve çoğaltılmaktadır. Aynı biçimde raporlar, hazırlanma amaçlarına göre farklı biçimlerde ve içerikte olabilmekte; toplantı metinleri, kitapçıklar, küçük magazinler yapılarına uygun içerik ve formlarda yayınlanmaktadır. Hatta aynı tür yayınlar için farklı kuruluşların değişik uygulamaları veya aynı kuruluşun farklı türdeki gri yayınları için başka başka yaklaşımları görülebilmektedir. Çoğunlukla bunların basım-yayımında da ticari yayıncılıkta geçerli olan kurallar ve standartlar uygulanmamaktadır. Bununla beraber gri yayınların kalitesinin, kullanıcılar için bir büyük bir problem olmadığı düşünülmektedir (Wessels 1996:156).

Son yıllarda hızla yayılan bilişim teknolojisi ve masa üstü yayıncılık tekniklerinin gelişmesi ile birlikte basım-yayım işlemleri değişmeye başlamış, gri yayınlar doğrudan yazar kişi veya kuruluş tarafından basılabilir, dağıtılabilir ve izlenebilir hale gelmiştir. Gri yayın üretiminin artışı, hem bilgi merkezlerinde bu yayınları sağlamaya çalışan kütüphanecilerin, hem de bireysel olarak edinmek isteyen kullanıcıların işini zorlaştırmaktadır. Buna karşın bilim ve teknoloji dünyasındaki gelişmeler, gri yayınları süratli ve güncel olarak duyurmaya, dağıtmaya, gözden geçirmeye ve eleştirmeye uygun bir yapı sağlamaktadır.

3.2. SAĞLAMA İŞLEMLERİ

Bir bilgi merkezinin hizmet verebilmesi, gerekli ve yeterli bilgi kaynağına sahip olması ile mümkündür. Bunun için amacına ve hedef kitlesine uygun olarak belli ölçütlere göre seçilen yayınlardan bir koleksiyon oluşturulmalıdır. Bu süreç, kütüphaneciler tarafından kısaca “sağlama” olarak adlandırılır. Alpay’ın (1973:66) kütüphanecilik terimlerini açıkladığı sözlüğünde sağlama, “kütüphanenin amacına uygun gelişmesini gerçekleştirmek için gerekli yayınların seçilmesi, elde edilmesi, kütüphaneye mal edilmesi işi” olarak tanımlanmaktadır. Sağlama biçimi olarak yaygın biçimde satın alma, değişim ve bağış yöntemleri uygulanmaktadır.

SATIN ALMA : Bilgi merkezinin koleksiyonunu belli bir politikaya uygun biçimde çoğaltması ve geliştirmesinin en önemli yolu sağlamadır. Özellikle yeni yayınlar belirlenerek Merkezin amacına ve bütçesine, koleksiyonun niteliğine göre en uygun yayınlar seçilir ve sipariş edilir. Satın alma yönteminde dikkat edilmesi gerekli ve en önemli koşul, yeterli bir bütçeye sahip olmaktır.

Sağlama işlemlerinde büyük çoğunlukla kitap, dergi gibi geleneksel yayınlara ağırlık verildiğinden yayın ticareti, ticari yayıncılar ve yayınlar hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Ticari yayıncılar, ürettikleri yayınları satmayı ve bundan kazanç elde etmeyi hedeflediklerinden, kendilerini ve yayınlarını geniş kitlelere tanıtmayı istemektedirler. Bu amaçla hem kendi firmaları, hem de yayınları hakkında özet bilgileri bir arada veren tanıtıcı kataloglar hazırlamaktadırlar. Böylece kütüphanecilerin, bütün bibliyografik özellikleri ile tanımlanan geleneksel yayınları, kitapçılardan veya yayın sağlayan aracı firmalardan kolaylıkla takip etmeleri ve satın almaları mümkün olmaktadır.

DEĞİŞİM : Bilinen en eski alış-veriş yöntemlerinin başında gelen değiş tokuş, bir nesnenin alımı karşılığında bir başka nesne vermekle yapılır; ortak bir yarar elde etmek için karşılıklı bir anlaşmaya dayalıdır. Bu yöntemin en önemli özelliği, verilen veya alınan yayınların parasal kaynak dışında bir karşılığı olmasıdır. Kütüphane ile bilgi merkezlerinin koleksiyonlarını geliştirmek için kullandıkları sağlama yöntemlerinden birisi olan değişim, kuruluş veya bilgi merkezleri arasında yayınlarının birbirlerine gönderilmesi şeklinde yapılmaktadır. Aynı amaçla bir çok bilgi merkezi elindeki fazla ve artık nüshalar ile koleksiyonun amacına uygun olmayan yayınları da değiş tokuş yapmak üzere ayırmakta, listelerini hazırlayarak diğer bilgi merkezlerine dağıtmaktadır. Bilgi merkezleri, gönderdikleri bu listelerden seçilerek istenen yayınları, posta, kargo ve benzeri yollarla söz konusu bilgi merkezine iletmektedir.

BAĞIŞ : Bir yayını veya yayın yığını bilgi merkezine karşılıksız vermek, ya da göndermektir. Yazar, kuruluş veya yayınevinin, kendi yayınlarını, ya da bir kişinin ömür boyu çeşitli konularda, yahut tek bir konuda topladığı bilgi kaynaklarını, sağlığında veya öldükten sonra, karşılıksız olarak bilgi merkezine bağışlamasıdır. Bağışlanan kaynakların sağlanması bilgi merkezine herhangi bir maliyet getirmemesine rağmen, daha sonra yapılan kataloglama, kullanıma hazırlama ve saklama işlemlerine yönelik harcamalar da düşünülmelidir. Bağış kitapların bilgi merkezine kabul edilmesinde kütüphaneciler titiz davranmalı, koleksiyona uygun olmayan kaynakları incelikle, ustalıkla geri çevirebilmelidir.

Bilgi merkezleri amaca uygun ve dengeli bir koleksiyon geliştirmek için, sağlama işlemleri kapsamında kaynak seçim politikaları belirlemelidir. Seçim, satın alma, bağış ve değişim yöntemlerine ve kaynağın türüne göre farklı ölçütler dikkate alınarak yürütülür. Satın almada kaynağın içeriği kadar maliyeti de önem taşımasına karşın, bağış ve değişim yönteminde kaynağın içeriği ve diğer işlemler için harcanan emek ve zaman ön planda

düşünülmektedir. Seçim politikaları ve programları için genellikle göz önüne alınan bazı temel noktalar vardır :

- Kaynağın seçiminde kimin yetkili olduğu,
- Kaynağın seçiminde kimin sorumluluğu olduğu,
- Bilgi merkezinin hedef ve amaçları,
- Kaynağın seçiminde kullanılacak ölçütler,
- Kaynağın seçiminde kullanılacak eleştiri kaynakları (varsa),
- İşlem sorunları ile ilgili usul (belli bazı eserlerin alınması veya alınmaması),
- Mevcut bütçenin dağılımıyla ilgili ana hatlar (Bloomberg 1989:42).

Her bilgi merkezinin kendi koşullarına uyan politikaları ve programlarının ana hatları açık olarak belirlenmeli, işlemler için gereken yetki ve sorumluluklar açık olmalı, ancak gerektiğinde fazla ayrıntıya girmeden çalışabilecek esnek bir yapısı bulunmalıdır. Böylece kullanılacak herhangi bir sağlama biçimiyle, geleneksel veya geleneksel olmayan yayınların elde edilmesi kolaylaşabilmektedir.

Koleksiyon geliştirme politikasında, değerli ve güncel bilgi içermeleri açısından önemli birer bilgi kaynağı olan gri yayınlar da yer almaktadır. Gri yayınları sağlamak için, alışılmış yöntemlerden biri veya birkaçı kullanılabilir. Özellikle bilimsel çalışmalar için, mümkün olduğunca geniş bir koleksiyon oluşturulmalı, bilimsel araştırma raporları, çeşitli dillerdeki kaynakları, monografı, dergileri, toplantı tutanaklarını ve kısa süreli materyalleri de kapsamalıdır. "Sadece güncel yayınları değil, eskiye ait bütün materyalleri bünyesinde toplamalıdır. Ayrıca, gelecekteki bütün bilimsel

ürünlerin toplanmasını ve bu sisteme katılmasını sağlamalıdır” (Smith 1993:67). Gri yayınların sağlanmasında, üretici veya dağıtıcı kuruluşlara abone olma veya tek yayın şeklinde sipariş etme, ya da istekte bulunma, eğer izin veriliyorsa diğer kuruluşlarla değişim anlaşmaları yapma en yaygın kullanılan yöntemlerdir (Auger 1994:29).

3.3. SAĞLAMA SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN PROBLEMLER

Gri yayınların tanımında sıklıkla belirtilen ana problemlerden biri, bu kaynakları elde etmedeki zorluklardır. Kütüphaneciler için ilk ve en büyük güçlüğü, dokümanın varlığını bilmekten başladığı, sonra dokümanı tanımlama ve işlemenin geldiği belirtilmektedir (Debachere 1995:95). Bu durum, gayri resmi yayın metodları, yetersiz duyurma ve eksik bibliyografik kontrolün getirdiği erişim sorunlarından kaynaklanmaktadır.

Gri yayınların seçim ve sağlama ölçütleri, kuruluşun politikası ve/veya bireylerin özel ihtiyaçlarına yönelik olarak kaynak toplamaya bağlıdır. Dikkat edilmesi gereken sınırlamalar, satın alma bütçesinin miktarı, fazla yer kaplaması ve rafa yerleştirme güçlüğünden kaynaklanan büyük depo alanına olan gereksinimdir (Auger 1994:30). Pratikte, gri yayınlar ulusal telif hakkı ve bibliyografya kuruluşlarınca tamamen gelişigüzel bir durumda işlenmekte, yerel indekslerde toplanması ve kapsamlı koleksiyonlar oluşturması, yoğun işbirliği düzenlemeleri ile gerçekleşmektedir.

Gri yayınların ortaya çıktıkları zamandan itibaren bu yayınlardan daha etkili biçimde yararlanma arayışları devam etmektedir. Gri yayınlarla ilgili sorunların tartışıldığı toplantıların başlıca konularından biri de sağlanması ile ilgili zorluklar ve çözüm yolları olmaktadır. Bu toplantılardan biri, raporlar hakkında 1953'de, Washington DC'de Catholic University of America'da yapılmıştır. Bir haftalık Konferans'ta, uzun yıllar geçerliliğini

koruyan pek çok problem ele alınmıştır. Bu toplantıda özellikle hangi raporların mevcut olduğunu bilmenin ve varlığı bilinenlerin de istenmesi durumunda kopyasını almanın güçlüğü dile getirilmiş; ayrıca raporların geleneksel bir yayın olarak basılması halinde içerdikleri bilginin daha kolay elde edilebileceğine değinilmiştir. Bununla birlikte National Science Foundation tarafından raporların makale olarak yayımı konusunda yapılan bir incelemenin istatistiksel sonuçlarına göre, dergilere gönderilen raporların yüzde 70'i yedek olarak kabul edilmiş; fakat basılmamış, diğerleri ise 6 ay veya daha sonra basılmıştır. Yedek olarak kabul edilen raporların çoğu ise, yanlış dergiye gönderildiği için geri çevrilmiştir (Woolston 1953:217-218). Bugün de, bir raporun veya gri yayının içeriği, yazarı veya destekleyicisi tarafından bir dergiye makale olarak gönderilebilmekte; ancak makalenin yayına kabulü ile yayın tarihi arasında geçen süre, üretilen bilginin, aylar sonra diğer bilim adamlarına ulaşmasına neden olmaktadır.

Gri yayınların dağıtımı, çoğunlukla üretici kuruluşların konuları ile ilgili kuruluşlar ve bireylerin adları ile adreslerinin bulunduğu listelere göre yapılmaktadır. Günümüzde de sınırlı sayıda üretilmiş bir raporun veya gri yayın türünün kopyası, kuruluşun insiyatifine bağlı olarak sağlanabilmekte, veya fotografik bir teknikle çoğaltılabilmekte ya da ödünç alınabilmektedir. Birçok kuruluşun gri yayınlarını yaymak için farklı politikaları bulunmaktadır. Bazı kuruluşlar, ürettikleri bilgi kaynaklarının halka yayımını görevleri arasında sayarken, diğerleri ekonomik koşullar veya güvenlik sağlama gibi nedenlerle daha ihtiyatlı davranabilmektedir (Woolston 1953:212). Yayın dağıtımı, kuruluşların hizmetlerindeki farklılıklara veya gri yayınların türleri ve içeriklerine bağlı olarak değişebilmektedir. Gri yayınların birçok türü, genellikle özet veren bültenler, basılı duyurular ve katalog kartları ile duyurulmakta, son yıllarda elektronik tartışma listeleri ve haber grupları da hızlı bir duyuru aracı olarak tercih edilmektedir.

Gri yayınların 'ticari kitapçılık' ile bulunamayan dokümanlar olması, sağlanmalarının genellikle farklılıklar içeren karmaşık bir düzende

yapılmasına neden olmaktadır. Bazı gri yayın türlerine ilişkin bibliyografik ayrıntılar, kitap satıcıları veya aracı firmaların yardımıyla sipariş edilebilmektedir. Ayrıca yeni yayın kataloglarına gri yayınlar türündeki kaynakları da alan, yayın sağlama hizmetlerinde uzmanlaşmış aracı firmalar da bulunmaktadır. Bilgi merkezleri için karşılaşılan diğer olumsuzluklar, sınırlı veya yerel ilgilere yönelik yayın yapan gri yayın üreticilerinin, çoğunlukla doğrudan satış sisteminde ısrar etmesi ve indirim yapmaktan kaçınmasıdır (Auger 1994:30). Bu durum özellikle bilgi kaynaklarını aracı firmalara sipariş veren bilgi merkezleri için sağlama işlemlerinin artmasına neden olabilmektedir.

Gri yayınlar genellikle az sayıda basıldığından ve çok çabuk baskısı tükendiğinden, elde edilmek istendiğinde hızlı biçimde sipariş edilmesi gereklidir. Bu nedenle sağlama kütüphanecilerinin yeni çıkan gri yayınları zor da olsa yakından izlemeleri şarttır.

3.4. GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASINDAKİ KOLAYLIKLAR

Gri yayınlar konusunda yapılan toplantılar ve yayınlarda, sorunlar dile getirilmeye devam edilirken, sağlamaya ilişkin uygulamalardan örnekler verilmekte ve işbirliği önerileri yapılmaktadır. Gri yayınlarla ilgili olarak, ulusal veya uluslararası düzeyde, belli konular veya belli türler için, sağlama ve bibliyografik denetim sistemleri ve işbirliği uygulamaları görülmektedir. Örneğin belge sağlama için mevduat hesabı ve ön ödemeli kuponlar, mikrofiş kopyaları için aylık sürekli siparişler (*standing orders*), çeşitli kuruluşların özel serilerinin bir parçası veya bütünü için yıllık aboneler, güvenilir yayın sağlayan aracı firmalar ile özel anlaşmalar gibi çeşitli kolaylıklar bulunabilmektedir (Auger 1994:29). Bazı kuruluşlar güncel gri yayınları duyurmak için, düzenli olarak yeni yayınlarının bir listesini hazırlamaktadır. Yayın sağlayan aracı firmalar veya dağıtım organizasyonları da zaman zaman benzer biçimde kataloglar ve indeksler yayınlanmaktadır.

Bu tür yayınların takibinde ve elde edilmesinde, düzenli çalışan, etkili ve esnek bir sağlama sistemi, kütüphaneciye istediği kolaylığı getirebilir. Karışık ve kapsamlı sağlama sistemleri, siparişte ayrıntılı bibliyografik bilgi istendiğinde genellikle yavaş işler. Halbuki pek çok defa gri yayıncılara, en az bibliyografik bilgiyi içeren basit bir istek mektubu gönderilerek sipariş yapılmaktadır. Böylece yazar, başlık, baskı gibi bibliyografik bilgilerde eksiklik olsa bile sipariş yapılabilir (Levin 1989:32).

Bu literatürün varlığını belirlemek, bilgi hizmetlerinde çalışanlar için ayrı bir emek istemektedir. Kuşkusuz, günümüzde bir dokümanın izini sürmek, gelişmiş bibliyografik denetim olanakları sayesinde bir kütüphane için, geçmişe göre daha kolay ve eksiksiz yapılabilir (Schmidmaier 1986:102). Gerçekten son yıllarda gri yayınların, cd-rom ve bilgi ağları üzerinde elektronik olarak tam metinlerinin depolanması, aranması ve erişimi gerçekleştirme olanağı bulabilmektedir.

Gri yayınların takibi için kütüphanecilere yardımcı olan bir araç da, birçok bilgi merkezinin düzenli olarak dağıttığı yeni yayınlar listeleridir. Böylece diğer bilgi merkezlerine gelen ve bir ölçüde bibliyografik denetimleri yapılmış olan yayınlar arasından kendi koleksiyonuna uygun olan gri yayınları belirleyerek bunları elde etmeye çalışmak daha kolay olabilmektedir.

Aynı ilgi alanında veya benzer konularda çalışan kuruluşlar arasında yayınların hepsini, ya da bazılarını kapsayan değişim anlaşmaları yapılmaktadır. Değişim anlaşmaları, özellikle patent ve standardlar gibi belirli gri yayın türlerinde, düzenleyici kuruluşlar arasında sıklıkla görülmektedir (Levin 1989:32).

Gri yayınların çeşitliliği ve ticari kitapçılık yoluyla sağlanamaması, özellikle raporların elde edilmesi için ikincil merkezlerin kurulması

gereksinimini ortaya çıkaran nedenlerden biridir. Sadece gri yayınlar üzerinde çalışan *Technische Informationsbibliothek (TIB)*, *System for Information on Grey Literature in Europe (SIGLE)* gibi bazı ulusal ve uluslararası sistemler düzenlenmiştir. Ayrıca IFLA tarafından gri yayınların erişimini de içeren 'Yayınların Evrensel Elde Edilebilirliği' (*Universal Availability for Publications=UAP*) sistemi yaratılmıştır (Schmidmaier 1986:103).

Son yıllarda gri yayınlar için güvenilir ve hızlı işleyen sağlama ve bibliyografik denetim sistemleri ve/veya elektronik veri işlemenin gelişmesi ile hazırlanmış modern ve etkili sistemler yaygınlaşmaktadır. Bu sistemler, belli bir grup, seçilen bir konu veya belirli yayın türleri için oluşturulabilmektedir.

Yayın türlerine göre gri yayınların erişimi ve sağlanması ile ilgili bilgiler aşağıda aktarılmıştır.

3.4.1. Raporlar ve Teknik Yayınlar Erişim ve Sağlama

Özellikle bilimsel ve teknolojik gelişmeye ilişkin yeni bilgileri içeren raporlar ve teknik yayınlar, endüstri ve akademik kuruluş çalışanları, politika yapıcılar ve karar vericiler için önemli kaynaklardır. Bu kaynaklar üretildikleri zamandan kısa bir süre sonra, diğer bilim adamları ve ilgili kişilerin görüşlerine sunulabilmelidir. Ancak herhangi bir tanıtımı olmayan ve bibliyografik denetime alınmamış bu belgelerin elde edilebilirliği tesadüfe dayalıdır.

Endüstriyel, ekonomik, politik veya askeri sırlar içeren belgelerin erişimine, devlet kuruluşları veya hazırlayanlar tarafından engel getirilebilir. Kişiyeye veya hizmete özel, gizli ya da çok gizli gibi çeşitli düzeylerde sınıflandırılan belgelerin varlığını belirleme ve elde edebilme koşulları

yetkililerce saptanır ve izlenir. Bu belgelere genellikle serbest olarak bulunabilen kaynaklardan farklı sistemler uygulanmaktadır.

Raporlar ve teknik yayınların, duyurulması, bibliyografik denetimi ve elde edilebilmesi için bazı sistemler geliştirilmiştir. Bu sistemler arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde The National Technical Information Service (NTIS), devlet tarafından üretilen veya devlet için uluslararası kaynaklardan tamamlanan materyallerle, bilimsel, teknik, mühendislik ve bunların işletmesi ile ilgili enformasyonun satılması için Federal Devlet tarafından kurulmuş bir merkezdir. NTIS'de kağıt, mikrofiş, disket, cd-rom ve görsel-işitsel kaynaklar veya Internet üzerinden erişilebilen elektronik dosyalar gibi çeşitli formlarda yaklaşık üç milyon doküman bulunmaktadır. NTIS, topladığı materyalleri bibliyografik künyeleri ve özlerini çeşitli biçimlerde düzenlenmiş ikincil kaynaklarla listelemektedir. Bu kaynaklar, aynı zamanda yayınların sipariş verilmesi için gerekli bilgileri de içermektedir.¹

Devlet yayınları da, genellikle rapor ve teknik yayın biçiminde hazırlanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1895 yılından beri, her türlü devlet yayınının basım, satış ve dağıtım sorumluluğunu ise, The Government Printing Office (GPO) yürütmekte, devlet yayınlarını güncel olarak duyuran listeler hazırlamaktadır. Bilgi merkezleri için kaynakların belirlenmesi ve siparişinde kullanılabilen Sales Publications Reference Files (PRF), mikrofiş ve çevrim içi olarak yayınlanmaktadır. İyi bir koleksiyon geliştirme aracı olan PRF, satışta olan yayınlar yanında hem yeni çıkacak olanları hem de baskısı tükenmiş olanları da içermektedir. Bu yayınları, Monthly Catalog of United States Publications'da daha güncel olarak izlemek mümkündür (Morton 1993:14).

¹ NTIS. (3.1999). "About NTIS." [Çevrim içi]. Elektronik Adres : <http://www.ntis.gov/about.htm> [23 Aralık 1999].

GPO'nun, 1991 yılı sonunda 75 yayını cd-rom formatına aktarması, birçok yeni değişimin habercisi olmuş ve bu kaynaklar, kütüphane kullanıcılarına ve kuruluşlara bazı avantajlar sağlamaya başlamıştır. Bunlar, özellikle büyük hacimli dokümanların sıkıştırılabilmesi ve daha ucuza üretilbilmesi; daha çabuk elde edilebilmesi; büyük depolama kapasitesine sahip olması; anahtar kelimeler ve Bool tarama kapasitelerinin artırılması ve kullanıcının yüksek oranda kabullenmesi olarak sayılabilir. Olumsuz yanları ise, iyi bir erişim yazılımı ve arayüz programlarının üretimi veya satın alınması ile bu kaynakların kullanımı için personel ve kullanıcı eğitiminin gerektirdiği yüksek maliyetidir. Kullanıcı arayüzü ve erişim programının niteliği, elektronik ortamdaki kaynakların etkin kullanımını sınırlayabilmekte ve bilgiye erişimde engel oluşturabilmektedir (Cheney 1993:116).

Günümüzde GPO, basılı, mikrofiş, cd-rom ortamındaki kaynaklar dışında, 1994 yılında birkaç kuruluş için başlatılan GPO Access sistemi ile çevrim içi olarak da bilgiyi yaymaktadır. GPO Access'de, devlet kuruluşları için yapılmış 'web' sayfaları bulunmakta, bu sitede GPO'nun sistemindeki yaklaşık 105.000 başlık doküman ile GPO Access'de yer alan kuruluşların 'web'lerindeki 68.000 başlığa bağlantı sağlanabilmektedir. Bu hizmetten kullanıcı tarafından 1994 yılından bu yana 520 milyondan çok (ayda ortalama 21 milyondan fazla) dokümana erişilmektedir. GPO tarafından hazırlanan kuruluşların sayfaları, Internet sitelerini değerlendiren bazı örgütlerce en iyi siteler arasında bulunarak ödüllendirilmiştir.¹

NTIS ve GPO veri tabanları, özellikle devlet kuruluşları ile işbirliği içinde üretilen özellikle rapor türü devlet yayınlarını içermektedir. Böylece gizli olarak sınıflandırılmış olanlar dışında kalan belgeler, halka ve ilgilenen diğer kişi ve kuruluşlara satılabilmektedir. Bu hizmet, devletin ürettiği, ya da sahip olduğu bilgiyi herkesin elde edebilmesi anlamına gelmekte, demokratik ve açık toplumun gereği olarak Amerikan halkına sunulmaktadır. Bilginin

¹ GPO. (11.1999). "What is the GPO?" [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.access.gpo.gov/public-affairs/5-99facts.html> [23 Aralık 1999]

serbestçe paylaşımı, toplumsal ilerlemenin ve yaşam standardının yükselmesi için itici bir etken olmaktadır.

Türkiye'deki devlet yayınlarının basımı, yayımı, dağıtımı ve sağlanması için kurulmuş herhangi bir kamu veya özel örgütlenme yoktur. Her kuruluş, ürettiği yayınları olanakları içinde basmakta ve gerekli gördüğü kuruluşlara veya bireylere dağıtmaktadır. Birbirinden bağımsız olarak üretilen devlet yayınlarının bibliyografik denetim altına alınması, Milli Kütüphane Devlet Yayınları Dokümantasyon Merkezi'nce 1971 yılında yayına başlayan T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası ile sağlanmaya çalışılmıştır. Bibliyografya, 2557 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu gereğince Milli Kütüphane'ye gelen devlet yayınları ve bu yayınların içerisindeki devlet belgelerinin listesiydi ve aylık olarak yayınlanmaktaydı. Bibliyografya'nın düzeni, dokümanları hazırlayan kuruluşlara göre yapılan "Sınıflandırma Planı"na uygun olarak, kitaplar, süreli yayınlar ve belgeler şeklindedir ve broşürler, kitaplarla birlikte listelenmekteydi. Bu Bibliyografya, güncel biçimde listelemesi beklenen kaynakları zamanında duyuramamış ve 1989 yılında yayınına son vermiştir. Halen devlet yayınları niteliğinde olan yayın ve dokümanlar ise, Türkiye Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası içinde duyurulmaktadır (Bayır 1995:9).

Devlet yayınları için daha güncel diğer bir kaynak, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından 1996 yılından itibaren hazırlanan Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Enformasyon Bülteni'dir. Bülten'de, devlet kuruluşlarının ürettiği kitaplar, kitapçıklar, raporlar, makaleler, toplantı metinleri, haber bültenleri gibi dokümanlar listelenmekte ve bunları konu, yazar adı, tüzel kişi adı, yayın adı indekslerinde yer almaktadır.

Bu tür kaynakların dışında, kuruluşlar kendi yayın ve dokümanlarını yayın katalogları veya listeler halinde duyurmaktadır. Gerek

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Enformasyon Bülteni, gerekse kuruluşların yayın katalogları veya listeleri, sıklıkla güncelleştirerek geniş bir dağıtım ağı ile diğer kuruluşlara ulaştırılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu yayınların, bilgi merkezlerine kaynak sağlama açısından fazla bir yararı olmayıp, genellikle sadece yayının varlığının saptanması için kütüphaneciler tarafından zaman zaman kullanılmaktadır.

3.4.2. Toplantı Tutanakları ve Bildirilerine Erişim ve Sağlama

Bilimsel, mesleki veya herhangi bir amaçla yapılan konferans, kongre, seminer ve benzeri toplantıların tutanakları veya bildirileri, kütüphanecilerin toplamaya değer bulduğu gri yayınlar arasındadır (Oseman 1989:1). Yeni buluş ve değerlendirmelerin sunulduğu toplantı bildirilerinin dağıtılmadığı durumlarda, geleneksel yayın yoluyla ilgililerin değerlendirme olanağı ise çok daha uzun bir süre almaktadır.

Toplantılara ilişkin duyuruları ve sunulan bildirilerin künyelerini veren ikincil kaynaklar, genellikle konu ve/veya ülke bazında hazırlanmaktadır. Bu tür yayınlar, toplantı metinlerinin geleneksel yayın olarak hazırlanıp hazırlanmadığını da bildirmektedir. Uluslararası düzeydeki çeşitli toplantı duyurusu ve metinlerini listeleyen belli başlı süreli yayınlardan birkaçı şunlardır:

a) World Meetings, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'daki toplantılar için World Meetings:Unites States and Canada, Kuzey Amerika ülkeleri dışındaki toplantılar için World Meetings:Outside Unites States and Canada, sosyal ve beşeri bilimler konularındaki toplantılar içinse World Meetings:Social and Behavioral Human Services and Management örnek verilebilir. Institute for Scientific Information (ISI) tarafından yayınlanan Index to Scientific and Technical Proceedings (ISTP) bilimsel ve teknik alanlardaki,

Index to Social Sciences Proceedings (ISSP) ise sosyal alanlardaki bilimsel toplantı bildirimlerini indekslemektedir.

3.4.3. Tezlere Erişim ve Sağlama

Tezlerin en eski ve yaygın duyuru biçimi, Amerika ve Avrupa'daki pek çok üniversitede 19. Yüzyıl başından beri görülen, belirli aralıklarla çeşitli düzenlerde hazırlanan listeler biçimindedir. Bu listeler üniversite yönetimi, ilgili enstitü veya kütüphane tarafından yapılabilmektedir. Tezlere yönelik genel uygulama, kabul edilen tezlerin üniversite kütüphanesinde bir arşiv halinde saklanması ve kontrollü olarak kullanıma sunulması biçimindedir.

Bir tezin akademik mükemmelliği ve bilimsel anlamda kabul edilerek onaylanmasında eğitimcilerin rolü önemlidir. Ancak tezin bir bilgi kaynağı olarak etkin biçimde sağlanması, bibliyografik denetimi, saklanması ve kullanıma sunulmasında kütüphanecilerin rolü inkar edilemez (Vickers 1983:140). Bilgi merkezlerinde zamanında ve yeterli bibliyografik denetim ve duyuru yapılamazsa, tezlerdeki özgün araştırma sonuçları ve yeni bilgiler, diğer araştırmacılar ve bilgi kullanıcılarına kolaylıkla ulaşamaz. Günümüzde Kuzey Amerika ve Avrupa üniversitelerinde verilen tezler, kağıt, mikrofiş gibi geleneksel veya cd-rom ve İnternet gibi elektronik ortamlarda listelenmektedir.

Bilgi merkezleri ve kullanıcıların tezleri elde etmek için en fazla tercih ettikleri Dissertations Abstracts International (DAI) veri tabanı, 1000 kadar Kuzey Amerika ve Avrupa üniversitelerindeki araştırmacıların doktora ve yüksek lisans tezleri hakkında bilgi veren otorite bir kaynaktır ve *University Microfilms International (UMI)* tarafından hazırlanır. Uzun yıllar basılı halde yayınlanan *Dissertation Abstracts*'ın, 1969 yılında Dissertation Abstracts International şeklinde adı değişmiş ve iki bölüm halinde yayınlanmaya

başlamıştır. Bölümlerden birisi beşeri ve sosyal bilimleri içeren Dissertation Abstracts International A: Humanities and Social Sciences adıyla, diğeri fen bilimleri ve mühendislik konularını kapsayan Dissertation Abstracts International B: Sciences and Engineering adıyla aylık ve toplu halde yıllık olarak basılmaktadır. Kuzey Amerika kaynaklı olmayan tezler ise, 3 aylık olan Dissertation Abstracts International C: Worldwide başlığı ile 1966 yılından itibaren listelenmektedir. Bu bölüm, 1966-1988 yıllarında Dissertation Abstracts International C: European Abstracts adıyla çıkmıştır.

DAI Veri Tabanı, 1861 yılındaki ilk Amerikan doktora tezinden son dönemde kabul edilmiş olanlara kadar 1,5 milyon başlıktan fazla tez kaydını içermektedir. Her yıl bu sayıya 47000 başlık doktora (dissertation), 12000 başlık yüksek lisans tezi (theses) eklendiği belirtilmektedir. Bibliyografik kayıtlarda, tezin başlığı, yazar adı, derecesi ve üniversitesi, yılı, sayfa sayısı ve Bell & Howell Information and Learning tarafından verilen sipariş numarası bulunmaktadır. 1988 yılından itibaren danışmanın adı kaydedilmekte ve 1980'den bu yana doktora tezleri 350 kelime, yüksek lisans tezleri de 150 kelimelik özlerle birlikte listelenmektedir¹.

Dissertation Abstracts International veri tabanı, aşağıda özellikleri sayılan kaynakları da kapsamaktadır:

- Dissertation Abstracts International (DAI) – bibliyografik künyeler ve özleri;
- Comprehensive Dissertation Index (CDI) - bibliyografik künye ve konu erişimi için kapsamlı anahtar kelime indeksi;
- Masters Abstracts International (MAI) – yüksek lisans tezlerinin bibliyografik künyesi ve özleri;

¹ UMI. (1999). "Dissertation Abstracts and Digital Dissertations." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: http://wwwlib.umi.com/dissertations/about_da [27 Aralık 1999].

- American Doctoral Dissertations (ADD) - UMI ve UMI dışında kalan tezlerin bibliyografik künyeleri içermektedir. Ayrıca:
- Dissertation and Theses Subject Catalogs – yaklaşık 3000 konuyu içeren liste ücretsiz olarak basılı, cd-rom ve Internet'deki veri tabanlarında bulunmaktadır.
- Elektronik danışma kaynaklarında, veri tabanı lisansı hakkında bilgiler vardır ¹.

Amerika Birleşik Devletleri'nde hazırlanan tezlerin % 95-98'ini kapsayan DAI Veri Tabanı, Section A, B ve C'yi de içerecek biçimde mikroform ve cd-rom olarak bulunabilmekte ve Internet üzerinden de erişilebilmektedir. Bu Veri Tabanı, *Dialog*, *DataStar*, *EPIC and FirstSearch (OCLC)*, *Ovid Online* ve *STN International* (sadece kimya konusunda) gibi yayın sağlama hizmetleri veren aracı firmalar tarafından ticari olarak pazarlanmaktadır. Geçmişten beri kağıda basılı ve mikroform halinde sağlanabilen DAI Veri Tabanı, günümüzde daha çok cd-rom, sabit disk, ya da Internet ortamında 'web', 'Windows', 'Macintosh', 'PC' veya 'UNIX' platformlarında elde edilebilmektedir. ²

Basılı veya elektronik ortamdaki DAI Veri Tabanı'ndan belirlenen tezler, bilgi merkezleri veya kullanıcıların isteklerine uygun formatta, ciltli veya kağıt kapaklı, ya da mikrofilm, mikrofış olarak UMI Sipariş Numarası ile sipariş edilebilmektedir. Her bir formatın, UMI tarafından belirlenen ücreti, basılı kopyalarda ve Internet üzerindeki sitesinde duyurulmaktadır. UMI'nin tez siparişi için bir diğer seçeneği, *Dissertations ASAP (Automatic Shipment As Profiled)* hizmetidir. Bilgi merkezleri veya bireysel kullanıcıların verdikleri ölçütlere göre belirlenen profile uygun tezler, sürekli sipariş sistemi içinde

² UMI. (1999). "Dissertation-related Products and Services." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://wwwlib.umi.com/hp/Support/DServices/products> [27 Aralık 1999].

³ UMI. (1999). "Dissertation and Theses Reference Products." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://wwwlib.umi.com/hp/Support/DServices/products/references.htm> 27 Aralık 1999].

gönderilmektedir. Siparişi verenin uygun bulduğu tez, % 20 indirimle faturalanmakta, gerekli durumlarda kullanıcı profilinde değişiklik yapılabilmektedir. Ayrıca çevrim içi olarak Dissertation Abstracts Online hizmeti veren Ovid Online, Dialog ve EPIC/FirstSearch aracılığı ile de sipariş mümkündür. ¹

İngiltere’de The British Library Document Supply Centre (BLDSC) koleksiyonu, 108 üniversiteden 130,000’den fazla İngiliz doktora tezini kapsamaktadır. İngiliz üniversitelerinde derece için kabul edilmiş her tezin bir kopyası üniversite kütüphanesinde arşivlenmekte, bir kopyası da BLDSC’ya verilmektedir. Tezlere ilişkin telif hakkı, üniversiteden üniversiteye farklılık göstermekte, genellikle üniversiteye teslim sırasında yazarından, ödünç verme ve fotokopi yapılabilmesi için onay verip vermediği sorulmakta ve tezlerin arşiv kopyalarında kendi el yazısı ile bu izni belirtmesi istenmektedir.

British Library Document Supply Centre’a posta, faks veya ARTTel ile gelen tez istekleri ya ödünç istenmekte, ya da mikrofilm, mikrofiş veya kağıt kopya formatlarında sipariş edilmektedir. BLDSC’in İngiltere’deki ve yurt dışındaki kayıtlı kullanıcısı olan bilgi merkezleri, başka bir kaynaktan bulunması güç olan tezleri ödünç alabilmekte veya kopyasını sipariş ederek kupon ile ödeme yapılabilmektedir. Kayıtlı olmayan kullanıcılar sadece tezin kopyasını sipariş ederek ödemeleri kredi kartı veya çek ile yapabilmektedir. Kullanıcının tezi elde edebilmesi, yazarın onayı ile, ya kütüphanelerarası ödünç verme, ya da tezin bütününe fotokopisini alma biçimindedir ².

Fransa’da 1884 yılından beri Catalogue des Thésés de Doctorat Soutenues Devant les Universités Françaises adlı katalog ve Bibliographie

¹ UMI. (1999). “Ordering Dissertations and Theses.” [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.lib.umi.com/hp/Support/Dservices/order> [27 Aralık 1999].

² BLDSC. (1999). “The British Library Document Supply Centre: Collection and Catalogues.” [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://portico.bl.uk/services/bsds/dcs/docsear.html> [17 Aralık 1999].

de la France'nin Ek D cildi, tez kayıtlarını vermektedir (Auger 1994:61). Ayrıca Téléthéses veri tabanı, Fransız Eğitim Bakanlığı'nın idaresi altındaki Centre National du Catalogue ile, 1972 yılından itibaren Fransa'daki doktora tezlerinin bibliyografik künyelerini sağlamaktadır. Bütün disiplinleri kapsayan veri tabanına, 1983 yılında tıp konusu da eklenmiştir. Almanya'daki üniversitelere verilen tezler, Jahresverzeichnis der Deutschen Hochschulschriften ve Gesamtverzeichnis Deutschsprachiger Hochschulschriften (GVH) adlı kaynaklarla izlenebilmektedir. Ayrıca birçok üniversitede kapsamlı tez listeleri hazırlanmaktadır. Bu listelerde yer alan dokümanların kopyaları, üniversitelerce belirlenen yayıncılar tarafından satış için önerilebilmektedir (Auger 1994:62). Böylece özellikle endüstri alanında yeni buluşlar içeren tezler gri yayın sınırları dışına çıkabilmektedir.

Bilgi teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak, elektronik ortamda yazılan tezlerin sayısı artmakta, metin ve tablolar dışında resim ve görüntü gibi çokluortam uygulamalarını da içermektedir. Böylece tezlerin geleneksel biçimine farklı özellikler eklenmesi, sağlama, saklama ve kullanımda bilgi merkezlerine problemler yaratmakta ve çözümleri bilgi teknolojilerinin kullanımında bulunmaktadır. İlk örneklerden birisi, 1994 yılında İngiltere'de, 12 üniversite kütüphanecisinin oluşturduğu University Theses Online Group (UTOG) tarafından başlatılan bir sayısal tez çalışmasıdır¹. UTOG, üniversitelerde yapılan güncel tezleri izlemeyi, akademik bir toplum yaratmak için çevrim içi erişime olanak veren tezlere yönelik bir çalışma atölyesi kurmayı, özleri ile birlikte ulusal düzeyde bibliyografik denetimi yapmayı, sayısal formda saklamayı ve kullanıma sunmayı, güvenlik, telif hakkı ve standart format gibi sorunlara çözümler aramayı amaçlamaktadır. İstenen hedefe, üniversite yönetiminin desteği alınarak, bilgisayar ortamında yazılan tezlerin elektronik olarak kabul edilmesi ile ulaşılabileceği planlanmış ve üniversitenin bilgisayar ve idari birimleri de bu gruba katılmıştır (Friend 1998:179). Öncelikle basılı ortamdaki tez

¹ UTOG. (8.1997). "University Theses On-line Group." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.cranfield.ac.uk/cils/library/utog/> [21 Aralık 1999].

metninin tarayıcılar ile elektronik ortama aktarılması düşünülmüş olmakla birlikte, bu işlemin zaman alıcı, pahalı, büyük çaplı ve güç işlemler gerektirdiği anlaşılmıştır. Halen uygulama, doktora düzeyindeki tezlerin elektronik formatta hazırlanması, jüriye sunulması, kabul edilmesi, saklanması ve kullanımını kapsamaktadır. Katılımcı 8 üniversiteden 2203 yazar, 1740 danışman ve 125 kütüphanecinin katıldığı pilot projeden elde edilen sonuçlar, elektronik tez uygulaması için teşvik edici bulunmuştur ve anlamlı bir deneme süreci sağlanmıştır. UTOG, resmi bir niteliği ve maddi kaynağı olmamakla birlikte, İngiltere’de bu alandaki tek aktif grup olarak, tezlerin çevrimiçi denetimi ve elde edilebilirliği hedefine ulaşmak amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir (Friend 1998:179).

Türkiye’de üniversite kütüphanesi dışında tezleri elde etmenin oldukça zor ve dolayısı ile kullanımın sıkıntılı olduğunu belirten Baysal (1987:81), ülkemizdeki kütüphanecilerin büyük ölçüde yazarların eğilimine uyarak, tezlerin fotokopisinin yaptırılmasını yazar haklarına aykırı saydıklarını; ticari yayıncılar tarafından da basılmayan çalışmaların, neredeyse sadece yazarının yararlanabildiği bir belgeye dönüştüğünü işaret etmektedir.

Türkiye’de lisansüstü eğitimin kontrolünü yapan enstitüler, aynı zamanda tezlerin kabulü ve dağıtımını da yürütmektedir. Eğitime uygun dereceyi almaya hak kazanan yazar, genellikle tezinin dört kopyasını enstitüye vermektedir. Bunlar enstitü, fakülte veya bölüm, kütüphane ve YÖK Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı için alınmaktadır. Üniversite kütüphanesi için alınan bir kopya tezin, aynı zamanda arşivlik malzeme gibi korunması gerektiğinden, ancak kütüphane içinde ve kontrollü koşullarla yararlandırılması mümkün olmakta, genellikle kapak, içindekiler, önsöz ve kaynakça bölümlerinin fotokopi ile çoğaltılmasına izin verilmektedir. Bütün üniversite kütüphanelerini kapsayan yazılı bir düzenleme olmamasına karşın, genel uygulama olarak bu yöntem kabul görmektedir. Türkiye’de 1974 yılından itibaren hazırlanan, sadece temel ve uygulamalı bilimler alanındaki

doçentlik, doktora ve uzmanlık tezlerini, daha geniş çevrelere duyurmak amacıyla, TÜBİTAK tarafından tezlerin bibliyografik kayıtları ve özleri Türkçe ve İngilizce olarak listelenmeye başlamıştı. Çalışma sonucunda hazırlanan TÜRDOK Tez Duyuru Bülteni: Temel ve Uygulamalı Bilimler 1974-1975 adını taşıyan kaynak, 1977 yılında Turkish Dissertation Index olarak İngilizce de yayınlanmıştı (Baysal 1987:81). TÜRDOK, bu çalışmayı genişletme olanağı bulamamış; ancak 1981 yılına kadar sürdürebilmiştir.

Bütün bilim dallarında kabul edilmiş tezlerin bibliyografik denetimini sağlamak ve kullanımını arttırmak üzere, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Yayın ve Dokümantasyon Merkezi, 1987 yılı Haziran ayından bu yana Türkiye'deki üniversiteler ile bazı kurumlarda hazırlanmış olan yüksek lisans, doktora, tıpta uzmanlık ve sanatta yeterlilik tezlerini bünyesinde toplamaya başlamıştır. Bilgisayar ortamındaki veri tabanına tez başlığı, yazar adı, üniversite ve enstitü, tez danışmanı, tezin türü, dili ve anahtar kelimeler kaydedilmektedir. Veri tabanından üretilen ve konu başlıklarına göre yıllık olarak basılan Türkiye Tez Katalogu'nda, yazar adı indeksi bulunmaktadır. Söz konusu Katalog'lar, 1987-1997 yıllarına ait dosyalar halinde Internet'te metin olarak da bulunabilmektedir¹. YÖK Yayın ve Dokümantasyon Dairesi 'web' sitesinde, biri basit (<http://www.yok.gov.tr/teztara.html>), diğeri Bool tekniği kullanan htdig tarama motoru (<http://193.140.255.4/htdig/index.html>) ile tez kayıtlarından arama yapılabilir. YÖK Yayın ve Dokümantasyon Merkezi'nde, tezler ödünç verilmemekte, ancak araştırma amacı ile kapak, içindekiler, önsöz, kaynakça ve istenilen bir bölümün fotokopi ile çoğaltılmasına izin verilmektedir. Kullanıcılar, mektup, faks, telefon, e-posta gibi araçlarla isteklerini YÖKDOK'a iletebilmektedir. Merkeze şahsen gelen kullanıcılara incelemek üzere 5 tez verilmekte, uzaktan tarama yapanların ise 10 teze ait istekleri kabul edilmekte ve sınırlı olarak fotokopileri çektilerik gönderilmektedir. Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Merkezi,

¹ YÖK-Yayın ve Dokümantasyon Dairesi . (12.1999) "Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Merkezi" [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.yok.gov.tr/yokbirim/dokuman/dok2.html> [8 Aralık 1999].

'web' sayfasında kayıtları tamamlanmış tezlere ait istatistikleri, konularına, yıllarına ve üniversitelerine göre vermektedir. Bu sayfadan elde edilen bilgilere göre, halen Tez Veri Tabanı'na, 8 Aralık 1999 tarihine kadar 51103 yüksek lisans, 13376 doktora, 10930 tıpta uzmanlık ve 272 sanatta yeterlilik olmak üzere toplam 75681 tez kaydedilmiştir¹.

3.4.4. Patentler ve Standartlara Erişim ve Sağlama

Bir yeniliğin onu bulan adına tescil edildiği patentler, ülkedeki ilerlemenin, bilim dünyasına katkısının ve gelişmişlik düzeyinin bir ölçüsü olarak nitelendirilmektedir. Patentlerin temel rolü, halkın yararı için buluşların tescil edilmesi, duyurulması, özel koşullar ve belirli sürelerle bulana tekel hakkının verilmesini teşvik etmektir. Patent dokümantasyonu da yapan düzenleyici kuruluşlar, yabancı teknolojinin transferinde ve ulusal teknolojinin yaratılmasında, geliştirilmesinde ve bir bilgi kaynağı olarak yayılmasında önemli bir rol oynamakta, bu amaçla yeni patentleri sürekli olarak listeler halinde kamuya duyurmakta ve arşivlemektedir (Walker 1984:175). Herhangi bir buluşun patent ile korunup korunmadığı, ya da patent hakkının devam edip etmediği hakkındaki bilgiler, patentin ait olduğu ülkenin patent bürosu kayıtlarından edinilebilmektedir. Geçmişte bu bilgilerin sadece kağıda basılı ortamlarda olmalarına karşın, günümüzde bilgi teknolojilerinin yaygınlaşması ile patent bilgileri de veri tabanları halinde, makine ile okunabilir ortamlarda saklanmaya ve çevrimiçi veya çevrimdışı erişim sağlanmaya başlamıştır. Böylece teknoloji geliştirmeye yönelik araştırmalar artık daha kısa sürede ve daha verimli olarak yapılabilmektedir.

Endüstriyel haklarını korumak amacıyla 11 ülke biraraya gelerek Sınai Mülkiyetin Korunması için Paris Anlaşması'nı (Paris Convention for the

¹ YÖK-Yayın ve Dokümantasyon Dairesi . (12.1999) "Tez İstatistikleri : Konu ve Tez Türlerine Göre." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.yok.gov.tr/yokbirim/dokuman/konu.html> [18 Aralık 1999].

Protection of Industrial Property) imzalamışlardır. Bu Anlaşma, daha sonra 1974 yılında World Intellectual Property Organization (WIPO) adıyla örgütlenen uluslararası kuruluşun temelini oluşturmuştur. Merkezi Cenevre'de olan WIPO, Birleşmiş Milletler'in 16 özel kuruluşundan biridir ve halen 170 üyeye sahiptir. WIPO, ülkeler arasında sınai mülkiyeti ve telif haklarını korumayı ve gelişmeyi güçlendirmekten sorumludur. Bu kuruluşun çalışma alanlarından birisi olan sınai mülkiyet, buluşlar, markalar, endüstriyel tasarımlar ve haksız rekabet konularını kapsamakta, diğer kısmı olan telif hakları ise edebiyat, müzik, sanat, fotoğraf ve görsel-işitsel çalışmaları içermektedir¹. WIPO, ülkeler arasında işbirliği ve teknik yardım sağlar. Bu amaçla çeşitli elkitapları, rehberler, sözlükler, dokümanlar ve süreli yayın türünde kaynaklar yayınlamaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde patentler, patent mühendisliği firmalarının desteği ile hazırlanmakta ve U.S. Patent and Trademark Office (USPTO) tarafından tescil edilmektedir. Amerikan patentlerine uygulanan numaralama sistemi, 13 Temmuz 1836'da yayınlanan patent ile başlamış ve 1999 yılı sonuna kadar ilk tescili yapılanların sayısı 5.855.021 yükselmiştir. Bu sayıya 1836 yılı öncesindeki 9.957 patent ile savunmaya ait (*Defensive Publication and Improvement*) patentler dahil değildir¹. Amerika Birleşik Devletleri'nin bu konuda oldukça geniş ve geçmişe dayanan deneyimi olduğu anlaşılmaktadır. Koruma altına alınan patentlere ait her türlü bilgi, USPTO'nin Office for Patent and Trademark Information birimince toplanmakta olup danışma ve sağlama kaynağı niteliğinde çeşitli yayınlarda listelenmektedir. USPTO tarafından hazırlanan kitapçık, elkitabı, rehber ve benzeri türde monograflar yanında, patentlerin halka duyurulması ve sağlamasında kaynak olarak çeşitli süreli yayınlardan yararlanılmaktadır. Bu yayınlardan ikisi şunlardır:

¹ WIPO. (1999). "What is WIPO" [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.wipo.org/eng/dgtext.htm> [12 Aralık 1999]

U.S. Patent and Trademark Office. Index of Patent Issues, iki kısım halinde 1920 yılından itibaren yıllık olarak çıkmaktadır. Birinci kısım patentler listesi, ikinci kısım ise Amerikan Patent Sınıflaması'na (U.S. Patent Classification) göre konu indeksi biçiminde yayınlanmakta, mikrofilm olarak da bulunabilmektedir. Ticari markalar için U.S. Patent and Trademark Office. Index of Trademarks Issues basılmaktadır.

U.S. Patent and Trademark Office. Official Gazette. Patents, 1872 yılından beri haftalık yayınlanan Amerikan patentlerinin ve diğer haberlerin duyurulduğu, resmi nitelikte bir yayın organıdır. Ayrı olarak yıllık indeksleri de satılan kaynak, mikrofilm ve cd-rom biçiminde sağlanabilmektedir. Aynı nitelikteki U.S. Patent and Trademark Office. Official Gazette. Trademarks ise ticari markalar için benzer bilgileri kapsamaktadır.

Avrupa'da tek patent sistemi oluşturmak için, Avrupa ülkelerinin birlikte aldıkları siyasi kararlarının sonucu olarak Avrupa Patent Kurumu (European Patents Organisation), 1973 yılında Münih'te imzalanan Avrupa Patentlerinin Verilmesi Sözleşmesi (*The Convention on the Grant of European Patents - EPC*) ile kurulmuştur. Kurumun idari örgütü olan Avrupa Patent Ofisi (European Patent Office=EPO) başarılı bir işbirliği örneğidir. EPO, patentleri duyurmak için basılı ve cd-rom formatında aylık European Patent Office. Official Journal, haftalık European Patent Bulletin ve yıllık hazırlanan European Patent Office. Annual Report ile çeşitli teknik dokümanlar ve yayınlar hazırlamaktadır.

EPO, gelişmekte olan ülkelerin kendi patent sistemlerini kurma ve modernleşme çalışmalarına eğitim, teknik uzman ve dokümantasyon desteği vermektedir. Dünyadaki patentlerin % 80'ini veren EPO, Japanese Patent Office ve US Patent and Trademark Office, 1983 yılından beri otomasyon ve

¹ USPTO-OEIP/TAF Program (3.1999)."TAF Report Issue Dates and Patent Numbers since 1836." sayfa 3. [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/issudate.pdf> [15 Aralık 1999].

veri tabanı konularında işbirliği yapmaktadır. Bu işbirliği sonucunda patent enformasyonu ve dokümantasyonu sağlayan veri tabanları ortaya çıkmıştır ¹.

İngiltere’de patentler, ticari markalar, tasarımlar ve telif hakları, The United Kingdom Patent Office tarafından düzenlenmektedir. The Patent Office tarafından hazırlanan ikincil basılı ve elektronik yayınlar ile İngiliz patentleri, Patent Office’nin satış birimi aracılığıyla istenebilmekte, Avrupa patentlerini içeren cd-rom veri tabanları da sipariş verilebilmektedir. BLDSC, patentleri toplamamakla birlikte, Merkez’den istenen diğer kaynaklar gibi Patent Express hizmeti ile İngiliz, Amerikan ve Avrupa patentleri başta olmak üzere, diğer ülkelerden de patentlerin fotokopilerini getirebilmektedir ². British Library ‘web’ sayfasından İngiliz Patent Kurumu’nun (*United Kingdom Patent Office*) sayfalarına (URL: <http://www.patent.gov.uk>) geçerek doğrudan ilgili Kurum’la bağlantı kurmak mümkündür.

Ticari bir İngiliz yayıncısı olan *Derwent Publications Ltd.*, 1951 yılından itibaren, dünyanın her yerinden 40 düzenleyici kuruluşun patentlerine ilişkin ikincil kaynaklar üretmektedir ve bunları World Patents Abstracts Journal, World Patents Index Gazette ve Central Patents Index başlıkları altında yayınlamaktadır. Ayrıca İnternet üzerinde patent ve bilimsel bilgileri içeren çevrim içi sitesi bulunmaktadır. Bu sitedeki *Derwent World Patent Service* ile kapsamlı düzeyde patent bilgisi ve tarama olanağı sunulmaktadır. Bunun dışında kimyasal ürünler hakkında *Derwent Chemical Service*, farmakolojik ürünler konusunda *Derwent Pharmaceutical Service*, endüstriyel ve teknolojik alanlardaki patent bilgisi *Derwent Engineering Service* ile araştırmacılara hizmet vermektedir³. Aynı sitedeki *Patent*

¹ EPO. (1999). "About the EPO". [Çevrim içi]. Elektronik Adres: http://www.epo.org/epo_general.htm [12 Aralık 1999].

² BL. (1999). "Services: Patent Express-Introduction." Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.bl.uk/bsds/pxp/pxintro.html> [12 Aralık 1999].

³ Derwent Information. (2000). "Products and Services: World Patents-Chemistry-Pharmaceutical-Engineering." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.derwent.com/prodserv/index.html>. [9.1.2000]

Reference Centre sayfasından patentler ve gelişimi, Alman Faydalı Modeli (*German Utility Models*) ve Japon patent sistemi hakkında kısa bilgiler bulunmaktadır.

Türkiye’de patentler, ticari markalar ve endüstriyel tasarımlar gibi sınai mülkiyet haklarının yönetimi, 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu ve 24.06.1994 tarih ve 544 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile idari ve mali özerkliğe sahip Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’na bağlı özel bir kamu kuruluşu olan Türk Patent Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmektedir¹. Amacı, Türkiye’nin teknolojik ilerlemesine katkıda bulunmak, ülke içinde serbest rekabet ortamını oluşturmak ve araştırma geliştirme faaliyetlerinin gelişmesini sağlamak üzere çeşitli Kanunlarla düzenlenmiş olan patent ve markalar ile diğer Kanunlarla düzenlenen sınai mülkiyet haklarının tesisi, bu konudaki korumanın sağlanması ve sınai mülkiyet haklarına ilişkin yurtiçi ve dışında varolan bilgi ve dokümantasyonu kamunun istifadesine sunmaktır. Türk Patent Enstitüsü’nün görevleri şöyle belirlenmiştir:

“Kanunlarla koruma altına alınmış sınai mülkiyet haklarının tescilini ve bu hakların.....buluşların kullanımını takip etmek, yeni teknolojilerin değerlendirilmesi ile teknoloji transferinin yönlendirilmesi ve arşivlenmesi işlemlerini yapmak,.....yurtiçi ve yurtdışında teknoloji ve araştırma-geliştirme ile ilgili kurum ve kuruluşlarla ve bilgi bankalarıyla işbirliği yapmak, dokümantasyon merkezleri kurmak, bu bilgileri kamunun istifadesine sunmak,....Sınai mülkiyet hakları ile ilgili olarak çeşitli yayınlar yapmak ve Türk Sınai Mülkiyet Gazetesi’ni periyodik olarak yayınlamak, Sınai Mülkiyet

¹ TPE. (1999). “Kuruluş” [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.turkpatent.gov.tr/turkce/kurulus.htm> [18 Aralık 1999]

Hakları konularında yurtiçinde kişi ve kuruluşların bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesi için gerekli çalışmaları yapmaktır.”¹

Türk Patent Enstitüsü, bir buluşa patent vermek için, yenilik getirmesi, tekniğin bilinen durumunun aşılması ve sanayiye uygulanabilirlik ölçütlerini aramaktadır.

Türk patentlerinin belirlenmesi için yaygın olarak kullanılan başlıca kaynak, Türk Patent Enstitüsü'nce aylık olarak yayınlanan Patent Bülteni'dir. Bu yayınlarda, tescil edilen patentlerin tarihi, sayısı, süresi, patent sahibinin uyuşu ve adresi, tüzel kişilik ise ünvanı, patentin, resim, özet gibi ayrıntıları ile daha sonra patent kaydına yapılan ekleri; lisans haklarını, devirleri, iptalleri ve benzeri nedenlerle yapılan değişiklikleri de duyurmaktadır. TPE tarafından aynı biçimde yayınlanan Türk Sınai Mülkiyet Gazetesi ise marka adlarını listelemektedir.

Türk Patent Enstitüsü tarafından geliştirilen Ulusal Patent Veri Tabanı PATARA, 1879 yılından Ekim 1996'ya kadar tescil edilmiş olan 28.550 adet tescilli patentten son 20 yıl içinde koruma altına alınmış olanlara ait bibliyografik bilgileri kapsamaktadır. Veri tabanında Uluslararası Patent Sınıflandırması (IPC) kodu, patent numarası ve tarihi, dosya numarası, korumanın başlangıç tarihi ve süresi, başvuru sahibi ve adresi, özet gibi bilgiler bulunmakta ve bilgisayar yardımıyla tarama yapılabilmektedir. 1970 yılı başında tescil edilmiş olan 16950 numaralı patent dokümanından itibaren 5322 adet Türk patent dokümanı mikrofilmler üzerine kaydedilmiş olup, istendiğinde mikrofilm okuma ve basma araçları ile çıktılar elde edilebilmektedir. Türk Patent Enstitüsü patent bilgi hizmetleri kapsamında, PATARA Veri Tabanı'nda, koruma altındaki Türk patentlerini, Patent İşbirliği Anlaşması (PCT) aracılığıyla 1983-1989 yılları arasında yapılan patent

¹ TPE. (1999). "100 Soru 100 Cevap: Soru - 4 Türk Patent Enstitüsü'nün Görevleri Nelerdir?" [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.turkpatent.gov.tr/turkce/100soru.htm> [18 Aralık 1999]

başvurularına ait bilgi ve görüntüleri içeren mikrofilmleri, yabancı patent ofislerinden cd-rom olarak alınan patent veri tabanlarını hizmete sunmaktadır. Enstitü, patentlerin yanı sıra, modeller, ticari markalar ve endüstriyel tasarımlar üzerinde de benzer çalışmalar yapmaktadır. Türk Patent Enstitüsü'nün amacı, görevleri ve patentler ile ilgili pek çok gri enformasyon ve gri yayın türü kaynağı web sitesinden halkın erişimine sunmaktadır ¹

Standardlar, bir ürün, hizmet veya uygulamanın asgari şartlarını belirleyen ve uzman kişilerce hazırlanan belgelerdir. Her alanda standardların hazırlanması ve uygulanması yaşam kalitesinin yükselmesini sağlar. Uluslararası düzeydeki standartlara ilişkin işlemleri ise, uluslararası standard kuruluşları yürütmektedir.

Türk standardlarının hazırlanması, kabul edilmesi, duyurulması, ürünlere TSE belgelerinin verilmesi ve standardların yayımını Türk Standardlar Enstitüsü (TSE) yürütmektedir. Enstitü tarafından, Türk standardların duyurulması ve sağlanması için, yıllık olarak Türk Standardları Kataloğu = Turkish Standard Catalogue yayınlanmaktadır. Temel danışma ve sağlama kaynağı olan Katalog, standardın adı, numarası, teknik kurul kabul tarihi, statüsü, sayfa sayısı, fiyatı ve konu başlıklarını Türkçe ve İngilizce olarak vermektedir. TSE, uluslararası ve yabancı ülkelerin standard kuruluşları ile işbirliği içinde, yabancı standardları da koleksiyonunda toplamakta; bilgi merkezlerine ve kullanıcılara fotokopi hizmeti ile sağlamaktadır.

Türk Standardlar Enstitüsü bünyesinde oluşturulan Internet Bilgi Erişim Sistemi'nden (TSE-IIRS) Türk standardları ile ilgili çeşitli güncel bilgilere erişim olanağı mümkündür. Bu sistemdeki, Standard Veri

¹ TPE. (1999). "Enformasyon" [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.turkpatent.gov.tr/turkce/enformasyon.htm> [18 Aralık 1999]<http://www.turkpatent.gov.tr/turkce/enformasyon.htm> [18 Aralık 1999]

Tabanı'ndan, TSE standartları ve içerikleri hakkında bilgi alınabilmekte, yabancı standartların TSE'ce kabul edilmiş karşılıkları bulunabilmekte, Kütüphane Veri Tabanı'ndan ise bu konuda kitap, süreli yayın ve standartlar taranabilmektedir.¹ TSE 'web' sitesinde, Enstitü'nün hizmetleri, örgüt yapısı gibi bilgiler dışında, TSEnet Internet Bilgi Erişim Sistemi, Türk Standartları, son çıkan standartların listesi bulunmaktadır. Ayrıca Standard Bülteni'nin makalelerine de html formunda tam metin olarak erişilmektedir². Diğer ulusal ve uluslararası standard örgütleri ile ilgili örnekler, sonraki bölümde verilecektir.

3.4.5. Kitapçıklar ve Broşürlere Erişim ve Sağlama

Genellikle duyuru, tanıtım ve bilgilendirme amacı ile üretildiklerinden, özellikle bir kitap veya dergi gibi geleneksel yayın formuna uymayan birkaç sayfalık yayınlar, çoğu defa hazırlayan kuruluşların olanakları ile hedef gruplara iletmeye çalışılır. Çoğunlukla geçici veya güncellenen bilgileri içerir; bu nedenle güncelliği yitirilmeden hızla ve ücretsiz dağıtılması tercih edilir. Bu tür yayınlar için ikincil kaynaklar yaygın değildir, ancak bunlar belli konular için yapılan bibliyografyalar, kataloglar ve benzeri kaynaklarda listelenebilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de olduğu gibi devlet yayınlarının basımı ve dağıtımını üstlenen kuruluşlar, kendi devlet kuruluşlarınca çıkarılmış kitapçık ve broşürleri de tanıtılmaktadır. Genelde yaygın olan uygulama, yayınların üretici kuruluşların veya bireylerin adreslerinden temin edilmesi biçimindedir. Bu tür dokümanların yaşam sürelerinin kısalığı ve farklı biçimlerde olması, bilgi merkezleri tarafından koleksiyona alınmama nedenlerinden birisidir, ancak bazı bilgi merkezleri, arşiv veya koleksiyon yapmak üzere bunları biriktirebilmektedir.

¹ TSE. (1999). "Internet Bilgi Erişim Sistemi" [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.tse.org.tr/tsenettr/entry.asp> [18 Aralık 1999]

² TSE. (1999). "Türk Standartları Enstitüsü" [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.tse.org.tr/main.htm> [18 Aralık 1999]

3.4.6. Önbaskılar ve Ayrı Basımlara Erişim ve Sağlama

Önbaskılar bir yayının basım öncesi kontrolü için, ayrı basımlar ise çok yazarlı eserlerde sayfa numaralarına sadık kalarak yazar için üretilen ve sonra geleneksel veya geleneksel olmayan yayınlar haline getirilen belgelerdir. Genellikle yayıncı veya hazırlayan kuruluş ve kişilerden, üretildikleri zamanda veya çok kısa süre içinde, doğrudan elde etmek mümkün olabilmektedir.

Bu iki tür gri yayın, herhangi bir duyuru veya ikincil kaynaktan listelenmediği, bibliyografik denetim ve düzenli dağıtım sürecinde yer almadığı gibi bilgi merkezleri tarafından da koleksiyona kabul edilmeleri beklenmez. Zaman zaman özel konularda dokümantasyon ve enformasyon birimleri olarak çalışan merkezler, ayrı basımları bir dizin halinde tutarak kullanıma sunabilmektedir.

3.4.7. Bilgisayar Ürünlerinin Erişimi ve Sağlaması

Kişisel bilgisayarların ve grafik arayüzlerin gelişimi, kullanıcı dostu programların yaygınlaşmasına ve bilgisayar ortamında hazırlanmış dokümanların artmasına neden olmaktadır. Özellikle İnternet’de pek çok site üzerinde, çeşitli dokümanlar, ‘paylaşılan yazılım’ (*shareware*) ve ‘kamuya açık yazılım’ (*freeware*) ürünleri kullanıcıların erişimine açık olarak bulunmaktadır. Kuruluşlar, gruplar veya bireylerin ‘web’ sayfaları da, genellikle gri enformasyon içermekte ve İnternet bağlantısı olan herkesin kolaylıkla erişebileceği bir ortamda bulunmaktadır. Sanal ortamda üretilen ve genellikle serbestçe erişilen raporlar, bültenler ve benzeri dokümanlar ile haber ve tartışma gruplarına ait listelerdeki elektronik posta mesajları da bir tür gri yayın olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

3.5. İŞBİRLİĞİNE DAYALI SAĞLAMA VE DENETİM SİSTEMLERİ

Bilgi merkezleri, koleksiyonlarını daha kolay oluşturmak ve nicelik ve nitelik olarak geliştirmek, yer sorununu çözmek ve ekonomi sağlamak gibi nedenlerle birbirleri ile veya başka kuruluşlarla işbirliği yapmaktadırlar. Bir bilgi merkezinin işbirliğinden beklediği hedefler, kullanıcılarının ihtiyaçlarını daha iyi karşılamayı sağlamak, bilgi birikiminden en iyi biçimde yararlanmak, mevcut bilgi sistemlerinin verimliliğini arttırmak, görev ve kaynak paylaşımı ile veri sayısını çoğaltmak ve maliyeti düşürmektir.

İşbirliği, tek elden yönetilmeyen kütüphane veya kuruluşların, kaynaklarını ya da hizmetlerini daha etkin, yararlı ve ekonomik olarak yapılandırmalarını sağlamak amacıyla, karşılıklı yardımlaşma ve iş yükünü paylaşmaya yönelik ortak bir çalışmadır. Sağlamada işbirliği ise, iki veya daha çok bilgi merkezinin, bilgi kaynaklarını elde etme işlemlerini ortak bir düzenlemeye dayalı olarak yerel, bölgesel, ulusal veya uluslararası düzeyde yürütmeleri için oluşturulmuş sistemdir (Prytherch 1995:169). İşbirliği ve ihtisaslaşma fikri, hiçbir kütüphanenin kullanıcılarının bilgi gereksinimlerini tek başına karşılayamayacağı düşüncesine dayanmaktadır. İyi bir işbirliği, bilgi merkezleri arasında karşılıklı yarar ve daha iyiye yönelme için, yarar-masraf dengesi korunarak, gönüllü örgütlenme ve iyi bir yönetimle kütüphaneciler tarafından yürütülmelidir (Çelik 1971:7).

Türkiye'deki bilgi merkezleri arasında işbirliği sağlanması için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri İstanbul'da bir grup kütüphaneci tarafından 1980 yılında kurulan Kütüphanelerarası İşbirliği Komisyonu'nun (1983:2) yaptığı incelemeleri bir rapor olarak hazırlamıştır. Bu Rapor'da:

“Araştırmacılara yararlı olmak amacıyla kütüphanelerde her yönden daha rasyonel hizmetler verebilmek için kütüphanelerin kendi aralarında işbirliği yapmaları artık kaçınılmaz olmuştur. Büyük

şehirlerdeki ulaşım güçlüğü'nün olumsuz yönden etkisini en aza indirmek yolunda kütüphaneler arasında bir iletişim ağı kurmanın bile azımsanamayacak ölçüde faydalı olacağı" belirtilmiştir.

Gelişen bilişim teknolojileri, bilgi hizmetlerini elektronik ağ ortamına taşıırken, bilgi merkezleri için yeni işbirliği olanakları getirmektedir. Gri yayınların önemli bir sorunu olan sağlama ve bibliyografik denetim işlemleri, işbirliği çalışmalarında yeni olanaklar yaratabilir. Teknolojik gelişmeler, gri yayınların sayıca artması yanında, yeni ortamlarda üretilmesini, yayınlanmasını ve dağıtılmasını da sağlamaktadır. Paylaşılan sistemlere sahip ağ ortamı, birbirleri ile ortak çalışmalar yürüten bilgi merkezlerine veya gri yayın üreticilerine yeni işbirliği olanakları sunmaktadır. Gri yayınlara yönelik işbirliği çalışmaları, değişik düzeylerde ve ortamlarda gerçekleştirilebilir: Bunlar :

- Ulusal düzeyde bilgi merkezleri arasında,
- Uluslararası düzeyde bilgi merkezleri arasında,
- Ulusal düzeyde gri yayın üreticileri ile bilgi merkezleri arasında,
- Uluslararası düzeyde gri yayın üreticileri ile bilgi merkezleri arasında,
- Belirli bir gri yayın türü için,
- Belirli bir konuya yönelik olarak,
- Sağlama, bibliyografik denetim ve/veya hizmete sunma amacı ile yapılabilir.

İşbirliği, katılımcılar arasında belirlenen ortak amaç ve hedefe göre, eldeki olanaklar çerçevesinde, bu düzeylerin biri veya birkaçını içerecek

biçimde planlanarak yürütülür. Elde edilen sonuçlar, başlangıçta saptanan amaç ve hedefe uygunluk açısından değerlendirilir.

3.6. ULUSAL SİSTEMLER

Gri yayınlarla ilgili ilk işbirliği çalışmaları, Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerindeki bilgi merkezlerinde, bu yayınların yaygınlaşmasının ardından görülmeye başlamıştır. İlk örnekler, belli bir yayın türüne yönelik gelişmiş, daha sonra belirli bir konudaki birden çok gri yayın türüne ilişkin sistemler de ortaya çıkmıştır.

3.6.1. The Patent and Trademark Depository Library Program (PTDLP)

Gri yayın türlerinden biri olan patentleri sağlama olanağı sunan işbirliği sistemlerinden biri, Amerika Birleşik Devletleri'nde US Patent and Trademark Office (USPTO) tarafından kurulan The Patent and Trademark Depository Library Program (PTDLP)'dir. Bu Program, Amerikan patentlerinin ve ticari markalarının kopyaları tutmak ve halkın serbestçe erişimi sağlamak ve yaymak için düzenlenmiştir. PTDLP, 1871'den itibaren U.S. Code 35 başlıklı Federal Yasa ile tescil edilen patentlerin, halkın kullanımı için kütüphanelere dağıtımını yapmaktadır. Başlangıçta çoğu halk kütüphanesi olan Mississippi Nehri'nin doğusundaki 22 kütüphane seçilmişti. 1977 yılından itibaren PTDL Programı üye sayısı, ilk üyelerinin hemen hemen dört katı olmuştur. Halk kütüphaneleri ve akademik kütüphaneler çoğunlukta olmakla birlikte eyalet kütüphaneleri ve özel araştırma kütüphaneleri de üyedir. Türleri ne olursa olsun bütün üye kütüphaneler, aynı istekleri karşılamak ve aynı yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır ¹.

¹ PTDLP . (12.1996). "General Information and Background." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.uspto.gov/go/ptdl/ptdigen.htm> [26 Aralık 1999].

Birçok eyalet için PTDL Programı'nda yer almak, ekonomik büyüme ile eş zamanlı bir yol bulmaktır. Bu Program'da yer alan bir kütüphane, küçük işletmeler, araştırma geliştirme firmaları, üniversiteler, devlet laboratuvarları ve bağımsız araştırmacıların, yeni üretilmiş bir teknolojiyi patent olarak kolaylıkla elde edebilecekleri yeni ve ilgi çekici bir hizmet sunmaktadır. Belli bir ürüne ait bilimsel ve teknik literatürü bir bütün olarak veren patent ve ticari marka bilgisine erişim hizmeti, yerel işletmelerden büyük istek almakta, yeni kaynaklar için kütüphaneye destek sağlamaktadır. Bu hizmet kapsamındaki patentler, kağıt, mikrofiş, cd-rom olarak sipariş verilebilmektedir ¹.

3.6.2. The American National Standards Institute (ANSI)

The American National Standards Institute (ANSI), Amerika Birleşik Devletleri'nde ulusal düzeyde serbest standardlaştırma sisteminin yöneticisi ve koordinatörü olarak hizmet veren, kar gütmeyen üyeliğe dayalı bir enstitüdür. ANSI, 1918 yılında beş mühendislik örgütü ve 3 kamu kuruluşu tarafından kurulmuş olup halen 1400'e yakın şirket, kamu kuruluşu, enstitü ve uluslararası kuruluşun üye olduğu bir işbirliği sistemi olarak nitelendirilebilir ².

Enstitü, ulusal düzeyde Amerikan standartları için bilgi değişim merkezi görevini de yürütmektedir. Bu amaçla, ANSI, standartlarını ve konu indekslerini, yıllık olarak ANSI Catalog başlığı ile yayınlamakta, ayrıca diğer uluslararası standartları da listelemektedir. ANSI Catalog'da yayınlanmış standartlarda yapılan değişiklikler ise, ayda iki kez yayınlanan ANSI Reporter ve ANSI Standards Action adlı kaynakta duyurulmaktadır.

¹ PTDLP . (12.1996). "General Information and Background." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.ustpo.gov/go/ptdl/ptdlgen.htm> [26 Aralık 1999].

² ANSI. (6.1998). "About ANSI" [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://web.ansi.org/public/about.html> [24 Aralık 1999].

ANSI tarafından, standard geliştiren kuruluş ve kullanıcılara kapsamlı bir standard enformasyonu sağlamak için 'web' tabanlı bir sistem geliştirilmiştir.

3.6.3. The National Technical Information Service (NTIS)

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kamu kuruluşları, dünyadaki değerli bilgilerinin çoğunu üretmektedir. İş, endüstri ve akademik ortamda bu bilgilere olan istek hiçbir zaman fazla görülmemekle birlikte, azalan btęe bu bilgiyi toplamayı, saklamayı ve yaymayı, yani yönetmeyi güçleştirmektedir. Ticaret Bakanlığı (*U.S. Department of Commerce*) tarafından 1970 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde üretilmiş veya uluslararası kuruluşlardan toplanmış bilimsel, teknik ve mühendislik ile ilgili işletme bilgileri içeren kaynakların satışı için merkezi bir federal hükümet birimi olan National Technical Information Service (NTIS) kurulmuştur (Prytherch 1995:457). NTIS, Amerika Birleşik Devletleri'nde özellikle devletęe desteklenen bilimsel ve teknik raporları, düzenli biçimde bibliyografik denetim altına almakta, sistematik olarak elde edilebilirliğini sağlamaktadır.

NTIS koleksiyonunda, işletme ve yönetim, uluslararası pazarlama raporları, hammadde ve kimyacılık verileri, teknolojik yenilikler ve eğitim araçları ile ilgili yaklaşık 3 milyon başlık bulunmakta, her yıl 70.000 kadar başlık satış için eklenmektedir ¹. NTIS'deki bilgiler, basılı raporlar, cd-rom'lar, bilgisayar bantları ve disketleri, gr-işit kaynakları, mikrofiş ve çevrimiçi gibi çeşitli biçimlerde elde edilebilmektedir. Araştırma raporları ve diğer dokümanların ayrıntılarını duyuran 26 konu alanını kapsayan haftalık kğk bir haber bülteni de basılmaktadır (Prytherch 1995.476).

¹ NTIS. (3.1999). "About NTIS." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.ntis.gov/about.htm> [21 Aralık 1999].

NTIS'in bilgi yönetim ve bilgi sağlama sistemleri, üç parçadan oluşmaktadır :

1. Bilgi Üretim Yönetimi (*Information Product Management*): Geçmişdeki doküman basımı ve dağıtım işlemleri, elektronik yayıncılık veya dokümanın istek üzerine basılması ve dağıtılması biçimine dönüşmüştür. NTIS, kuruluşların bilgi ürünleri için arşivleme, pazarlama desteği ve dağıtım kapsayan tam ve merkezileşmiş bir bilgi yönetim sistemi sağlamaktadır. Özellikle NTIS'den indeksleme, sürekli elektronik depolama ve uzaktan doküman dağıtımında yararlanılmakta, böylece kuruluşların envanter ve baskı masrafları azalabilmektedir. Bilgi kaynakları, istek üzerine baskı, çevrim içi, cd-rom gibi çeşitli formatlarda olabilmekte ve kaynaklara NTIS'in 'web' sayfası yardımıyla da ulaşılabilmektedir. ¹

2. Bilgi ve Destek Hizmetleri (*Information and Support Services*), bir kuruluşun veri tabanlarının kiralanması gibi özel gereksinimleri karşılamak için düzenlenmektedir. NTIS, diğer kuruluşlar tarafından geliştirilen veri tabanlarının yönetimini yürütmekte ve genellikle abone temeline dayalı olarak bunlara erişimi kontrol etmektedir. Bu gruptaki diğer destek hizmetleri ise şunlardır: Posta Listesi Hizmetleri (*Mail List Services*), kuruluşlar adına yayınlar için posta listelerinin hazırlanmasını ve yayınların dağıtımını yapmaktadır. İsmarlamaya Veri Tabanları (*Customized Databases*), FedWorld (NTIS' in Çevrimiçi Bilgi Ağı) ana bilgisayar (*host*) ortamı kullanılarak, bir kuruluş için, abonelerce erişilebilecek özel bir veri tabanı ve bibliyografik listeler yaratılmaktadır. Gör-İşit Hizmetleri (*Audiovisual Services*), kuruluşların geniş bir dinleyici grubuna eğitim ve bilgi programları yapmalarına yardımcı olmak amacıyla, planlama, pazarlama, fiziksel dağıtım ve sipariş paketleri hazırlamaya destek olmaktadır. Üretim Hizmetleri (*Production Services*), Automated Document Storage and Retrieval (ADSTAR) sistemi ile yüksek hızda görüntüleme, yeniden üretim ve veri depolama sağlanmaktadır. Bu

¹ NTIS. (2.1999). "Information Dissemination Solutions: Our Expertise can be yours..." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.ntis.gov/prs/pr1040.htm> [21 Aralık 1999].

hizmet, NTIS'in geleneksel ortamlardaki deneyimlerini kullanarak elektronik dokümanları, görüntüleri ve dosyaları yayınlamaya yöneliktir ve aboneler tarafından aranan bilgi, istenilen formatlarda alınabilmektedir. FedWorld ile Çevrimiçi Bilgi Yayımı (*Online Information Dissemination with FedWorld*), kuruluşlar için bilginin elektronik olarak indekslenmesi ve yayımı için çözümler getirmekte olup Internet üzerinde FedWorld sayfası, elektronik ticaret, elektronik abone ve faks hizmetleri sunmaktadır ¹.

3. Proje Yönetim Hizmetleri (*Project Management Services*): NTIS, envanter yönetimi, danışmanlık hizmetleri, yazılım geliştirme ve çevrimiçi hizmetler sağlayarak büyük bir kuruluşun girişiminin bir parçasını veya tam bir programını yönetebilmektedir. Bu kapsamda, teknik bilgi için elektronik erişim, basım, yayın, dağıtım ve envanter kontrolündeki NTIS'in deneyimi ile, Bilginin Yayımı için Danışmanlık Hizmetleri (*Consulting Services For Information Dissemination*) sunulmaktadır. İsmlenme Program Hizmetleri (*Customized Program Services*), abonelerinin gereksinimine göre, yazılım geliştirme ve uygulama, olasılık çalışmaları, otomatik doküman arşivleme ve erişimi içeren özel çözümler getirmektedir. Bilgi Program Yönetimi (*Information Program Management*) ile federal bir kuruluşun devam eden programları veya yeni projeleri, proje süresince bir yıl ya da daha uzun sürelerle yönetilebilmektedir. Site üzerinden NTIS uzmanları ile nitelikli destek elemanları, bilgi üretimi ve pazarlama programının her aşamasında yardımcı olmaktadır. FedWorld elektronik yayım, veri tabanı yönetimi ve elektronik abone hizmetlerini içeren özelleşmiş çevrimiçi hizmetler önermektedir ¹.

¹ NTIS. (2.1999). "Information Dissemination Solutions: Our Expertise can be yours..." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.ntis.gov/prs/pr1040.htm> [21 Aralık 1999].

3.6.4. Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Merkezi (YÖKDOK)

Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Merkezi, 1987 yılından itibaren Türkiye üniversitelerinde kabul edilmiş lisansüstü düzeydeki tezlerin bir merkezde toplanmasını ve kullanıcıya sunulmasını gerçekleştirmektedir. Merkezin koleksiyonu, üniversitelerin lisansüstü eğitim veren enstitülerince, çalışmasını tamamlayan tez yazarından üniversite için gerekenden bir fazla kopya istenmesi ile oluşmaktadır. Bu durumda, koleksiyon oluşturmak üzere YÖKDOK ile üniversiteler arasında işbirliği olduğu ve bu işbirliğinin üniversitelerden YÖKDOK'a doğru tek yönlü olduğu söylenebilir. YÖKDOK tarafından toplanan bu kaynaklar, basılı kataloglardan veya İnternet ortamından taranabilmektedir. İstenen tezler, şahsen veya posta, faks ya da elektronik posta ile uzaktan yapılan kişisel başvurularla Merkez'de kullanılmaktadır.¹ YÖKDOK hakkında diğer bilgiler, sayfa 80-81'de "3.4.3. Tezlere Erişim ve Sağlama" kısmında verilmişti.

3.7. ULUSLARARASI SİSTEMLER

Gri yayınların pek çok türü, özgün bilgiler içeren önemli kaynaklar olarak, bilginin uluslararası alanda yayımında da etkin olmaktadır. Geçmişte sıcak ve soğuk savaş yıllarında, gayri resmi ortamda elde edilen silah teknolojisine yönelik bilgilerin, yayın kanalları dışında bir ülkeden başka bir ülkeye taşınmasında, gri yayınlar özellikle raporlar etkin bir rol oynamıştır. Halen küreselleşen dünyanın endüstri ve ticaret alanında, bu kez şirketlere ait bilgiler, yeni ürünler, pazarlama araştırmaları gibi alanlarda veriler hızlı, çoğu kez geleneksel yayın biçimine dönüşme süreci beklenmeden gayri resmi biçimde yayılmaktadır.

¹ YÖK. (12.1999). "Yayın ve Dokümantasyon Dairesi" [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.yok.gov.tr/yokbirim/dokuman/dok2.html> [18 Aralık 1999].

Benzer amaçlar ve ortak hedefler doğrultusunda bu kaynakları bibliyografik denetime almak, istendiğinde elde etmek üzere ortak bir enformasyon sistemi arayışı, işbirliği çalışmalarını geliştirmiştir. Gri yayınların sağlanmasına yönelik uluslararası işbirliğinin yayılması için, mutlaka standartların oluşturulması gereklidir. Ancak normal yayıncılık ölçütleri ile hazırlanmayan dokümanlarla ilgili standartlarda çelişkili bir durum söz konusudur. Gri yayınların düzenlenmesi, tanımlama (*identification rules*), işleme (*processing rules*) ve yayım (*dissemination rules*) olmak üzere üç ayrı alanı kapsamakta olup, farklı standartlar kullanılabilmektedir (Debachere 1995:96).

3.7.1. System for Information on Grey Literature in Europe-SIGLE

York Semineri'nin gri yayınların gelişmesindeki en önemli katkılarından birisi, SIGLE diye adlandırılan Avrupa gri yayınlar veri tabanının yaratılması olmuştur (Alberani 1990:359). Bu Seminer'in önerilerinden yola çıkarak 1980 yılı Ocak ayında, Fransa tarafından Avrupa'da üretilen gri yayınlar için bir enformasyon sistemi kurulması teklif edilmiştir. Hazırlanan öneriyi, ilk olarak İngiltere'den 'British Library Lending Division', Fransa'dan 'Commissariat a l'Energie Atomique (CEA) Centre de Documentation', Almanya'dan 'Fachinformationszentrum Karlsruhe GmbH' kabul etmiş, 1980 yılı boyunca bu konsorsiyum büyümüş ve Belçika'dan 'Laboratoire Belge de l'Industrie-Electrique-Universite Catholique de Louvain' ve İrlanda'dan 'Irish National Board for Science and Technology' adlı kuruluşlar da gruba katılmışlardır (Gibb 1982:494).

Bu işbirliği, Ocak 1981-Aralık 1982 arasında iki yıllık bir süre için bir pilot proje olarak hazırlanmış olup herbir katılımcı ülke tarafından imzalanmıştır. İmzalanan bu teknik anlaşma, projenin hedeflerini, katılımcı ülkelerin haklarını ve görevlerini olduğu kadar sistemin yöntemini de belirlemekteydi. Proje, her bir katılımcı ülkeden bir temsilcinin olduğu SIGLE

Komitesi'nce idare edilmektedir. Topluluğun katılımcı olmayan ülkelerinden gözlemciler de bu Komite'nin kurul toplantılarına katılabilmekte, ancak oy kullanamamaktadır. Projenin hedefi, Topluluk ülkelerinde çıkan gri yayınları tesbit edebilecek bir sistem düzenlemek, bibliyografik ve fiziksel erişimi sağlamaktır. Bu hedef için katılımcı ülkelerin bilgi merkezleri, kendi ülkelerindeki literatürü toplamayı, dosyalamayı, kataloglama girişlerini yapmayı ve güncel dokümanları sağlamayı üstlenmektedir. (Gibb 1982:494).

Proje hedefi doğrultusunda SIGLE'nin ana amacı, Avrupa Topluluğu ülkelerindeki önemli enformasyon ve doküman sağlama merkezleri tarafından sunulan kaynakların birleştirilmesi ile dokümanlara erişim sağlamaktır. Her bir katılımcı merkez, Topluluk ülkelerinden bu proje ile elde edilen ürünleri, ücretsiz olarak kullanmak hakkına sahiptir. Her doküman, en azından veri girişinin yapıldığı ulusal merkezde, diğer katılımcı ülkelerce de bulunabilecek biçimde listelenmektedir ¹.

Sistemin yürütülmesi ile ilgili teknik yönü, hazırlanan SIGLE el kitabında tanımlanmıştır. Bu el kitabının ilk bölümü, evrensel INIS ve AGRIS sistemleri ile benzeşen kataloglama kurallarını içermektedir. Sistemin değer etkinliğini (*cost efficiency*) mümkün olduğunca arttırmak amacıyla çok basit bir format düzenlemek için özel bir dikkat gösterilmiştir (Gibb 1982:495). Bütün dokümanların bibliyografik girişlerinde, başlık, yayın tarihi, cilt özellikleri, elde edilebilirliği ve konu kodu İngilizce olarak verilmektedir.

SIGLE El Kitabı'nın ikinci bölümü, COSATI (Committee on Scientific and Technical Information) konu kategorilerine benzer konu alanlarını içermektedir. COSATI sınıflaması, 1964 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde, bilimsel ve teknik dokümanların duyurulması ve dağıtılması için başlatılmıştı ve o yıllarda gündemde olan çevre, ulaşım, sağlık ve enerji gibi konuları kapsamaktaydı. SIGLE Komitesi'nin bir teknik grubu, yeterli

¹ Your Passport to Grey Literature. (1985), 2. (Broşür).

olmayan COSATI şemasındaki özel kodları geliştirerek yeni bir sınıflama düzeni hazırlamış olup el kitabı halinde katılımcı merkezlerin kullanımına sunmaktadır. El Kitabı'nın üçüncü bölümünde ise, SIGLE manyetik bantlarında uyulması gereken nitelikler, INIS ve AGRIS formatına benzer biçimde açıklanmaktadır. Projenin ilk iki yıllık sürecinde, sistemin olabildiğince iyi işlemesi ve katılımcı merkezlerin deneyim kazanması için, genel olarak basit bir yapıya sahip olması esas alınmıştır (Gibb 1982:495).

Projeye, Avrupa Topluluğu'ndaki toplam gri yayının tahmini miktarı olan yaklaşık 30 bin dokümanın yüzde 25'inin ve merkezi işlemlerin maliyetini karşılamak üzere Topluluk'tan sağlanan mali yardım ile başlanmıştır. Katılımcı merkezler, kendi ülkelerindeki gri yayınları sağlama ve kataloglama çalışmalarının $\frac{3}{4}$ ünü, arşivleme ve doküman sağlama hizmetlerinin de düzenlenme maliyetini karşılamaktadır. Doküman sağlama ve çevrimiçi hizmetlerinin geliriyle, aylık bir bibliyografya ve yıllık bir indeks yayınından alınan ücretlerle, sistemin kendini finanse etmesi planlanmıştır (Gibb 1982:495). 1985 yılına kadar devam eden mali yardımın kesilmesiyle, Proje'yi sürdürmek amacıyla European Association for Grey Literature Exploitation (EAGLE) oluşturulmuştur. Böylece günümüzde 15 Avrupa ülkesinden bilgi merkezinin üye olduğu EAGLE, SIGLE veri tabanının da üreticisi durumundadır (Wessels 1998:212).

Gri yayınları içeren veri tabanları, genellikle bilim ve teknoloji, enerji ve havacılık gibi konularda, rapor türü dokümanlar üzerinde yoğunlaşmıştır. SIGLE'nin sağladığı fark ise, konudan çok çeşitli doküman biçimleriyle bilgiyi geniş bir çatıda işlemesidir. Bütün alanları kapsayan SIGLE, 480.000'den fazla kayıt içermekte, bunlara her yıl 40.000'den çok yeni kayıt eklenmekte ve 2000 yılında 73.000 kaydın işlenmesi planlanmaktadır (Wessels 1998:212).

SIGLE veri tabanı, bugün sadece üye olan bilgi merkezleri tarafından değil, ticari olarak pazarlandığından isteyen bilgi merkezlerince de kullanılabilir. SilverPlatter International firması tarafından SilverPlatter To Publish Grey Literature on CD-ROM adıyla cd-rom formunda veya Internet üzerinden abonelik ile sağlanabilmektedir 1999 yılı itibarıyla SIGLE cd-rom veri tabanında 364.000'den fazla kayıt bulunmaktadır. SIGLE'nin içerdiği konuların, % 31'i teknoloji, % 26'sı fen bilimleri, % 14'ü tıp ve biyoloji, % 29'u ekonomi, sosyal ve beşeri bilimler biçiminde dağılmaktadır. ¹.

3.7.2. Universal Availability of Publications (UAP)

Yayınların Evrensel Erişilebilirliği, yayınların sağlanmasında ulusal ve uluslararası sağlamanın artırılmasına yönelik olarak, Unesco tarafından desteklenen ve IFLA tarafından yürütülen bir hedef programdır. Münih'deki 1983 IFLA Genel Konferansı'nda gündeme alınan Program, ekonomik, bilimsel, teknik, sosyal, eğitimsel ve kişisel gelişmede yararlı bir unsur olarak, dağıtıcıların, kütüphanecilerin ve kullanıcıların, nerede ve ne zaman ihtiyaç olursa bilgi kaynaklarının en geniş biçimde elde edilebilirliğini sağlamayı hedeflemektedir (Vickers 1982:498). Programın kapsamına alınan yayınlar, "halkın kullanımı için yayınlanmış kayıtlı bilgi" olarak tanımlanmakta, basılı kaynakların yanı sıra (raporlar ve diğer gri yayın türleri de dahil) gör-ışit kaynakları ve elektronik biçimde depolanmış metinleri de kapsamına almaktadır. UAP'nın Uluslararası Ofisi Boston Spa'da BLDSC'da bulunmakta ve düzensiz olarak Şubat 1983'den itibaren UAP Newsletter adlı bir süreli yayın yayınlamaktadır (Prytherch 1995:661).

IFLA'nın iki programı, *The Core Programme for Preservation and Conservation (PAC)* ve *Universal Availability of Publications (UAP)* tarafından UNESCO adına ortak bir proje yürütülmektedir. Dünya çapındaki bu projede,

¹ "SIGLE" SilverPlatter Information : 1999 Directory of Products and Services. (1998), 56.

sayısallaştırılmış koleksiyonların sanal bir kütüphanesini kurmak için büyük kültür kurumlarındaki programları incelenmekle başlanmış ve 1998 yılında, milli kütüphanelere bir anket uygulanmıştır. Birçok milli kütüphane ve kuruluş, kültürel koleksiyonlarını korumayı veya dokümanlara erişimi arttırmayı planlamakla birlikte, uzun süreli sayısal koruma için henüz yeterli bilgi birikimi olmadığını belirtmektedir. Bu durumda bir süre daha, büyük hacimli verilerin sayısal olarak depolanması gecikebilir. Ayrıca, kaynak paylaşımı ile ilgili işlemler ve hizmetlere yönelik başka projeler de sürdürülmektedir.¹

3.8. BİLİŞİMDE YENİ TEKNOLOJİLERİN GRİ YAYINLARA ETKİSİ

Yirminci Yüzyıl başından itibaren bilgi ve ham verinin artışı, araştırmacıları daha hızlı bilgi işlemeye ve yorumlamaya zorlamaktadır. Özellikle bilimsel ve teknik alanlarda çalışan bilim adamları, İkinci Dünya Savaşı yıllarında silah ve savaş endüstrisinde yoğunlaştırdıkları araştırmaları, savaş sonrasında endüstriyel ve toplumsal araştırmalara yöneltmiştir. Bu süreçte görülmeye başlayan bilgisayarlar, bilgisayar ağları ve iletişim teknolojileri giderek artan bir ivme ile gelişmeye devam etmektedir.

Bilişim teknolojileri, hemen her alanda otomasyona aktarılan uygulamalara, insanın erişemeyeceği bir hız, doğruluk ve kolaylık olanağı getirmektedir. Bilgisayar donanımları ve yazılımlarında görülen bu gelişmeler, paralel bir süreçle geleneksel bilgi merkezlerine ve bilgi hizmetlerine yansımaktadır. Benzer etkilenme ve değişim, kütüphaneciliği hem bilgi hizmetleri, hem de bilgi kaynakları olmak üzere iki açıdan etkilemektedir. Bilgi kaynaklarının üretim, dağıtım ve fiziksel biçimleri, basım ve yayıncılık tekniklerinin otomasyona dayalı olarak değişmesi ile yeni formların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Böylece bilgi merkezlerine yeni formlarda bilgi

¹ IFLA. (8.1999). "Universal Availability of Publications Core Programme : Worldwide Survey of Digitised Collections in Major Cultural Institutions : an IFLA PAC/UAP Joint Project." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.ifla.org/VI/2/pl/miscel.htm> [23 Aralık 1999].

kaynakları girerken, bu kaynakların bibliyografik denetimi ve kullanıma sunumunda otomasyon uygulamaları artmaktadır.

3.8.1. Bilgisayarların Gelişimi

Uzmanlar bilgisayar donanımlarının şimdiye kadar ki gelişim sürecini birkaç kuşak halinde açıklamaktadır.

Birinci kuşak elektronik bilgisayarlar 1942-1958 yıllarında ortaya çıkan lambalı, fazla güç harcayan, çok ısınan ve güvenlikten yoksun çok büyük makinelerdir ve ilk ticari bilgisayar olan UNIVAC 1, Amerika Birleşik Devletleri Nüfus Bürosu'nda (U.S. Bureau of Census) nüfus sayımı sonuçları için kullanılmıştır (Spencer 1983:67,440). Bu durumda Amerika Birleşik Devletleri'nin nüfus bilgilerini değerlendiren UNIVAC 1, gri enformasyon üreten ilk bilgisayarlardan sayılabilir.

İkinci kuşak bilgisayarlar, transistörlerin ortaya çıkışı ile 1959-1963 yıllarında geliştirilmiş, daha hızlı ve çalışırken daha az ısınan, taşınabilen ve güvenlik açısından zayıf daha küçük makinelerdi (Spencer 1983:67). Henüz metin işlemci özellikleri gelişmemiş olan bilgisayarlar, özellikle sayısal veri işlemekte kullanılmıştır.

Üçüncü kuşak bilgisayarlar, 1964'den 1970'lerin başlarına kadar üretilmiş, lamba ve transistörün yerini entegre devrelerin aldığı daha hızlı, daha güvenli, ucuz ve küçük makinalardır. Bu bilgisayarlar ayrıca, iletişim hatlarını kullanarak, giriş çıkış birimlerine uzaktan erişim olanağı, manyetik karakter okuyucuları, optik tarama ve veriyi saklamak için hızlı ve büyük depolama kapasiteleri, çok yönlü yazılımları ile pek çok işlemin otomatik olarak yapılmasını sağlamıştır. (Spencer 1983:74,76).

Dördüncü kuşak bilgisayarlar 1970'lerin başında yarı iletkenlerin, mikroişlemcilerin ve yongaların ortaya çıkması ile geliştirilmiştir. Bu kuşağın özellikleri, artan hızları, daha yüksek güvenliğe sahip olmaları ve büyük depolama kapasiteleridir (Spencer 1983:79,81). Üçüncü ve dördüncü kuşak bilgisayarlar döneminde teknolojik gelişmelerin hızlandığı, özellikle havacılık ve uzay çalışmalarının arttığı görülmekte, bu süreçte gri yayın sayısı da çoğalmaktadır.

Beşinci kuşak bilgisayarların, çok hızlı, depolama kapasiteleri çok fazla, minimum güçle ve hemen her ortamda çalışabilme yetenekleri, küçülen boyutları, her alanda yaygınlaşmasına yardımcı olmaktadır. Çoğunluğu hem kişisel bilgisayar, hem de bir ağa bağlı olarak çalışabilmektedir. Böylece bilgisayar ile çalışan birçok kişi ve kuruluş tarafından elektronik ortamda doküman ve yayın hazırlama, çoğaltma, saklama ve son olarak Internet ile dağıtım ya da erişime sunma giderek tercih edilmeye başlanmıştır.

Bilgisayarların işlemci birimleri yanında, giriş-çıkış ve veri depolama araçları da gelişmekte ve çeşitlenmektedir. Günümüzde giriş birimleri olarak, manyetik bantlar ve delikli kartlar yerine klavye, fare, barkod okuyucuları, tarayıcılar; çıkış birimleri olarak ekran ve yazıcı, depolamak için manyetik bantlar, sabit diskler, disketler, cd-romlar, DVD'ler kullanılmaktadır.

Donanımdaki bu gelişmelere paralel olarak işletim sistemleri, programlama dilleri ve uygulama yazılımları da, giderek daha işlevsel hale gelmektedir. Ayrıca iletişim teknolojisindeki gelişmeler, bilgisayarların birbirleri ile bağlanmalarını sağlamış, böylece fiziksel olarak ayrı bile olsalar ortak uygulamaları yürütebilme olanağı yaratılmıştır.

3.8.2. Bilgi Merkezleri ve Bilgi Hizmetlerinde Bilgisayar Kullanımı

Bilgisayar ve iletişimdeki bütün bu gelişmeler, her alanda otomasyona geçişi sağlamış, bilgi kaynaklarının üretilmesi, düzenlenmesi, erişilmesi ve bilgi hizmetlerinin sunulmasında yeni olanaklar yaratmış ve kolaylıklar getirmiştir. Gerçekten bilişim teknolojileri, özellikle gelişmiş ülkelerin bilgi merkezlerinde öncelikle bibliyografik denetim ve bibliyografik bilgilerin değişimi amacı ile kullanılmaya başlamış, çevrimiçi kataloglar bilgi merkezlerinin standard hizmetlerinden biri haline gelmiş, veri tabanlarına uzaktan erişim yaygınlaşmıştır.

Daha sonra kişisel bilgisayarlar ve cd-rom teknolojisi ile birlikte, bilgisayar ağlarına bağlantıları olmayan bilgi merkezlerinde elektronik veri tabanlarına ulaşılması mümkün olmuştur. Büyük kapasitede elektronik veri saklama araçları, bilgi kaynaklarının içeriğine tam metin olarak erişimi sağlamaktadır. Elektronik ortamdaki veri tabanları ve dokümanların tam metinlerine Internet üzerinden erişim olanakları artmıştır.

3.8.3. Bilişim Teknolojilerinin Gri Yayınların Üretimi ve Dağıtımına Etkisi

Gri yayınların ortaya çıkışı, bilim ve teknolojinin hızlı gelişimi, modern kopyalama metodları, telekomünikasyon gibi faktörlere bağlı olarak gerçekleşmektedir (Schmidmaier 1986:101). Bu yayınların sınırlı ve daha çok seçimli dağıtımı ve güvenilir olmayan, hatta standard biçimde bulunmayan bibliyografik bilgisi, bilimsel enformasyon yelpazesi içinde net bir yere sahip olmasını engellemektedir. Bu yayınların elektronik olarak koleksiyona ve tarama araçlarına katılmalarının yararı küçümsenmeyecek boyuttadır.

Bilim ve teknoloji dünyasındaki gelişmeler, gri yayın üreticilerini doküman üretimi ve dağıtımını açısından, bilgi merkezlerini de, bu kaynakların düzenlenmesi ve kullanıma sunulması açısından etkilemektedir. Bilimsel ve kamu yayıncılığının niteliği, önemli ölçüde üretildiği zaman kullanılan bilişim teknolojileri tarafından belirlenmekte ve zaman içinde değişimlerden etkilenmektedir. İlk kuşak bilgisayarların hesaplama özelliklerine daha sonra kelime işleme yeteneğinin eklenmesi, özellikle araştırma ve teknik raporlar, istatistiksel tablolar gibi gri yayın türü kaynakların bilgisayar yardımıyla üretilebilmelerini sağlamış, diğer gri yayın türlerinde de yaygınlaşarak kullanım olanağı bulmuştur.

Grafik tabanlı ve kullanıcı dostu arayüz programları ile desteklenen masaüstü yayıncılığının yaygınlaşması, her alandan insanın araştırma ve çalışmalarının sonuçlarını kolaylıkla doküman haline getirebilmesinde ve yayınlatabilmesinde yeni olanaklar yaratmıştır. Bilgisayarlar belleklerinin yüksek veri depolama kapasitelerine ulaşması sayesinde gri yayınların metinleri, elektronik ortamda saklanabilmekte ve istendiğinde değişiklik yapılarak yeniden üretilebilmektedir. Gri yayınları, basılı olan geleneksel yayınlara göre daha ucuz ve çabuk yayınlanması çekici kılmaktadır. Bu özelliği, bilgisayar ortamında daha kolay, ucuz ve hızlı biçimde gerçekleşmektedir.

Gri yayın üreticileri olan kuruluşlar, sınırlı sayıda yayınladıkları dokümanların dağıtımını ile ilgili işlemleri, bilgisayar yardımıyla yapabilmektedir. Bilgisayar ağları, özellikle Internet üzerindeki gri yayınlara, onu üreten veya dağıtım hakkını elinde bulunduran kuruluşlar tarafından serbest veya sınırlı biçimde erişim hakkını kontrol edebilme olanağı vermektedir. Örneğin patentler ve standartlar, basılı kopyalarda olduğu gibi, elektronik ortamda da ya üyelik, ya da satın alma ile elde edilebilmektedir. Küçük haber bültenleri, önbaskılar, toplantı tutanakları ve bildirimler gibi elektronik ortamdaki bazı gri yayınlar, elektronik posta ile önceden belirlenmiş kişilerin adreslerine, postada kaybolma riski olmadan hızlı

biçimde ulaştırılabilmektedir. Gri yayınların bazı türleri yaşam süreleri sınırlı kaynaklardır. Bu nedenle geleneksel yollarla dağıtımları zaman alıcı olmakta, ancak bilgisayar ağı aracılığı ile gri yayınlar çok kısa bir sürede ilgilenenlere sunulabilmektedir.

Bilginin özellikle elektronik ortamda üretimi, üniversite ve devlet kuruluşlarında daha yaygın olduğundan, gri yayınlar da artan oranda elektronik biçimde bu ortamlarda hazırlanmaktadır. Ayrıca elektronik iletişimin uygun yapısı, bu dokümanların giderek çoğalması sonucunu doğurmaktadır. Bunlar araştırma sonuçlarını, açıklamaları, hazırlık niteliğinde olan veya geçerliliği kısa süreli bilimsel ürünleri kapsamaktadır. Ancak akademik toplum için bu tür yayınların, düzensiz dağıtımı ve genellikle bir hakem denetiminin yokluğu sonucu, bilimsel anlamda niteliğinin değerlendirme dışı kalmasına yol açmakta ve giderek artan sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

3.8.4. Bilişim Teknolojilerinin Gri Yayınların Bibliyografik Denetimine Etkisi

Bilgi merkezleri ve kütüphaneler, elde ettikleri gri yayınları koleksiyona almak istediklerinde, geçmişe göre daha hızlı biçimde bibliyografik künyeleri çevrim içi kataloga kaydedilebilmekte ve kullanıcıya sunabilmektedir. Aynı zamanda İnternet üzerinde giderek artan sayıda diğer bilgi merkezlerinin katalog kayıtları taranabilmekte ve kataloglama ve sınıflamada katalogcular için farklı yayın türlerine de uyarlanabilen MARC standartları örnek olarak alınabilmektedir.

Gelişen yazılımlar, daha yetenekli kütüphane ve otomatik indeksleme programlarının geliştirilmesini sağlamıştır. Gelişen ve farklı yayın türlerine de uyarlanabilen veri tabanları programlarının gelişmesi, gri yayınların güncelliğini kaybetmeden, hızla ikincil kaynaklarının

hazırlanabilmesine olanak sağlamaktadır. Böylece bilgisayar ortamından baskı makinelerine aktarılabilen veya masaüstü tekniklerle çoğaltılabilen yayın listeleri, çabuk ve etkin biçimde geçici bir bibliyografik denetim sağlamaktadır.

Patentler, standartlar ve tezler gibi gri yayın türleri, bunları üreten veya kontrol eden kuruluşlarca ayrı veri tabanları olarak düzenlenmekte, devlet kuruluşları tarafından kamu yararına veya özel kuruluşlarca ticari amaçlı olarak duyurulabilmekte ve satılabilmektedir.

3.8.5. Bilişim Teknolojilerinin Gri Yayın Kullanımına Etkisi

Bilgisayar ağları, özellikle Internet üzerinde tam metin olarak bulunan gri yayınlar, ağa erişim hakkı olan kullanıcılar tarafından fiziksel ortamdan bağımsız biçimde kolaylıkla elde edilebilmektedir.

Internet üzerindeki 'web' sitelerinden anahtar kelimeye dayalı tarama motorları (Altavista, Infoseek, Alltheweb gibi) ve kategorize edilmiş tarama motorları (Yahoo, Find-it gibi), anahtar kelimeler aracılığıyla gri yayınların belirlenmesinde ve erişilmesinde yardımcı olan unsurlardır. Bu araçlar, aynı zamanda geleneksel yayınlar için kullanılan standard konu başlıkları listelerine göre daha çok ihtisaslaşmış konuları içeren gri yayınlara erişimde yeni olanaklar yaratmaktadır. Ancak anahtar kelimeye dayalı tarama motorları, aranan dokümanları ilgi derecesine göre sıralamakla birlikte, çok sayıda dokümanın adresini listelemekte, kullanıcının bunların arasından gerçekten işine yarayanı bulabilmesi için pek çok siteyi gezmesi gerekmektedir.

Özellikle Internet ortamındaki gri yayınlar, az sayıda basılan ve sınırlı olarak dağıtılanların aksine, tek bir kopya halinde, belirli bir gruba

dağıtılmadan tutulabilir. Buna rağmen isteyen, istediği zamanda ve istediği yerden bir kopyasına ulaşabilir. Hatta gri yayının yazarı veya üreticisi, bu ana kopyayı değişik formatlara çevirerek erişim olanağı vermiş ise, istediği formatta (html, pdf, zip, doc dosyaları gibi) elde edebilir. Böylece gereksinim duyulan enformasyonu elde etmek için, kullanıcının ilgili kopyanın bulunduğu yere gitmesi gerekmeden, nereden olursa olsun, elektronik olarak bu kaynaklar sağlanabilir.

Giderek yaygınlaşan Internet ortamından önce gri yayınlar, daha çok mikroform veya cd-rom halinde bulunabilmekteydi. Örneğin SIGLE veri tabanı Euronet üzerinden üye bilgi merkezleri aracılığı ile taranabilmektedir. SIGLE veri tabanı aynı zamanda cd-rom olarak da üye olan veya olmayan bilgi merkezlerinde kullanıma sunulmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde önemli bilimsel enformasyon ve kamu bilgisi içeren devlet yayınları giderek artan bir şekilde, hatta bazıları sadece elektronik biçimde yayınlanmaktadır. Devletin elindeki, güvenlik nedeniyle gizli tutulan ve kişisel bilgi içerenler hariç olmak üzere, tüm bilgiler, veri tabanları ve yayınlar halkın kolaylıkla elde edebileceği bir biçimde kullanıma sunulmakta olup, günümüzde Internet ortamından rahatlıkla elde edilebilmektedir. Bu erişim, istenildiği kadar seçici ve kapsamlı olabilmekte, kullanıcıların elektronik dokümanları kendi bilgisayarlarına aktarmaları veya basılı kopya olarak yeniden üretilmelerini sağlamaktadır. Ancak, bu yeni erişim özgürlüğü, hem gri yayın üreticilerine, hem de kullanıcılara bazı sorunlar da getirmektedir. Ağ ortamında dokümanların tam metinlerine erişim ve kendi bilgisayarına indirebilme oldukça kolaylaşmış, bununla birlikte dokümanın yazarından veya kuruluşundan izin almadan çoğaltılabilmesi ve değiştirilerek yeniden dağıtılabilmesi riski artmıştır.

Sonuç olarak bilişim teknolojileri ile basım ve yayıncılıktaki gelişmeler sonucu, gri yayınların üretimi daha kolay ve yaygın hale

gelmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde ulusal ve uluslararası boyutta geleneksel yayınlara yönelik uygulamalara benzer biçimde gri yayınlar için de sağlama, bibliyografik denetim ve kullanıma sunma çalışmaları görülmektedir. Böylece özellikle kaynakları sınırlı olan ülkeler için, önemli ve güncel bilgiler içeren gri yayınların saklanması, düzenlenmesi ve erişilmesine yönelik sorunlar, bilgi ağları ve Internet'in güncel ve dinamik yapısı ile kolaylaşabilecektir.

4. BÖLÜM: TÜRKİYE'DEKİ BİLGİ MERKEZLERİNDEKİ GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASI ÜZERİNE YAPILAN ANKET ÇALIŞMASININ SONUÇLARI

Türkiye'deki bilgi merkezlerinin koleksiyonlarında, ulusal, uluslararası ve diğer yabancı kuruluşlar tarafından çıkarılan gri yayın türü pek çok kaynak yer almaktadır. Gri yayınların çoğu, rapor, patent, standard, tez, kitapçık gibi genellikle yeni bilgiler içeren kaynaklardır. Bu özelliklerinden dolayı kullanıcılar tarafından aranan yayınlar olmasına rağmen, az sayıda üretilmesi, yetersiz şekilde dağıtılması, ticari yayın kanallarından sağlanamaması gibi nedenlerle, bilgi merkezleri için zor elde edilen kaynaklar olduğu bilinmektedir. O halde bu yayınların, Türkiye'deki bilgi merkezlerinde sağlanmasının nasıl yapıldığını, bu amaçla herhangi bir işbirliği olup olmadığını, kullanıma sunulma biçimlerini, bilişim teknolojilerinin sağlama ve kullanıma etkilerini incelemek, bunlardan daha etkin biçimde yararlanabilmek için gereklidir. Bu amaçla, Türkiye'deki bilgi merkezlerinde gri yayınların özellikle sağlanmaları açısından durumu belirlemek üzere bir anket düzenlenmiştir.

Araştırmaya örneklem olarak Tübitak tarafından yayınlanan Türkiye Bilgi Merkezleri Rehberi 1997'de yer alan 100 bilgi merkezi seçilmiştir. Ayrıca Rehber'e alınmamış, fakat çalışmanın başında yapılan ön ankete cevap veren 7 bilgi merkezi eklenmiş ve toplam bilgi merkezi sayısı 107 olmuştur. Rehber'deki, bilgi işlem birimi, ticari kuruluş ve çift giriş yapılmış toplam 16 bilgi merkezi değerlendirme dışı bırakılmış ve sonuçta 91 bilgi merkezi değerlendirmeye alınmıştır. Böylece anket göndermek için belirlenen 91 bilgi merkezinin, % 85 oranı ile araştırma örneklemini temsil ettiği kabul edilmiştir.

4.1. BİLGİ MERKEZLERİNİN NİTELİĞİ

Araştırma örneklemini olarak temel alınan Türkiye Bilgi Merkezleri Rehberi'nde, bilgi merkezleri; kamu, üniversite, özel, yabancı devlet kuruluşu ve vakıf olarak beş ayrı kesime ayırmaktadır. Bu kesimleri dikkate alarak, örneklemini oluşturan ve anketi cevaplayan bilgi merkezlerinin sayısı ve yüzdeleri Tablo 1'de (Bkz. s.6) gösterilmiştir. Türkiye'deki bilgi hizmetlerinin gelişmesinde önderlik yapan üniversite kütüphanelerinden 62'si (% 68.1) örnekleimde yer almış, bunlardan 54'ü (% 71.1) gönderilen anketleri cevaplamıştır. Rehber'de devlet kuruluşlarının 19'u (% 20.9) listelenmiş bunlardan 18'i (% 22.4); özel kuruluşlara ait 5 (% 5.5) bilgi merkezinin 3'ü (% 3.9) ve 2 (% 2.2) yabancı devletin kültür merkezi (% 2.6) araştırmaya dahil edilmiştir. 3 (% 3.3) vakıf kütüphanesi ve bilgi merkezinden ise, beklenen sürede cevap alınamamıştır. Bu oranlar, araştırmaya çoğunlukla özgün bilgi üreten ve kullanan bir hedef kitleye hizmet veren, üniversite kütüphaneleri ve araştırmaya yönelik çalışan devlet kuruluşlarına ait bilgi merkezlerinin katıldığını göstermektedir. (Bkz. EK 4).

4.1.1. Anketi Cevaplayanların Görevi ve Eğitimi

Anketi örnekleimde yer alan her bilgi merkezinden yönetici veya kütüphaneci bir yetkilinin cevaplama istenmiş ve bu nedenle, ilk olarak formu dolduran kişinin görevi sorulmuştur. Böylece hangi düzeyde yetki sahibi biri tarafından cevaplandırıldığı öğrenilmiştir. Anketler, 25 daire başkanı ve 14 müdür olmak üzere 39 yönetici (% 51.3), 18 uzman kütüphaneci, 12 kütüphaneci ve 4 sağlama kütüphanecisi, 2'si şef ünvanına sahip 36 kütüphaneci (% 44.7) ve 1 şef (% 1.3) tarafından doldurulmuştur. Bilgi işlem müdürü pozisyonunda olduğunu belirten bir yöneticinin cevaplarının, üniversite kütüphanesine ait olduğu anlaşıldığından değerlendirmeye alınmıştır. Tablo 4'de görülen oranlara göre bilgi

merkezlerinden alınan cevapların yetkili veya sorumlu kişilere ait olduğu söylenebilir.

Görevi	Kütüphanecilik Eğitimi Olan		Kütüphanecilik Eğitimi Olmayan		Toplam	%
	Adet	%	Adet	%		
Daire Başkanı	17	% 68	8	% 32	25	% 32.9
Müdür	10	% 71.4	4	% 28.6	14	% 18.4
Uzman Kütüphaneci	18	% 100	0	% 0	18	% 23.7
Sağlama Kütüphaneci	4	% 100	0	% 0	4	% 5.3
Kütüphaneci	12	% 100	0	% 0	12	% 15.8
Şef	2	% 66.7	1	% 33.3	3	% 3.9
Toplam	63	% 82.9	13	% 17.1	76	% 100

Tablo 4 - Kütüphanecilik Eğitimi ve Görev Dağılımı I

Bilgi hizmetlerinin sağlıklı planlanması ve yürütülmesinde mesleki eğitimin önemi kabul edilmektedir. Türkiye'deki bilgi merkezlerinde ise, kütüphanecilik eğitimi olmayan kişilerin de özellikle yönetici olarak zaman zaman görev yaptığı bilinmektedir. Bu nedenle ankete cevap verenlerin kütüphanecilik eğitimleri olup olmadığını bilmek, bilgi hizmetlerinin niteliğini değerlendirmeye yardım edebilir. Bu amaçla anketin başında "kütüphanecilik eğitimleri" olup olmadığı sorulmuş ve alınan sonuçlar Tablo 5'de verilmiştir.

Elde edilen verilere göre, kütüphanecilik eğitimi olan 63 kişiden (% 82.9) 29'u yönetici (% 38.2), 34'i kütüphaneci (% 44.7) olarak çalışmaktadır. Bunun dışında kalan 13 kişinin (% 17.1) cevapları ise bilgi hizmetleri ile ilgili birimlerin yönetimini yürütmekle birlikte kütüphanecilik eğitimi olmayanlara aittir.

Kütüphanecilik Eğitimi ve Görevi	Sayısı	%
Kütüphaneci (Uzman Kütüphaneci, Sağlama Kütüphanecisi, Kütüphaneci)	34	44.7
Kütüphanecilik Eğitimi Olan Yönetici (Daire Başkanı, Müdür, Şef)	29	38.2
Kütüphanecilik Eğitimi Olmayan Yönetici (Daire Başkanı, Müdür, Şef)	13	17.1
Toplam	76	100

Tablo 5 - Kütüphanecilik Eğitimi ve Görev Dağılımı II

4.2. GRİ YAYINLARIN SEÇİMİ

Gri yayınların birçok türünün, özellikle araştırmalarda, politika ve karar oluşturma aşamalarında önemli kaynaklar olduğu bilinmektedir. Ancak bilgi merkezleri, bu yayınları farklı formatlarda olması, çoğunlukla geleneksel yayın kalitesinde üretilmemesi gibi nedenlerle, koleksiyonlarına kabul etmekte zaman zaman tereddüt etmektedirler. Bu nedenle, bu tür yayınların, koleksiyonun yapısını ve kullanıcı grubunu iyi tanıyan kişiler tarafından, dikkatli bir seçimden geçirilerek koleksiyona alınmasına karar verilmesi gereklidir.

4.2.1. Gri Yayınların Seçimini Yapanlar

Ankette ilk olarak, bilgi merkezlerinde titizlik isteyen “gri yayınların seçimi ve koleksiyona alınması işlemini kimin veya kimlerin yaptığı” sorulmuştur. Altı seçenek önerilmiş ve bu seçenekler toplam 133 kez işaretilenmiştir (Tablo 6). Yayın seçiminin, çoğunlukla yöneticiler (% 36.1-48 kişi) ve sağlama kütüphanecileri (% 27.1-36 kişi) tarafından yapıldığı; giderek

azalan oranlarda kütüphanecilerin (% 12-16 kişi), konu uzmanlarının (% 10.5-14 kişi) ve kullanıcıların (% 11.3-15 kişi) bu sürece katıldığı anlaşılmaktadır. Diğer seçeneğini işaretleyen dört bilgi merkezinden birinde yayın seçimine Kütüphane Komisyonu'nca karar verildiği, kalan üçünün ise Derleme Kanunu'na göre yayın alan kütüphaneler olduğu belirtilmiştir.

Seçim Yapanlar	Sayısı	%
Yönetici	48	36.1
Sağlama Kütüphanecisi	36	27.1
Kütüphaneci	16	12.0
Kullanıcı	15	11.3
Konu Uzmanı	14	10.5
Diğer	4	3.0
Toplam	133	100

Tablo 6 - Gri Yayınların Koleksiyona Alınması Seçimini Yapanlar (Birden fazla seçenek işaretlenmiştir).

Gri yayınların koleksiyona alınmasında yöneticilerin söz sahibi olduğu bilgi merkezleri incelendiğinde, bunların çoğunlukla fakülte kütüphaneleri (5), yeni gelişmekte olan üniversite kütüphaneleri (20) veya devlet kuruluşlarına (12) ait küçük bilgi merkezleri ile yabancı kültür merkezi (2) niteliği taşıdıkları dikkati çekmektedir. Bu tablo, ayrı sağlama birimlerinin ya da sağlama kütüphanecilerinin bulunmaması nedeniyle yöneticilerin yayın seçiminde ağırlıklı olarak rol oynadıkları izlenimini uyandırmaktadır. Sağlama işlemlerini ayrı bir birimde yürüten Anadolu, Hacettepe, İstanbul, İTÜ ve ODTÜ gibi üniversitelerin kütüphanelerindeki sağlama kütüphanecileri, gri yayın seçiminde etkindir. Diğer birimlerde çalışan -örneğin danışma veya enformasyon - kütüphanecilerin, konu uzmanlarının ya da kullanıcıların yayın seçimindeki etkisi, aşağı-yukarı eşit düzeydedir.

Gri yayın türleri arasında, bilimsel ve teknik alanlarda araştırma sonuçlarını veren kaynaklar olduğu gibi, bilimsel açıdan yeterliliği tartışılabilir, belirli bir yaşam süresi bulunan bir çok materyal de vardır. Ankete verilen cevaplara göre, koleksiyona uygun olmayan ve kullanıcıların ilgisini çekmeyen bilgi kaynaklarının, sağlama ve kataloglama işlemlerini çoğaltmamak amacıyla baştan ayıklanması önerilmektedir. Özellikle gri yayınlar söz konusu olduğunda, bilgi merkezlerinin konularıyla ilgili yayınları yakından takip eden ve bunlar hakkında kütüphanecileri bilgilendiren bilinçli kullanıcıların olduğu ve önerilerine de önem verildiği anlaşılmaktadır.

4.2.2. Gri Yayınların Seçimi İçin Kullanılan Kaynaklar

Yayınların sağlanmasında kullanılan ikincil kaynaklar, Türkiye’de özellikle gri yayınlar için sayıca oldukça azdır. Ankette ikinci olarak, “Sağlamak istediğiniz gri yayınları –genellikle- hangi kaynaklardan seçiyorsunuz” sorusu yöneltilmiş ve verilen 5 seçeneğe toplam 148 cevap alınmıştır (Tablo 7).

Seçim Kaynakları	Sayısı	%
Yayın/duyuru listeleri	49	33.1
Kullanıcı önerileri	48	32.4
İnternet kaynakları	21	14.2
Bibliyografyalar	18	12.2
Diğer	12	8.1
Toplam	148	100

Tablo 7 - Gri Yayınların -Genellikle- Seçildiği Kaynaklar.
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

Yayın seçiminde bazı özel ve devlet kuruluşlarının belirli sürelerle hazırladıkları yayın ve duyuru listelerinden yararlanma oranı % 33.1 (49 kez), kullanıcıların önerilerini ve yönlendirmelerini dikkate alma oranı ise % 32.4 (48 kez) ile birbirine yakın sayılarda en çok tercih edilen seçeneklerdir. Yapılan açıklamalarda, duyuru amaçlı yayın listelerinin daha güncel ve düzenli biçimde çıkarılması ve dağıtılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Sağlama kaynağı olarak önerilen Internet ortamından % 14.2 oranında (21 kez) yararlanıldığı; bibliyografyaların % 12.2 oranında (18 kez) kullanıldığı belirtilmiştir. Anketteki açıklamalardan anlaşıldığına göre, pek çok gri yayın türü için bibliyografya gibi ikincil kaynakların düzenli biçimde hazırlanmaması ve yeterince dağıtılmaması şikayet konusudur. Diğer seçeneğini işaretleyen 12 bilgi merkezinin (% 8.1) açıklamaları ise, bağış olduğu veya Derleme Kanunu uyarınca geldiği için herhangi bir seçim ölçütü uygulanmadığı biçimindedir.

4.3. GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASI

Türkiye'deki bilgi merkezleri, farklı özelliklere sahip olan gri yayınları elde etmek için, bağış, değişim ve satın alma gibi çeşitli sağlama yöntemlerini kullanmaktadır. Bu sağlama yöntemlerinin hangi gri yayın türlerinde yoğunlaştığını öğrenmek amacıyla, üçüncü olarak "Koleksiyonunuza gelen gri yayınları sağlama biçiminiz nedir? Yurt içinden ve yurt dışından gelenleri ayrı ayrı işaretleyiniz" sorusu yöneltmiştir. Bilgi merkezlerine kendi kuruluşları dışından gelen yurt içi kaynaklı gri yayınların sağlama biçimlerine göre dağılımına ilişkin veriler Tablo 8'de gösterilmiştir.

Anket formundaki bazı sorularda önerilen gri yayın türleri, 7 grupta birleştirilerek verilmiştir. Bu yayın türleri, anlatımda ve tabloların düzenlenmesinde daha kolay anlaşılır olması için gerektiğinde, kitapçıklar ve

broşürler “*kitapçık/lar*”, küçük magazinler ve bültenler “*magazin/ler*”, önbaskılar ve ayrı basımlar “*önbaskı/lar*”, toplantı tutanakları ve bildirimleri “*toplantı metinleri*”, raporlar ve teknik yayınlar “*raporlar*”, *patentler - standartlar ve tezler* olarak anılacaktır.

4.3.1. Yurt İçi Kaynaklı Gri Yayınların Sağlama Biçimleri

Sağlama Biçimi	Satin		Değişim		Bağış		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kitapçıklar	8	9.8	5	6.1	69	84.1	82	100
Magazinler	6	7.4	7	8.6	68	84	81	100
Önbaskılar	5	11.1	1	2.2	39	86.7	45	100
Toplantı metinleri	20	20.6	6	6.2	71	73.2	97	100
Raporlar	20	21.3	7	7.4	67	71.3	94	100
Patentler- standartlar	27	49.1	2	3.6	26	47.3	55	100
Tezler	4	7.7	4	7.7	44	84.6	52	100
Toplam	90	17.8	32	6.3	384	75.9	506	100

Tablo 8-: Yurt İçi Kaynaklı Gri Yayınların Sağlama Biçimlerine Göre Dağılımı
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

Tablo 8'e bakıldığında, bilgi merkezlerinin sağlama biçimi olarak işaretlediği toplam 506 seçenekten % 75.9'u bağış, % 17.8'i satın alma, sadece % 6.3'ü değişimdir. Bu durumda yurt içinde üretilen gri yayınlar için tercih edilen sağlama yönteminin bağış olduğu anlaşılmaktadır. Bazı bilgi merkezlerinin yetkilileri ise, kuruluşlar arasında belli bir protokole dayalı olmaksızın yayınların karşılıklı olarak postalanması işlemini 'değişim' olarak nitelendirmektedir.

Türkiye’de faaliyet gösteren hemen bütün kuruluşlar, kendilerini tanıtmak, ya da çeşitli konularda kısa bilgi vermek için hazırladıkları kitapçıkları ve magazinleri genellikle ücretsiz olarak dağıtmaktadır. Bu iki grup yayının da en fazla bağış (% 84) ile elde edildiği, az sayıda satın alındığı veya değişimle sağlandığı belirtilmektedir. Kitapçıkların ve magazinlerin satın, değişim ve bağış yoluyla elde edilme oranları, her üç sağlama biçimindeki toplam oranlarla benzerlik göstermektedir.

Toplantı metinleri ve raporlar, devlet veya özel kuruluşlar, ya da mesleki ve sivil toplum örgütlerince hazırlanmakta; bazıları ücretsiz olarak ilgililere dağıtılmakta, bazıları da doğrudan sipariş yöntemi ile satışa sunulmaktadır. Toplanan verilere göre, bilgi merkezleri bu iki grup yayını, ağırlıklı olarak bağış (% 73 ve % 71) yoluyla sağlamaya çalışmaktadır. Her iki grup yayın için satın alma oranı (% 20 ve % 21) gri yayın türlerinin toplam satın alma oranından (% 17.8) daha yüksektir. Değişim ise sadece % 6 ve % 7 oranında yapılmaktadır ve bu oran bütün gri yayın türlerinin toplam değişim oranına yakındır.

Düzenleyici kuruluşlarca satılan patentler ve standartlar, gri yayınlar içinde satın alma ile elde edilen kaynakların başında gelmektedir. Tablo 8’deki verilere göre, satın alınan kaynakların % 30’unu bu tür yayınlar oluşturmaktadır. İşbirliği içinde olan az sayıdaki düzenleyici kuruluşlar, sağlamada değişim (% 3.6) yöntemini kullanmaktadır. Tablo 8’de dikkati çeken, bu yayınların % 47.3 oranı ile bağış yoluyla elde edilmesinin, satın almaya (% 49.1) yakın bir yüzdeye sahip olmasıdır. TPE ve TSE’nün, bu yayınları karşılıksız olarak dağıtmadıkları göz önüne alınınca, bağış seçeneğindeki bu oranın yanıltıcı olduğu düşünülebilir. Anketi cevaplayanların bu tür yayınları, ya başka kaynaklardan bağış olarak aldıkları ya da bu seçeneği yanlışlıkla işaretlediği akla gelmektedir.

Tezler için ağırlıklı sağlama biçimi, bağış (% 84.6) olarak belirtilmiştir. Bu soruya cevap verilirken kişilerden, özellikle kendi kuruluşlarının yayınlarını dolayısıyla tezleri, sağlama işlemi dışında düşünmeleri istenmiştir. Tezlerin genellikle birkaç kopya halinde kabul eden Enstitü'ye verildiği göz önüne alınırsa, diğer bilgi merkezleri ancak özel şartlarda bu kaynakları elde edebilmektedir. Halbuki tezlerin sağlanmasındaki bağış seçeneği, bütün gri yayınlara ilişkin bağış oranından (% 75.9) yüksektir. Açıklama getiren bir kütüphanecinin görüşüne göre bazı tez yazarlarının, akademik çalışmaları sürecinde, başka üniversite ve kuruluşlardaki akademisyen, uzman veya bilgi merkezlerinden yardım aldıkları görülmektedir. Yazar, hem çalışmalarını ilgililere duyurmak, hem de bir ölçüde alınan bilgi ve yardımlara teşekkür niteliğinde olmak üzere tezinin ayrı bir kopyasını, söz konusu kuruluşlara, ya da bilgi merkezlerine bağışlayabilmektedir. Tezlerin az sayıda da olsa, bilgi merkezlerine bağışlanmasının bu oranı yükselttiği anlaşılmaktadır. Türk üniversitelerinde kabul edilen tezlerin, herhangi bir şekilde satılması söz konusu olmadığından, satın alma ve değişim seçeneklerindeki küçük oran (% 7.7), ya diğer sorularda işaretlenen fotokopi yoluyla çoğaltılmasının satın alma şeklinde algılanması, ya da yanlışlıkla işaretlenmesinden kaynaklanabilir.

Önbasımların, bir çok bilgi merkezince takip edilen ve sağlanan bir yayın türü olmadığı, sadece 45 kez (% 8.9) işaretlenmiş olmasından ve elde edilenlerin büyük çoğunluğunun da bağış (% 86.7) yoluyla gelenlerden oluşmasından anlaşılmaktadır.

4.3.2. Yurt Dışı Kaynaklı Gri Yayınların Sağlama Biçimleri

Anket formundaki Tablo'nun ikinci kısmı, yurt dışından gelen aynı yayın türlerinin sağlanmasına ilişkin verilerin toplanması için düzenlenmiş olup işaretlenen toplam 454 seçenek Tablo 9'daki gibi dağılmıştır.

Sağlama Biçimi	Satın		Değişim		Bağış		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kitapçıklar	12	14.3	7	8.3	65	77.4	84	100
Magazinler	10	12.3	6	7.4	65	80.2	81	100
Önbaskılar	8	22.2	1	2.8	27	75	36	100
Toplantı metinleri	30	34.1	3	3.4	55	62.5	89	100
Raporlar	32	35.2	7	7.7	52	57.1	91	100
Patentler- standartlar	25	55.6	1	2.2	19	42.2	45	100
Tezler	7	24.1	1	3.4	21	72.4	29	100
Toplam	124	27.3	26	5.7	304	67	454	100

Tablo 9-: Yurt Dışı Kaynaklı Gri Yayınların Sağlama Biçimlerine Göre Dağılımı
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

Tablo 9'da görüldüğü gibi, bilgi merkezlerinin yurt dışı kaynaklar için sağlama biçimi olarak işaretlediği toplam 454 seçenektan % 67'si bağış % 27.3'ü satın alma, sadece % 5.7'si değişim biçimindedir. Bu verilere göre, yurt dışından sağlanan gri yayınlar, yurt içinden gelenlerle aşağı yukarı benzer oranlara sahiptir ve bağış en çok tercih edilen sağlama yöntemidir.

Bilgi merkezlerine yurt dışından da pek çok kitapçıklar ve magazinler genellikle ücretsiz (% 77.4 ve % 80.2) olarak gelmektedir. Bu tür yayınların az sayıda satın alındığı (% 14.3 ve % 12.3) veya değişimle (% 8.3 ve % 7.4) sağlandığı belirtilmektedir. Bu iki grup yayının yurt içinden ve yurt dışından sağlama biçimleri, birbirine yakın oranlara sahiptir.

Bilgi merkezlerinin, yurt dışında yapılan toplantıların metinleri ile raporları da, yurt içindeki benzerleri gibi bağış (% 62.5 ve % 57.1) yoluyla sağlamayı tercih ettikleri ve bu oranların geneldeki bağış oranından (% 67)

daha az olduğu dikkat çekmektedir. Buna karşın söz konusu iki grup yayının satın alma oranının (% 34.1 ve % 35.2), bütün gri yayınların satın alma oranından (% 27.3) daha yüksek olması, bilgi merkezlerince bu yayınlara daha fazla önem verildiğini göstermektedir.

Uluslararası ve yabancı patentler ve standartların çoğunlukla satın alındığı (% 55.6), buna rağmen bağış olarak sağlandığı da belirtilmektedir. Bağış seçeneği % 42.2 gibi, satın almaya yakın bir oranda işaretlenmiştir. Gerçekte, bağış yoluyla elde edilemeyen bu yayınların, Türk patent ve standartları için olduğu gibi, ya başkaları tarafından bağışlanmış olabileceği ve ücretsiz elde edilebileceği sanıldığı, ya da yanlışlıkla işaretlendiği akla gelmektedir.

Yurt dışından sağlanan gri yayınlar içinde, tezler sadece 29 kez (% 6.4) işaretlenmiştir. Tezlerin sağlanma biçimlerine göre oranı ise % 72.4 (21 kez) ile bağış seçeneğinde yoğunlaşmaktadır. Bu oran, genel bağış oranından (% 67) oldukça yüksektir. Özellikle Kuzey Amerika ülkelerine ait tezler UMI aracılığıyla, genellikle kullanıcının isteği doğrultusunda ve ücret karşılığı sağlanabilmektedir. Tablo 9'daki tezlere ait bağış oranının yüksekliği, anket formunda açıklama yapan iki kütüphanecinin belirttiği şekilde, yurt dışına eğitim için gönderilen araştırmacıların, tezlerinin bir kopyasını, bilgi merkezlerine bağışlamalarından kaynaklanabilir.

Yurt dışından sağlanan önbasımlara ilişkin veriler, bu yayınların sadece % 7.9 oranında 36 kez işaretlenmiş olduğunu ve elde edilenlerin büyük çoğunluğunun da bağış (% 80.2) ile geldiğini göstermektedir.

Yurt içinden ve yurt dışından gri yayınların değişim ile sağlanması, fazla tercih edilmeyen bir yöntemdir. Değişim ile yayın sağlamanın yeterince kullanılmama nedeni, bilgi merkezleri ve bağılı olduğu kuruluşlarda gelişmiş işbirliği uygulamalarının yaygınlık kazanmamış olmasından kaynaklanabilir.

Tablo 8 ve Tablo 9'un karşılaştırılması sonucunda, yurt dışından gelen gri yayınların sağlanması ile ilgili verilerin, yurt içinden elde edilen bütün gri yayın türleri ile benzerlik gösterdiği ve hemen her sağlama biçiminin birbirine yaklaşık veya benzer oranlara sahip olduğu anlaşılmaktadır.

4.4. GRİ YAYINLARI SAĞLAMA SÜRECİNİN NİTELİĞİ

Gri yayınların tanımında vurgulanan sağlama sürecindeki zorlukların, bilgi merkezi yetkililerince gerçekte nasıl algılandığını belirlemek üzere, “koleksiyonlarına almak istedikleri gri yayınları, sağlama biçimine göre kolay, kolay/zor ve zor olarak derecelendirmeleri” istenmiştir. Yurt içi ve yurt dışı kaynaklı her bir yayın türünü, ‘satın alma, değişim ve bağış’ yoluyla sağlanması durumuna göre, sağlama sürecini nitelendirmeleri beklenmiştir. Bilgi merkezlerinden alınan cevaplar, her bir yayın türü için ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmiştir.

4.4.1. Kitapçıklar - Broşürlerin Sağlama Sürecinin Niteliği

Sağlama sürecinin niteliği	Yurt İçi Gri Yayınlar					Yurt Dışı Gri Yayınlar				
	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%
Kolay	5	2	35	42	52	8	2	31	41	49
Kolay=Zor	2	3	29	34	42	2	3	32	37	44
Zor	0	0	5	5	6	2	2	2	6	7
Toplam cevap	7	5	69	81	100	12	7	65	84	100

Tablo 10 - Kitapçıkları ve Broşürleri Sağlama Sürecinin Niteliği

(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

Bilgi merkezlerinden alınan cevaplara göre, yurt içi ve yurt dışı kaynaklı kitapçıkların ve broşürlerin sağlanması, genellikle kolay (% 52 ve % 49) veya eşit kolaylıkta (% 42 ve % 44) olarak yorumlanmaktadır. Sağlamayı zor biçiminde niteleyenlerin oranı, sadece % 6 ve % 7 olmuştur (Tablo 10). Çoğunlukla tanıtım amacıyla ve bağış olarak gönderilen bu yayınların sağlanması, bilgi merkezleri için ciddi bir sorun olmamaktadır.

4.4.2. Küçük Magazinler - Bültenlerin Sağlama Sürecinin Niteliği

Yurt içi ve yurt dışı kaynaklı küçük magazinlerin ve bültenlerin sağlanması, çoğunlukla eşit kolaylıkta (% 48) ve kolay (% 46 ve % 44), az sayıda bilgi merkezi tarafından ise zor (% 6 ve % 8) olarak değerlendirilmektedir (Tablo 11). Süreli yayın şeklindeki bu tür kaynakların, özellikle bağış olarak elde edilmesi durumunda fazla bir zorluk çıkmadığı ifade edilmektedir.

Sağlama sürecinin niteliği	Yurt İçi Gri Yayınlar					Yurt Dışı Gri Yayınlar				
	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%
Kolay	2	0	34	36	46	5	1	29	35	44
Kolay=Zor	2	7	29	38	48	2	3	33	38	48
Zor	0	0	5	5	6	2	2	2	6	8
Toplam cevap	4	7	68	79	100	9	6	64	79	100

Tablo 11 - Küçük Magazinleri ve Bültenleri Sağlama Sürecinin Niteliği

(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

4.4.3. Önbaskılar-Ayrı Basımların Sağlama Sürecinin Niteliği

Önbaskılar ve ayrı basımları, bilgi merkezleri için bağış biçiminde bile olsa, kolay (% 23 ve % 21) şekilde elde edebildiğini belirtenlerin oranı, zor (% 35 ve % 33) olarak niteleyenlerden daha azdır. Bu yayınları sağlamayı eşit kolaylıkta bulanlar (% 42 ve % 45) yarıya yakın bir orana sahiptir (Tablo 12). Toplanan verilere göre, gri yayınların bu türüne, hem bilgi merkezleri tarafından fazla rağbet edilmediği, hem de sağlamada zorlukların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Sağlama sürecinin niteliği	Yurt İçi Gri Yayınlar					Yurt Dışı Gri Yayınlar				
	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%
Kolay	2	0	9	11	23	2	0	7	9	21
Kolay=Zor	3	2	15	20	42	4	2	13	19	45
Zor	0	0	17	17	35	2	0	12	14	33
Toplam	5	2	41	48	100	8	2	32	42	100

Tablo 12 - Önbaskıları ve Ayrı Basımları Sağlama Sürecinin Niteliği
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

4.4.4. Toplantı Tutanakları - Bildirilerin Sağlama Sürecinin Niteliği

Bir önceki sorunun cevaplarına göre, bilgi merkezlerinin gri yayınlar arasında önem verdikleri toplantı tutanakları ve bildirilerin nasıl sağlandıklarına ilişkin veriler Tablo 13'de verilmiştir. Bu yayınların çoğunlukla eşit kolaylıkta (% 55 ve % 40) sağlandığı, % 25 ve % 33 oranında kolay, % 20 ve % 27 oranında zor olarak elde edildiği bildirilmiştir. Bilgi merkezleri için bu tür yayınların satın alınmasının daha kolay, buna karşın bağış yöntemi ile bulunmasının daha zor olduğu, yurt içi ve yurt dışındaki toplantı metinlerinin

hemen her sağlama biçimi için benzer sayılar ve oranlara sahip olduğu dikkati çekmektedir.

Sağlama sürecinin niteliği	Yurt İçi Gri Yayınlar					Yurt Dışı Gri Yayınlar				
	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%
Kolay	10	0	14	24	25	16	0	12	28	33
Kolay=Zor	8	2	42	52	55	10	0	24	34	40
Zor	2	3	14	19	20	4	3	16	23	27
Toplam	20	5	70	95	100	30	3	52	85	100

Tablo 13 - Toplantı Tutanakları ve Bildirileri Sağlama Sürecinin Niteliği
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

4.4.5. Raporların-Teknik Yayınların Sağlama Sürecinin Niteliği

Yurt içinden ve yurt dışından gelen raporlar ve teknik yayınlar, toplantı metinleri gibi sıklıkla aranan kaynaklar arasındadır. Bu yayınların, genel olarak eşit kolaylıkta (% 45) ve kolay (% 29 ve % 32) sağlandığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra zor elde edildiği (% 27 ve % 23) görüşünde olanlar da bulunmaktadır.

Sağlama sürecinin niteliği	Yurt İçi Gri Yayınlar					Yurt Dışı Gri Yayınlar				
	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%
Kolay	10	0	17	27	29	18	0	11	29	32
Kolay=Zor	6	2	34	42	45	10	5	26	41	45
Zor	4	5	16	25	27	4	2	15	21	23
Toplam	20	7	67	94	100	32	7	52	91	100

Tablo 14 - Raporlar ve Teknik Yayınları Sağlama Sürecinin Niteliği
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

Bilgi merkezleri genellikle satın alma yöntemini daha kolay (10 ve 18 kez) veya eşit kolaylıkta (6 ve 10 kez) değerlendirmiş, zor olduğunu belirtenler (4'er kez) ise, nedenini özellikle malî sorunlar olarak açıklamıştır. Bağış yönteminde ise zorlanan bilgi merkezlerinin (16 ve 15 kez) sayısının arttığı görülmektedir (Tablo 14).

4.4.6. Patentler - Standardların Sağlama Sürecinin Niteliği

Bilgi merkezlerinin patentler ve standartları nasıl sağladıklarına ilişkin veriler Tablo 15'de verilmiştir. Gri yayınlar içinde çoğunlukla satın alınan patentler ve standartların, kolaylıkla (% 47 ve % 49) ya da eşit kolaylıkla (%35 ve % 33) elde edildiği anlaşılmaktadır. Veriler bu yayınları, özellikle bağış ile elde etmeye çalışmanın kolay olmadığını (% 18) göstermektedir. Değişim ile sağlamanın, ulusal düzeydeki iki, uluslararası düzeyde bir bilgi merkezi ile yapıldığı; bunların da alanlarındaki düzenleyici kuruluşlar olduğu gözlenmiştir.

Sağlama sürecinin niteliği	Yurt İçi Gri Yayınlar					Yurt Dışı Gri Yayınlar				
	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%
Kolay	15	1	10	26	47	16	0	6	25	49
Kolay=Zor	9	1	9	19	35	7	1	7	15	33
Zor	3	0	7	10	18	2	0	6	8	18
Toplam	27	2	26	55	100	25	1	19	45	100

Tablo 15 - Patent ve Standartların Sağlama Sürecinin Niteliği
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

4.4.7. Tezlerin Sağlama Sürecinin Niteliği

Anketten edinilen veriler, Türkiye’de kabul edilmiş tezlerin bilgi merkezleri tarafından genellikle kolaylıkla (% 48) ve eşit kolaylıkta (% 37) elde edildiğini, zorlukla sağladığını belirtenlerin sadece % 15 olduğunu ortaya koymaktadır. Yurt dışında kabul edilmiş tezlerin sağlanması ise, çoğunlukla (% 45) eşit kolaylıkta, % 32 oranında zorlukla, % 23 oranında ise kolaylıkla sağlandığı şeklindedir (Tablo 16). Düzenli bir işbirliği içinde olmadan, tezlerin başış biçiminde ve kolaylıkla elde edilmesi yanıltıcı olabilir. Bu durum daha önce belirtildiği gibi, bazı araştırmacıların tezlerinin bir kopyalarını, bilgi merkezlerine başışlamalarından kaynaklanabilir.

Sağlama sürecinin niteliği	Yurt İçi Gri Yayınlar					Yurt Dışı Gri Yayınlar				
	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%	Satın	Değişim	Bağış	Toplam	%
Kolay	2	3	20	25	48	3	0	4	7	23
Kolay=Zor	1	1	17	19	37	4	1	9	14	45
Zor	1	0	7	8	15	0	0	10	10	32
Toplam	4	4	44	52	100	7	1	23	31	100

Tablo 16 - Tezlerin Sağlama Sürecinin Niteliği

(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

4.5. GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASINDA KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR

Bilgi merkezleri yetkililerine beşinci olarak, “Gri yayınları sağlama sürecinde ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş ve kısaca açıklama yapmaları istenmiştir. Açık uçlu bu soruya 41 (% 54) bilgi merkezi cevap vermiştir. Yapılan açıklamalar gruplandırılarak yorumlanmıştır:

Gri yayınların sağlanmasında zorluk olmadığını belirten 7 (% 17.1) bilgi merkezinden 4'ü, bu durumu, 'yayınları genellikle bağış olarak aldıkları' şeklinde açıklamıştır. Ayrıca 3 bilgi merkezi, bu yayınların, hazırlayan kuruluşların insiyatifinde olarak gönderilmesi nedeniyle etkili bir sağlama biçimi olmadığını ifade etmiştir.

14 bilgi merkezi (% 34.1); kuruluşların, ürettikleri gri yayınları yeterince duyurmadıklarını, bibliyografyalar ve yeni yayınları tanıtan listeleri düzenli olarak hazırlamadıklarını, bu nedenle takip etmekte zorlandıklarını belirtmiş; hatta bazı kuruluşların yayın listesi bile olmadığını, gri yayınlarının tesadüfen elde edildiğini vurgulamıştır.

Bilgi merkezleri yetkilileri, gri yayın üreticisi kuruluşlar ile iletişim kurmak için, bu kuruluşların doğru ve eksiksiz adreslerini saptamayı sağlama işlemleri açısından zaman alıcı bulmaktadırlar. Bu amaçla gri yayın üreticileri ile ayrı ayrı yazışmalar yapma zorunluluğuna 10 bilgi merkezi (% 24.4) özellikle işaret etmiştir. Çoğunlukla kullanıcıdan gelen isteklerde, gri yayın ve yayıncısı ile ilgili yeterli bilgilerin olmaması, bu kaynaklara erişimi zorlaştırmakta ve/veya geciktirmektedir. Böylece zamanında erişilemeyen gri yayın türleri, güncelliğini kaybettiği zaman veya içerdikleri bilgiler geleneksel yayın haline geldikten sonra, bazen de kişilerin bilgi merkezlerine yaptıkları kaynak bağışı sonucu elde edilmektedir. Bu durumda gri yayınlardan beklenen yararın sağlanması mümkün olamamaktadır.

Yazışmalar dışında karşılaşılan diğer bir sorun, özellikle ödeme sürecindeki bürokratik işlemlerde ortaya çıkmaktadır. Ticari yayıncılığın dağıtım ve aracı firmaların verdiği hizmetler gibi avantajları, gri yayınlar için genellikle geçerli değildir. Bu nedenle tek tek sağlanan bu yayınların ödeme işlemlerinde, mevzuattan kaynaklanan bürokratik zorluklar çıktığı ve bu işlemlerin zaman kaybına yol açtığı 10 bilgi merkezi (% 24.4) tarafından vurgulanmıştır. Bunlardan bütçeleri sınırlı olan 4 bilgi merkezi, yurt dışından

satın alınması gereken yayınlar için ödenek ayırmakta zorlandıklarını belirtmiştir. Büyük şehirler dışındaki iki üniversite kütüphanesi, bu türdeki yabancı yayınları sağlamak üzere bibliyografik künye doğrulama ve ödeme ile ilgili bazı sorunların çözümünde, özellikle Türkiye’de temsilciliği bulunan aracı firmalardan yardım aldıklarını ifade etmişlerdir.

Açıklamalarında gri yayınların az sayıda basılması, ilgisiz kişilere ve plansız biçimde dağıtılması yüzünden çabuk tükendiğine ve bu nedenle gerektiği zaman elde edemediklerine dikkat çeken 6 bilgi merkezi (% 14.6) bulunmaktadır.

Özellikle araştırmaya yönelik bilgi hizmeti veren kütüphaneler, her türlü yayın sağlamada genellikle kullanıcıların isteklerini ön plana almaktadır. Bilgi merkezlerinden 4’ü (% 9.8), özel olarak kullanıcının yönlendirmesi ve isteği ile gri yayınları sağladıklarını belirtmiştir. Buna karşın iki üniversite kütüphanesinde (% 4.9) kullanıcılardan özel bir istek gelmediği için bu yayınları sağlamak üzere herhangi bir işlem yapılmadığı açıklanmıştır.

Gri yayınların sağlanma biçimi, sağlama sürecinin niteliği ile ilgili toplanan verilerin yorumları ve bilgi merkezlerinin belirttikleri sağlamaya yönelik sorunlar, bu yayınların düzenli biçimde takip edilmediğini, genellikle üreten kuruluşların zaman zaman yanlış veya eksik olabilen adres listeleri ile dağıtıldığını ve onların insiyatifinde gönderildiğini ortaya koymaktadır. Sağlama biçiminin “kolay” ya da “kolaya yakın” biçimde algılanmasının, bağış yoluyla gelen yayınların bilgi merkezlerine herhangi bir yük getirmemesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

4.6. GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASINDA İŞBİRLİĞİ

Bir bilgi merkezinin istediği her bilgi kaynağını elde edebilmesi, hem bütçe olanakları açısından, hem de işgücü, zaman ve yer olanakları yönünden mümkün değildir. Bu amaçla özellikle sağlama ve bibliyografik denetim işlemlerinde, birden çok bilgi merkezinin biraraya gelerek ortak bir amaç için olanaklarını işbirliği içinde kullanmaları verimli bir hizmet ortamı sağlamaktadır. Ülkemizde kütüphaneciler arasında sıklıkla, bilgi hizmetlerinde düzenli ve sürekli devam eden işbirliği sistemlerinin yaygın olmadığından bahsedilmektedir. Genel olarak ifade edilen bu görüşü sınamak üzere, gri yayınlar açısından bilgi merkezleri arasında işbirliği yapılıp yapılmadığı sorgulanmıştır. Bilgi merkezleri yetkililerine, “Gri yayınları sağlamak için başka bilgi merkezleri ve kuruluşlarla işbirliği çalışmalarınız var mı? Kuruluşların türüne göre varsa işbirliğinin niteliğini ya da işbirliği olmadığını belirtiniz.” şeklinde bir soru sorulmuş ve seçenekler tablo halinde sunulmuştur. Anket formundaki Tablo’da, bu işbirliğinin devamlı veya kesintili yapıldığı, eğer yoksa “işbirliği yok” şeklinde işaretlenmesi istenmiştir. Ankete cevap veren bilgi merkezleri, devamlı ve kesintili olarak işbirliği yaptıklarını belirtmemiş ise, bu durum işbirliği olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Tablo 17’de görüldüğü gibi, işaretlenen toplam 532 cevaptan 274’ü (% 51.5), Türkiye’deki bilgi merkezleri arasında gri yayınları sağlamak amacı ile bir işbirliği çalışmasının olmadığını belirtmektedir. Herhangi bir kuruluş ile devamlı veya kesintili olarak işbirliği yapıldığı 258 kez (% 48.5) tekrarlanmıştır. Bu oranın sadece % 16.2’si (86 kez) devamlı, % 32.3’si (172 kez) gerektiği zamanlarda, yani kesintili biçimde işbirliğine gidildiğini göstermektedir.

Kuruluşlar	Devamlı	%	Kesintili	%	İşbirliği yok	%	Toplam cevap	%
Üniversite-araştırma kuruluşları ile	28	32,6	27	15,7	21	7,7	76	14,3
Kamu kuruluşları ile	24	27,9	27	15,7	25	9,1	76	14,3
Endüstri kuruluşları ile	11	12,8	23	13,4	42	15,3	76	14,3
Mesleki örgütler ile	10	11,6	28	16,3	38	13,9	76	14,3
Sivil toplum örgütleri ile	4	4,7	23	13,4	49	17,9	76	14,3
Ticari kuruluşlar ile	7	8,1	25	14,5	44	16,1	76	14,3
Yazarlarla kişisel olarak	2	2,3	19	11,0	55	20,1	76	14,3
Toplam	86	100,0	172	100,0	274	100,0	532	100,0

Tablo 17 – Gri Yayınların Sağlanmasında İşbirliği

(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

Toplanan verilerden, en fazla işbirliğinin, % 32.6 oranı ile (28 kez) “devamlı” ve % 15.7 oranı ile (27 kez) kesintili olmak üzere üniversite ve araştırma kuruluşları arasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Kamu kuruluşları ile devamlı (% 27.9) ve kesintili (% 15.7) işbirliği, toplam % 19.8 (51 kez) oranını bulmaktadır. Bunları sırasıyla mesleki örgütlerle (% 14.7), endüstri (özel) kuruluşları ile (% 13.2), ticari kuruluşlarla (% 12.4), sivil toplum örgütleriyle (% 10.5) ve yazarlarla kişisel işbirliği (% 8.1) çabaları izlemektedir. Bu oranların, ağırlıklı olarak kesintili işbirliği biçiminde olduğu gözlenmektedir.

4.6.1. Gri Yayınların Sağlanmasındaki İşbirliğinin Niteliği

Bilgi merkezleri arasında devamlı veya kesintili bir işbirliğinin varlığını ve hangi işlemlerde yapıldığını belirlemek üzere, “Gri yayınların

sağlanması sürecinde hangi kuruluşlarla nasıl işbirliği yapıldığı” sorulmuş ve alınan cevaplara ilişkin sonuçlar Tablo 18’de gösterilmiştir.

Elde edilen verilere göre, % 62.7 oranı (198 kez) ile koleksiyon oluşturmada, % 32.6 oranında (103 kez) fotokopi ve kütüphaneler arası ödünç verme hizmetinde, % 4.7 oranında (15 kez) ise bibliyografik denetimde işbirliği yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Cevapların ağırlıklı olarak hemen her tür bilgi merkezi için koleksiyon oluşturmada yoğunlaşması, diğer kuruluşlardan ve bilgi merkezlerinden bağış olarak gönderilen yayınların bir işbirliği ürünü olarak algılandığını göstermektedir.

Kuruluşlar	Koleksiyon oluşturma	%	Bibliyografik denetim	%	Fotokopi sağlama	%
Üniversiteler ve araştırma kuruluşları ile	31	15,7	11	73,3	45	43,7
Kamu kuruluşları ile	37	18,7	3	20,0	22	21,4
Endüstri kuruluşları ile	29	14,6	1	6,7	11	10,7
Mesleki örgütler ile	36	18,2	0	0,0	4	3,9
Sivil toplum örgütleri ile	24	12,1	0	0,0	5	4,9
Ticari kuruluşlar ile	29	14,6	0	0,0	10	9,7
Yazarlarla kişisel olarak	12	6,1	0	0,0	6	5,8
Toplam	198	100,0	15	100,0	103	100,0
	(% 62.7)		(% 4.7)		(% 32.6)	

Tablo 18 – Kuruluşlara Göre İşbirliği Yapılan Hizmetler

(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir).

Bilgi merkezleri arasında yürütülen işbirliği çabalarının önemli bir kısmı da fotokopi ve kütüphanelerarası ödünç verme hizmetidir. Koleksiyonda yer alan gri yayın türlerinden fotokopi yapılması, ya da ödünç

verilmeye uygun olanları da kapsayan bu hizmet, genellikle (45 kez) üniversite ve araştırma kütüphaneleri arasında gerçekleşmektedir.

Bilgi merkezleri için bibliyografik denetim gibi standardlaşmış ve tekrarlanan işlemlerde işbirliği uygulamalarının Türkiye’de yeterince geliştirilememiş olduğu söylenebilir. Bu işbirliği türüne, çok az bir oranda (% 4.7) rastlanmakta ve çoğunlukla üniversite ve araştırma kütüphaneleri arasında (% 73.3) yapıldığı görülmektedir. Anketlerdeki açıklamalara göre, bu küçük oran (% 4.7), bibliyografik künye değişimi ve ortak katalog kayıtları üretimi biçiminde değil, diğer bilgi merkezlerinin katalog ve sınıflama kayıtlarından örnek almak veya kopyalamakla oluşmaktadır. Bu amaçla genellikle İnternet üzerindeki taranabilir çevrimiçi kataloglardan, aranan gri yayınlara ilişkin katalog bilgileri karşılaştırılmakta, kontrol edilmekte veya kopyalanmaktadır. Genellikle büyük şehirler dışındaki İnternet olanaklarını kullanabilen üniversite kütüphanelerinin bu seçeneği işaretlediği anlaşılmaktadır. Bu biçimdeki uygulamalar bir işbirliği olmaktan çok, mevcut bir hizmetten katalog ve sınıflama işlemlerinde de yararlanılması anlamına gelmektedir.

4.6.2. İşbirliği Yapılan Yurt İçindeki Bilgi Merkezleri

Hangi kuruluşlar ve bilgi merkezleri arasında işbirliği yapıldığını incelemek, mevcut çalışmaların geliştirilmesi ve yeni işbirliği olanaklarının yaratılması için önemli bilgiler sağlayabilir. Bu konuda bilgi almak için, bilgi merkezi yetkililerinden “Yurt içi ve yurt dışındaki en çok işbirliği yaptıkları bilgi merkezlerinin adlarını belirtmeleri” istenmiştir. Böylece, eğer bir işbirliği çalışması varsa, bunun hangi bilgi merkezleri ile gerçekleştirildiğini öğrenmek amaçlanmıştır.

Ankete cevap verenler içinden, 17'si üniversite kütüphanesi olmak üzere 22 bilgi merkezi (% 28.9), istenen bu açıklamayı boş bırakarak, Türkiye'deki herhangi bir bilgi merkezi ile işbirliği yapmadıklarını göstermişlerdir. Yurt dışındaki herhangi bir bilgi merkezi ile işbirliği içinde olmadıklarını belirtenlerin sayısı ise 63'e (% 82.9) çıkmaktadır.

Gri yayınları sağlamak için başka bilgi merkezleri ile işbirliği varsa, bunun devamlı veya kesintili biçimde olduğuna ilişkin veriler, işbirliği yapıldığı belirtilen bilgi merkezleri ile birlikte incelenmiştir. Devamlı (28) veya kesintili (27) olarak üniversite kütüphaneleri ile işbirliği yaptığını ifade eden 55 (% 72.4) bilgi merkezinden 21'i, herhangi bir üniversite kütüphanesinin adını vermemiştir. (Bkz. Tablo 17, s.131).

İşbirliği için genel olarak üniversite kütüphaneleri veya belirli bir ya da birden fazla üniversite kütüphanesini belirten 34 bilgi merkezinin (% 44.7) 24'ü üniversite kütüphanesi, diğer 10'u araştırmaya yönelik çalışmaları olan kuruluşların bilgi merkezleridir. İşbirliği yapılan bilgi merkezleri olarak, çoğunlukla bir veya birkaç üniversite kütüphanesinin adı verilmiş ve 13'er kez Bilkent Üniversitesi ve ODTÜ Kütüphaneleri, 5 kez Boğaziçi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri, birer kez de Ege, Dokuz Eylül, İstanbul, İstanbul Teknik, Çukurova, Adnan Menderes, Sabancı ve Koç Üniversiteleri'nin Kütüphaneleri tekrarlanmıştır. İşbirliğinin ortak yürütülen bir çalışma olduğu göz önüne alınarak, yapılan açıklamalar, ODTÜ ve Bilkent Üniversitesi Kütüphaneleri'nin sağlama kütüphanecilerinin yanıtları ile karşılaştırılmıştır. Sonuçta ODTÜ Kütüphanesi'nin Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi ile işbirliği içinde olduğunu belirtmesine karşın, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nin ODTÜ Kütüphanesi de dahil olmak üzere hiç bir bilgi merkezi ile işbirliği yapmadığını ifade ettiği saptanmıştır.

Gri yayınları sağlamak için işbirliği yapıldığı belirtilen kuruluşlardan olan Tübitak 9 kez (% 11.8) ve Ulakbim 10 kez (% 13.2) tekrarlanmıştır.

Ancak, Tübitak'ın bilgi merkezi olan Ulakbim'den gelen anket sonuçlarına bakıldığında, herhangi bir bilgi merkezi ile işbirliğinin yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Bilgi merkezlerinin devlet kuruluşları ile devamlı (24) veya kesintili (27) işbirliği seçeneği % 67.1 oranında belirtilmiştir (Tablo 17). Önemli bir gri yayın üreticisi ve kullanıcısı olan devlet kuruluşlarının hangileri ile işbirliği yapıldığı saptanmak istenmiştir. Bu konuda açıklama getiren bilgi merkezleri, 18'er kez (% 23.7) DİE ve DPT ile, 14 kez çeşitli bakanlıklar ve bağlı kuruluşları ile işbirliği içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Örneğin 14 kez Sanayi ve Ticaret Odaları, 10 kez Bankalar Birliği ve çeşitli bankalar, 7 kez ekonomi ile ilgili İMKB, SPK, İGEME gibi çeşitli kuruluşlar, 9 kez özel araştırma kuruluşları, 8 kez meslek kuruluşları ve dernekleri, 5'er kez YÖK Yayın ve Dokümantasyon Merkezi ve Milli Kütüphane işbirliği yapılan kuruluşlar olarak anılmıştır.

Gerçekten pek çok devlet kuruluşu ürettikleri yayınları, genellikle diğer bilgi merkezlerine işbirliği anlaşmaları kapsamında değil, ücretsiz ve karşılıksız olarak göndermektedir. Yapılan açıklamalara ve elde edilen verilere göre, bazı bilgi merkezlerinin "işbirliği" olarak düşündüğü uygulamaların, bir başkası için aynı kapsamda algılanmadığı anlaşılmaktadır.

4.6.3.İşbirliği Yapılan Yurt Dışındaki Bilgi Merkezleri

Yurt dışındaki bilgi merkezleri ile işbirliği uygulamaları çok daha sınırlı sayıdadır. Yurt dışındaki kuruluşlarla bağlantıları olduğunu belirten 13 bilgi merkezinin sadece 3'ü üniversite kütüphanesi, diğerleri araştırma ve politika oluşturmaya yönelik özel ve devlet kuruluşlarıdır. Açıklamalara göre, genellikle ulusal düzeyde düzenleyici ve politika yapıcı kuruluşların benzer yapıdaki yabancı ve uluslararası örgütlerle organik ilişkileri olduğu ve gri

yayınları çoğunlukla bağış ve değişim yoluyla sağladıkları anlaşılmaktadır. Bu kuruluşların DPT, DİE; TAEK, TSE, TPE ve KOSGEB gibi devlet kuruluşları olduğu belirlenmiştir. Bazı kuruluşların teşkilat yapısında, alanlarındaki uluslararası kuruluşlar ve bilgi merkezleri ile anlaşmalara dayalı birimler olduğu saptanmıştır. Gri yayınları sağlamak için işbirliği yapılan bu kuruluşlar, Birleşmiş Milletler, OECD, ILO, IMF, WHO, ESA, EU, ISO, ESO gibi teşkilatlardır.

4.6.4. İşbirliği Yapılan Diğer Kişiler

Gri yayınlara sağlanmasında “Kuruluşlar dışında işbirliği yaptığınız kişiler var mı? Varsa kimlerdir?” sorusundan alınan veriler Tablo 19’da listelenmiştir. Bu sorudaki 5 seçeneğe toplam olarak 46 cevap verilmiştir. Bilgi merkezlerinin % 52.2 (24 kez) oranı ile genellikle gri yayıncılarla işbirliği eğilimleri olduğu, daha sonra sırasıyla proje yöneticileri ve raportörler (% 17.4), yazarlar (%15.2) ve editörler (% 6.5) ile işbirliğinin bulunduğu, “diğer” seçeneğinin yine Derleme Kanunu’ndan yararlanan bilgi merkezlerince işaretlendiği görülmektedir.

İşbirliği Yapılan Kişiler	Sayısı	%
Yayıncılar	24	52,2
Proje yöneticileri / raportörler	8	17,4
Yazarlar	7	15,2
Diğer	4	8,7
Editörler	3	6,5
Toplam	46	100

Tablo 19 – Kuruluşlar ve Bilgi Merkezleri Dışında İşbirliği Yapılan Kişiler
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir).

4.7. GRİ YAYINLARIN SAĞLANMASINDA BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ

Gelişen bilgisayar ve iletişim teknolojisinin getirdiği yeni bir olanak olan İnternet, Türkiye’de de pek çok alana yayılmakta ve kullanım grafiği giderek yükselmektedir. Her geçen gün kuruluşlar ve kişiler tarafından yeni veri tabanları, tam metin dokümanlar ve değişik formlarda bilgi kaynakları, İnternet’teki sitelere yerleştirilmektedir. Türkiye’deki bilgi merkezlerine, bu yeni ortamda gri yayınlara erişim olanaklarını öğrenmek amacıyla, “İnternet olanağınız varsa, İnternet’ten sağlayabildiğiniz gri yayınlar var mı?” sorusu yöneltilmiştir.

İnternet üzerinden gri yayınları sağlayabilen 40 (% 52.6) bilgi merkezi varken, herhangi bir nedenle sağlayamadığını belirten 36 (% 47.4) bilgi merkezi bulunmaktadır. Bu oranlara göre, İnternet olanağı olan bilgi merkezlerinin, bu kaynakları kullandıkları görülmektedir.

4.7.1. İnternet Ortamında Kaynaklarına Erişilen Kuruluşlar

İnternet üzerinden gri yayınları sağlayabildiklerini belirten bilgi merkezi yetkililerinden, yurt içinden ve yurt dışından hangi kuruluşların kaynaklarına eriştiklerini açıklamaları istenmiştir. İnternet’ten gri yayınları sağlayabildiğini belirten 40 bilgi merkezinden sadece 28’i, bu sanal ortamdan gri yayın veya gri enformasyon elde ettikleri kuruluşların adlarını ya da türlerini belirtebilmiştir.

Bilgi merkezi yetkilileri, Türkiye’deki kuruluşlar içinde gri yayınlara erişmek için, en fazla DPT ve DİE (13’er kez) sitelerini ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. Gerçekten her iki devlet kuruluşunun sitesi, gri yayınlara tam metin erişim veya gri enformasyon sağlamaktadır. DİE, Türkiye ile ilgili istatistiksel bilgileri, yayınlarına paralel biçimde sunmakta, DPT ise, ulusal

planlama ve politika oluşturmaya yönelik dokümanları genellikle tam metin biçiminde, "Elektronik Kütüphane" adıyla Internet'ten yaymaktadır. (Bkz. EK 2). Günlük döviz kurları, borsa bilgileri gibi ekonomik bilgiler için sıklıkla başvurulan siteler, TCMB, İMKB ve bankalara (10 kez) aittir. Bir diğer kuruluş, Tübitak ve Ulakbim'in adı 6 bilgi merkezince tekrarlanmıştır. Bu kuruluşun Ulakbim sitelerine girildiğinde halen yapım aşamasında olduğu, Tübitak 'web' sayfalarında ise gri yayın olarak sadece Tübitak Bülteni'ne erişilebildiği anlaşılmaktadır. Belirli bir kuruluş adı vermeden, çeşitli özel ve devlet kuruluşlarına, mesleki ve sivil toplum örgütlerine ait sitelere gerektiği zaman bakmayı tercih eden 14 bilgi merkezi bulunmaktadır.

Türkiye dışından en fazla, bilgi merkezlerinin ortak çalışma alanlarına giren yabancı kuruluş ve uluslararası örgütlere ait Internet sitelerinin ziyaret edildiği belirtilmektedir. Örneğin IMF, OECD, WB, EIU 6'şar kez tekrarlanırken; WHO, FAO, ILO, NASA; IFLA gibi uluslararası kuruluşlar; Eurostat, ESA, ISO gibi standard ve patent ofisleri, LC, BL, NLM gibi milli kütüphaneler bir-iki kez ve belirli bir ad verilmeden üniversiteler, yabancı devlet kuruluşları ve yayınevleri Internet'te gri yayın veya enformasyon için gezilen siteler olarak anılmıştır. Bir bilgi merkezi ise süreli yayın ve veri tabanları sağlamak için çalışan aracı firmalardan Ebscohost ve Swets'in sitelerinden yararlandığını belirtmiştir.

Yurt dışında özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin bakanlık ve diğer devlet kuruluşları, ürettikleri bilgileri kamuya açık tutma politikalarının bir gereği olarak, Internet'i gri yayın ve enformasyonu yaymak amacıyla yoğun olarak kullanmaktadırlar. Özellikle patentler, standartlar ve tezlerin bibliyografik denetimlerini yapan ve ticari olarak kullanıma sunan kuruluşlar, geleneksel ortamda yürüttükleri bu hizmetleri, paralel biçimde Internet ortamına da taşımışlardır. Ankete verilen cevaplara göre, sınırlı sayıda da olsa, Türkiye'deki bilgi merkezlerinin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bu hizmetlerden yararlandıkları anlaşılmaktadır.

4.7.2. İnternet Ortamında Bulunması Yararlı Olan Gri Yayınlar

İnternet üzerinden erişilen gri yayınların sayısı giderek artmaktadır. Bilgi hizmetleri çalışanlarınca İnternet ortamında bu yayınların bulunabileceğinin tahmin edilmesi ve bu varsayımla aranması, olanların adresinin belirlenmesi ve erişilmesi için ilk adımdır. Bilgi merkezi yetkililerin hangi gri yayın türlerinin İnternet'te bulunabileceğine ilişkin görüşlerini öğrenmek amacı ile, "Sizce hangi tür gri yayınların İnternet ortamında bulunması yararlı olur?" şeklinde bir soru düzenlenmiştir. Bu soruda işaretlenen toplam 290 seçeneğin dağılımı Tablo 20'de gösterilmiştir.

Gri yayın türleri	Sayısı	%
Kitapçıklar, broşürler	40	13.8
Küçük magazinler, bültenler	27	9.3
Önbaskılar, ayırıbasımlar	30	10.3
Toplantı tutanakları, bildirileri	60	20.7
Raporlar, teknik yayınlar	61	21
Patentler, standartlar	39	13.4
Tezler	33	11.4
Toplam	290	100

Tablo 20 – İnternet Ortamında Bulunması Yararlı Olan Gri Yayın Türleri
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

İnternet'ten ulaşılmak istenen gri yayınların başında raporlar (% 21) ve toplantı metinleri (% 20.7) gelmektedir. Bunlar, aynı zamanda bilgi merkezlerinin gri yayın türleri içinde satın aldıkları ve kataloglayarak koleksiyonlarına ekledikleri kaynaklar arasındadır. İnternet'te bulunması istenen diğer yayınlar, azalan oranlarda sırasıyla kitapçıklar (% 13.8), patentler ve standartlar (% 13.4), tezler (% 11.4), önbaskılar (% 10.3) ve

magazinler (% 9.3) olarak sıralanmaktadır. İnternet'te erişimin yaygınlaşması ve tam metin dokümanların sayısının artmasının, kütüphaneciler açısından gri yayınlara erişim beklentisini yükselteceği ve giderek daha fazla kullanıma yol açacağı açıktır.

4.8. KURULUŞLARDA GRİ YAYINLARIN ÜRETİMİ

Bilgi merkezi yetkililerine, çalıştıkları kuruluş tarafından üretilen gri yayınlar hakkında üç soru yöneltilmiş; böylece kendi kuruluşlarının bünyesinde üretilen gri yayınların nasıl dağıtıldığına ilişkin bilgi toplanmıştır. Ayrıca daha önceki sorularda alınan sağlama ile ilgili verilerin, üretici kuruluşlar yönünden de kontrol edilmesi amaçlanmıştır.

Bu konuda ilk olarak "Çalıştıkları kuruluş / örgüt tarafından üretilen gri yayınların olup olmadığı" sorulmuştur. Sonuçlar, kuruluşlarında gri yayın üreten 61 (% 80.3) bilgi merkezinin varlığını, buna karşın gri yayınları olmayan 15 (% 19.7) kuruluşun bulunduğu göstermiştir; ayrıca çalışma evrenine dahil olan bilgi merkezlerinin çoğunluğunun, aynı zamanda gri yayın üreticisi bir kuruluşa bağlı olduğu anlaşılmıştır.

Daha sonra sorulan, "Çalıştığınız kuruluş / örgüt tarafından üretilen gri yayınlar nasıl sağlanabilir?" şeklindeki altı seçenekli soruya, toplam olarak 88 cevap verilmiştir (Tablo 21). Birden fazla seçeneği işaretleyen 27 bilgi merkezi yetkilisi, kuruluşlarının yayın dağıtımında farklı yöntemleri kullandıklarını belirtmiştir. Kuruluşların yarıya yakını (% 47.7), gri yayınlarının yayın/satış birimlerinden satın alınabileceğini bildirmiştir. Bunun yanı sıra % 23.9 oranında (21 kez) kütüphaneden sağlanabileceği, % 15.9 oranında (14 kez) İnternet ortamından erişilebileceği ifade edilmiştir. Kitapçılar veya aracı firmalar yardımıyla gri yayınlarını dağıtan 4 kuruluş (% 4.5) bulunmaktadır. Diğer seçeneğini işaretleyen 6 kuruluş, gri yayını üreten

kişi veya b6l6mden ve kuruluşun b6nyesindeki vakıftan elde edilebileceğini, bir 6niversite k6t6phanecisi ise, nereden bulunabileceğini bilmediğini belirtmiştir.

Nasıl sağlanır?	Sayısı	%
Yayın/satış biriminden	42	47.7
K6t6phaneden	21	23.9
Internet'ten	14	15.9
Diğer	6	6.8
Kitapçılardan / Aracı firmalardan	4	4.5
Bilmiyorum	1	1.1
Toplam	88	100

Tablo 21 – Kuruluşlarda 6retilen Gri Yayınların Sağlanması
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

Bu konudaki son soru, “alıştığınız kuruluş / 6rg6t tarafından 6retilen gri yayınların sağlama ve 6cretlendirme politikası nedir?” şeklinedir. Gri yayınlarını bağış ve değişim gibi 6cretsiz şekilde dağıtan 41 (% 67.2) kuruluş, belirlenmiş bir 6cretle satış yapan 20 (% 32.8) kuruluş g6r6lmektedir. Gri yayınları olduğu bildirilen 61 kuruluştan birisi, yayınlarının hem 6cretsiz, hem de 6cretli olduğunu ifade etmiş, 6nceden belirlenmiş kişi veya kuruluşlara 6cretsiz dağıtıldığını, aynı zamanda satış biriminde ve kitapçılarda da satışa sunulduğunu açıklamıştır.

4.9. GRİ YAYINLARIN BİBLİYOGRAFİK DENETİMİ

Sağlama işlemlerinin bir parçası da, bir bilgi merkezine g6nderilmiş veya çeşitli yollarla sağlanmış her t6rl6 yayın, koleksiyona

alınması veya alınmaması amacıyla belli ölçütlere göre değerlendirilmesidir. Bilgi merkezlerine özellikle bağış biçiminde gelen gri yayınların kataloglanması, kaynağın koleksiyonun yapısına uygun olduğunu gösterirken, daha uzun sürelerle kullanıcıya sunulmasını da sağlayan etkenlerden birisidir. Bilgi merkezi yetkililerinden 16. soru olarak, kuruluş bünyesinde, yurt içinde ve yurt dışında üretilen gri yayınlardan, bilgi merkezine gelenler ve bunlardan kataloglanarak koleksiyona kabul edilenleri, yayın türlerini dikkate alarak işaretlemeleri istenmiştir. Aynı zamanda bu yayınların ne kadarını katalogladıklarını 'hepsi, seçimli, hiçbirisi' biçiminde ifade etmeleri de özellikle belirtilmiştir. Tablo şeklinde oluşturulan soruya verilen cevaplar, kuruluş yayınları, yurt içi yayınlar ve yurt dışı yayınlar olarak ayrı ayrı ele alınmıştır.

4.9.1. Bilgi Merkezine Gelen ve Kataloglanan Kuruluş Yayınları

Bilgi merkezlerine kendi kuruluşlarından gelen gri yayın türlerinin, sırasıyla azalan oranlarda magazinler (%18.3), kitapçıklar (% 18), toplantı metinleri (% 17.7), raporlar (% 16.5), tezler (% 12.8), önbaskılar (% 10.7) ve patentler-standardlar (% 4.9) biçiminde olduğu görülmektedir (Tablo 22). Örneklem içindeki patent-standardlar ile ilgili kuruluşların sayısının az olmasından ötürü, bu oran diğerlerine göre daha düşük çıkmaktadır.

Bilgi merkezleri, kuruluşlarında üretilen gri yayın gruplarının çoğunluğunu (% 63) eksiksiz biçimde kataloglamayı tercih etmektedir, böylece bir anlamda yayınların arşivlenmiş olması da istenmektedir. Bazı gri yayın türleri seçilerek kataloglanmakta (% 26.2); daha az oranda hiçbirini kataloglamama (% 10.5) yoluna gidilmektedir.

Yayın türü	B.Merk. gelenler	Kataloglama Durumu					
		Hepsi	%	Seçimli	%	Hiçbiri	%
Kitapçıklar, broşürler	59	31	15.2	18	21.2	10	28.6
	% 18	% 52,5		% 30.5		% 16,9	% 100
Küçük magazinler, bültenler	60	30	14.7	18	21.2	12	34.3
	% 18.3	% 50		% 30		% 20	% 100
Önbaskılar, ayırbaşımalar	35	16	7.8	11	12.9	8	22.9
	% 10.7	% 45.7		% 31.4		% 22.9	% 100
Toplantı tutanakları, bildirileri	58	41	20.1	14	16.5	3	8.6
	% 17.7	% 67.2		% 24.1		% 5.2	% 100
Raporlar, teknik yayınlar	54	35	17.2	19	22.4	0	0,0
	% 16.5	% 64,8		% 35.2		% 0.0	% 100
Patentler, standartlar	16	14	6.9	2	2.4	0	0.0
	% 4.9	% 87.5		% 12.5		% 0.0	% 100
Tezler	42	37	18.1	3	3.5	2	5.7
	% 12.8	% 88.1		% 7.1		% 4.8	% 100
Toplam	324	204	100	85	100	35	% 100
		% 63		% 26.2		% 10.8	

Tablo 22 - Bilgi Merkezine Gelen ve Kataloglanan Gri Yayınlar: Kuruluş Yayınları
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

4.9.2. Bilgi Merkezine Gelen ve Kataloglanan Yurt İçi Yayınlar

Türkiye'deki devlet, özel kuruluşlar ve bireyler tarafından üretilen gri yayınlardan bilgi merkezine gelenler, sırasıyla toplantı metinleri (% 18.8), kitapçıklar (% 18.3) ve magazinler (% 16.9) olup, bunlar birbirine yakın

oranlara sahiptir. Tezler (% 9.8), patentler-standardlar (% 9.3) ve önbaskıların (% 8.7) azalan oranlarda bilgi merkezlerine geldiği görülmektedir.

Yayın türü	B.Merk. gelenler	Kataloglama Durumu					
		Hepsi	%	Seçimli	%	Hiçbiri	%
Kitapçıklar, broşürler	69	6	7,1	53	21,4	10	21,7
	% 18,3	% 8,7		% 76,8		% 14,5	
Küçük magazinler, bültenler	64	5	6,0	44	17,7	15	32,6
	% 16,9	% 7,8		% 68,8		% 23,4	
Önbaskılar, ayırbaşımalar	33	6	7,1	17	6,9	10	21,7
	% 8,7	% 18,2		% 51,5		% 30,3	
Toplantı tutanakları, bildirileri	71	14	16,7	51	20,6	6	13,0
	% 18,8	% 19,7		% 71,8		% 8,5	
Raporlar, teknik yayınlar	69	14	16,7	52	21,0	3	6,5
	% 18,3	% 20,3		% 75,4		% 4,3	
Patentler, standartlar	35	21	25,0	13	5,2	1	2,2
	% 9,3	% 60,0		% 37,1		% 2,9	
Tezler	37	18	21,4	18	7,3	1	2,2
	% 9,8	% 48,6		% 48,6		% 2,7	
Toplam	378	84	100,0	248	100,0	46	100,0
		% 22.2		% 65.6		% 12.2	

Tablo 23 - Bilgi Merkezine Gelen ve Kataloglanan Gri Yayınlar: Yurt İçi Yayınları
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir).

Yurt içi kaynaklı bu yayınlarının çoğunluğu seçilerek (% 65.6) kataloglanmakta, patentler-standardlar (% 60) ve tezlerin (% 48.6) de

genellikle hepsinin kataloglanması tercih edilmektedir. Hiçbiri kataloglanmayan gri yayınlar, % 12.2 oranına sahiptir (Tablo 23).

4.9.3. Bilgi Merkezine Gelen ve Kataloglanan Yurt Dışı Gri Yayınlar

Yurt dışındaki kuruluşlara ait gri yayınlardan bilgi merkezlerine gelen ve kataloglanana ilişkin veriler Tablo 24'de gösterilmiştir.

Yayın türü	B.Merk. gelenler	Kataloglama Durumu					
		Hepsi	%	Seçimli	%	Hiçbiri	%
Kitapçıklar, broşürler	65	5	5,8	51	23,7	9	24,3
	% 19,2	% 7,7		% 78,5		% 13,8	
Küçük magazinler, bültenler	56	4	4,7	41	19,1	11	29,7
	% 16,6	% 7,1		% 73,2		% 19,6	
Önbaskılar, ayırbaşımalar	23	4	4,7	12	5,6	7	18,9
	% 6,8	% 17,4		% 50,0		% 29,2	
Toplantı tutanakları, bildirimleri	70	18	21,2	48	22,3	4	10,8
	% 20,7	% 25,7		% 68,6		% 5,7	
Raporlar, teknik yayınlar	57	14	16,5	41	19,1	2	5,4
	% 16,9	% 24,6		% 71,9		% 3,5	
Patentler, standartlar	37	26	30,6	9	4,2	2	5,4
	% 10,9	% 70,3		% 24,3		% 5,4	
Tezler	29	14	16,5	13	6,0	2	5,4
	% 8,6	% 48,3		% 44,8		% 6,9	
Toplam	337	85	100	215	100	37	100
		% 25,2		% 63,8		% 11	

Tablo 24 - Bilgi Merkezine Gelen ve Kataloglanan Gri Yayınlar: Yurt Dışı Yayınlar (Birden fazla seçenek işaretlenmiştir).

Yurt dışındaki kuruluşlara ait gri yayınlar, sırasıyla toplantı metinleri (% 20.7), kitapçıklar (% 19.2), raporlar (% 16.9) ve magazinler (%16.6), patentler (% 10.9), tezler (% 8.6) ve önbaskılar (% 6.8) –bu sırada birbirine yakın oranlarda bilgi merkezlerine gelmektedirler.

Yurt içinden elde edilen gri yayınlarda olduğu gibi, yurt dışından gelenler de genellikle seçilerek (% 63.8) kataloglanmaktadır. Hepsini kataloglayanlar % 52.2, hiç birini kataloglamayanlar ise % 11 oranına sahip görünmektedir. Özellikle satın alınan patentler, standartlar ve tezlerin hepsi, diğer yayınların ise seçilerek kataloglandığı dikkati çekmektedir. İlerde geleneksel yayın biçiminde ortaya çıkma şansı olan önbaskılar ve ayrı basımların, kataloglanma oranı ise oldukça düşüktür (Tablo 24).

4.10. GRİ YAYINLARIN KULLANIMA SUNULMASI

Bilgi merkezlerince sağlanmış olan gri yayınların nasıl hizmete sunulduğu, kullanıcıların bu tür kaynaklardan en çok yararı elde edebilmeleri açısından önem taşımaktadır. Bu durumu belirlemek amacı ile, yayın türlerine göre “Seçilen gri yayınların nasıl kullanıma sunulduğu” sorulmuş ve sonuçlar Tablo 25’te gösterilmiştir.

Anket formlarında verilen yayın türü seçeneklerinden en fazla (254 kez) kataloglayarak şikkının işaretlendiği dikkat çekmektedir. Herbir yayın türü ayrı ayrı incelendiğinde, kitapçıklar, magazinler, önbaskıların genellikle sergilenerek duyurulduğu belirtilmektedir. Raporlar, toplantı metinleri, tezler, patentler ve standartlar gibi, daha önce de ağırlıklı olarak satın alındığı açıklanan yayınların kataloglandığı anlaşılmaktadır. Sonuçlara göre daha az oranda güncel duyuru (% 18) ile kullanıcılara sunulan gri yayınların, bazı bilgi merkezlerinde kataloglanan yeni yayınlar ile birlikte listelendiği saptanmıştır.

Yayın türü	Kataloglayarak		Güncel duyuru ile		Sergileyerek		Diğer	
	Sayısı	%	Sayısı	%	Sayısı	%	Sayısı	%
Kitapçıklar, broşürler	30	11.8	21	21.9	50	31.8	8	19.5
Küçük magazinler, bültenler	13	5.1	13	13.5	51	32.5	7	17.1
Önbaskılar, ayrıbasımlar	19	7.5	9	9.4	16	10.2	3	7.3
Toplantı tutanakları, bildirimleri	56	22.0	21	21.9	13	8.3	10	24.4
Raporlar, teknik yayınlar	62	24.4	18	18.8	9	5.7	9	22.0
Patentler, standartlar	33	13.0	6	6.3	10	6.4	2	4.9
Tezler	41	16.1	8	8.3	8	5.1	2	4.9
Toplam	254	100	96	100	157	100	41	100
	% 46		% 18		% 29		% 7	

Tablo 25 – Gri Yayınların Kullanıma Sunuluş Biçimleri
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

4.10.1. Koleksiyona Alınmayan Gri Yayınlar

Araştırmada edinilen verilere göre, bilgi merkezine gelen gri yayınların bazılarının çeşitli nedenlerle koleksiyona alınmadığı görülmektedir. Bu durumda istenmeyen yayınlara nasıl bir işlem uygulandığını bilmek, özellikle elde edilmesi zor olan bu tür yayınların kaybolmaması ve/veya güncelliğini kaybetmeden ilgilene kişilere ulaştırılması ve kullanılması açısından önemlidir. Bu açıdan mevcut durumu belirlemek üzere bilgi merkezi yetkililerine, 18. soru olarak “Koleksiyona kabul etmediğiniz gri yayınlara nasıl bir işlem uyguluyorsunuz?” sorusu yöneltmiş ve verilen seçeneklere toplam 180 cevap alınmıştır.

Tablo 26'da gösterildiği gibi, bilgi merkezleri koleksiyonlarına uygun olmadığını düşünerek almak istemedikleri gri yayınları, % 23.9 oranında “kullanıcılarının serbest olarak alabileceği bir yerde sergilemeyi”, tercih etmektedir. Özellikle belirli bir gruba hizmet eden bazı bilgi merkezleri bu yayınları, kendi kuruluşları içinde ilgili kişilere dağıtarak (% 21.1), güncelliğini yitirmeden kullanılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Uygulanan diğer işlemler, herhangi bir bibliyografik denetim yapmadan, çoğunlukla konularına göre yerleştirerek ayrı bir düzende tutmak (% 17.8); başka bilgi merkezlerine göndermek veya değişim yapmak üzere ayırmak (% 17.2) olarak sıralanmıştır. Daha az sayıdaki bilgi merkezi ise, “kullanılmayacak yayınlar” olarak depoya kaldırıldığını (% 12.2) veya atıldığını (% 7.8) belirtmiştir.

Uygulanan işlem	Sayısı	%
Kullanıcıların serbest olarak alabileceği bir yerde sergileniyor.	43	23.9
Kuruluş içinde ilgilenenlere dağıtılıyor.	38	21.1
Bibliyografik denetimi yapılmadan konularına göre ayrı bir düzende tutuluyor.	32	17.8
Başka bilgi merkezlerine göndermek veya değişim yapmak üzere ayrılıyor.	31	17.2
Kullanılmayacak yayınlar olarak depoya kaldırılıyor.	22	12.2
Atılıyor.	14	7.8
Toplam işlem	180	100

Tablo 26 - Koleksiyona Kabul Edilmeyen Gri Yayınlar Uygulanan İşlemler
(Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

4.10.2. Koleksiyonda Bulunmayan Gri Yayınlar

Ankete daha önce verilen cevapların içinde, bilgi merkezlerine gönderilen gri yayınlardan bazılarının koleksiyona kabul edilmediği belirtilmişti. Ayrıca bu yayınların zamanında ve kolayca elde edilemedikleri de saptanmıştı. Koleksiyona alınmamış, ya da sağlanmamış bir gri yayının kullanıcı tarafından istenmesi durumunda nasıl cevap verildiği önemlidir. Bu durumu belirlemek amacıyla son olarak “Koleksiyonunuzda bulunmayan gri yayın türünde bir kaynak istendiğinde –genellikle– nasıl cevap veriyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 27’de sunulmuştur.

Yayın türü	Başka yere yönlendirme		Sağlama		Fotokopi / Ödünç verme		Cevapsız bırakma	
	Sayısı	%	Sayısı	%	Sayısı	%	Sayısı	%
Kitapçıklar, broşürler	43	17.9	22	12.9	5	8.2	6	10
Küçük magazinler, bültenler	42	17.5	17	10.0	6	9.8	11	18.3
Önbaskılar, ayırbaşimler	32	13.3	15	8.8	7	11.5	21	35.0
Toplantı tutanakları, bildirileri	26	10.8	41	24.1	7	11.5	2	3.3
Raporlar, teknik yayınlar	25	10.4	36	21.2	20	16.4	5	8.3
Patentler, standartlar	32	13.3	28	16.5	9	14.8	7	11.7
Tezler	40	16.7	11	6.5	17	27.9	8	13.3
Toplam	240	100	170	100	61	100	60	100
	% 45		% 32		% 12		% 11	

Tablo 27 – Koleksiyonda Bulunmayan Gri Yayınlarla İlgili Sorulara Verilen Cevaplar (Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

Koleksiyonda bulunmayan yayınların istenmesi durumunda, kullanıcının genellikle başka bilgi merkezlerine yönlendirilmesi (240 kez) tercih edilmekte veya söz konusu kaynak sağlama (170 kez) ile elde

edilmektedir. Daha az oranda (61 kez) fotokopi olarak veya kütüphaneler arası ödünç verme hizmeti ile kullanıcının isteği karşılanmaktadır. İşaretlenen diğer seçenek, 'cevapsız bırakmak' (60 kez) tekrarlanmıştır.

4.11. TÜRKİYE'DEKİ BİLGİ MERKEZLERİNİN GRİ YAYINLARA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ

Anketin sonunda, bilgi merkezi yetkililerinden son olarak "Bu konu ile ilgili ankette yer almayan ve eklemek istedikleri herhangi bir bilgi ve düşünce varsa yazmaları" istenmiştir. Anketi cevaplayan bilgi merkezlerinden sadece 13'ü gri yayınlara ilişkin değerlendirme yapmıştır. Yapılan değerlendirmeler genellikle gri yayınların bir özelliğine ve bunun getirdiği sorunlara işaret etmektedir. Farklı biçimlerdeki değerlendirmeler çözümlenerek hangi bilgi merkezlerinin yetkileri tarafından ifade edildikleri belirtilerek aktarılmıştır:

- Gri yayınlar, bilimsel çalışmalar için çok önemli kaynaklardır. *(İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi, Muğla Üniversitesi Kütüphanesi, Tübitak/Ulakbim)*
- Önemli bilgiler içeren gri yayınların kitap formatında bulunması gereklidir. *(İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi)*
- Gri yayınlar, çok önemli olsa bile, Türkiye'de hiç bir değer taşımamaktadır. *(Tübitak/Ulakbim)*
- Gri yayınların, bibliyografik denetiminin eksik yapılması nedeniyle erişiminde ve yararlanmasında zorluklar yaşanmaktadır. *(Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kütüphanesi, İTÜ Kütüphanesi, Muğla Üniversitesi Kütüphanesi, Tübitak/Ulakbim)*

- Gri yayınlar, kitapların işlemleri tamamlandıktan sonra, uygun olanlar arasından seçilerek kullanıma hazırlanmalıdır. (*İSO Kütüphanesi, KSSGM Bilgi Belge Merkezi*)
- Gri yayınların ayrı bir dizin olarak tutulması ve kataloglama sistemine alınmaması tercih edilmektedir. (*Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi*)
- Gri yayınlardaki bilgilerle kullanıcıları buluşturmak için, konu ile ilgili uzman kuruluşlara ihtiyaç duyulmaktadır. (*Kırıkkale Üniversitesi Kütüphanesi*)
- Gri yayınlar, genellikle kullanıcının yönlendirmesi ve isteği ile takip edilmekte ve sağlanmaktadır. (*KSSGM Bilgi Belge Merkezi, Muğla Üniversitesi Kütüphanesi*)
- Fotokopi veya mikrofiş olarak satın alınan gri yayınlar için işbirliği yapılmamaktadır. (*Roketsan Kütüphanesi*)
- Bibliyografyaları gecikmeli olarak yayınlayan Milli Kütüphane, daha güncel bibliyografya hazırlamalıdır. (*İTÜ Kütüphanesi*)
- Ankara ve İstanbul'daki derleme nüshası alan kütüphaneler, yeni gri yayınların kullanıcıya sunumu ve erişimi için işbirliği yapmalıdır. (*İTÜ Kütüphanesi*)
- Çalışma konuları ile ilgili olarak kuruluşların yayınları takip edilerek sağlanmaya çalışılmaktadır. (*DPT Kütüphanesi, KSSGM Bilgi Belge Merkezi, Muğla Üniversitesi Kütüphanesi*)

- Bilgi merkezi için elde edilemeyen gri yayınlar, fotokopi ile sağlanmaya çalışılmaktadır. (*DPT Kütüphanesi, ISO Kütüphanesi, KSSGM Bilgi Belge Merkezi, KTÜ Kütüphanesi, Roketsan Kütüphanesi*)
- Bilgi merkezinin koleksiyonunda olmayan ve sağlanamayan gri yayınlar için, kullanıcı başka bilgi merkezleri veya kuruluşlara yönlendirilmektedir. (*ISO Kütüphanesi, KTÜ Kütüphanesi*)
- Gri yayınların kullanıcıya sunumu için en uygun çözüm, Internet ortamıyla sağlanacaktır. (*İTÜ Kütüphanesi*)
- Gri yayınlarla ilgili bir toplantı veya açık oturum düzenlenerek konunun tartışılması yararlı olacaktır. (*Başkent Üniversitesi Kütüphanesi*)

Anketin sonundaki değerlendirme kısmı, az sayıdaki bilgi merkezi tarafından doldurulmasına rağmen, anket sorularına verilen cevaplara uyum göstermekte, mevcut uygulamalar hakkında bilgileri, geleceğe yönelik beklentileri ve önerileri içermektedir.

4.12. DEĞERLENDİRME

Kütüphanecilik literatüründe, gri yayınlarla ilgili tanım ve özelliklerden bahsederken sıklıkla tekrarlanan unsur, sağlama güçlüğüdür. Bu yayınlar, ticari yayın-dağıtım yollarından elde edilememekte, kısa zamanda baskısı tükenmekte, yetersiz bibliyografik denetimi nedeniyle varlığını belirlemekte de güçlükler yaşanmakta ve değişik biçimleri yerleştirmede sorunlar çıkartmaktadır. Sayılan olumsuz nitelikler, gri yayınların gerekliliğini ortadan kaldırmamakta ve literatür içindeki oranının

artmasını ve yeni biçimlerde gelişmesini engellememektedir. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, araştırma-geliştirme çalışmalarının çoğalması, masa üstü yayıncılık tekniklerinin yayılması, gri yayınları önemli ölçüde etkilemekte ve yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır.

Bu çalışmaya gri yayınların tanımı, türleri ve özellikleri ile ilgili bilgilerin toplanmasıyla başlanmış, gelişmiş ülkelerde ve Türkiye’de sağlanması için kullanılan araçlar ve yöntemler incelenmiştir. Edinilen bilgiler ışığında, Türkiye koşulları göz önüne alınarak, *“Türkiye’deki bilgi merkezleri arasında sağlıklı bir iletişim ve işbirliği sisteminin olmaması, kütüphaneciler için gri yayınları belirleme ve sağlamada zorluklar yaratmaktadır”* hipotezi öngörülmüştür.

Araştırmanın hipotezini sınamak için, Türkiye’deki bilgi merkezlerinde, gri yayınların sağlanması konusuna yönelik olarak bu yayınların belirlenmesi, elde edilmesi, işbirliği, İnternet ortamından erişilmesi, üretilmesi, bibliyografik denetimi ve kullanıma sunulması ile ilgili mevcut durum belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla 20 sorudan oluşan bir anket hazırlanarak örneklem olarak seçilen 91 bilgi merkezine gönderilmiştir. Anketi cevaplayan 76 bilgi merkezine ait veriler ayrıntılı biçimde değerlendirilmiş ve sonuçlar tablolar ile desteklenerek aktarılmıştır.

Bu kısımda ise, bilgi merkezlerinden edinilen bilgiler ve değerlendirmeler, araştırma hipotezi açısından yorumlanmaktadır. Çalışmanın örnekleme olarak seçilen bilgi merkezlerinin çoğunun (% 83.5) ankete cevap vermesi, edinilen verilerin genel anlamda belirlenen kitleyi temsil edecek oranda olduğunu göstermektedir. Anket formunu dolduranların genellikle yönetici ve kütüphanecilerden oluşması ise bu verilerin doğru ve güvenilir olarak kabul edilmesini sağlamaktadır.

Bilgi merkezlerinin koleksiyona alınacak yayınların sağlanmasında ilk adım olan yayın seçimi için, gri yayınlara özgü kataloglar, bibliyografyalar ve duyuru listelerinin yeterli olmaması tesbit edilen ilk güçlüktür. Özellikle açıklama yapan kütüphanecilerin, bu yayınları da içeren seçim araçlarının sayısının yetersizliğine işaret ettikleri dikkate alındığında, “*gri yayınları belirlemede zorluklar*” olduğu öngörüsü doğrulanmaktadır.

Bilgi merkezleri gri yayınları, çoğunluğu bağış olmak üzere, satın alma ve az oranda da değişimle sağlamaktadır. Yöneticiler ve kütüphaneciler bazı gri yayın türleri dışında, sağlama sürecinde fazla zorlanmadıklarını ifade etmektedir. Çoğunlukla kullanıcının yönlendirmesi ve gönderen kuruluşun insiyatifi ile elde edildiği belirtilen gri yayınların, planlı bir şekilde izlenmediği ve herhangi bir “*iletişimden bahsedilmediği*” anlaşılmaktadır. Bu durumda, bilgi merkezlerine gelişigüzel ve genellikle karşılıksız gelen gri yayınların kabul edilmesinin “kolay” olarak niteleneceği açıktır. Nitekim araştırmacıların özellikle aradıkları raporlar ve toplantı metinleri gibi bilimsel yayınların sağlanmasının daha “zor” olduğu anlaşılmaktadır. Böylece 4. sorunun verileriyle, açık uçlu olan 5. sorunun açıklamaları karşılaştırılmış ve “*bilgi merkezleri arasında sağlıklı bir iletişim olmadığı ve gri yayınları sağlamada zorluklar*” olduğu hipotezinin doğru olduğu belirlenmiştir.

Bilgi merkezlerinin gerek koleksiyon gerekse bilgi hizmetleri açısından, kullanıcının isteklerini karşılamak üzere birbirlerinin eksiklerini işbirliği ile tamamlamaları bilinen bir uygulamadır. Halbuki anketten elde edilen verilere göre, bilgi merkezlerinin yarıdan fazlası, diğer bilgi merkezleri ile işbirliği yapmadıklarını belirtmektedir ki, bu oran Türkiye gibi sınırlı kaynaklara sahip ve gelişmekte olan bir ülke için oldukça yüksek sayılabilir. Ayrıca işbirliğinin karşılıklı bir çalışma gerektirdiği düşüncesiyle diğer bilgi merkezleri ile işbirliği yaptığını ifade edenlerin açıklamalarında verilen kuruluş adları karşılaştırıldığında, birbirlerini doğrulamadıkları görülmektedir. Bu durum, bilgi merkezi çalışanlarınca ‘işbirliği’ kavramının farklı biçimde

algılandığını, çoğunluğun kuruluşlarca karşılıksız gönderilen yayınları “işbirliği” kapsamında saydıkları anlaşılmaktadır. Örneğin pek çok bilgi merkezi Ulakbim ile işbirliği yaptığını ifade ederken, Ulakbim’in bu konuda herhangi bir bilgi merkezi ile işbirliği içinde olmadığı açıklanmaktadır. Ulakbim’in, bazı bilgi merkezleri ile Internet ortamında işbirliği çalışmaları olduğu bilinmektedir. Ancak bunlar ticari olarak pazarlanan ve Ulakbim’in ev sahipliği yaptığı veri tabanları ile ilgili konsorsiyum projeleridir. Bu durumda Ulakbim’in sahip olduğu bilgi kaynakları da göz önüne alınarak, bazı bilgi merkezlerince işbirliğinin, gri yayınlar kapsamına girmeyen ticari veri tabanlarına erişim projeleri anlamında kullanıldığı söylenebilir. Bu bilgiler doğrultusunda, “*bilgi merkezlerimiz arasında sağlıklı bir iletişim ve işbirliği sisteminin olmadığı*” hipotezi geçerli olmaktadır.

Internet’in toplumun her kesimine yayılması, özellikle tam metin dokümanları arşivleme ve erişim olanaklarının artışının, bu ortamdaki gri yayınların sayısını arttırdığı bilinmektedir. Gri yayın ve gri enformasyon elde etmek için, özellikle gelişmiş ülkelerdeki kuruluşların ve belli başlı uluslararası örgütlerin Internet’teki ‘web’ sayfalarının kullanıldığı belirtilmektedir. Anketteki verilere göre, daha fazla gri yayının Internet’te yer alması durumunda, bilgi merkezlerinin bu kaynakları kullanımının giderek artacağı ve gri yayına daha hızlı ve kolay erişebilecekleri saptanmaktadır. Açıklamalardaki, gri yayınlardaki bilgileri elde etmek için en uygun çözümün Internet olduğu görüşü, özellikle gelişmiş bilişim teknolojilerini kullanan bilgi merkezlerinden gelmektedir.

Bilgi merkezlerinin bağlı olduğu pek çok kuruluşun önemli gri yayın üreticileri olduğu, toplanan verilerde de saptanmaktadır. 13., 14. ve 15. sorulara verilen cevaplar, sağlama ve işbirliği açısından verilen cevapları doğrulamaktadır. Türkiye’deki kuruluşların ürettikleri gri yayınları, “*sistemli bir iletişim ve işbirliği içinde, değişim veya bağış yoluyla dağıttıkları yönünde bir ipucu ortaya koymamaktadır.*”

Bilgi merkezlerince genellikle satın alınan bütün kitaplar ve gri yayınların kataloglaması hemen yapılmaktadır. Bazı bilgi merkezlerine bağış olarak gelenler, diğerkaynaklardan sonra işleme alınmaktadır. Bu durumda çoğuk kez güncelliğikaybetme tehlikesi söz konusu olmakta, bundan kaçınmak için sergileme ve güncel duyuruların tercih edildiğianlaşılmaktadır. Koleksiyona alınmayan gri yayınlara uygulanan işlem ise, kullanıcıların bunları serbestçe alabilecek şekilde sergilenmesidir.

Bilgi merkezleri arasında işbirliğı çabasına yönelik olarak 'başka bilgi merkezlerine göndermek' veya 'değışim için ayırmak' yöntemlerinin, genellikle bu yayınların depolarda birikmesini önleme amacıyla yapıldığı, "planlı ve düzenli, etkin bir işbirliğı sistemi uygulanmadığı" anlaşılmaktadır. Hatta az da olsa bazı gri yayınlar, kullanılmayacak şekilde depolanmakta, ya da atılmakta, böylece tamamen kullanım dışı kalmaktadır. Halbuki koleksiyona alınmayan bu tür yayınlar, özellikle kullanıcılarına uzmanlık isteyen alanlarda dokümantasyon ve enformasyon sağlamayı hedefleyen ve belirli konulara yönelik çalışan bilgi merkezlerinde, en çok aranan bilgi kaynaklarından olabilmektedir.

19. sorudan elde edilen sonuçlara göre, kullanıcının gri yayınlara gereksinimi olduğı zaman, kullanıcıyı diğerkemelere yönlendirme ve kaynağı sağlama gibi bireysel çözümler tercih edilmektedir. Fotokopi ve kütüphaneler arası ödünç verme hizmetinin fazla kullanılmaması, "işbirliğı içinde yapılması gereken bu hizmetin de verimli olarak yürütülmediğini" kanıtlamaktadır. Çalışmaya katılan bilgi merkezlerinin çoğı tarafından dile getirilen bütün bu zorluklar ve gereksinimler, araştırma hipotezinde belirtilen sorulara da cevap niteliğit taşımaktadır.

Anket formlarından elde edilen veriler ve açıklamalar ışığında yapılan yorumlara göre, Türkiye'deki bilgi merkezlerinin gri yayınları, düzenli bir izleme olmaksızın gelişigüzel elde ettikleri, sağlama, kullanım, değışim

için sağlıklı bir iletişim ve işbirliği sistemi bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum araştırma hipotezi olarak öngörülen *“Türkiye’deki bilgi merkezleri arasında sağlıklı bir iletişim ve işbirliği sisteminin olmaması, kütüphaneciler için gri yayınları belirleme ve sağlamada zorluklar yaratmaktadır”* hipotezini doğrulamaktadır.

5. BÖLÜM: SONUÇ VE BİR MODEL ÖNERİSİ

Bilginin evrenselliği anlayışı, bütün dünyada üretilmiş bilginin istendiğinde, uygun koşullarla paylaşılabilmesi prensibini getirmiştir. Bir ülkedeki ürünlerin ve hizmetlerin geliştirilmesinde temel girdi kaynaklarından birisi olan bilgi, ekonomide katma değer yaratan önemli bir kaynaktır. Bilginin yayılmasına aracılık eden çeşitli biçimlerdeki bilgi kaynakları, toplumdaki bireylerin kolaylıkla elde edebileceği şekilde düzenlenirse, maksimum yararı sağlar. Bilgi kaynaklarına kolaylıkla erişen ve paylaşan, daha çok bilgi üreten ve kullanan ülkeler, bilgi zengini olarak adlandırılmaktadır. Bu ülkelerde yüksek milli gelir ve refahın daha fazla paylaşıldığı görülmekte, ayrıca her alanda dünyaya önderlik yapmakta, uluslararası politikada söz sahibi olmaktadır. Halbuki, pek çok açıdan bilgi zengini ülkelere bağımlı olan bilgi fakiri ülkelere, bilgi üretiminin yetersiz, bilgi kaynaklarının kullanımı ve paylaşımının zorluklarla sağlandığı dikkati çekmektedir.

Bilgi kaynaklarının önemli bir bölümü olan geleneksel yayınlar, yayın ticareti ile yayımlandığı ve satıldığından dolayı, bilgi merkezleri ve kullanıcılarca kolaylıkla elde edilebilmektedir. Buna karşın gri yayınların bir çok türü, geleneksel yayınların yararlandığı ticari kolaylıklarından yoksun olmaları nedeniyle bilgi merkezlerince kolaylıkla sağlanamamakta ve içerdikleri bilgiyi geniş kullanıcı kitlelerine ulaştırmakta zorluklarla karşılaşmaktadır. Çalışmanın Üçüncü Bölüm'ünde literatüre dayalı olarak aktarılan bu durum, Türkiye'deki gri yayınların sağlanmasındaki zorlukların bilgi merkezleri arasında düzenli bir iletişim ve işbirliği olmamasından kaynaklandığı öngörüsü ile sınanmıştır. Bilgi merkezi yetkilerinin ankete verdikleri cevaplar, çalışmanın hipotezi ışığında Dördüncü Bölüm'de değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Bu bölümde ise, özellikle uluslararası literatürden edinilen bilgiler ve Türkiye'nin gerçekleri birlikte düşünülerek bir sonuca varılmış ve olası bir model önerilmiştir.

5.1. TÜRKİYE'DE GRİ YAYINLAR VE İNTERNET

5.1.1. Türkiye'de Gri Yayınlar Ve Gelecekteki Rolü

Türkiye'nin 1999 yılı sonunda Avrupa Birliği'ne aday üye olarak kabul edilmesi, pek çok alanda yeni bir sürecin başlatılmasını gerektirecektir. Avrupa Birliği tarafından, aday üyelik süreci için belirlenen 5 yıla yakın sürede, Türkiye'nin demokratikleşme, sosyo-ekonomik gelişme ve insan hakları konularında, Avrupa'da kabul gören belli ölçütlere ulaşması beklenmektedir. Bilginin toplumsal ve ekonomik gelişme için önemli bir kaynak olduğu bilinmektedir. Diğer önemli ölçütler olan demokratikleşme ve insan haklarının toplumun her kesimince iyi anlaşılması, geliştirilmesi ve yaygınlaşmasında yardımcı olacak araçlardan birisi de bilgi kaynaklarıdır.

Avrupa Birliği'ne hazırlık süreci ile ilgili bilgilerin ve gelişmelerin, topluma duyurulması ticari yayınlardan çok, gri yayın türü kaynaklarla sağlanabilecektir. Öncelikle Avrupa Birliği'nin yayınları ve dokümanları orijinal dillerinde veya İngilizce olarak Avrupa Birliği'nden elde edilebilmelidir. Ancak herkesin anlayabilmesi için Türkçe'ye çevrilerek dağıtılması gereklidir. Bu da raporlar, kitapçıklar, toplantı tutanakları gibi pek çok dokümanın çeviri şeklinde yayınlanması ile gerçekleşecektir. Ayrıca Avrupa Birliği'ne hazırlık sürecinde kuruluşların da, çalışmaları ile ilgili çok sayıda doküman üreteceklerini söylenebilir.

Bilişim teknolojileri, pek çok alanda olduğu gibi, bilgi kaynakları ve bilgi hizmetleri için de yenilikler getirmekte, hatta yeni roller ortaya çıkartmaktadır. Bilgi ağları, kuruluşlar ve belli gruplarca yerel düzeyde, ya da ülke çapında yürütülen hizmetleri, evrensel bir ortama taşıyabilme olanağı yaratmaktadır. Böylece, diğer bilgi kaynakları gibi, 20. Yüzyılın başından itibaren çeşitli biçimlerde üretilmekte olan gri yayınların, sanal ortam üzerinde

yeni formatlarda üretilmesi, yayılması ve dağıtımı yapılabilmektedir. Bu sayede, İnternet ortamındaki kullanıcılar, bu kaynakların içeriğini “gri enformasyon” şeklinde elde edebilmektedirler.

5.1.2. İnternet ve Gri Yayınlar

Bilginin elde edilmesi için uygun bir ortam oluşturduğu belirtilen İnternet, eğer ülke çapında yaygın bir iletişim ve bilgi ağı üzerinde yapılmış ise istenilen amaca ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Bugün dünyada 12 milyon kadar bilgisayardan oluşan büyük ağ İnternet’e, Türkiye’nin bağlanması için çalışmalar 1992 yılı Ekim ayında başlamıştır. Böylece İnternet ilk önce üniversitelere girmiş, daha sonra devlet kuruluşları ve ticari kuruluşlara hızla yayılmaya devam etmiştir. Bunlara rekabet halindeki İnternet servis sağlayıcılarının bireysel kullanımı artırma çabaları da eklenmiştir. Türkiye’deki iletişim ağının iyileştirilmesi ve yaygınlaşmasının da getirdiği avantajla, İnternet kullanıcı sayısı yükselen bir grafik çizmektedir. Türkiye’de İnternet’de kullanılacak alan adları, Orta Doğu Teknik Üniversitesi tarafından dağıtılmaktadır.

Türkiye’de 8 Ocak 2000 tarihine kadar verilmiş toplam alan adı sayısı 15600 olarak saptanmıştır. Alan adlarının (*domain name*) ikinci seviyeye göre sayıları ise Tablo 28’de gösterilmiştir.¹ Tablo’da görüldüğü gibi mevcut alan adlarının % 80’den fazlası ticari kuruluşlara (com.tr) aittir ve bu sayının giderek artacağı da tahmin edilmektedir. Genel alan (gen.tr) adı alanların oranı % 9.2 (1435) ye ulaşmıştır. Kar amacı gütmeyen -sivil toplum örgütleri gibi- özel organizasyonların (org.tr) oranı ise % 4.8 (752) kadardır. 355 (% 2.28) devlet kuruluşunun (gov.tr), 138 (% 0.88) ortaöğretim (k12.tr) kurumunun, 124 (% 0.79) üniversitenin (edu.tr) ve 112 (% 0.72) İnternet

¹ ODTÜ. (1.2000). “Alan Adı Sayıları/Domain Counts”. [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.dns.metu.edu.tr/domcount.html> [8 Ocak 2000]

servis sağlayıcısının (net.tr), ayrı alan adları bulunmaktadır. 59 (% 0.38) bireysel (nom.tr) başvuruyu, 39 (% 0.25) bbs ve 6 (% 0.04) askeri kuruluşun (mil.tr) alan adı takip etmektedir. Bu sayılar, C tipi alan adı alan devlet kuruluşları, üniversiteler ve İnternet servis sağlayıcıların, aynı adrese çok sayıda makineyi bağlayabildikleri göz önüne alınarak yorumlanmalıdır.

İkinci Seviye Alan Adı (Second Level Domain Name)	Alan Adı Sayısı (Domain Name Count)	%
com.tr	12580	80.64
gen.tr	1435	9.20
org.tr	752	4.82
gov.tr	355	2.28
k12.tr	138	0.88
edu.tr	124	0.79
net.tr	112	0.72
nom.tr	59	0.38
bbs.tr	39	0.25
mil.tr	6	0.04
Toplam	15600	100

Tablo 28 – Türkiye'deki Alan Adı Sayıları ¹

İnternet'in gün geçtikçe popüler olması, yeni bir hizmet ve ürün pazarı oluşturmaktadır. İnternet servis sağlayıcılarının sayısı ve hizmet nitelikleri yükselmektedir. Bilgi teknolojisinin hızlı gelişimi ise, bu alandaki rekabeti arttıran nedenlerden birisidir. Sektördeki bu gelişmeler ve bilgisayar

¹ ODTÜ. (1.2000). "Alan Adı Sayıları/Domain Counts". [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.dns.metu.edu.tr/domcount.html> [8 Ocak 2000]

ile birlikte belli sürelerle ücretsiz deneme kullanımı içeren Internet servis sağlayıcı paketleri, her geçen gün daha fazla kullanıcının Internet'le tanışmasını sağlamaktadır.

Bilgi teknolojisindeki gelişmeler ve Internet'in dinamik niteliği; toplumu oluşturan çeşitli birimler arasında süratli, kolay iletişim ve bilgi paylaşımını sağlayarak, toplumda demokratikleşme sürecini hızlandırma, çok seslilik ve kamu yönetiminde saydamlaşmanın sağlanmasında yeni olanaklar yaratmaktadır. Internet ortamı incelendiğinde, hem genel, hem de özel ilgi alanlarına hitap ettiği, ücretsiz hizmetler yanında elektronik ticarete de uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi, gri yayınlarla ilgili sorunların başında, ticari yayın ve dağıtım olanaklarından yararlanamaması nedeniyle, kolaylıkla elde edilememesi gelmektedir. Internet'in farklı uygulama ve formatları da kabul eden yapısı ile gri yayınların nitelikleri, kendi alanlarında farklılıkları birarada barındırma özellikleri açısından oluşan benzerlikle dikkati çekmektedir. Mevcut koşullar Türkiye için düşünüldüğünde, Internet'in gri yayınlar için uygun ve etkin bir sunuş ortamı oluşturduğu ve sağlama sorununa da çözüm getirebileceği ifade edilebilir.

5.2. TÜRKİYE'DE ÜRETİLEN GRİ YAYINLARI SAĞLAMAK İÇİN BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ

Gri yayınları sağlama, bibliyografik denetim, kullanım ve değişim için düzenli bir iletişim ve işbirliği sisteminin planlanması, bu yayınların daha etkin kullanımını mümkün kılabilir. Böyle bir sistemin daha hızlı, kolay ve ekonomik biçimde yürütülebilmesi ve kullanılabilmesi için, Internet ortamında yapılması yerinde olur. Bu sayede, yerel boyutta işletilebilen fakat küresel bir erişim olanağı olan, belli konular veya yayın türleri için düzenlenen ve istenirse genişlemesi mümkün olan, bibliyografik denetim ve tam metin

erişimini aynı ortamda sunulabilen, herkesin erişim hakkı olan veya erişimi sınırlandırılabilen, hızlı çalışan ve güncellenen dinamik bir sistem oluşabilir.

Çalışma sırasında, öncelikle yurt dışında bu alandaki benzer uygulamalar incelenmiştir ve örnek olabilecek bir çözüm üretmek amacı ile bir model tasarlanmıştır. Önerilen modelde, Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlı devlet kuruluşlarında üretilen gri yayınların, İnternet ortamına yerleştirilmesi, bu ortamda denetlenmesi ve erişilmesini sağlamak üzere, iletişim ve işbirliğine dayalı olarak yürütülmesi planlanmıştır. Önerilen Model ile ilgili ayrıntılar aşağıda verilmiştir.

5.3. TÜRKİYE'DEKİ DEVLET YAYINLARINA İNTERNET'TEN ERİŞİM İÇİN ÖNERİLEN MODEL

Türkiye'deki gri yayın üreticilerinin başında gelen devlet kuruluşları, karar verme ve politika oluşturma sürecinde pek çok bilgi ve belge üretmekte ve kullanmaktadır. Bu bilgi ve belgelere halkın serbestçe erişebilmesi, demokratik ülkelerde uygulanan ulusal enformasyon politikalarının başında gelmekte, bilgi toplumu olma ve demokratikleşmenin önkoşulu sayılmaktadır. Ancak ülkemizde bilgi ve belgelerin, diğer kuruluşlara ve bireylere ulaştırılması, halen sağlıklı bir iletişim ve gelişigüzel dağıtımla yapıldığından, bilgi merkezlerinin sağlama sorunu devam etmektedir.

Devlet kuruluşları, görevlerini, teşkilat yapılarını, amaçlarını, tarihçelerini, hizmetlerini ve ürünlerini tanıtmak amacı ile, İnternet üzerinde tanıtım sayfaları (*homepages*) hazırlamaktadırlar. Bunlar bir anlamda tanıtıcı kitapçıklar ve broşürler niteliğindedir. Ayrıca kitaplar, raporlar, bültenler, istatistikler, toplantı metinleri gibi pek çok yayın türü ve veri tabanı bu sitelerde bulunabilmektedir. Bu tanıtım sayfaları, kuruluşların uzmanları

tarafından veya ticari olarak 'web' sayfası yazan kişi veya firmalara, Internet için kullanılan standartlara uygun olarak hazırlanmaktadır. Tamamen "web" sayfaları yazan kişilerin deneyim ve becerilerine göre yapılan tanıtım sayfalarına yerleştirilen gri yayınlar için, genellikle herhangi bir arşiv veya dizin içinde, standard bibliyografik tanımlamaların kullanılmadığı görülmektedir.

Bu durum, düzenli bir kataloğu olmayan büyük bir kütüphaneyi andıran Internet'te, varlığı bilinen dokümanların bile bulunmasını güçleştirmektedir. Internet'te sürekli artan tanıtım sayfaları, genellikle ticari bir yapıda geliştirilen ve yaygınlaşan tarama motorları ile indekslenmektedir. İstenen bilgiyi veya bilgi kaynağını bulmak için, sayıları gittikçe çoğalan tarama motorlarının kullanılması, özellikle Internet deneyimi az olan kullanıcıların, tam olarak aradıklarına erişimde karışıklığa ve zaman kaybına yol açabilmektedir. Tarama motorları, yardım sayfaları ile özelleşmiş aramalar için ipuçları vermekte ve Bool tarama teknikleri ile sınırlama yapmaya yardımcı olmaktadır. Bütün bunlara karşın, pek çok kullanıcı, bu araçlarla yaptıkları sorgulama sonucunda Internet'teki çok sayıda adres içeren listeye erişmekte, ancak bunların arasından tam olarak aranan kaynakları belirlemekte zorluk çekmektedir. Bu nedenlerle zaman zaman Internet'in sağladığı kolaylıklar, kullanıcılar için bazı güçlüklerle dönüşebilmektedir. Önerilen model ile önceden belirlenmiş sitelerde, aynı biçimde yapılandırılmış veri tabanında, aynı tarama motorları ve arayüzler ile arama yapılabilmesi, kullanıcılar için önemli bir avantaj olacaktır.

Toplumun bilgilenmesi için gri yayınların gerekliliği ve Internet olanaklarını en uygun koşullarda birleştirmek ve kullanabilmek amacıyla, öncelikle devlet kuruluşlarının yayınlarını içeren bir model oluşturulmaya çalışılmıştır. Model için devlet yayınlarının seçimi, katılımcı kuruluşların yönetim ve yönlendirmede aynı üst otoriteye bağlı olması ve bu yolla işbirliğinin kolaylıkla yapılması; üretilen bilgiler ve yayınların benzer türde

olması; Avrupa Birliği'ne adaylık sürecinde kamu bilgisinin herkese ulaştırılmasının yararlı ve gerekli olması nedenleriyle uygulamanın başarıya ulaşacağı tahmin edilmesidir. Devlet kuruluşlarında hakim olan bürokratik yapı ve engellemelerin dezavantaj oluşturulabileceği dikkate alınmakla birlikte, böyle bir modelin kütüphaneciler ve bilgisayar uzmanları gibi entelektüel bireylerce yürütüleceği varsayımı, bu dezavantajı ortadan kaldıracaktır.

Öngörülen modelin devlet kuruluşları içinde nasıl bir yasal yapıya sahip olacağı, hangi düzeyde yönetileceği ve bütçesinin ne kadar olacağı kuşkusuz önemlidir. Bu amaçla öncelikle çeşitli devlet kuruluşların yapıları ve amaçları incelenmiştir. Bütün devlet kuruluşlarına doğrudan etki edebilmesi açısından, bu Kurum'un Başbakanlık bünyesinde olmasının gerektiği, hatta Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı'na bağlı olabileceği öngörülmüştür. Bu Başkanlığı'n görevleri,

- a) Kamu yönetiminin geliştirilmesiyle ilgili hedeflerin, politikaların ve tedbirlerin tespiti için inceleme ve araştırmalar yapmak ve yaptırmak, bunları değerlendirmek ve teklifler hazırlamak,
- b) Kamu yönetiminin geliştirilmesiyle ilgili konularda görevli kuruluşlarla sürekli temas halinde bulunmak ve bunlar arasında koordinasyonu sağlamak,
- c) İdari usul ve işlemlerin kolaylaştırılması ve sadeleştirilmesi için gerekli araştırmalar ve çalışmalarda bulunmak,
- d) Başbakanlığın koordinatörlüğünde görevleri ile ilgili konularda teşkil edilen kurallara sekreteryaz hizmetini yapmak"tır. ¹

¹ T.C. Başbakanlık. "İdareyi Geliştirme Başkanlığı." [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.basbakanlik.gov.tr/basbakanliktes/idaregel.htm> [3 Ocak 2000].

Bu görevler, Türkiye Cumhuriyeti kuruluşları tarafından ve devlet için üretilen bilgi ve bilgi kaynaklarından yararlanma için yapılacak çalışmalara yasal zemin oluşturabilecek niteliktedir. Model'in yapılanması ve pilot uygulamaları, mevcut kütüphaneci, bilgisayar alt yapısı ve İnternet bağlantısına sahip devlet kuruluşları ile başlatılabilir. İlk uygulamaların sonuçlarının değerlendirilmesi ve diğer kuruluşların bilgi alt yapılarının da gerekli şartları oluşturmalarından sonra genişletilebilir.

Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü'nün 19 Mart 1998 tarihinde yayınladığı 1998/13 nolu Genelge'si uyarınca, "...kamu bilgisayar ağları konusunda yapılan faaliyetlerin değerlendirilmesi, koordinasyonu, izlenmesi ve finansmanı konusunda karşılaşılan darboğazların aşılması" amacıyla T.C. Başbakanlık Kamu-Net Üst Kurulu kurulmuştur. Bu Kurul'un Sekreteryası, İdareyi Geliştirme Başkanlığı tarafından yürütülmekte olup Başbakanlık Müsteşarı'nın başkanlığında Hazine, Dış Ticaret, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarları ile İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarlarından oluşmaktadır. Üst Kurul'un ana görevlerinden biri, kamu ile kamuoyu arasında saydamlığı temel alan sağlıklı bir iletişimin sağlanmasıdır. ¹

Üst Kurul, çalışmalarını konu ile ilgili uzman kişilerden Başbakanlık Müsteşarı'nın onayı ile oluşturulan Teknik Kurul aracılığıyla yürütür. Teknik Kurul, ulusal ağ içinde oluşacak Kamu-Net'in devletin etkin işleyişi, devletin vatandaşa hizmet götürmesi, katılımcı ve saydam yönetim amaçlarıyla sağlıklı çalışması ve toplumsal yarar üretmesi için öneriler oluşturmak, değerlendirmek, koordinasyon ve izleme faaliyetlerini düzenlemek ve tüm bu etkinliklerin kalıcı, saydam mekanizmalarla yürütülmesini sağlamak üzere Üst Kurul'a teknik destek vermektedir.

¹ T.C. Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü. "Kamu-Net Üst Kurulu'nun Kurulması Hakkında Genelge. (GENELGE 1998/13)" (1998), [Çevrim içi]. Elektronik Adres: <http://www.basbakanlik.gov.tr/kamunet/kamugenelge.html> [3.Ocak 2000].

Teknik Kurul, bilgi birikimi, saklanması ve korunmasıyla ilgili hukuki düzenlemelerin teklif edilmesini, temel bir ilke olarak, her türlü bilginin kamuoyunun kullanımına açık ve erişilebilir olmasının sağlanmasını, yasal zeminde çerçevesi belirlenmek kaydıyla; ülke çıkarları, güvenlik, ticarete haksız rekabet ve kişisel haklar ile ilgili bilgilerin gizliliğinin korunması temel hedeflerini gerçekleştirmek üzere Üst Kurul'ca görevlendirilmiştir. Ayrıca tarama, dinleme gibi bilgi hizmetlerini yaygınlaştırmak üzere teşvik edici çalışmalar yapması öngörülmüştür.

Üst Kurul, kamu projelerinin tamamlanması için gerekli desteğin sağlanmasına, projeler arası bütünleşme ve uyum çalışmalarının başlatılmasına, aynı amaca yönelik projeler için ortak çalışma ortamının oluşturulmasına da çalışacaktır. Kamu-Net Üst Kurulu ve Teknik Kurul, Başbakan adıyla yayınlanan Genelge'ye göre, yasal ve mali açıdan desteğe sahiptir.

Teknik Kurul; gerekli gördüğü konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, ilgili özel sektör ve sivil toplum örgütleri temsilcilerinden oluşan alt gruplar oluşturabilir. Bunlardan biri olan "Ulusal Bilgi Hizmetleri Grubu"nda, gri yayın üreticisi durumunda olan Devlet İstatistik Enstitüsü, Türk Patent Enstitüsü, Türk Standartları Enstitüsü, TÜBİTAK-ULAKBİM, Milli Kütüphane, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, TBMM Kütüphanesi ve Bilgi İşlem Merkezi bulunmaktadır. Kurulmuş olan bu alt grup, "Devlet Yayınlarına İnternet'ten Erişim" hizmetlerini de planlayarak, Başbakanlık, Bakanlıklar ve bağlı veya ilgili kuruluşlar arasında, devlet yayınları ve dokümanları için bir iletişim ve işbirliği sistemini yürütebilir. Böylece hem mevcut devlet bilgi birikiminin saklanması ve korunması, hem de bu bilginin kamuoyunun kullanımına açık ve erişilebilir olmasının sağlanması gerçekleşebilir.

5.3.1. Devlet Yayınlarına İnternet'ten Erişim–Bir Model Önerisi

Bu çalışma için tercih edilen, Devlet Yayınlarına İnternet'ten Erişim Modeli'nin, Başbakanlık Kamu-net Üst Kurulu'nun görevleri ve hedefleri doğrultusunda, Teknik Kurul'un desteği ile Ulusal Bilgi Hizmetleri Alt Grubu tarafından geliştirilerek diğer devlet kuruluşları ile iletişim ve işbirliği içinde uygulanması ve izlenmesi planlanmıştır. Söz konusu Model'e ilişkin ayrıntılar ana başlıklar halinde şöyledir:

5.3.2. Model'in Amacı ve Kapsamı

Bu modelin amacı; Türkiye Cumhuriyeti bünyesindeki kuruluşlar tarafından hazırlanan ve yayınlanan bütün gri yayın türü kaynakların İnternet üzerinden kamuoyuna duyurulması, bibliyografik anlamda denetlenmesi, saklanması, erişilmesi ve değişimi için, bibliyografik ve bilişim alt yapılarının oluşturulmasını ve uygulanmasını sağlamak, sistemin çalışması için gerekli iletişim ve işbirliği sistemini kurmak ve kullanım kurallarını düzenlemektir.

Önerilen modelin teorik olarak kapsamı, Türkiye'deki bütün devlet kuruluşlarında üretilen her türlü yayın ve dokümandır ve bunlara tam metin veya bibliyografik kimlik olarak erişimini içermektedir. Devlet kuruluşlarınca üretilen gri yayınlar, yaygın olarak kanunlar ve diğer yasal metinler, gizli olmayan TBMM tutanakları, hükümet raporları, kitaplar, dergiler, bültenler, her türlü rapor, patent, standart, istatistik, tez, kitapçık, broşür, toplantı metinleri ve benzeri bilgi kaynaklarından oluşur.

Planlanan uygulamalar, bilgi hizmetleri ve bilişim alt yapıları donanım ve personel açısından uygun olan devlet kuruluşlarında, elektronik olarak yazılmış ve/veya tarayıcılar (*scanner*) ile bu ortama aktarılmış ya da yazılmakta olan doküman ve yayınlarla başlar.

5.3.3. Tanımlar

Bu çalışmada sözü edilen terimlerden “Devlet Yayınları” devlet kuruluşlarınca üretilen, resmi yazışmalar dışındaki, yazılı, basılı ve elektronik her türlü yayın ve dokümanı ifade etmektedir.

“Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi” (DEK), elektronik ortamdaki devlet yayınlarının tam metin ve/veya bibliyografik kayıt olarak kaydedildiği, saklandığı, arşivlendiği ve erişime sunulduğu, uzaktan tarama ve elde etme olanağının verildiği, yerel ve yansılanmış siteler üzerinde, Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi Veri Tabanları’ndan ulaşılan sanal bir kütüphanedir.

“Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi Veri Tabanı“, bir kuruluşa ait gri yayınları, dokümanları ve gri enformasyonu bibliyografik denetim altına almak için oluşturulmuş bir veri tabanıdır ve sadece “Veri Tabanı” terimi ile de ifade edilebilir. Gelişmeler ve kullanıcı bilgi merkezlerinin görüşleri doğrultusunda Veri Tabanı’na yeni alanlar ilave edilebilir veya gereksiz bulunanlar çıkartılabilir.

“Devlet Yayınları Bilgi Formu” (DYBF), DEK’de yer alması istenen her türlü gri yayın, enformasyon ve dokümanın, bibliyografik tanımlama ve telif hakları bilgisini, “Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi Veri Tabanı”na kaydetmek üzere düzenlenmiş bir veri giriş formudur. Sanal ortamda oluşturulan bu formda, kuruluş adı, yayın adı, varsa yazar/yazarlar adı, bir serinin içindeyse seri adı, yayın yılı, sayfa sayısı, yayın türü, yayın formatı ve uzunluğu ile telif hakkı ve ücretlendirme gibi yayına ait temel bibliyografik tanımlamalar ve dokümanın üretildiği program belirtilmektedir. Eğer formda, dokümanın veya yayının başka formatlarda kopyaları varsa, birbirine bağlantı sağlayan adresleri de bulunur. (EK 1).

5.3.4. Katılımcı Kuruluşlar

Bu Model'e, Cumhurbaşkanlığı, TBMM, Başbakanlık, bakanlıklar, bağlı ve ilgili kuruluşlar, yüksek yargı organları, kamu iktisadi teşekkülleri, kamu niteliğine sahip özerk kuruluşlar, kanunla kurulmuş yüksek kurullar, valilikler ve belediyeler katılır. Bunlar kuruluşlarının ana hizmet birimleri yanında, taşra ve yurt dışı teşkilatlarını da temsil ederek DEK'deki uygulamalara katılımlarını sağlar. Başbakanlık ve bakanlıkların bağlı ve ilgili kuruluşları, isteklerine göre Model'de ayrı temsilciler bulundurabilirler.

Yasalarla yeni kurulan devlet kuruluşları, doğrudan DEK'e katılım hakkına sahiptir. Donanım altyapısı yeterli ve bilgi hizmeti veren nitelikli personele sahipse, DEK çalışmalarına başlayabilirler. Buna karşın DEK'in içinde yer alan, fakat daha sonra özelleştirilen kuruluşlar, kamu yararına olma özelliğini taşıdığı ve aksine bir karar olmadığı sürece sistemde kalabilir. Birleştirilen ve/veya ayrılan kuruluşların yayınlarına, gerektiği sürece, varlığını sürdüren kuruluşun DEK'den erişime devam edilir. Yasalarla iptal edilen kuruluşların yayınları ise, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü sitesine taşınarak arşiv malzemesi haline dönüştürülür.

5.3.5. Kuruluşların Temsilcileri ve İletişim

DEK sistemine katılan kuruluşlar, birisi kuruluşun bilgi hizmetlerinden, diğeri bilişim hizmetlerinden sorumlu olan en az ikişer uzman ile temsil edilir. DEK işlemleri ve hizmetleri bu uzmanlar tarafından yürütür, kuruluşun bilgi kaynaklarının sayısı ve üretim hızı dikkate alınarak gerektiğinde daha fazla eleman da görevlendirilebilir. Bilgi hizmetlerinden sorumlu olacak uzman kütüphanecinin tercihen enformasyon-dokümantasyon eğitimi almış, veri tabanları, İnternet kullanımı ve 'web' yazımı konusunda bilgi sahibi olması gerekir. Bilişim uzmanının ise veri

tabanı yönetimi, İnternet ve bilişim alt yapısı, programlama ve “web” yazımı konularını iyi bilmesi zorunludur.

Katılımcı kuruluşların temsilcileri ve Ulusal Bilgi Hizmetleri Alt Grubu üyelerinin birbirleri arasındaki iletişim, elektronik tartışma listesi ile sağlanır. Böylece yer ve zamandan bağımsız olarak herkese aynı anda ulaşan hızlı bir iletişim düzeni kurulmuş olur. Bu listeye Üst Kurul ve Teknik Kurul üyeleri de katılabilir ve bu yolla, yürütülen çalışmalar hakkında bilgilenmeleri mümkün kılınır. Tartışma listesine ‘gereksiz’ (*spam*) mesajların gelmesini önlemek için, üye olmayanların mesaj göndermesi, liste programı tarafından engellenir. Ayrıca gerekli olursa sanal ortamda toplantılar düzenlenerek geleceğe yönelik politikalar tartışılabilir ve görüş alış-verişi yapılabilir.

5.3.6. Çalışma Yöntemi

Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi’nin yönetimi ve koordinasyonunu, Ulusal Bilgi Hizmetleri Alt Grubu sağlar. Bu Grubun yönetim merkezi ve sekreteryası, Başbakanlık bünyesinde veya Grup’taki uygun bir kuruluş içerisinde yürütülebilir.

Katılımcı kuruluş temsilcilerinden oluşan Komite, yayınların, dokümanların ve bunlara ait bilgilerin düzenlenmesi, veri tabanı ve yazılımların geliştirilmesi için gerekli genel koşulları belirler. Komitedeki temsilciler arasından gri yayın hazırlama, bibliyografik denetim, veri tabanı oluşturma, yazılım geliştirme, ‘web’ sayfası hazırlama, iletişim ve sekreteryaya için alt komiteler oluşturulur. Her bir alt komite, kendi sorumluluk alanında, bütün katılımcı kuruluşların kabul edeceği ve uygulayabileceği yapıları ve kuralları belirler; programları hazırlayarak ortak erişimi olan bir alanda arşivler.

Gri Yayın Hazırlama Alt Komitesi, her bir gri yayın türünün, kendi özellikleri içinde yazılması, özellikle bibliyografik tanımlama ile ilgili ayrıntılarının belirlenmesi, saklanması, arşivlenmesi ile ilgili kuralların oluşturulması ve bunlara uygun örneklerin hazırlanması gibi çalışmaları yapar. Özellikle elektronik olarak üretilmemiş gri yayınların, tarayıcılar ile bilgisayara aktarılması ile ilgili uygulamaları da düzenler.

Bibliyografik Denetim Alt Komitesi, üretilmiş dokümanların ve yayınların denetim altına alınması için, Gri Yayın Hazırlama Alt Komitesi'nin çalışmalarını da izleyerek, bu yayınlara ilişkin bibliyografik denetim kurullarını belirler. Kütüphaneciler tarafından yayınların ve dokümanların türüne göre farklı özellikleri dikkate alınarak, Devlet Yayınları Bilgi Formu (DYBF) düzenlenir, alanlara ilişkin seçenekler ve kurallar tesbit edilir. Mevcut alanların ve kuralların, kuruluşların yerel gereksinimlerine göre nasıl değiştirilebileceğini saptar ve yapılan değişiklikleri takip eder. Ayrıca DEK Veri Tabanı'nda hangi alanların açılacağı, ortalama ve maksimum alan uzunlukları, alan tipi, indeksleme ve benzeri nitelikler hakkında Veri Tabanı Alt Komitesi'ne bilgi verir.

Veri Tabanı Alt Komitesi, kütüphaneciler tarafından kararlaştırılan alanlara ve özelliklerine göre, DEK Veri Tabanı'nı oluşturur ve Yazılım Geliştirme Alt Komitesi ile birlikte bu veri tabanı üzerinde uygulama programları yazar veya yazdırır. Veri Tabanı ve ilgili programlar, her bir kuruluşun yayınları için yerel veya bölgesel düzeyde, ya da bütün devlet kuruluşları için ulusal düzeyde çalışır. Bibliyografik Denetim Alt Komitesi tarafından kararlaştırılan yeni alanlar ve değişiklikler, Veri Tabanı'na aktarılır.

Yazılım Geliştirme Alt Komitesi, gri yayınların üretimi, elektronik kütüphane programı, tarama yazılımları, arayüz programları gibi Model'in gerektirdiği yazılımları geliştirir veya mevcut programları inceleyerek elverişli olanların uygulanmasını sağlar.

Web Hazırlama Alt Komitesi, bu Model'in ortak 'web' sayfasını ve kuruluşlar için örnek 'web' sayfalarını hazırlar. Katılımcı kuruluşlar, örnek sayfaları, belirlenen kurallara uygun biçimde değiştirerek kullanırlar. Veri tabanının Internet üzerinde kullanılabilmesi için gerekli arayüz programlarını hazırlamak üzere Yazılım Hazırlama Alt Komitesi ile birlikte çalışır.

İletişim ve Sekreteryaya Alt Komitesi, katılımcı kuruluş temsilcilerinin ve Ulusal Bilgi Hizmetleri Alt Komitesi'nin birbirleriyle iletişimini sağlayan tartışma listesini yönetir ve diğer yazışmaları yapar. Bu Model için üretilen her türlü doküman, yazılım ve örnekleri bir dizinleme sistemi içinde, Internet'ten erişilebilecek şekilde merkezi bir ftp sitesi kurarak arşivler.

5.3.7. Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi Veri Tabanı

DEK Veri Tabanı, Veri Tabanı Alt Komitesi tarafından oluşturulur ve yönetilir. Veri tabanında yer alması istenen yayınlara ve dokümanlara ait bilgiler, DYBF ile önceden belirlenen kurallara ve seçeneklere göre kaydedilir. Bu veri tabanında hangi yayın veya dokümanın yer alacağı, hangi formatta sunulacağı, indekslenip indekslenmeyeceği gibi kararlar, Bibliyografik Denetim Alt Komitesi'nin kuralları da dikkate alınarak, ilgili kuruluşların yöneticileri ya da temsilcileri tarafından verilir. Aynı zamanda yayınların ve dokümanların doğruluğu, bilimsel yeterliliği, kalitesi, devamlılığı, indekslenmesi ve telif hakları bunları üreten kuruluşa aittir.

5.3.8. Bütçe

DEK'in parasal desteği, Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı projeleri için ayrılmış kısımdan sağlanır. Bu bütçe, yönetim ve koordinasyonu yürüten Ulusal Bilgi Hizmetleri Alt Grubu çalışmaları, "Devlet Yayınları" için

dns (*domain name server*) isminin alınması gibi ortak harcamalar içindir. Bunun yanı sıra, bütün katılımcı kuruluşlar, DEK'de yer almak üzere yeterli personel ve araç-gereç gereksinimleri ile ilgili harcamaları kendi bütçelerinden karşılarlar. Bu şekilde büyük miktarda bütçe ayırmadan, kuruluşların mevcut olanakları kullanılarak DEK'in işletilmesi mümkündür.

5.3.9. Kullanım

Elektronik ortamda üretilen bilgi kaynakları, kısa bir süre içinde Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi'nde bibliyografik denetimleri tamamlanmış biçimde yer alır. DEK'deki tam metin halindeki bir gri yayın, isteyen kullanıcı tarafından gerektiği zamanda ve bulunduğu yerden, farklı format seçenekleri ile elde edilebilir. Böylece yayın, ona erişen kullanıcı sayısı kadar çoğaltılmış olur. Gri yayınlar üreten kuruluşun politikasına bağlı olarak serbest veya sınırlı erişimle kullanıma sunulur. Erişim hakkı, sadece kuruluş veya ilgili kuruluşlara yönelik olabileceği gibi, ulusal veya uluslararası düzeyde de olabilir.

Kuruluş tarafından özellikle iletişim hatları sorunlu olması durumunda, istenen yayınların elektronik posta ile iletimi, tercih edilebilen diğer bir seçenek olmalıdır. Eski tarihli gri yayınların, tam metin olarak Internet erişimini gerçekleştiriyorsa, elektronik postayla istekte bulunarak, ödemeli posta veya kurye hizmetleri ile basılı kopyanın çoğaltılarak kullanıcıya daha çabuk ulaşması sağlanabilir.

Ayrıca herhangi bir kuruluşa ait gri yayınların ücretli olması durumunda, Internet'ten erişim hakkı sınırlandırılabilir. DEK'in ve kuruluşun kurallarına uygun koşullarda abonelik veya elektronik ticaret sistemi ile ücretlendirme yapılarak, kaynaklar kullanıma sunulabilir.

5.3.10. Yapısal Değişiklikler

Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi'nin uygulamaya geçmesi, mevcut bilgi ve bilgisayar hizmetlerinin, basım-yayın işlemlerinin yeniden tanımlanmasını gerektirecektir. Öncelikle bilgi merkezlerinde çalışan kütüphanecilerin görevlerini ve sorumluluklarını yeniden belirlemek, DEK'de kuruluş temsilcisinin ve diğer yardımcı kütüphanecilerin görevleri ve çalışma saatlerini bilgi merkezinin ve DEK'in koşullarına göre tekrar düzenlenmek gereklidir. Özellikle elektronik kaynakların bibliyografik tanımlanması ve indekslenmesi konusunda, kütüphanecilerin değişen görev tanımlarına uygun biçimde bilgilerini geliştirmeleri gerekmektedir.

Gri yayınların elektronik ortamda hazırlanması, İnternet'te yayınlanması ve erişime açılması, kuruluşların hazırladıkları dokümanlar ve yayınların, çoğaltılması için basım-yayım, dağıtım ve postalama gibi emek ve zaman alıcı işlerini ortadan kaldıracak veya azaltacaktır. Aynı zamanda bunlarla ilgili masrafların yerini nitelikli personel ve yeterli donanıma yönelik harcamalar alacaktır.

Her bir kuruluş, Gri Yayın Hazırlama Alt Grubu'nca belirlenen kurallara uygun biçimde, gri yayınların üretimi ve hazırlanmasını sağlamak için yazarlarını bilgilendirmelidir. Bu amaçla, gerekirse yazarlara kütüphaneci, basım-yayın birimi ve bilgisayar birimlerince tanımlama ve program desteği verilmelidir.

Her bir kuruluşun bünyesindeki 'Veri Tabanı'na, merkezi siteden veya katılımcı diğer kuruluşların sitelerinden daha hızlı erişim için yansılar oluşturulmalıdır. Böylece bir veri tabanında yapılan ekleme ve çıkartma gibi değişiklikler, kısa süre içinde diğer uzak sitelere kopyalanabilecektir. Bir sitenin diğer bir siteye yansınması için uygun seçenekler düşünülmelidir. Gri yayınlar, ya tam metin ya da disk alanını korumak için sadece

bibliyografik kayıt halinde yansılanabilir. Eğer herhangi bir yansı sitesinde, belli bir kuruluşun gri yayınlarının tam metin halinde saklanması gerekli bulunmuyorsa, bunlar DEK yansı dışında tutulabilir.

5.3.11. Topluma Getireceği Yarar

Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi'nin devlet kuruluşlarına yapacağı katkılardan birisi, hem diğer kuruluşlar, hem de bireyler için çalışma alanlarını tanıtan sağlıklı bir bilgilenmeye aracı olmasıdır. Böylece her bir kuruluş, amacını, çalışmalarını, ürünlerini ve hizmetlerini, İnternet sayesinde daha geniş bir kullanıcı grubuna, güncel ve hızlı olarak, doğru ve ekonomik biçimde aktarma olanağını bulacaktır. İnternet'in getirdiği bu kolaylıklar, tanıtım ve yayınların duyurulması ve kullanıcıya ulaştırılmasını, aynı ortamda ve aynı zamanda gerçekleştirme olanağı vermektedir. Halbuki geleneksel yöntemler kullanıldığında, çoğu kez bütün koşulların bir arada olması mümkün olmamaktadır.

Kamu yararına üretilmiş yayınların arzu edilen düzeyde, bilgi merkezleri, dolayısıyla halk tarafından elde edilmesinde zorluklarla karşılaşıldığı bilinmektedir. Birçok kuruluş, geleneksel bilgi hizmetlerini bilgisayar teknolojilerinden yararlanarak yerel olarak çözmeye çalışmaktadır. Ancak gri yayınların çoğunlukla belli bir düzene sahip olmaması, zaman zaman bu yayınları bilgi hizmetlerinin dışında bırakmaktadır. Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi Modeli ile, bilgi merkezleri, basın-yayın ve bilgisayar birimleri tarafından farklı zamanlarda tekrarlanan bazı işlemlerin önlenmesi ve mevcut olanakların ortak kullanılması mümkün olacaktır.

DEK, devlet tarafından üretilen gri yayınların, yazımı aşamasından başlayarak bibliyografik denetim altına alınması ile, çoğunlukla dosyalarda ve raflarda kalan pek çok özgün ve önemli kaynağın varlığının bilinmesini;

elektronik ortamda tam metin olarak tutulması ve Internet üzerinden erişilmesi ile istenilen zamanda ve istenilen dokümanı, sadece isteyen kişi için çoğaltılmasını sağlamış olacak; hatta çoğu kez kağıt üzerine baskısının alınmamasından ötürü, kağıt tüketimini azaltarak doğanın korunmasına da katkıda bulunacaktır.

DEK'de, özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin üst düzey yönetimi olan TBMM, Başbakanlık ve bakanlıkların geliştirdiği ulusal politika ve planlara ilişkin bilgi kaynaklarının bulunabilmesi ve geniş bir kullanıcı kitlesine erişilebilmesi, ülkemizin demokratikleşmesi ve saydamlaşmasında etkili bir rol oynayacaktır.

Devletin üst yönetimi ile aynı ortamda DEK'in içine giren küçük kuruluşlar ve alt birimler gibi gölgede kalan kuruluşlara da, yayınlarını duyurma fırsatı verilmiş olacaktır. Düzeyi ne olursa olsun, aynı ortamda birleşen kuruluşlar, Veri Tabanı'nda daha çok kaynaklarının bulunmasını sağlamak üzere, çalışanlarını daha fazla bilgi ve bilgi kaynağı üretmeye özendirilecektir.

DEK'nin başarılı olması, diğer bilgi merkezleri, sivil toplum kuruluşları gibi, bu sistem dışında kalanlar için de başka örnek modeller geliştirilmesini sağlayabilir. Belli bir konu veya tek bir yayın türüne göre, ya da bir ilgi grubu için benzer çalışmaların geliştirilmesi düşünülebilir.

5.3.12. Katılım Koşulları ve Zamanlama

Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi'ne bütün devlet kuruluşları, bilgi merkezleri ve bilgisayar birimleri aracılığıyla katılabilirler. Herhangi bir kuruluşun bilgi merkezinde yeterli niteliklere sahip kütüphaneci ve bilgi teknolojisi varsa, bilgisayar biriminden destek istemeden söz konusu

çalışmaları yürütebilir. Katılımın diğer koşulları birkaç madde ile şöyle özetlenebilir:

- Kuruluşun ürettiği gri yayınlar var mı?
- Bu yayınların İnternet aracılığı ile elde edilebilirliği için gönüllü mü?
- Yeterli bilgiye sahip kütüphaneci ve bilgisayar uzmanı var mı veya bulunabilecek mi?
- Sistemin çalışması için yazılımı - donanımı kurmayı ve işletmeyi yapabilir mi?
- Yayın koleksiyonunu ve diğer kuruluşların yansılarını depolaması için bir istemci-sunucusu var mı?
- Yayınların bibliyografik kayıtları için standart olarak kabul edilecek formu, tarama ve 'web' sayfalarını kullanmayı kabul ediyor mu?

Bu sorulara olumlu cevapların alınması durumunda, bir kuruluşta Elektronik Kütüphane'nin oluşturulması için koşullar yeterli olup DEK'in kurulma süreci başlatılabilir. Bu sürecin aşamaları şunlardır:

Birinci aşamada, kuruluş temsilcileri olacak kütüphaneci ve bilgisayar uzmanının belirlenmesi gereklidir. Bunlar, Temsilciler Komitesi'nde kuruluşlarını temsil ederken, kendi kuruluşlarında da DEK'in yapılanmasını yürüteceklerdir. Bu aşama, alt komitelerin oluşturularak DEK'de kullanılacak örnek dokümanların, veri tabanının, veri giriş formunun, uygulama ve tarama programlarının ve 'web' sayfası örneklerinin hazırlanması sürecini kapsar.

İkinci aşama, hazırlanmış olan programlar ve diğer dosyaların kuruluşların kendi DEK'lerini oluşturmak üzere, kendi siteleri üzerine çekilmesidir. Bilgisayar uzmanları gereken programların işler hale gelmesini

sağlar. Kütüphaneci ise kendi bilgi merkezi düzenine göre bibliyografik denetime ilişkin kurallarla, Veri Tabanı'nın uyumlu olmasını sağlamak üzere gerekli değişiklikleri gerçekleştirir.

Üçüncü aşamada, kütüphaneci, öncelikle yeni yazılacak dokümanların ve yayınların Veri Tabanı'na uygun biçimde üretiminin sağlanması için yazarlara ve basım-yayın birimlerine bilgi vermelidir. Bu aşamada ikinci bir işlem ise, kuruluş temsilcileri veya yazarlar tarafından elektronik ortamdaki dokümanların ve yayınların gerekirse DEK'e uygun formatlara dönüşümünün yapılmasıdır.

Dördüncü aşamada, öncelikle ağ ortamındaki dokümanların ve yayınların işlenmesi ve indekslenmesine başlanmalıdır. Bu amaçla uzman kütüphaneciler tarafından her bir yayın veya doküman için DYBF hazırlanmalı, kuruluşun olanakları ölçüsünde ekrandan veya basılı formlardan Veri Tabanı'na veri girişi yapılmalıdır. Daha sonra bilgisayarda üretilmemiş olan yayınların ve dokümanların tarayıcı (*scanner*) ile elektronik ortama aktarılması sağlanmalıdır. Veri Tabanı'nın hazırlanmasında önemli bir süreyi, dokümanların indeksleme işlemleri alacaktır. Bu süre, kuruluşların üretmiş oldukları gri yayınların sayısına bağlı olarak değişebilecektir.

Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi'nin işleyişi, ilgili alt komiteler tarafından belli aralıklarla gözden geçirilmeli, bilgi merkezleri ve kullanıcılardan gelen değerlendirmeler ve eleştiriler dikkate alınarak olası çözümler, tartışma listesinde duyurulmalıdır. Liste üyelerinden gelen değerlendirme ve öneriler, olası çözümleriyle Ulusal Bilgi Hizmetleri Alt Grubu'nun onayına sunulmalıdır.

Sonuç olarak Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi Modeli, Türkiye Cumhuriyeti tarafından hazırlanan resmi niteliğe sahip bilgi ve bilgi kaynaklarını güncel olarak geniş bir kullanıcı kitlesine ulaştırarak halkın bu

kaynaklardan etkin biçimde yararlanabilmesini sağlayacak, bilgi kaynaklarının paylaşımını arttıracaktır. Bu Model'le, bilginin toplumsal ve ekonomik gelişmeye katma değeri olarak daha fazla gireceği, aynı zamanda ülkemizin demokratikleşmesi ve saydamlaşması için etkili bir rol oynayacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

ALBERANI, Vilma

- 1990 "The Use of Grey Literature in Health Sciences:
A Preliminary Survey."
Bulletin of the Medical Library Associations.
78, 4: 358-363.

ALPAY, Meral

- 1973 Kütüphanecilik Terimleri.
İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

American National Standard Institution (ANSI).

- 6.1998 "About ANSI." [Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://web/ansi.org/public/about.html>
[24 Aralık 1999].

Annotated Bibliography on Grey Literature.

- 1999 D. FARACE (Ed.),
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet.
(Grey Literature Online Bibliography).
[Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.konbib.nl/infolev/greynet/frame5-htm>

Aslib Proceedings.

- 1982 "Availability and Bibliographic Control of Non-
Conventional Literature : Aslib one-day conference,
London, 24 May 1982."
Aslib Proceedings. 34, 11/12: 457-505.

AUGER, Peter

1982 "Non-Conventional Literature : Chairman's
Introduction."
Aslib Proceedings.34, 11/12: 457-458.

1994 Information Sources in Grey Literature.
London: Bowker-Saur.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Enformasyon

1996- Bülteni.
Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel
Müdürlüğü.

BAYIR, Didar

1995 Gri Yayınlar: Tanımlama, Sağlama, Bibliyografik
Sunuş ve İşlemler.
İstanbul :Türk Kütüphaneciler Derneği.

BAYSAL, Jale

1987 Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar
Araçlar Yöntemler.
İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

BLOOMBERG, Marty ve G.E. EVANS.

1989 Kütüphane Teknisyenleri İçin Teknik
Hizmetlere Giriş.
(1985) (Çev. Nilüfer Tuncer),
Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

British Library (BL)

1999 "The British Library Document Supply Centre:
Collection and Catalogues."
[Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://portico.bl.uk/services/bsds/dcs/docsear.html>
[17 Aralık 1999].

1999 "Services: Patent Express-Introduction."
[Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.bl.uk/bsds/pxp/pxintro.html>
[17 Aralık 1999]

CARROLL, Bonnie ve G. A. COTTER

1997 "A New Generation of Grey Literature: The Impact
of Advanced Information Technologies."
Publishing Research Quarterly.
13, 2: 5-14.

CHENEY, Debora

1993 "Technology in Document Collections."
Diane H. SMITH (Ed.), Management of
Government Information Resources in Libraries.
Englewood: Libraries Unlimited, 111-124.

CIANELLI, R. ve V. LEYTON

1996 "Criteria for Selecting Grey Literature."
GL'95 Conference Proceedings.
Second International Conference on Grey
Literature: Grey Exploitations in the 21st Century,
Washington D.C., November 2-3 1995.
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet. 233-237.

CORNISH, Graham

- 1979 "Problems of Grey Literature."
Interlending Review. 7,2:58-59.

CUNBUR, Müjgan

- 1975 "Devlet Yayınlarının Dokümantasyon Sorunu"
İkinci Türk Yayın Kongresi, 24-27 Ocak 1975.
Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı. cilt 2,
166-171.

ÇELİK, Hilmi.

- 1971 "Mecburi İstikamet: Kütüphanelerarası İşbirliği."
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni.
20,19:3-7

DEBACHERE, M.C.

- 1995 "Problems in Obtaining Grey Literature."
IFLA Journal. 21, 2: 94-98.

Derwent Information.

2000. "Products and Services: World Patents-Chemistry-
Pharmaceutical-Engineering." [Çevrim içi]. Elektronik
Adres:
<http://www.derwent.com/prodserv/index.html>.
[9 Ocak 2000].

DEWE, Michael.

- 1996 "Ephemera."
J. FEATHER ve P.STURGES (Ed.)
International Encyclopedia of Information and
Library Science.
London: Routledge, 134-137.

Dissertation Abstracts Ondics.

1987- Ann Arbor, Mich., University Microfilms
International.

ERTUNÇ, Aynur

1984 "Kütüphaneciliğimizin Güncel Sorunları."
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni.
33, 1:11-14.

European Patent Office (EPO).

1999 "About the EPO". [Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.epo.org/epo.general.htm>
[12 Aralık 1999].

FARACE, D.J.

1997 Notebook on Grey Literature: A Systematic
Approach to Grey Literature in Printed and
Electronic Form.

Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet.

1998 "Foreword."
GL'97 Conference Proceedings.
Third International Conference on Grey
Literature: Perspectives on the Design and
Transfer of Scientific and Technical Information.
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet. iii

FRIEND, Frederick J.

- 1998 "UK Theses Online?"
GL'97 Conference Proceedings.
Third International Conference on Grey
Literature: Perspectives on the Design and
Transfer of Scientific and Technical Information.
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet. 174-179.

GIBB, J. Michel ve Marcel MAURICE

- 1982 "The System for Information on Grey
Literature in Europe (SIGLE)."
Aslib Proceedings. 34, 11/12: 493-497.

GL'93 Conference Proceedings. First International

- 1994 Conference on Grey Literature: Weinberg Report
2000, Amsterdam, December 13-15, 1993.
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet.

GL'95 Conference Proceedings. Second International

- 1996 Conference on Grey Literature:
Grey Exploitations in the 21st Century,
Washington D.C., November 2-3 1995.
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet.

GL'97 Conference Proceedings: Third International

- 1998 Conference on Grey Literature: Perspectives on the
Design and Transfer of Scientific and Technical
Information, Luxemburg, 13-14 November 1997.
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet.

Glossary : A Vocabulary of Terms used in the Field of

- 1999 Grey Literature.
FARACE, Dominic.J. (Ed.)
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet.
[Çevrim içi]. Elektronik Adres:
(<http://www.konbib.nl/infolev/greynet/glossary.htm>)

GOKHALE, Pratibha

- 1998 "Grey Literature Varieties - Definitional Grey Problems."
GL'97 Conference Proceedings.
Third International Conference on Grey
Literature: Perspectives on the Design and
Transfer of Scientific and Technical Information.
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet. 259-273.

Government Printing Office (GPO)

- 11.1999 "What is the GPO?" [Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.access.gpo.gov/public-affairs/5-99facts.html> [23 Aralık 1999].

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- 1998 Yüksek Lisans Tezi, Sanat Eseri Raporu,
Doktora/Sanatta Yeterlilik Tezi, Sanatta Yeterlilik
Eseri Çalışması Raporu Yazım ve Basım Yönergesi.
Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

HARRISON, Helen

- 1979 "Progress in Documentation: Non-Book
Materials a Decade of Development."
Journal of Documentation.
35, 3:207-238.

HENDERSON, Albert

- 1997 "Grey Literature and Publishing Research".
Publishing Research Quarterly.
13, 2:3-4.

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA).

- 8.1999 "Universal Availability of Publications Core Programme:
Worldwide Survey of Digitised Collections in Major
Cultural Institutions: an IFLA PAC/UAP Joint Project."
[Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.ifla.org/VI/2/pl/miscel.htm> [23 Aralık 1999].

- 11.1999 "Section on Government Information and Official
Publications." [Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.ifla.org/VII/s17/sgiop.htm>.
[18 Aralık 1999].

International Organization for Standardization (ISO).

- 1999 "Introduction to ISO:What are Standards?",
[Çevrimiçi]. Elektronik Adres:
[http://www.iso.ch/infoe/intro.htm#What are
Standards](http://www.iso.ch/infoe/intro.htm#What are Standards) [14 Aralık 1999].

- 1999 "Introduction to ISO:Why is International
Standardization Needed?", [Çevrimiçi]. Elektronik
Adres: [http://www.iso.ch/infoe/intro.htm#Why is
International Standardization Needed?](http://www.iso.ch/infoe/intro.htm#Why is International Standardization Needed?)
[14 Aralık 1999].

JOHANSSON, Eve

- 1982 "The Definition of Official Publications."
IFLA Journal. 8, 3: 393-395.

T.C. Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü.

- 1998 "Kamu-Net Üst Kurulu'nun Kurulması Hakkında
Genelge. (GENELGE 1998/13)"
<http://www.basbakanlik.gov.tr/kamunet/kamugeneralge.html>

KAPTAN, Saim

- 1991 Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri.
Ankara: Rehber Yayınevi.

KARNITIS, Edvins

- 1998 "Grey Literature as a Segment of the Market
of Scientific and Technical Information Services
in Latvia."
GL'97 Conference Proceedings.
Third International Conference on Grey
Literature: Perspectives on the Design and
Transfer of Scientific and Technical Information.
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet. 73-78.

KEENAN, Stella

- 1996 Concise Directory of Library and Information
Science. London: Bowker-Saur.

KOCH, Jean E. ve Judith M. PASK

- 1980 "Working Papers in Academic Business Libraries."
College and Research Libraries.
41:517-523.

Kütüphanelerarası İşbirliği Komisyonu Raporu.

1993 İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

LEVIN, Marc A.

1989 "The 'Grey' Ghetto : Key Issues Related to Public Policy Research Literature."
Collection Building. 10, 1-2: 29-33.

LI, Heng

1984 Dictionary of Library and Information Sciences.
München: Saur.

Library and Information Science Abstracts CD-ROM.

1969- London: Library Association.

MORTON, Bruce

1993 "Collection Development."
Diane H. SMITH (Ed.), Management of Government Information Resources in Libraries.
Englewood: Libraries Unlimited, 9-30.

The National Technical Information Service (NTIS).

2.1999 "Information Dissemination Solutions: Our Expertise can be yours..." [Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.ntis.gov/prs/pr1040.htm>
[21 Aralık 1999].

3.1999 "About NTIS." [Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.ntis.gov/about.htm> [23 Aralık 1999].

NECHIPORENKO, V.P. ve L.P. PAVLOV.

- 1998 "Russian Grey Literature Collection and Dissemination Centre: Status, Profile of Activities, Development."
GL'97 Conference Proceedings.
Third International Conference on Grey Literature: Perspectives on the Design and Transfer of Scientific and Technical Information.
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet., 158-168.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTU).

- 1.2000. "Alan Adı Sayıları/Domain Counts". [Çevrim içi].
Elektronik Adres:
<http://www.dns.metu.edu.tr/domcount.html>
[8 Ocak 2000]

OSEMAN, Robert

- 1989 Conferences and Their Literature : A Question of Value. London : The Library Association.

OVEN, John Mackenzie

- 1998 "The Expanding Hoziron of Grey Literature."
GL'97 Conference Proceedings.
Third International Conference on Grey Literature: Perspectives on the Design and Transfer of Scientific and Technical Information.
Amsterdam: TransAtlantic/GreyNet., 9-13.

The Oxford Dictionary of Current English.

- 1993 Joyce M. HAWKINS ve R. ALLEN (Ed.)
Oxford, New York: Oxford University Press.

The Oxford Encyclopedic English Dictionary.

1991 Della THOMPSON (Ed.)
New York, Oxford: Oxford University Press.

Patent and Trademark Depository Library Program (PTDLP).

12.1996 "General Information and Background."
[Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.uspto.gov/go/ptdl/ptdlgen.htm>
[26 Aralık 1999].

PFLUG, Arndt

1989 "Software Documentation - A New Library Resource
of Grey Literature in the Central Library for
Technology of the GDR."
IATUL Quarterly. 3, 1:10-14.

POSNETT, N.W.

1984 "Factors Affecting the Accessibility of
Nonconventional Literature For Use in the United
Kingdom and Some Possible Solutions."
Library Acquisitions: Practice and Theory.
8:275-285.

PRYTHERCH, Raymond John.

1995 Harrod's Librarians' Glossary : 9000 Terms Used in
Information Management, Library Science,
Publishing, The Book Trades, and Archive
Management.
Gower : Ashgate Pub.Co.Ltd.

SCHMIDMAIER, Dieter

1986 "Ask No Questions and You'll Be Told No Lies."

Libri. 36,2:101-112.

SilverPlatter International.

1998 SilverPlatter Information: 1999 Directory of
Products and Services.

SilverPlatter International.

[Çevrim içi]. Elektronik Adres:<http://silverplatter.com>

SMITH, Eldred

1993 Kütüphaneci, Bilim Adamı ve

Araştırma Kütüphanesinin Geleceği.

(1990) (Çev. Ahmet Çelik)

Ankara: Üniversite ve Araştırma

Kütüphanecileri Derneği.

Social Sciences Citation Index with Abstracts.

1972- Philadelphia, PA., Institute for Scientific
Information.

SPENCER, Donald

1983 An Introduction to Computers Developing
Computer Literacy.

Columbus: Charles E. Merrill Publishing Co.

T.C. Başbakanlık.

1.2000 "İdareyi Geliştirme Başkanlığı." [Çevrim içi].

Elektronik Adres:

[http://www.basbakanlik.gov.tr/basbakanliktes/
idaregel.htm](http://www.basbakanlik.gov.tr/basbakanliktes/idaregel.htm) [3 Ocak 2000].

T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi.

1998 Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.

T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası = Bibliography of

1971 Government Publications.
Ankara: Milli Kütüphane Devlet Yayınları Dokümantasyon Merkezi.

T.C. Resmi Gazete.

1920- Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Türk Kütüphaneciliği.

1982- Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni–Türk Kütüphaneciliği

1994 Dizin (1982-1991). Oya Gürdal vd. (Haz)
Ankara: Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü.

Türk Patent Enstitüsü. (TPE)

1999a “Enformasyon.” [Çevrim içi], Elektronik Adres:
<http://www.turkpatent.gov.tr/turkce/enformasyon.htm>
[18 Aralık 1999].

1999b “Kuruluş.” [Çevrim içi], Elektronik Adres:
<http://www.turkpatent.gov.tr/turkce/kurulus.htm>
[18 Aralık 1999].

1999c "100 Soru 100 Cevap: Soru –4 Türk Patent Enstitüsünün Görevleri Nelerdir?"
[Çevrim içi], Elektronik Adres:
<http://www.turkpatent.gov.tr/turkce/kurulus.htm>
[18 Aralık 1999].

Türk Standardları Enstitüsü (TSE).

1999a "İnternet Bilgi Erişim Sistemi."
[Çevrim içi], Elektronik Adres:
<http://www.tse.org.tr/tsenettr/entry.asp>
[18 Aralık 1999].

1999b "Türk Standardları Enstitüsü."
[Çevrim içi], Elektronik Adres:
<http://www.tse.org.tr/main.html> [18 Aralık 1999].

Türkçe Sözlük.

1997 Hasan Eren vd. (Haz.)
Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türkiye Bibliyografyası.

1935- Ankara: Milli Kütüphane Bibliyografya
Enstitüsü.

Türkiye Bilgi Merkezleri Rehberi 1997

1998 Ankara: Tübitak-Ulakbim.

Türkiye Makaleler Bibliyografyası.

1952- Ankara: Milli Kütüphane Bibliyografya
Enstitüsü.

Türkiye Tez Katalogu.

1987- Ankara: Yükseköğretim Kurulu.

UMI Dissertation Services.

1999a "Dissertation Abstracts and Digital Dissertations."

[Çevrim içi]. Elektronik Adres:

http://wwwlib.umi.com/dissertations/about_da

[27 Aralık 1999].

1999b "Dissertation-related Products and Services."

[Çevrim içi]. Elektronik Adres:

<http://wwwlib.umi.com/hp/Support/DServices/products>

[27 Aralık 1999].

1999c "Dissertation and Theses Reference Products."

[Çevrim içi]. Elektronik Adres:

[http://wwwlib.umi.com/hp/Support/DServices/products/](http://wwwlib.umi.com/hp/Support/DServices/products/references.htm)

[references.htm](http://wwwlib.umi.com/hp/Support/DServices/products/references.htm) [27 Aralık 1999].

U.S. Patent and Trademark Office - OEIP/TAF Program

3.1999 "TAF Report Issue Dates and Patent Numbers

since 1836." [Çevrim içi] Elektronik Adres:

<http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/>

[issudate.pdf](http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/issudate.pdf) [15 Aralık 1999].

University Theses On-line Group -UTOG.

8.1997 "University Theses On-line Group."

[Çevrim içi]. Elektronik Adres:

<http://www.cranfield.ac.uk/cils/library/utog/>

[21 Aralık 1999].

VICKERS, Stephen

1982 "Grey Literature Worldwide: The UAP Programme."
Aslib Proceedings. 34, 11/12:498-505.

1983 "Sources of Access to Theses."
Interlending & Document Supply.
11,4: 140-144.

WALKER, Richard

1984 "Patents as Information - An Unused Resource."
IFLA Journal. 10, 2:175-181.

WESSELS, R.H.A.

1996 "Grey Literature." International Encyclopedia of
Information and Library Science.
John FEATHER ve Paul STURGES (Ed.)
London: Routledge. 156-157.

World Intellectual Property Organization (WIPO).

1999 "What is WIPO." [Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.wipo.org/engdgttext.htm>
[12 Aralık 1999].

WOOD, David. N.

1982 "Grey Literature - The Role of the British Library
Lending Division."
Aslib Proceedings. 34, 11/12:459-465.

1984 "The collection, bibliographic control and
accessibility of grey literature."
IFLA Journal. 10, 278-282.

WOOLSTON, J.E:

- 1953 "American Technical Reports: Their Importance and How to Obtain Them."
Journal of Documentation.9, 4:211-219.

Your Passport to Grey Literature...: SIGLE.

- 1985 Boston Spa: British Library Lending Division.

YURDADOĞ, Berin

- 1974 Kitaplık Bilim Terimleri Sözlüğü.
Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Merkezi (YÖK)

- 12.1999 "Tez İstatistikleri : Konu ve Tez Türlerine Göre."
[Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.yok.gov.tr/yokbirim/dokuman/konu.html>
[18 Aralık 1999].

- 12.1999 Yükseköğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon
Merkezi" [Çevrim içi]. Elektronik Adres:
<http://www.yok.gov.tr/yokbirim/dokuman/dok2.html>
[8 Aralık 1999].

YARDIMCI KAYNAKÇA

AINA, L.O.

- 1987 "Grey Literature and Agricultural Research in Nigeria."
Quarterly Bulletin of International Association of
Agricultural Librarians and Documentalist. 32, 1:47-50.

ALBERANI, V. ve DeCastro PIETRANGELI.

- 1995 "Grey Literature in Information Science: Production,
Circulation and Use." Inspel. 29, 4: 240-249.

ALLISON, Peter

- 1987 "Stalking The Elusive Grey Literature."
College and Research Libraries News.
48, 5: 244-246.

ARTUS, Helmut M.

- 1983 "Grey Literature in The Field of Sociology: The Work of The
Informationszentrum." Interlending and Document Supply.
11, 3:108-109.

BALABKINS, Nicholas W.

- 1984 "Collecting Information in a Developing Country."
Harvard Library Bulletin. 32, 11:54-72.

BALACHANDRAN, Sarojini

- 1991 "Government Publications in Academic Science and
Technology Libraries." Reference Librarian. 32:193-202.

BARSIC, Z.

- 1987 "The Availability and Use of International Documentation in Yugoslav Libraries." Government Publications Review. 14, 3:295-309.

BENT, N

- 1996 "Ephemera and Grey Literature in a Zoo Library: The Brookfield Zoo Experience." Serials Review. 22, 3:61-75.

BERMAN, Barbara L.

- 1990 "Coping with Conference Proceedings." Cataloging and Classification Quarterly 10, 3:19-34.

BERMEN, Y.

- 1995 "Knowledge Transfer in Social Work The Role of Grey Documentation." International Information and Library Review. 27, 2:143-154.

BERMAN, Y. ve A.S. EAGLSTEIN

- 1994 "The Knowledge Base of Social Work: A Critical Analysis." Aslib Proceedings. 46, 9:225-230.

BICHTELER, Julie

- 1991 "Geologists and Gray Literature : Access, Use and Problems." Science and Technology Libraries. 11, 3:39-50.

BRAUN, N.W. ve R.S .McDUFFIC

1996 "Citizen Access to Local Government Financial Reports."
Government Information Quarterly. 13, 2:133-141.

BUTLER, M.

1984 "Electronic Publishing and its Impact on Libraries :
A Literature Review."
Library Resources and Technical Services. 28, 1:41-58.

CARPENTIER, L.

1992 "The Acquisition of The Publications of The Quebee
Government. Government Publications Review.
19, 3:257-268.

CERMAKOVA, J.

1975 "The Report Literature : Production and Distribution in
The USA." Annals of Library Science and Documentation.
22, 1:12-20.

CHILLAG, J P

1981 "SIGLE - System for Information on Grey Literature in
Europe." Interlending Review. 9, 2:66-67.

CHILLAG, John

1982 "Non-Conventional Literature in Agriculture - An Overview."
Quarterly Bulletin of International Association of
Agricultural Librarians and Documentalist. 27, 1:2-7.

1983 "Grey Literature : An Underused Resource."
Research Policy and Planning.1, 2:10-13.

COHEN, E.Z.R.

- 1983 "The Services of The Social Science Information and Documentation Centre, SWIDOC."
Interlending and Document Supply. 11, 4:151-153.

CONKLING, Thomas W ve Linda R. MUSSER

- 1989 "Technical Report Collections on Campus :
Development and Use."
Collection Building. 10, 1/2:34-39.

COURRIER, Yves

- 1982 "International Congress on The Universal Availability of Publications (UAP)."
Unesco Journal of Information Science Librarianship and Archives Administration. 4, 1:2-7, 74.

DAY, S.

- 1992 "SIGLE on CD-ROM."
Aslib Information. 20, 7/8:298.

DEWE, M. ve DEWE, P.

- 1993 "The Collection of Printed Ephemera in Australia at National, State and Local Levels."
International Information and Library Review.
25, 2:123-140.

DEWE, P. ve DEWE, M.

- 1992 "Special Collection Management : The Place of Printed Ephemere." Library Management. 13, 6:8-14.

EMBARDO, Ellen-E

1989 "The Alternative Press Collection, University of Connecticut."
Library Quarterly. 59, 1:55-63.

ERNEST, Douglas J. Ve Fred C. Schmidt

1991 "Computerized Access to Government Publications at
Colorado State University."
Reference Librarian. 32:277-288.

FARACE, D.J.

1997 "Rise of The Phoenix : A Review of New Forms and
Exploitations of Grey Literature."
Publishing Research Quarterly. 13, 2:69-76.

FLETCHER, John

1983 "The Economics Working Papers Collection at
The University Of Warwick Library."
Interlending and Document Supply. 11, 2:62-64.

FRECH, James ve E.A. FOX ve K. MALY

1995 "Wide Area Technical Report Service :
Technical Reports Online."
Communications of the ACM. 38, 4:45.

GELFAND, Julia M.

1997 "Academic Libraries and Collection Development
Implications for Grey Literature."
Publishing Research Quarterly.
13, 2:15-23.

GIBB, J.M. ve PHILLIPS E.

1979 "A Better Fate for 'Grey' or 'Non-Conventional' Literature."
Journal of Research Communication Studies.
1, 3:225-234.

GRIFFIN, J.

1982 "Industrial Organisations as Producers and Users of
Non-Conventional Literature."
Quarterly Bulletin of International Association of
Agricultural Librarians and Documentalist.
27, 1:18-24

HERNON, P.

1996 "Government Information Policy in New Zealand:
Business Like But Evolving?"
Government Information Quarterly. 13, 3:215-228.

HERSON, P.

1993 "Equity in Public Access to Government Information."
Government Information Quarterly. 10, 3:301-304.

HESSELAGER, L.

1984 "Fringe or Grey Literature in The National Library :
On Papyrolatry and The Growing Similarity."
American Archivist. 47, 3:255-270.

JOHANSSON, Eve

1983 "A Study of The Availability and Use of Official Publications in
Libraries." Interlending and Document Supply. 11, 3:100-103.

JOHNSON, J.

- 1996 "Government Web Pages : The Lights are on But Nobody is Home." Electronic Library. 14, 2:146-156.

KANKI, Andrew M.

- 1992 "Meeting The Needs of Agricultural Researchers in Africa : The Role Of Unpublished Reports." Information Development. 8, 2:83-89.

KARAER, İbrahim

- 1978 "Devlet Yayınları Bibliyografik Denetimi." Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni. 27, 3/4:160-166.

KARKI, M.S.

- 1984 "Some Less Conventional Sources of Industrial Information." Annals of Library Science and Documentation. 31, 1-2 52-55.

KENNEDY, L.M.

- 1995 "Future Directions for Government Information." Journal of Library Administration. 20, 3/4:149-165.

KINDER, Robin

- 1991 "Introduction : Access and Advocacy : Government Documents and The Librarian." Reference Librarian. 32:1-3.

KING, David

- 1982 "Market Research Reports, House Journals and Trade Literature." Aslib Proceedings. 34, 11/12 :466-472.

KOVAKS, Diane K.

- 1990 "GOVDOC-L : An Online Intellectual Community of Documents Librarians and Other Individuals Concerned with Access to Government Information."
Government Publications Review. 17, 5:411-420.

KRUSE, Gerhard

- 1989 "Patent Literature in University Libraries: A Special Form of 'Grey Literature'; An Introduction."
Inspel. 23, 4:199-240.

KUNTZMAN, A.

- 1995 "Selective Cataloging of Federal Documents : A Good Way to Increase Access."
College and Undergraduate Libraries. 20, 2:111-119.

LINE, Maurice B.

- 1983 "Researching into The Availability of Publications."
Library Quarterly. 53, 3:292-306.
- 1992 "The Publication and Availability of Scientific and Technical Papers : An Analysis Of Requirements and the Suitability of Different Means of Meeting Them."
Journal of Documentation. 48, 2:201-219.

LUEBBE, Mary

- 1988 "Update on Canadian Government Documents in Microform."
Microform Review. 17, 5:254-259.

LUZI, Daniela

1997 "The Internet as A New Distribution Channel of Scientific Grey Literature : The Case of Italian www Servers." Publishing Research Quarterly. 13, 2:32-47.

MARTYN, John

1982 UAP and The Development of National Information Systems." Unesco Journal of Information Science Librarianship and Archives Administration. 4, 1:38-42.

MOREHEAD, J.

1994 "Federal Government Serials On The Internet." Serials Librarian. 25, 1/2:29-42.

MORTON, B. ve S.D. ZINK

1992 "The Dissemination and Accessibility of Canadian Government Information." Government Publications Review. 19, 4:385-396.

NUTTALL, Barry

1982 "Local Government Information : A 'Grey' Area." Aslib Proceedings. 34, 11/12:472-479.

OGUNBAMERU, H.

1993 "Acquisition of Government Publications : The Nigerian Experience." Government Publications Review. 20, 5:151-521.

ONUORAH, R.U.

1976 "Acquisition Methods of Government Publications in Nigeria." Special Libraries. 67:585-588.

OWEN, Tim

1982 "Grey Literature Online : The GLC Experience."
Aslib Proceedings. 34, 11/12:480-486.

PARKER, J.Stephen

1984 "Unesco Documents and Publications in The Field of
Information : A Summary Guide."
IFLA Journal. 10, 3:251-272.

PATKIN, ve P. SEED.

1979 "Acquisition Policy and Practices at The BLLD."
Interlending Review. 7, 2:47-51.

PILLING, Stella

1985 "Scientific and Technical Literature in Developing Countries:
A Preliminary Review of Output and Charecteristics."
Inspel. 19, 1:44-61.

POSNETT, N.W. ve W.J. BAULKWILL

1982 "Working with Non-Conventional Literature."
Journal of Information Science. 5, 4:121-130.

RAGAINS, Patrick

1993 "Recent Literature on Government Information."
Government Publications Review.20:549-559.

RODKEWICH, P-M; Letness-L-M

1995 "Agecon Search: Research in Agricultural Economics;
Working Papers on The Internet."
Journal of Agricultural and Food Information. 3, 2:23-9.

ROLLS, M.J.

1982 "Non-Conventional Literature In Agriculture - The User's View." Quarterly Bulletin of International Association of Agricultural Librarians and Documentalist. 27, 1:25-29.

SCHOCH, N. A ve diğeri

1997 "Highlights of Grey Works'96 : The Second U.S. Workshop on Grey Literature." FID News Bulletin. 47, 3:92-96.

SCHWARZWALDER, R.

1996 "Government Technical Information-Online, Ondisc, and The Internet. Database. 19, 3:82-85.

SHORE, E.

1979 "The Alternative Press and Libraries." Collection Building. 1, 3:8.

SOSYAL, Özer

1961 "Devlet Yayınları." Kitap Belleteri, (İst). 1, 7/8:8-12.

SOULES, A. , J. LUCAS ve S. PRITTS.

1992 "Compromises in The Management of Working Papers." Library Resources and Technical Services. 36, 4:478-486.

STEELE, Colin

1984 "Universal Availability of Publications : White Hope or White Elephant?" International Library Review. 16:357-365.

STRAFFORD, J.S.

1995 "Computerized and Networked Government Information.
Journal of Government Information. 22, 5:421-424.

STRAUS, Joseph

1983 "Patent Literature ile ilgili Mevcut Bilgi İletişim Olanakları :
Selektif Bir Bakış." (Çev. A. Necip ORTAN)
Banka ve Ticaret Hukuk Dergisi. 12, 1:27-49.

STURGES, Paul

1994 "Using Grey Literature in Informal Information Services
in Africa." Journal of Documentation. 50, 4:273-290.

SWANEPOTEL, M.

1993 "The Availability of Electronic Grey Literature."
IATUL Proceedings, New Series. 2:75-84.

VANDERHEIJ, Dirk G.

1985 "Synopsis Publishing for Improving The Accessibility
of 'Grey' Scholarly Information."
Journal of Information Science. 11:95-107.

VICKERS, Stephen

1984 "Universal Availability of Publications : A Bibliography."
IFLA Journal. 10, 3:283-290.

1985 "Planning for National Document Provision and Supply :
An Integrated Approach."
Interlending and Document Supply. 13, 1:19-21.

VICKERS, Stephen ve D.N. WOOD

- 1982 "Improving The Availability of Grey Literature."
Interlending Review. 10, 4:125-130.

WESSELLS, R-H-A

- 1996 "Information Sources: Tracking Down Grey Literature."
International Information Communication and Education.
15, 2:229-30.

WIJASURIYA, D.E.K.

- 1982 "UAP and The Development of National Information
Systems." Unesco Journal of Information Science
Librarianship and Archives Administration. 4, 1:18-21.

WOOD, David.

- 1979 "Acquisition Policy and Practices at The BLLD. "
Interlending Review. 7, 2:111-118.
- 1988 "Grey Literature : The Role of The British Library Lending
Division." Aslib Proceedings. 34, 4:145-153.

WOOD, D.N. ve Smith A.W.

- 1993 "SIGLE - A Model for International-Cooperation"
Interlending and Document Supply. 21, 1:18-22

WOOD, D. N. ve A. Ekers.

- 1983 "Official Publications at the British Library Lending Division."
Interlending and Document Supply. 11, 1:17-20.

ZULU, S.F.C.

- 1993 Towards Achieving Bibliographic Control of Unpublished
reports in Africa. Libri. 43, 2:123-133.

EK 1 : Devlet Yayınları Bilgi Formu (DYBF)**Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi (DEK) için Hazırlanan
Devlet Yayınları Bilgi Formu (DYBF)**

Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi (DEK) oluşturmak amacıyla Devlet Yayınları Elektronik Kütüphanesi Veri Tabanı yaratılmıştır. DEK Veri Tabanı'na girilecek her bir yayın için standard bir bibliyografik kayıt formu hazırlanarak gerekli sayıda ve uzunlukta alan tanımlanmıştır. Devlet Yayınları Bilgi Formu (DYBF)'nda bulunan alanlardan bilgi merkezleri, yayınları için uygun alanları tercihen sanal ortamdan girerek, kendi Veri Tabanlarını oluştururlar. Her bir alan için seçenekler ve açıklamalar Veri Tabanı Bilgi Formu'na eklenmiştir.

Katılan kuruluş temsilcilerince, DEK için üretilen Veri Tabanı yapısı, uygulama programları, örnek kayıt formu ve tarama motorları, 'web' sayfaları, gerekli alt yapı sağlanarak DEK ftp sitesinden çekilerek kurulmalıdır.

Her bir kuruluş, birimlerinde üretilen elektronik veya basılı yayını, kuruluşun "DEK Veri Tabanı"na kaydetmek üzere kendi bilgi merkezine bildirir veya gönderir. Bilgi merkezinde DEK için çalışan uzman kütüphaneci, her bir yayın için aşağıdaki bilgileri, "Veri Tabanı"na kaydetmelidir.

Devlet Yayınları Veri Tabanı'nda belirlenmiş alanlar, seçenekleri veya uzunlukları yeterli olmazsa, bu durumu örnekleri ile birlikte, elektronik tartışma listesinde duyurarak, diğer katılımcıların görüşünün ve önerilerinin alınması yararlı olacaktır. Bu şekil, benzer sorunla karşılaşacak olanlar için de çözüm sağlayacaktır.

Devlet Yayınları Veri Tabanı Kullanılacak Alanlar

Yayın Tipi	Doküman/ kitap/ broşür/ rapor/ teknik yayın/ patent/ standard/ istatistik/ tez/ tutanak/ bildiri/ ayırbasım
Kullanımı	Serbest/IP kontrollü/şifre kontrollü/gizli
Seri/Dizi (varsa)	Belli bir serinin veya dizinin parçası ise, açık olarak belirtilir.
Başlık	Başlık ve varsa alt başlık açık biçimde yazılır.
Yazar Soyadı, Adı (varsa)	Ünvanlar alınmaz.
Yazarın Ünvanı ve Görevi (istenirse)	Varsa yazarın ünvanı ve görevi.
Yazar Bilgisi (istenirse)	Yazarın iş adresi, iş telefonu ve faks ve e-posta adresi.
Diğer Yazarlar 1 (varsa)	Yazar adı ile aynı koşullar geçerlidir.
Diğer Yazarlar 2 (varsa)	Yazar adı ile aynı koşullar geçerlidir.
Yayınlayan-Kuruluş	Daha önce Proje Grubu tarafından hazırlanmış kuruluşlar listesinden seçilir.
Yayınlayan-Birim (varsa)	Daha önce Proje Grubu tarafından hazırlanmış kuruluşlar listesinden seçilir.
Yayıncı-Kuruluşun İnternet sitesi	Kuruluşun devlet yayınları sayfasının URL adresi
Yayınlayan-Kuruluşun E-posta adresi	Kuruluşun devlet yayınları e-posta adresi
Yayın Tarihi	Mümkün olanlar gün/ay/yıl olarak verilmelidir.
Sayfa Sayısı	Sayfa olarak verilir.
Anahtar Kelimeler	İndekslenecek anahtar kelimeler-başlıktan veya metin içinden

	seçilebilir.
Öz. (istenirse)	Kısa öz. Ortalama 100-150 kelimedir
Sağlama Biçimi	İnternet'te tam metin/posta/fotokopi/ödünç verme
Ücret	Ücretsiz/Ücretli ise fiyatı. Farklı formatlar için farklı ise belirtilir.
Uygulama Programı1/ Format1	Uygulama programı ve formatı. uygulama/msword, uygulama/pdf, uygulama/postscript, uygulama/msexcell uygulama/wordperfect, gibi. Format. text/plain, text/html, text/tex, gibi.
Boyutu	KB veya MB olarak verilir.
URL adresi	
Uygulama Programı2/ Format2 (varsa)	Uygulama programı ve formatı ile aynı koşullar geçerlidir.
Boyutu	KB veya MB olarak verilir.
URL	
Uygulama Programı3/ Format3	Uygulama programı ve formatı ile aynı koşullar geçerlidir.
Boyutu	KB veya MB olarak verilir.
URL	
Ekler 1 (varsa)	Yayına yapılmış bir ek varsa, adı.
Ekler 2 (varsa)	Yayına yapılmış bir ek varsa, adı.
Ekler 3 (varsa)	Yayına yapılmış bir ek varsa, adı.
Notlar	Belirtilmesi gereken açıklamalar. Örneğin yayının önceki sürümleri ile ilgili bilgi, basılı yayın ise künyesi vb.

EK 2: Anket Formu

Sayın Yönetici / Kütüphaneci,

Bilgi merkezleri genellikle kitap ve dergi biçiminde bilgi kaynağı toplar. Ancak bu tür geleneksel yayınlar yanında, geleneksel yayın biçiminde olmayan fakat birincil derecede yeni ve orijinal bilgileri içeren kaynaklar da bilginin yayımında önemli rol oynamaktadır. Geleneksel olmayan biçimdeki bu kaynaklara "gri yayınlar" denmektedir.

Gri yayınlar kavramı içine, **raporlar, kamu yayınları, tezler, toplantı tutanakları ve bildirimleri, broşürler, küçük bültenler, teknik yayınlar, patentler, standartlar** gibi çoğunlukla ücretsiz olarak dağıtılan yayınlar akla gelmektedir. Bu yayınlarda sürmekte olan veya henüz tamamlanmış araştırma sonuçları, yeni buluşlar, güncel haberlere ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu kaynaklar, pek çok kullanıcı için önemli bilgiler içermelerine rağmen, bilgi merkezleri ve kullanıcılar için sağlanmaları oldukça zordur. Hangi tür gri yayınların koleksiyona kabul edildiği, bunların nasıl ve hangi koşullarda elde edilebildiği ve teknolojik gelişmelerin etkisinin neler olduğunun belirlenmesi, bu yayınlardan daha etkin yararlanmayı sağlayabilir.

Ülkemizdeki bilgi merkezlerine gelen ve koleksiyona kabul edilen gri yayın türlerine ve bunların sağlanmasına ilişkin yaptığımız araştırmaya veri toplamak üzere, merkezinizin de içinde bulunduğu seçilmiş 100 bilgi merkezine yönelik bir anket hazırlanmıştır.

Cevaplama kolaylığı getirmek için, bazı sorular tablolar halinde düzenlenmiştir. Sorularda yayın türü belirtilmiş ise, merkeziniz için çoğunlukla uyan seçeneği işaretlemeniz yeterlidir. Sorulardaki seçenekler dışında gerekirse "Diğer..." şıkkını kullanarak eklemek yazabilirsiniz. Cevaplar, kişi/kuruluş bilgileri sadece araştırma amacı ile kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Anket cevaplarını kubra@hacettepe.edu.tr adresine **11 / Ekim / 1999 Pazartesi** akşamına kadar cevaplamanızı rica eder, ilginiz ve yardımlarınız için teşekkür ederim.

Hatice Kübra Bahşışoğlu
Hacettepe Üniversitesi
Beytepe Merkez Kütüphanesi
E-posta : kubra@hacettepe.edu.tr
Tel - fax : 0312-2992111

Çalıştığınız kurum:

Göreviniz:

Kütüphanecilik eğitiminiz var mı? Var Yok

1. Bilgi merkezimize gelen gri yayınların koleksiyona alınması seçimini kim/kimler yapıyor?
(En fazla iki seçenek işaretleyebilirsiniz)

- Yönetici
- Sağlama kütüphanecisi
- Diğer birimlerden kütüphaneci
- Konu uzmanı
- Kullanıcı
- Diğer

2. Sağlamak istediğiniz gri yayınları -genellikle- hangi kaynaklardan seçiyorsunuz?

- Bibliyografyalardan
- Duyuru listesinden (kurum yayın listeleri, el ilanlar vb)
- İnternet kaynaklarından
- Kullanıcının yönlendirmesi ile
- Diğer

3. Koleksiyonuza gelen gri yayınları sağlama biçiminiz nedir? Yurtiçinden ve yurtdışından gelenleri ayrı ayrı işaretleyiniz.

Yayın türü (Kendi kuruluşunuzun yayınları dışında)	Yurtiçi			Yurtdışı		
	Satın	Değişim	Bağış	Satın	Değişim	Bağış
Kitapçıklar, broşürler						
Küçük magazinler, bültenler						
Önbaskılar, ayrıbasımlar						
Toplantı tutanakları, bildirileri						
Raporlar, teknik yayınlar						
Patentler, standartlar						
Tezler						
Diğer						

4. Koleksiyonuza almak istediğiniz gri yayınları, sağlama biçimine göre kolay/zor olarak derecelendiriniz. Türlerine ve kaynağına göre ayrı ayrı belirtiniz. (1=kolay, 2=kolay/zorluk eşit, 3=zor)

Yayın türü (Kendi kuruluşunuzun yayınları dışında)	Yurtiçi			Yurtdışı		
	Satın	Değişim	Bağış	Satın	Değişim	Bağış
Kitapçıklar, broşürler						
Küçük magazinler, bültenler						
Önbaskılar, ayrıbasımlar						
Toplantı tutanakları, bildirileri						
Raporlar, teknik yayınlar						
Patentler, standartlar						
Tezler						
Diğer						

5. Gri yayınları sağlama sürecinde ne tür zorluklarla karşılaşıyorsunuz? Kısaca açıklayınız.

.....

.....

.....

6. Gri yayınları sağlamak için başka bilgi merkezleri veya kuruluşlarla işbirliği çalışmalarınız var mı? Kuruluşların türüne göre varsa işbirliğinin niteliğini ya da işbirliği olmadığını belirtiniz.

Kuruluşlar	İşbirliği var		İşbirliği yok
	Devamlı	Kesintili	
Üniversiteler ve araştırma kuruluşları ile			
Kamu kuruluşları ile			
Endüstri kuruluşları ile (özel kuruluşlar)			
Mesleki örgütler ile			
Sivil toplum örgütleri ile			
Ticari kuruluşlar ile			
Yazarlarla kişisel olarak			
Diğer			

7. Gri yayınların sağlanması sürecinde hangi kuruluşlarla nasıl işbirliği yapıyorsunuz?

Kuruluşlar	Koleksiyon oluşturma	Bibliyografik denetim	Kütüphanelerarası. ödünç verme / Fotokopi sağlama	Diğer
Üniversiteler ve araştırma kuruluşları ile				
Kamu kuruluşları ile				
Endüstri kuruluşları ile (özel kuruluşlar)				
Mesleki örgütler ile				
Sivil toplum örgütleri ile				
Ticari kuruluşlar ile				
Yazarlarla kişisel olarak				
Diğer				

8. En çok işbirliği yaptığınız bilgi merkezlerinin adlarını belirtiniz.

.....

.....

.....

9. Kuruluşlar dışında işbirliği yaptığınız kişiler var mı? Varsa kimler?

- Yazarlar
- Editörler
- Proje yöneticileri / raportörler
- Yayıncılar
- Diğer

10. İnternet olanağınız varsa, İnternet'ten sağlayabildiğiniz gri yayınlar var mı? Evet Hayır

11. 10. Soruya cevabınız "evet" ise, İnternet ortamında kaynaklarına eriştiğiniz kuruluşları belirtiniz.

Yurtiçindeki kuruluşlar :

.....

Yurtdışındaki kuruluşlar:

.....

12. Sizce hangi tür gri yayınların İnternet ortamında bulunması yararlı olur?

- Kitapçıklar, broşürler
- Küçük magazinler, bültenler
- Önbaskılar, ayırıbasımlar
- Toplantı tutanakları, bildirileri
- Raporlar, teknik yayınlar
- Patentler, standartlar
- Tezler
- Diğer

13. Çalıştığınız kuruluş / örgüt tarafından üretilen gri yayınlar var mı? Evet Hayır

14. Çalıştığınız kuruluş / örgüt tarafından üretilen gri yayınlar nasıl sağlanabilir?

- Kütüphaneden
 Yayın/satış biriminden
 Kitapçılardan / Aracı firmalardan
 İnternet'ten
 Bilmiyorum
 Diğer

15. Çalıştığınız kuruluş / örgüt tarafından üretilen gri yayınların sağlama ve ücretlendirme politikası nedir?

- Ücretsiz (bağış - değişim)
 Ücretli

16. Bilgi merkezimize hangi tür gri yayınlar gelmektedir? Yayın türlerine göre **Hepsi**, **Seçimli**, **Hiçbiri** biçiminde derecelendiriniz.

Yayın türü	Kurum içi		Yurtiçi		Yurtdışı	
	B.Merk. gelenler	Kataloglananlar	B.Merk. gelenler	Kataloglananlar	B.Merk. gelenler	Kataloglananlar
Kitapçıklar, broşürler						
Küçük magazinler, bültenler						
Önbaskılar, ayrıbasımlar						
Toplantı tutanakları, bildirimleri						
Raporlar, teknik yayınlar						
Patentler, standartlar						
Tezler						
Diğer						

17. Seçilen gri yayınları nasıl kullanıma sunmaktasınız?

Yayın türü	Kataloglayarak	Güncel duyuru ile	Sergileyerek	Diğer (İnternet'ten bulma gibi)
Kitapçıklar, broşürler				
Küçük magazinler, bültenler				
Önbaskılar, ayrıbasımlar				
Toplantı tutanakları, bildirimleri				
Raporlar, teknik yayınlar				
Patentler, standartlar				
Tezler				
Diğer				

18. Koleksiyona kabul etmediğiniz gri yayınlara nasıl bir işlem uyguluyorsunuz?

- Bibliyografik denetimi yapılmadan konularına göre ayrı bir düzende tutuluyor.
- Kullanıcıların serbest olarak alabileceği bir yerde sergileniyor.
- Kuruluş içinde ilgilenenlere dağıtılıyor.
- Başka bilgi merkezlerine göndermek veya değişim yapmak üzere ayrılıyor.
- Kullanılmayacak yayınlar olarak depoya kaldırılıyor.
- Atılıyor.
- Diğer

19. Koleksiyonunuzda bulunmayan gri yayın türünde bir kaynak istendiğinde -genellikle- nasıl cevap veriyorsunuz? (Her bir tür için tek seçenek işaretleyiniz).

Yayın türü	Başka yere yönlendirme	Sağlama	Fotokopi sağlama / Ödünç verme	Cevapsız bırakma	Diğer
Kitapçıklar, broşürler					
Küçük magazinler, bültenler					
Önbaskılar, ayrıştırmalar					
Toplantı tutanakları, bildirimleri					
Raporlar, teknik yayınlar					
Patentler, standartlar					
Tezler					
Diğer					

20. Bu konu ile ilgili ankette yer almayan ve eklemek istediğiniz herhangi bir bilgi ve düşünce varsa lütfen yazınız.

Ankette verdiğiniz bilgilerin, gri yayınların sağlanmasına yönelik çalışmalara ışık tutacağına inanmaktayım ve zaman ayırarak cevapladığınız için teşekkür ederim.

Hatice Kübra Bahşışoğlu

EK 3 : Araştırmaya Katılan Kuruluşlar

a

<u>Kesimi</u>	<u>Kuruluş Adı – Bulunduğu Şehir</u>
Kamu	Çekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi Kütüphane - İstanbul
Kamu	Devlet İstatistik Enstitüsü Kütüphanesi - Ankara
Kamu	Devlet Planlama Teşkilat Kütüphanesi - Ankara
Kamu	İhracatı Geliştirme Merkezi Kütüphanesi - Ankara
Kamu	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Kütüphanesi - İstanbul
Kamu	İstanbul Sanayi Odası Kütüphanesi - İstanbul
Kamu	İTO Ticari Dokümantasyon Şubesi - İstanbul
Kamu	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Bilgi Belge Merkezi - Ankara
Kamu	KOSGEB Bilgi Sistemleri ve Dokümantasyon Grup Başkanlığı - Avrupa Bilgi Merkezi - Ankara
Kamu	Milli Kütüphane - Ankara
Kamu	MSB Harita Genel Komutanlığı Kütüphanesi - Ankara
Kamu	MTA Bilimsel Dokümantasyon ve Tanıtma Dairesi Kütüphane Servis Şefliği - Ankara
Kamu	PETKİM Araştırma Müdürlüğü, Bilgi Merkezi - Kocaeli
Kamu	T.C. Merkez Bankası Kütüphanesi – Ankara
Kamu	TBMM Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü - Ankara
Kamu	TOBB Bilgi Hizmetleri Dairesi - Ankara
Kamu	TODAI Kütüphanesi - Ankara
Kamu	Türk Standartlar Enstitüsü Bilgi İşlem ve Enformasyon Daire Başkanlığı - Ankara
Özel	Brisa Kütüphane ve Enformasyon Merkezi - Kocaeli
Özel	Roketsan Kütüphanesi - Ankara
Üniversite	Abant İzzet Baysal Üniversitesi Kütüphanesi - Bolu
Üniversite	Adnan Menderes Üniversitesi Kütüphanesi - Aydın
Üniversite	Afyon Kocatepe Üniversitesi Kütüphanesi - Afyon
Üniversite	Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi – Antalya
Üniversite	Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi – Eskişehir
Üniversite	Ankara Üniversitesi - İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi - Ankara
Üniversite	Ankara Üniversitesi - Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi - Ankara
Üniversite	Balıkesir Üniversitesi Kütüphanesi - Balıkesir

Üniversite	Başkent Üniversitesi Kütüphanesi – Ankara
Üniversite	Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi – Ankara
Üniversite	Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi - İstanbul
Üniversite	Celal Bayar Üniversitesi Kütüphanesi - Manisa
Üniversite	Cumhuriyet Üniversitesi Kütüphanesi - Sivas
Üniversite	Çankaya Üniversitesi Kütüphanesi - Ankara
Üniversite	Çukurova Üniversitesi Kütüphanesi - Adana
Üniversite	Dicle Üniversitesi Kütüphanesi - Diyarbakır
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphanesi - İzmir
Üniversite	Dumlupınar Üniversitesi Kütüphanesi - Kütahya
Üniversite	Ege Üniversitesi Kütüphanesi – İzmir
Üniversite	Erciyes Üniversitesi Kütüphanesi – Kayseri
Üniversite	Fırat Üniversitesi Kütüphanesi – Elazığ
Üniversite	Galatasaray Üniversitesi Kütüphanesi - İstanbul
Üniversite	Gazi Üniversitesi Kütüphanesi – Ankara
Üniversite	Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Kütüphanesi – Kocaeli
Üniversite	Hacettepe Üniversitesi Beytepe Merkez Kütüphanesi – Ankara
Üniversite	Hacettepe Üniversitesi Tıp Kütüphanesi – Ankara
Üniversite	Harran Üniversitesi Kütüphanesi – Şanlıurfa
Üniversite	İnönü Üniversitesi Kütüphanesi – Malatya
Üniversite	İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi – İstanbul
Üniversite	İstanbul Teknik Üniversitesi Kütüphanesi - İstanbul
Üniversite	İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kütüphanesi - İstanbul
Üniversite	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi – İstanbul
Üniversite	Işık Üniversitesi Kütüphanesi – İstanbul
Üniversite	K.Maraş Sütçü İmam Üniversitesi Kütüphanesi – K.Maraş
Üniversite	Karadeniz Teknik Üniversitesi Kütüphanesi – Trabzon
Üniversite	Karaelmas Üniversitesi Kütüphanesi – Zonguldak
Üniversite	Kırıkkale Üniversitesi Kütüphanesi - Kırıkkale
Üniversite	Kocaeli Üniversitesi Kütüphanesi - Kocaeli

Üniversite	Koç Üniversitesi Kütüphanesi - İstanbul
Üniversite	Mersin Üniversitesi Kütüphanesi - Mersin
Üniversite	Mimar Sinan Üniversitesi Kütüphanesi - İstanbul
Üniversite	Muğla Üniversitesi Kütüphanesi - Muğla
Üniversite	Mustafa Kemal Üniversitesi Kütüphanesi – Tokat
Üniversite	Niğde Üniversitesi Kütüphanesi - Niğde
Üniversite	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kütüphanesi - Samsun
Üniversite	Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi - Ankara
Üniversite	Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Kütüphanesi - Eskişehir
Üniversite	Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Kütüphanesi - Eskişehir
Üniversite	Pamukkale Üniversitesi Kütüphanesi - Denizli
Üniversite	Sakarya Üniversitesi Kütüphanesi - Adapazarı
Üniversite	Selçuk Üniversitesi Kütüphanesi - Konya
Üniversite	Süleyman Demirel Üniversitesi Kütüphanesi - Isparta
Üniversite	Trakya Üniversitesi Kütüphanesi - Edirne
Üniversite	Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi - Bursa
Yabancı Devlet	Amerikan Bilgi Belge Merkezi - Ankara
Yabancı Devlet	İngiliz Kültür Heyeti Kütüphanesi - Ankara

EK 4: Devlet Planlama Teşkilatı Elektronik Kütüphanesi Web Sayfası Örnekleri

Devlet Planlama Teşkilatı, ülkemizdeki her türlü yatırım ve gelişme hakkında devlet yönetimini bilgilendirmek ve yönlendirmek amacı ile plan ve programlar yapmaktadır. Bu amaçla gerek bünyesinde uzmanlara, gerekse Beş Yıllık Kalkınma Planları ile toplumun her kesiminden konularında uzman olan kişilerce inceleme ve araştırmalara dayalı doküman ve yayınlar hazırlanmakta ve bunları yayınlamaktadır. Hazırlanan dokümanlar gri yayın niteliğinde, genellikle DPT Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı Yayın ve Basım Şube Müdürlüğü tarafından ilk yıllarda teksir, daha sonra modern basım yöntemleri yayınlanmakta ve dağıtılmaktadır. İnternet'in ülkemizde ve devlet kuruluşlarında yaygınlaştığı son yıllara kadar, sadece basılı olarak elde edilen bu yayınlar, 1997 yılından itibaren DPT Web Sitesi içinde "Devlet Planlama Teşkilatı Elektronik Kütüphanesi" olarak sanal ortamda da bulunabilmekte, isteyen kullanıcı tarafından bilgisayarına indirilebilmektedir.

Adı geçen Elektronik Kütüphane'den örnek sayfalar ilişiktir:

- a- DPT Türkçe Ana Sayfası (<http://www.dpt.gov.tr/dptweb/turkin.html>)
- b- DPT Elektronik Kütüphane Sitesi (<http://ekutup.dpt.gov.tr>)
- c- Elektronik Kütüphane Yer Dizini
(<http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup/yerdizin/yerdizin.html>)
- d- Uzmanlık Tezleri (Yazar Adına göre Alfabetik Liste)
(<http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup98/uztez/0dizin.html>)
- e- 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporları
([http://ekutup.dpt.gov.tr\(oik](http://ekutup.dpt.gov.tr(oik))
- f- 2000 Yılı Yatırım Programı Hazırlama Esasları
(<http://ekutup.dpt.gov.tr/tamim20.html>)
- g- DPT Yayınları 1999 (<http://ekutup.dpt.gov.tr/1999.html>)
- h- DPT Süreli Yayınlar Listesi
(<http://www.dpt.gov.tr/dptweb/edergi/edergi.html>)

● 1999 Yılı Programı Destek Çalışmaları

● 2000 Yılı Programı

● 2000 Yılı Yatırım Programı Hazırlama Esasları

● Depremin Ekonomik ve Sosyal Etkileri

● Tarım Sektöründe Doğrudan Gelir Ödemeleri Sistemi

2000
Yılı Yatırım Programı

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı çalışmaları
7 BYKP, 1999 yılı programı

Konjonktür Değerlendirme Raporu, Eylül 1999

Ekonomik Gelişmeler, Aralık 1999

Mali Piyasalarda Gelişmeler, Kasım 1999

Temel Ekonomik Göstergeler, Kasım 1999
Ekonomik ve Sosyal
Göstergeler, 1950-1998
Temel Makro Ekonomik Büyüklüklerdeki
Gelişmeler

Kamu Yatırımları

Sektörel Çalışmalar

Türkiye Tarımında Kısa, Orta ve Uzun
Dönem Stratejileri, (sunum)
Proje Öneri Formatı (Üniversiteler için)

Bölgesel Gelişme ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere

İl ve Bölge Göstergeleri, Ankara
İller ve Bölgeler İtibariyle Çeşitli Göstergeler,
1999
Yatırımların İllere Göre Dağılımı, 1998
Yatırımların Bölgelere Göre Dağılımı, 1998

Avrupa Birliği

AB'den haberler, Ağustos-Ekim 1999
AB Ekonomilerinde Makroekonomik
Gelişmeler, Haziran 1999

İSEDAK

İSEDAK nedir?

12. toplantı

15. toplantı

Teknik İşbirliği

Turkey's Technical Cooperation
Capacities and Technical Transfer
Potentials

[dpt hakkında](#) | [e-kütüphane](#) | [site hakkında](#) | [yardım](#) | [e-mektup](#) | [diğer siteler](#)

Bu site, 2000x1500 ekran çözünürlüğü ile daha iyi izlenebilir.

Devlet Planlama Teşkilatı

Elektronik Kütüphane Sitesi

<u>Türlerine Göre</u>	<u>Yıllarına Göre</u>	<u>Konularına Göre</u>
<u>Planlar</u>	<u>1999</u>	<u>Avrupa Birliği</u>
<u>Programlar</u>	<u>1998</u>	<u>Bankacılık</u>
<u>Özel İhtisas Komisyonu Raporları</u>	<u>1997</u>	<u>Bilim-Araştırma-Teknoloji</u>
<u>Uzmanlık Tezleri</u>	<u>1996</u>	<u>Bölgesel Gelişme</u>
<u>Sürelî Yayınlar</u>	<u>1995</u>	<u>Bütçe</u>
<u>Çalışma Raporları</u>	<u>1994</u>	<u>Çevre</u>
	<u>1993</u>	<u>Dış Ekonomik İlişkiler</u>
		<u>Elektronik Ticaret</u>
		<u>Harita-Tapu-Kadastro</u>
		<u>Hukuk</u>
		<u>İller</u>
		<u>İstihdam</u>
		<u>Kamu Mali Yönetimi</u>
		<u>Kamu Yönetimi</u>
		<u>Kamu İktisadi Teşebbüsleri</u>
		<u>Madencilik</u>
		<u>Ormancılık</u>
		<u>Para</u>
		<u>Sağlık</u>
		<u>Sanayileşme</u>
		<u>Tarım</u>
		<u>Ticaret</u>
		<u>Ulaştırma</u>
		<u>Vergi</u>
		<u>Yerleşim</u>

[elektronik kütüphane kuralları](#)[elektronik kütüphane yerleşim yapısı](#)[dpt](#)

© DPT.YBM 1997 - 20.10.1999

Elektronik Kütüphane Yer Dizini

dptweb

[edergi](#)

[ekutup](#)

[ekutup93](#)

[ekutup94](#)

[ekutup95](#)

[ekutup96](#)

[ekutup97](#)

[ekutup98](#)

[\[dpt-ilk-sayfa\]](#) [\[dpt - elektronik kütüphane\]](#) [\[e-posta\]](#)

DPT.YBM 11 Aralık 1998

©

UZMANLIK TEZLERİ

(Yazar Soyadına göre Alfabetik Liste)

A B C Ç D E F G H İ İ K M N O Ö P S Ş T U Ü V Y

ACAR, Muhittin
ACARTÜRK, Samil
ADA, Zeynep
AKAY, İlhan
AKBEN, Fahri
AKÇAY, Memduh Aslan
AKIN, Hatice
AKKURT, Bilal
AKKUTAY, Cemil
AKMAN, Oral
ALKAN, Semiha

ALPAR, İstiklal
ALTINORDU, Attila
ALTINTAŞ, Ali
ALTINTAŞ, Ünal
ANKARA, Fulya
ARAT, Zeynep
ARINSOY, Yavuz
ARSLAN, İsmail
ARTAN, Fikret
ARYOL, Işıl

ATALAY, Mehmet
ATEŞ, Mustafa
ATUK, Nihal (özet)
AYANOĞLU, Kamil
AYDEMİR, Birol (özet)
AYDIN, Mehmet
AYHAN, Emin Haluk
AYKUT, M. Rauf
AYSUN, Cengiz
AYTAÇ, M. Korel

YEDİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI
ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORLARI
(Elektronik nüshası olan raporlara bağlantı yapılmıştır)

1. Adalet Reformu
2. Alüminyum
3. Aşındırıcı Sanayi Hammaddeleri
4. Bakır
5. Bilim ve Teknoloji
6. Bor Bileşikleri
7. Boru Hattı Ulaştırması
8. Borular
9. Boya
10. Çevre
11. Çinko, Kurşun, Kadmiyum
12. Çoçuk
13. Diğer Endüstri Mineralleri
c.1: Luletasi-Tabakali, Sepiyolit-Atapulgit (Paligorskit), Grafit, Mika, Barit, Talk, Alunit, Zeolit
14. Diğer Metaller
15. Döküm Ürünleri
16. Dünya'da Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar (AT,NAFTA,PASİFİK) ve Türkiye AT, EFTA, KEİ, Türk Cumhuriyetleri, EKİT (ECO), (İslam Ülkeleri) İlişkileri
Kitap 1. Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye (Değerlendirme Raporu)
Kitap 2. Dünya'da Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşmeler
Kitap 3. Türkiye ve Avrupa Entegrasyonu Alt Komisyonu Raporu
Kitap 4. Türkiye-Karadeniz Ekonomik İşbirliği İlişkileri Alt Komisyonu Raporu
Kitap 5. Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri Raporu Özeti
Kitap 6. İslam Ülkeleri ve EKİT (ECO) Raporu
17. Dövme Ürünleri
18. Ferro Alaşımlar
19. Fikri ve Sınai Haklar
20. Gelir Dağılımı ve Politikaları
21. Gemi İnşa Sanayii
22. Harita Tapu ve Kadastro
23. Havayolu Ulaştırması
24. İnsangücü
25. İşgücü Piyasası, İstihdam ve İşsizlik

26. Kadın
27. Kaliteli Çelik Ürünleri
28. Kamu Yönetiminin İyileştirilmesi
29. Karayolu Ulaştırması
30. Kentiçi Ulaşım
31. Kırsal Sanayi
32. Kibrit
33. Kimya Sanayii Hammaddeleri
(Bor Mineralleri, Trona, Sodyum Sulfat, Tronsiyum Mineralleri, Tuz)
34. Konut
35. Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Endüstriyel Hammaddeler Alt Komisyonu
Çimento Hammaddeleri ve Yapı Malzemeleri Çalışma Grubu raporu:
Çimento hammaddeleri ve yapı malzemeleri
36. Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Endüstriyel Hammaddeler Alt Komisyonu:
Diğer Endüstri Mineralleri Çalışma Grubu raporu
37. Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Endüstriyel Hammaddeler Alt Komisyonu:
Gübre Sanayii Hammaddeleri Çalışma Grubu raporu: fosfat, kükürt, potas
38. Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Endüstriyel Hammaddeler Alt Komisyonu:
Kimya Sanayii Hammaddeleri Çalışma Grubu Raporu: Bor Mineralleri, Trona,
Sodyum Sülfat, Stronsiyum Mineralleri, Tuz
39. Madencilik Özel İhtisas Komisyonu: Endüstriyel Hammaddeler Alt Komisyonu:
Nadir Toprak Elementleri Çalışma Grubu
40. Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Endüstriyel Hammaddeler Alt Komisyonu:
Seramik - Refrakter - Cam Hammaddeleri Çalışma Grubu raporu
41. Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Enerji Hammaddeleri Alt Komisyonu:
Jeotermal Enerji Çalışma Grubu raporu
42. Madencilik Özel İhtisas komisyonu Enerji Hammaddeleri Alt Komisyonu
Jeotermal Enerji Çalışma Grubu raporu: Nükleer enerji hammaddeleri:
uranyum - toryum
43. Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Enerji Hammaddeleri Alt Komisyonu:
Kömür Çalışma Grubu raporu
44. Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Enerji Hammaddeleri Alt Komisyonu:
Petrol ve Doğalgaz Çalışma Grubu raporu
45. Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Metal Madenler Alt Komisyonu:
Bakır Cevheri ve Pirit Çalışma Grubu raporu
46. Mahalli İdareler ve Büyükşehir Yönetimi
47. Nadir Toprak Elementleri
48. Nüfus ve Nüfusun Yapısı

49. Ormancılık
50. Orman Ürünleri Sanayi
51. Patlayıcı Maddeler
52. Petrokimya
53. Petrol Ürünleri
54. Pişöiş Kilden ve Çimentodan Gereçler
55. Plastik
56. Refrakter Raporu
57. Rekabet Hukuku Politikası
58. Sabun
59. Seramik - Refrakter - Cam Hammeddeleri (3 cilt)
60. Seramik ve Porselen Sanayi
61. Sosyal Güvenlik
62. Su Ürünleri ve Su Ürünleri Sanayii
63. Süt ve Süt Mamülleri
64. Tarım Alet ve Makinaları İmalat Sanayii
65. Turizm
55. Tüketici Politikaları
66. Türkiye - At Mevzuat Uyumu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu raporları
67. Ulaştırma
68. Ulaştırma Özel İhtisas Komisyonu: Kentiçi Ulaşım Alt Komisyon raporu.
69. Uranyum - Toryum - Deterjan
70. Uzun Hadde Ürünleri
71. Vergi Özel İhtisas Komisyonu raporu.
72. Veteriner İlaçları
73. Yassı Hadde Ürünleri
74. Yem Sanayii
75. Yerleşme ve Şehirleşme
76. Yurtdışı Türk İşgücü Piyasası

elektronik kütüphane

dpt

© DPT.YBM, 1997

İÇİNDEKİLER

(Tüm Metin)

I. Genel Esaslar

II. Hazırlama Esasları

Tablolar

1. 2000 Yatırım Teklifleri Özet Tablosu
2. Yatırım Projeleri Listesi
3. Fiziki Hedefler - Kaynak İhtiyacı Tablosu
4. Yatırım Projelerinin Yıllara Göre Dağılımı
5. 1999 Yılı Yatırım Ödeneği ve Harcama Tahmini
6. İdame ve Yenileme Yatırımları
7. Proje İzleme Formu
8. Halen İşlemde Olan Dış Proje Kredileri
9. Dış Kredi Sağlanması İstenen Projeler
10. Taahhüt Listesi
11. 1999 T-Cetveli
12. Kamulaştırma Harcamalarının Proje Bazında Dağılımı
13. Genel-Katma Bütçeli Kuruluşlarda Personel Durumu
14. Kamu Sabit Sermaye Yatırım ve Dış Para Deflatörleri
15. Sosyal ve İdari Yapılar Ön Proje Formu
16. Yap-İşlet-Devret Modeli ile Yapılması Düşünülen Projeler
17. Yap-İşlet Modeli ile Yapılması Düşünülen Projeler

Ekler

1. Yatırım Projesi Özet Bilgi Formu
2. Arsa-Altyapı Bilgileri Formu
3. Araştırma -Geliştirme Yatırım Talepleri Bilgi Formu
4. Araştırma - Geliştirme Projeleri Yatırım Talepleri ile İlgili Açıklamalar
5. Kalkınmada Öncelikli Yörelere Listesi
6. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Aksiyon Planı Kapsamındaki İller

bibliyografik künye

elektronik kütüphane

dpt

© DPT.YBM, 1999

bibliyografik künye

<http://ekutup.dpt.gov.tr/tamim20.html>

2000 Yılı Yatırım Programı hazırlama esasları.
Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1999.

27 s. tab.

**Dosyaların
Listesi:**

tamim20.html (Winword7 dosyası, Bibliyografik künye,
İçindekiler, dosyaların Listesi,
Yayının elektronik nüshasının temin edildiği
kişi, Telif hakkı notu)
tamim20.zip (tamim20a.doc Genel Esaslar, Hazırlama
Esasları ;
tamim20b.xls tablo1-10, 12, 14;
tamim20c.xls tablo 11;
tamim20d.xls tablo 15;
tamim20e.doc ekler)

Yayının elektronik nüshasının temin edildiği kişi: Cüneyt Düzyol.

© DPT.YBM, 1999